

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ANKARA POLATLI BÖLGESİNDEKİ
KIRSAL YERLEŞİM YERLERİNİN OLUŞUM
VE GELİŞİM ANALİZİ

Begüm DEMİROĞLU

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Kasım-2020
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Begüm Demiroğlu tarafından hazırlanan “Ankara Polatlı Bölgesindeki Kırsal Yerleşim Yerlerinin Oluşum ve Gelişim Analizi” adlı tez çalışması 20/11/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Mine ULUSOY

.....

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU

.....

Üye

Doç. Dr. Mehmet Emin BAŞAR

.....

Üye

Doç. Dr. Fatih SEMERCİ

.....

Üye

Doç. Dr. Emine Saka AKIN

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Saadettin Erhan KESEN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdaki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Begüm DEMİROĞLU

Tarih: 20.11.2020

ÖZET

DOKTORA TEZİ

ANKARA POLATLI BÖLGESİNDEKİ KIRSAL YERLEŞİM YERLERİNİN OLUŞUM VE GELİŞİM ANALİZİ

Begüm DEMİROĞLU

**Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU

2020, 313 Sayfa

Jüri

**Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU
Doç. Dr. Mehmet Emin BAŞAR
Doç. Dr. Fatih SEMERCİ
Prof. Dr. Mine ULUSOY
Doç. Dr. Emine Saka AKIN**

İlk bilimsel çalışmalardan günümüze değin daha çok kent ölçeğinde yapılan morfolojik analizler yerleşimlerin oluşumları ve zaman sürecindeki değişimleri de dahil olmak üzere her kent dokusunun birbiri ile aynı niteliklere sahip olmadığını göstermektedir. Kent yerleşimlerinden topoğrafik ölçek, iş bölümü, demografik yapı gibi faktörler bakımından çok farklı olan kır yerleşimleri için de aynı durum söz konusudur.

Bu bağlamda kentsel yerleşimlere göre daha kuralsız ve organik oluşumlar olan kırsal yerleşmeler de aynı bölgenin, aynı kentin hatta aynı ilçenin dahi kırsal yerleşimleri ister komşu ister uzak mesafelerde olsun her kırsal doku farklılıklar göstermektedir. Kentsel morfoloji analizlerinde kullanılan dinamiklerin kırsal için revize edilmesi ile kırsal yerleşimler için de zaman sürecindeki farklılaşmalar araştırılarak analiz edilebilir. Bu kapsamda dinamikler özelleşse dahi araştırılan bölge için önem derecesi aynı olacaktır.

Bu tez çalışmasında öncelikle kırsal ve kentsel alan kavramlarının açıklamaları yapılmış ve birbirleri ile karşılaştırılmıştır. İkinci olarak tipoloji ve morfoloji kavramları kent ve kır alanları için ayrı ayrı incelenmiş ve tipomorfolojik dinamikleri açıklanarak sınıflandırmaları yapılmıştır. Üçüncü olarak kırsal yerleşim bölgelerinde tipomorfolojik katmanlaşma analizinin yapılabilmesi için gerekli yöntemler açıklanmıştır. Bu yöntemler; örneklem bölgelerin seçimi için AHP yöntemi ve yerleşim yerlerinin kronolojik gelişimini gösteren matris olarak belirlenmiş ve yöntemler detaylandırılmıştır. Çalışmanın dördüncü aşamasında AHP (Analitik Hiyerarşi Proses) yöntemi ile seçilmiş olan köyler için belirlenen analiz yöntemleri her bir dinamik başlığında ayrı ayrı incelenmiş ve katmanlaşma sonuçları çıkarılmıştır. Örneklem köyler için tipolojik olarak incelenen yapı özellikleri de yapı kimliği olarak eklenmiştir. Son bölümde tüm örneklem köylerin hem tipoloji hem de morfoloji özelliklerinin değişim/dönüşümü ve karşılaştırmalı sonuçları çıkarılmıştır. Birbirleri ile karşılaştırmalı sonuçları analiz edilen bu bölümde aynı ilçe köylerinin aynı analiz yönteminde zaman içindeki değişimleri ortaya konulmuştur. Tez için oluşturulan tüm veriler; bilgisayar programları yardımıyla şekil, grafik, eskiz, tablo verilerine dönüştürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: AHP, Katmanlaşma, Kentsel, Kırsal, Morfoloji, Tipoloji, Tipomorfoloji.

ABSTRACT

PhD THESIS

FORMATION AND DEVELOPMENT ANALYSIS OF RURAL SETTLEMENTS IN ANKARA POLATLI REGION

Begüm DEMİROĞLU

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Architecture**

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU

2020,313 Pages

Jury

Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU

Doç. Dr. Mehmet Emin BAŞAR

Doç. Dr. Fatih SEMERCİ

Prof. Dr. Mine ULUSOY

Doç. Dr. Emine Saka AKIN

The morphological analyzes carried out mostly on the urban scale since the first scientific studies show that not every urban fabric has the same characteristics, including the formation of settlements and their changes over time. The same is true for rural settlements, which are very different from urban settlements in terms of factors such as topographic scale, division of labor, and demographic structure.

In this context, rural settlements, which are more irregular and organic formations compared to urban settlements, and rural settlements of the same region, the same city or even the same district, whether neighboring or long distances, differ in each rural texture. With the revision of the dynamics used in urban morphology analyzes for rural, the variations over time can be investigated and analyzed for rural settlements. In this context, even if the dynamics are specialized, the level of importance will be the same for the region under investigation.

In this thesis, first of all, the concepts of rural and urban areas were explained and compared with each other. Secondly, the concepts of typology and morphology were examined separately for urban and rural areas, and their classifications were made by explaining their typology. Thirdly, the methods required to make typomorphological stratification analysis in rural settlements are explained. These methods; For the selection of sample regions, AHP method was determined as a matrix showing the chronological development of settlements and the methods were detailed. In the fourth stage of the study, the analysis methods determined for the villages selected with AHP (Analytical Hierarchy Process) method were examined separately in each dynamic title and the stratification results were obtained. The building features that are examined typologically for the sample villages are also added as building identity. In the last section, the change / transformation of both typology and morphology characteristics of all sample villages and comparative results are obtained. In this section, where the comparative results are analyzed with each other, the changes of the same district villages over time in the same analysis method are presented. All data created for the thesis; They were transformed into figures, graphics, sketches and tables with the help of computer programs.

Keywords: AHP, Morphology, Rural, Stratification, Typology, Typomorphology, Urban.

ÖNSÖZ

Tez danışmanlığımı üstlenerek tezimin her konusunda beni yönlendiren ve destek veren akademik bilgi ve tecrübeleriyle zamansız yardımını esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üye. Bahtiyar EROĞLU'na vermiş olduğu güven ve destekten ötürü sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Tezimin yürütülmesinde tüm bilgi ve deneyimleri ile bana yardımcı olan, ne zaman ihtiyacım olsa değerli bilgilerini ve danışmanlığını esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Mehmet Emin Başar ve Doç. Dr. Fatih Semerci hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım. Akademik kariyer yolunda benimle paylaştıkları bilgi ve tecrübeleri ile ilerleyeceğim. Tez çalışmam boyunca bilgisayar destekli programlarda ve ne zaman olmayacağını düşünsem yönlendirmesi ve motive etmesi ile bana yardımcı olan değerli Nazan Duygu YİĞİTER'e sonsuz teşekkürler.

Tüm hayatım boyunca ne kadar ilerlemek istediğimde maddi ve manevi tüm desteğini verip, hayatlarını benim eğitim hayatım için sürekli değiştiren çok değerli anne ve babam; Cefariye DEMİROĞLU ve Metin DEMİROĞLU'na haklarını ödeyemeyeceğimi vurgulayarak sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Begüm DEMİROĞLU
KONYA-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	3
1.2. Kapsam	4
1.3. Yöntem.....	6
2. GENEL KAVRAM ve TANIMLAR	9
2.1. Kırsal Alan	9
2.1.1. Kırsal Bölge Kavramı ve Devlet Politikaları	9
2.1.2. Kırsal Alan Kalkınma Dinamikleri	11
2.1.3. Sharp'a Göre Kırsal Alan Sınıflandırmaları	13
2.2. Yerleşimde Tipomorfoloji Kavramı	16
2.2.1. Morfoloji ve Dinamikleri	16
2.2.2. Yerleşim Morfolojisi.....	19
2.2.3. Yerleşim Morfolojisi Dinamikleri	21
2.2.4. Tip Kavramı	25
2.2.5. Tipoloji Kavramı.....	26
2.3. Yerleşimde Katmanlaşma Kavramı	27
2.3.1. Katmanlaşma	27
2.3.2. Kırsal Yerleşim Dinamiklerine Göre Katmanlaşma	29
2.3.3. Kırsal Alanda Katmanlaşma Analizinin Öngörülen Sonuçları.....	32
2.4. Kırsal Yerleşimin Tipomorfolojik Dinamikleri.....	34
3. KIRSALDA TİPOMORFOLOJİK KATMANLAŞMANIN ANALİZİ İÇİN SEÇİLEN YÖNTEMLER.....	38
3.1. Sistematik Yaklaşım: Matris.....	38
3.2. AHP Yöntemi ve Örneklem Alanın Seçimi.....	47
3.2.1. Kuruluş Yılı	54
3.2.2. Jeomorfolojik Yapısı.....	56
3.2.3. Polatlı Merkezine Uzaklıkları	58
3.2.4. Nüfus.....	60
3.2.5. Hidrolik Yapısı	62
3.2.6. Yerleşim Formu	64
4. POLATLI İLÇESİNİN SEÇİLEN ÖRNEKLEM KÖYLERİNİN KIRSAL TİPOMORFOLOJİK KATMANLAŞMALARININ İNCELENMESİ	70

4.1. ÖRNEKLEM KÖY A: BABAYAKUP KÖYÜ	73
4.1.1. Çevre-Konum İlişkileri	74
4.1.1.1. Yıllara Göre Çevre-Konum İlişkileri	77
4.1.2. İletişim-Ulaşım Ağları	86
4.1.2.1. Yıllara Göre İletişim-Ulaşım Ağları	87
4.1.3. Yapısal Sınırlar	92
4.1.3.1. Yıllara Göre Yapısal Sınırlar	95
4.1.4. Dolu-Boş Alanlar	105
4.1.5. Nirengi Noktaları	107
4.1.6. Örneklem Köy-A Morfoloji Bulguları.....	110
4.1.7. Örneklem Köy-A Tipoloji Bulguları	112
4.1.7.1. Babayakup Köyü Yapı Örneği: Köy Odası	112
4.1.7.2. Babayakup Köyü Yapı Örneği: Derviş Sarı Evi.....	113
4.1.7.3. Babayakup Köyü Yapı Örneği: Halil Sarı Evi.....	114
4.2. ÖRNEKLEM KÖY B: KARGALI KÖYÜ	116
4.2.1. Çevre-Konum İlişkileri	117
4.2.1.1. Yıllara Göre Çevre-Konum İlişkileri	120
4.2.2. İletişim-Ulaşım Ağları	131
4.2.2.1. Yıllara Göre İletişim-Ulaşım Ağları	132
4.2.3. Yapısal Sınırlar	138
4.2.3.1. Yıllara Göre Yapısal Sınırlar	140
4.2.4. Dolu-Boş Alanlar	147
4.2.5. Nirengi Noktaları	151
4.2.6. Örneklem Köy-B Morfoloji Bulguları	151
4.2.7. Örneklem Köy-B Tipoloji Bulguları.....	153
4.2.7.1. Kargalı Köyü Yapı Örneği: Kemal Kaya Evi.....	153
4.2.7.2. Kargalı Köyü Yapı Örneği: Hayri Hatipoğlu Evi.....	155
4.3. ÖRNEKLEM KÖY C: KAYABAŞI KÖYÜ.....	157
4.3.1. Çevre-Konum İlişkileri	158
4.3.1.1. Yıllara Göre Çevre-Konum İlişkileri	162
4.3.2. İletişim-Ulaşım Ağları	172
4.3.2.1. Yıllara Göre İletişim-Ulaşım Ağları	173
4.3.3. Yapısal Sınırlar	178
4.3.3.1. Yıllara Göre Yapısal Sınırlar	179
4.3.4. Dolu-Boş Alanlar	187
4.3.5. Nirengi Noktaları	190
4.3.6. Örneklem Köy-C Morfoloji Bulguları	190
4.3.7. Örneklem Köy-C Tipoloji Bulguları.....	192
4.3.7.1. Kayabaşı Köyü Yapı Örneği: Hüseyin Öner Evi.....	192
4.4. ÖRNEKLEM KÖY D: BEYCEĞİZ KÖYÜ	194
4.4.1. Çevre-Konum İlişkileri	195
4.4.1.1. Yıllara Göre Çevre-Konum İlişkileri.....	199
4.4.2. İletişim-Ulaşım Ağları	210
4.4.2.1. Yıllara Göre İletişim-Ulaşım Ağları	212
4.4.3. Yapısal Sınırlar	216
4.4.3.1. Yıllara Göre Yapısal Sınırlar	218
4.4.4. Dolu-Boş Alanlar	224
4.4.5. Nirengi Noktaları	227
4.4.6. Örneklem Köy-D Morfoloji Bulguları.....	227
4.4.7. Örneklem Köy-D Tipoloji Bulguları	229

4.4.7.1. Beyceğiz Köyü Yapı Örneği: Asım Uzcan Evi	229
4.5. ÖRNEKLEM KÖY E: YAĞMURBABA KÖYÜ.....	231
4.5.1. Çevre-Konum İlişkileri	232
4.5.1.1. Yıllara Göre Çevre-Konum İlişkileri	236
4.5.2. İletişim-Ulaşım Ağları	245
4.5.2.1. Yıllara Göre İletişim-Ulaşım Ağları	247
4.5.3. Yapısal Sınırlar	252
4.5.3.1. Yıllara Göre Yapısal Sınırlar	254
4.5.4. Dolu-Boş Alanlar	258
4.5.5. Nirengi Noktaları	262
4.5.6. Örneklem Köy-E Morfoloji Bulguları	262
4.5.7. Örneklem Köy-E Tipoloji Bulguları	265
4.5.7.1. Yağmurbaba Köyü Yapı Örneği: Halil Irak Evi	265
5. GENEL DEĞERLENDİRME ve BULGULAR.....	266
5.1. Örneklem Köyler Karşılaştırmalı Morfoloji Bulguları	268
5.2. Örneklem Köyler Karşılaştırmalı Tipoloji Bulguları.....	270
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	276
KAYNAKLAR	279
EKLER	286
ÖZGEÇMİŞ	303

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

a_{ij} : i ölçütünün j ölçütüne göre önem derecesi
CI: Tutarlılık İndeksi
CR: Tutarlılık Oranı
 i, j : Ölçütler
n: Ölçüt Sayısı
RI: Rassal Değer İndeksi

Kısaltmalar

AHP: Analitik Hiyerarşi Proses
AVM: Alışveriş Veriş Merkezi
HGM: Harita Genel Müdürlüğü
Km: Kilometre
 m^2 : Metrekare
ÖRN: Örneğin
PVC: Polivinil klorür (yapı malzemesi)
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK: Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

Kırsal alan yerleşimleri, kent yerleşiminden farklı olarak; morfolojik yerleşim dinamikleri doğrultusunda ve planlı olarak değil, organik kurgulanmış doğal yerleşimlerdir. İnsanlık var olduğundan bugüne kadar olan süreçte mekân- korunaklı mekân oluşturma arayışındadır. Temel yaşam prensipleri kapsamında kurgulanan mekansal yaşam formları Maslow'un ihtiyaç piramidinde belirttiği; fiziksel, güvenlik, sevgi-ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme hiyerarşisine dayanmaktadır. Bu kapsamda kurgulanan kırsal mekân morfolojisi; 1- mikro ölçekte; olan birey-ihtiyaç, 2- orta ölçekte; ihtiyaç-birliktelik ve 3- makro ölçekte; bu kurgunun kurallı harmanı olan birey-ihtiyaç-birliktelik kavramları ile açılanabilmektedir. Bu kavramlara dayanarak kırsal bölgeler için ilk olarak bireyin barınma ihtiyacı, bireyin güvenli barınma ihtiyacı ve son olarak ise bireyin bir toplum parçası olarak bir arada ve güvenli barınma ihtiyacı kavramlarına ulaşılır. Birey-ihtiyaç birlikteliğine; kırsal yerleşime özgün tipolojik konutlar bir örnektir. Konut bir bireyin ihtiyaç piramidindeki temel ihtiyaçlarını karşılasa da gelişen dünya düzeni ile birlikte bu süreç birliktelik kavramının da dahil olduğu kompleks bir yapıyı oluşturmuştur.

Kırsal yerleşimlerin sosyal, ekonomik, kültürel, nüfus, politik, yapısal vb. birçok noktada kent yerleşimlerinden farklı olduğu bilinmektedir. Buna karşın kent morfolojisi kadar sınırları belirli olmasa dahi spesifik bir kırsal morfoloji de vardır-elbette ki kentler için de aynı durum söz konusudur-. Fakat kırsal yerleşimlerde kent yerleşimlerine oranla birey faktörünün daha baskın olduğu görülür. Ekonominin birey gücüyle direk bağlantılı olması (tarım, hayvancılık vb.), sosyalliğin ve kültürünün bireylerin geleneksel geçmişi ile paralel olması, nüfusun kırsal bölge halkının göç oranı ve genç nüfus oranı ile orantılı olması vb. birçok dinamik birey faktörünün önemini göstermektedir. Bu dinamiklerin hepsinin kentsel morfolojide yer almasına karşın; temelde kentsel morfolojiyi oluşturan ilk dinamik de kırsal morfolojidir. Kentsel morfoloji; kırsal-organik-mekânsal oluşumların ekonomik, stratejik, endüstriyel, sosyal, estetik, politik, teknolojik vb. etkenlerle evrimleşmesi sonucu çeşitli kuramlar çerçevesinde yeni dünyaya kurallı revize edilmesidir.

Günümüzde morfoloji analizlerinde ağırlıklı metropol yaşamı; güncel teknolojiler, yoğun nüfus, nirengi noktaları, ana yol aksları, sosyal mekanlar, hastane, okul, üniversite, gelişmiş altyapı sistemleri ve köprüler, enerji istasyonları vb. makro ölçek dinamikleri incelenmekte ve bu incelemeler kent bazında kalmaktadır. Yukarıda da

bahsedildiği gibi kırsalın kentsel yerleşimin ilk adımı olduğunu kabul edersek; kentsel yerleşimin tipomorfolojik katmanlaşmasının analizi için dahi ilk olarak o kenti oluşturan kırsal yerleşimin analizinin yapılması gerekmektedir.

Bu noktada kırsal yerleşim analizi yapılırken kent ile benzer ve farklı yanlarının ne olduğunu bulmak, analiz yapılırken; “Yeni dinamikler eklenecek mi? Yoksa mevcut analiz dinamikleri değişim ya/da dönüşüme mi uğrayacak?” Sorularına cevap bulunması gereklidir. Öyle ki temelde yerleşim yeri çerçevesinde ve birey merkezinde oluşumunu tamamlayan kırsal bölge yerleşimleri; kentsel bölge yerleşimlerinden çok da farklı değildir. Buna karşın gerek kırsal yerleşim için hazırlanan devlet politikaları gerekse yapılan çalışmalar kırsal yerleşimi kent yerleşimi kadar detaylı incelemeyip genel başlıklar halinde bırakmaktadır.

Bir kent yerleşiminin morfolojik katmanlaşması yapılırken kullanılan analiz dinamiklerinden bir tanesi de: nirengi oktasıdır. En basit şekliyle bölge için mekan tarifinde kullanılan, göze çarpan, mekan belleğinde bazı özellikleriyle yer edinen yapı ya da bölgeler olarak adlandırılmaktadır. Hatta bu tanım; incelenen kent yerleşiminin yerel kullanıcıları ve geçici kullanıcıları için dahi özelleşmiştir. Aynı dinamik başlığına kırsal yerleşim için bakıldığında; Cami, meydan, kahvehane, köy odası vb. mekanlar söylenebileceği gibi, kırsal yerleşim için de özelleşip; yerel kullanıcı ve geçici kullanıcı olarak ayrılır. Geçici kullanıcı için yukarıda bahsedildiği gibi kırsal mekanlar makro kalacağından özelleşerek; Ayşe ablanın evi, PVC’li ev, mavi boyalı duvar vb. tanımlamalara evirilmektedir. Yani temelde aynı dinamiğin kullanılması mümkün olup kentsel ve kırsal yerleşim ölçeğinde ayrı özelleşmiştir.

Değişen koşullar, teknoloji ve tüm bunların bireye etkileri ve bireyin ihtiyaçlarının değişimi akışkan bir durumdur. Bireysel değişim ise yerleşim dokusunu oluşturan tüm dinamikleri de beraberinde değiştirecektir. Fizikte olduğu gibi durağan bir nokta akışmaya başladığında tüm hacminde değişimler ortaya çıkacaktır. Değişen yaşam koşulları mevcut dinamikleri insanın odağından alarak teknolojiyi yüceltirken, bireylerde farklı akış hızları gösterse dahi bu düzene uymaya hızla devam edecektir. Bireylerin bu denli hızlı değişiminin ise yerleşim dokusuna eş zamanlı olarak yansıdığı görülmektedir. Bu nedenle hem kırsalda hem de kentte devamlı değişim ve dönüşüm devam edecektir. Bu sürecin yerleşim bölgelerinde yansımalarını bulmak için katmanlaşma analizi kullanılmaktadır.

Bu tezde kentsel yerleşim tipomorfolojik analiz dinamiklerinin kırsal yerleşimdeki karşılıklarını tespit etmek ve bunlara göre katmanlaşma analizini belirli

yöntemler doğrultusunda yapmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Polatlı ilçesinin köyleri örneklem alanı olarak kullanılmıştır.

1.1. Amaç

İnsanlık toplu yaşam alanları kurmaya başladığından bugüne kadar kent oluşumları tarihteki izlerini sürdürmüştür. Kentsel mekanlar başlarda organik oluşumlar olsa da özellikle 20. Yy başlarından itibaren daha çok bilimsel araştırma konuları haline gelmiştir. Ne var ki bu çalışmaların çoğu kentsel ölçekte kalmış, kentsel yerleşim morfolojisi başlığı altında birçok çalışma ve analiz yöntemleri çıkarılmıştır. Bu morfolojik ve tipolojik analiz yöntemlerinde kullanılan dinamikler doğanın ve insanın izlerini takip etmişlerdir.

Morfoloji kelime anlamı olarak biçim-şekil bilimi olarak özetlenmektedir. Doğa kendi fiziksel kuralları çerçevesinde farklı morfolojileri ile var olmayı sürdürürken, insan bu çeşitli coğrafyaya yatayda ve düşeyde uyum sağlayan yaşam müdahalelerinde bulunmaya devam etmektedir. Bu müdahaleler ise zaman içinde değişim ve/veya dönüşüme uğrayarak gelişimini sürdürmektedir.

Zaman faktörü; bireyleri ve içinde buldukları sosyal-toplumsal kavramları ve hatta mevcut coğrafyayı dahi etkilemiştir. Zamansal sürecin etkisinin nasıl olduğu analizinin yapılabilmesi için 20. yy. başında başlatılan bilimsel çalışmalarda kullanılan morfoloji dinamikleri birçok bilimsel çalışmada kentsel yerleşim dokuları örneklemeleri üzerinde uygulanmıştır. Böylelikle kentsel yerleşim dokularının zaman içinde morfolojik olarak katmanlaşmasını inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Buna karşın yerleşim dokusunun temelini oluşturan kırsal yerleşimler temelde spontane oluşumlar olarak tanımlanıp bu morfolojik analiz yöntemlerinin uygulandığı çalışmalar kentsel yerleşim örneklerine göre çok azdır. Değişimin majör olarak izlenebildiği yerleşim mekanları kentler olarak nitelense de kırsal yerleşimlerde de senkron şekilde olmasa dahi bu değişimin olduğu bilinmektedir.

Bu tez çalışmasında kentsel morfolojik, tipolojik analiz yöntemlerini ve kullanılan dinamiklerinin kırsal yerleşim yerleri için uyarlanması sağlanmış ve seçili örneklem alanlarda uygulanması, zaman içinde geçirmiş olduğu değişim/dönüşümünün okunması amaçlanmıştır. Bu analizin yapımında; ikincil bir yöntem olarak AHP yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem örneklem kırsal yerleşim dokularının seçiminde sistematik bir yaklaşım içermektedir. Konut mekanlarının düşeydeki (tipolojik), yerleşim morfolojisinin (yatayda) katmanlaşması da araştırmaya dahil edilerek; iki yöntemin

belirli bir kırsal yerleşim bölgesinin tipomorfolojik analizinde eş zamanlı uygulanması temel amaç olmuştur.

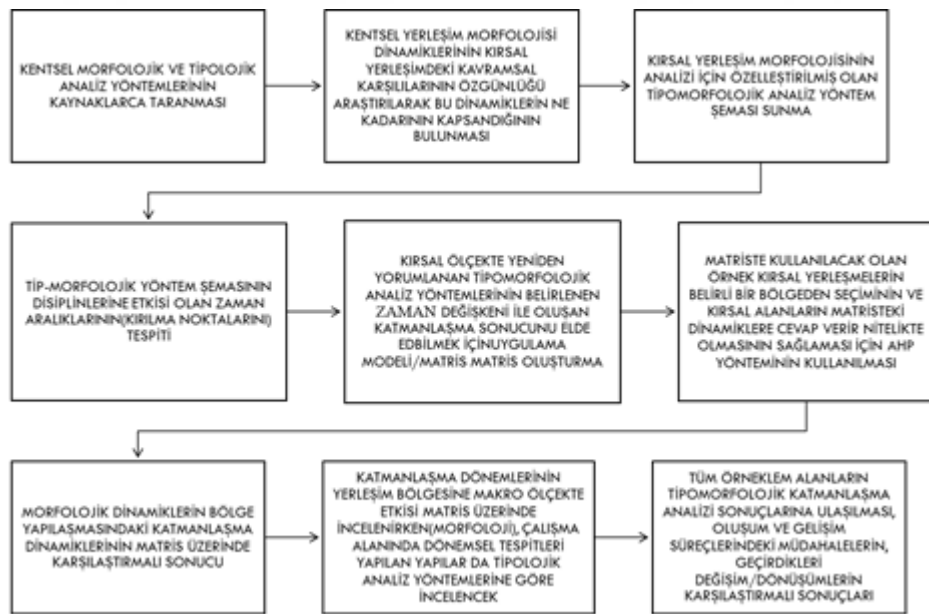
1.2. Kapsam

Bu araştırma toplamda beş bölümden oluşmaktadır.

- I. Birinci bölümde çalışma hakkında genel bilgiler verilmektedir; çalışmanın amacından, kapsamından ve araştırmada kullanılacak olan yöntemlerin akış şemasından bahsedilmiştir.
- II. Çalışmanın ikinci bölümünde; hedeflenen amaç-kapsam kısımları doğrultusunda kavram ve tanımlamalar yapılmıştır. Morfoloji, tipoloji ve tipomorfoloji kavramlarının genel tanımlarına yer verilmektedir. Kırsal-kentsel kavramları literatürde geçtiği şekilleri ile açıklanmış, kırsal yerleşim dokusunun tanımları ve kronolojik sırada ilgili devlet politikalarına yer verilmektedir. Kırsal yerleşim dokularını morfolojik sınıflandırmalar olarak tanımlayan ilk isimlerden Sharp'a göre sınıflandırmalar açıklanmıştır. Çalışma doğrultusunda özelleşmek istenen kırsal yerleşim tipomorfolojisi için ilk olarak kentsel tipomorfoloji dinamikleri tanımlanmış ve karşılığında kırsal yerleşim için dinamikler belirtilmiştir.
- III. Çalışmanın üçüncü bölümünde kullanılacak olan yöntemlerin materyal ve metodolojilerinden bahsedilmiştir. Bu çalışmada iki yöntem kullanılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak çalışmada kırsal yerleşim dokusunun tipomorfolojik katmanlaşma sürecinin incelenmesi için yöntem olarak seçilen; Melih BİRİK (2011)'in doktora tezinde kentsel yerleşim dokusu için kullanmış olduğu matris yöntemi açıklanmış ve yöntemin alt dinamikleri incelenerek kırsal yerleşim dokusundaki karşılıkları saptanmıştır. Yine bu bölümde kullanılan ikinci yöntem olan AHP hakkında genel tanımlar ve bilgiler verilmektedir.
- IV. Çalışmanın dördüncü bölümünde yukarıda sözü geçen yöntemlerin uygulanacağı Polatlı ilçesinin konumu, iklimi, topoğrafyası, tarihi gibi özellikleri anlatılarak, araştırma için seçilen örneklem bölge hakkında genel bilgilere yer verilmektedir. Çalışma için seçilen yöntemlerin uygulanacağı örneklem alanlara geçilmiş ve yöntemler sınanmıştır. Bu bölümde AHP yöntemi ile ağırlıklı sıralamaları yapılmış olan Polatlı'daki

82 köyden (mahalle) AHP'ye göre sıralanmış ilk on köy içerisinde altısı örneklem köyler olarak seçilmiştir. Matris dinamikleri her köy için ayrı ayrı katmanlaşma sonuçları çıkarırken köylerde tipomorfolojinin düşey dinamiği olan mekansal analizlere de yer verilerek yapı tipolojisinden örnekler; yerinde inceleme, rölöve, fotoğraf ve yapı kullanıcılarıyla birebir görüşmeler yapılarak yapı kimlikleri oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan yöntemler ve yapı tipolojisi çerçevesinde; netcad, autocad, adobe illustrator, photoshop gibi bilgisayar destekli çizim programları kullanılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde örneklem bölgelerin zamansal katmanlaşma matrisleri ve yapısal tipoloji örnekleri karşılaştırılabilir, ölçülebilir ve analiz edilebilir verileri çıkarıldı.

- V. Araştırmanın son bölümünde ise; karşılaştırılabilir ölçekte değerlendirme ve bulgular karşılaştırmalı olarak sonuçlandırılmış ve katmanlaşmadaki veriler hem düşey hem de yatay morfolojide değişim/dönüşüm sorusuna cevap vermiş olup, bu bölgede ya da diğer kırsal yerleşim dokusu tipomorfolojik katmanlaşma analiz çalışmalarında kullanılabilir veriler oluşturması amaçlanmıştır (Şekil 1.1.).

Şekil 1.1. Tez Akış Şeması

Kırsal ve kentsel yerleşim morfolojisi kendi içlerinde farkı değişimler gösterse de her iki başlığa da ortak etki eden değişim kuramı zaman olmuştur. Bu morfolojik

başlıkların altındaki tüm dinamikler zaman kuramına bağlı olarak belirli bir matris uzantısında değişime uğramıştır.

Üst ölçekte kentleri tanımlayan morfolojik başlıklar; caddeler, meydanlar, sokak haritası, sokak silüetleri vb.dir. Bu doğrultuda; kırsal yerleşimin belirlenen yöntemlerce kronolojik sırada değişim ve gelişim süreçleri analiz edilmiştir. Belirlenen yöntemlerle seçilen kırsal yerleşimler için; ulaşım aksları, yerleşim merkezi, sokak oluşumları, göçler, nüfus artış-azalışı, sosyo-ekonomik durumları gibi fiziksel ve çevresel faktörler analizi yapılarak karşılaştırmalı sonuçları elde edilmiştir.

HİPOTEZ: “Kentsel yerleşim ölçeğindeki tipolojik ve morfolojik analiz yöntemleri kırsal yerleşimler için revize edilerek, kırsal yerleşimlerin tipomorfolojik analizinde kullanılması mümkündür”

ALT HİPOTEZ: “Revize edilmiş olan dinamikler kırsal yerleşmelerin sadece güncel analizinde değil zamansal süreçteki katmanlaşma kurgusunu ve ilk yerleşimden günümüze ve hatta gelecek süreç için öngörülen değişimi okumaya yardım eder.”

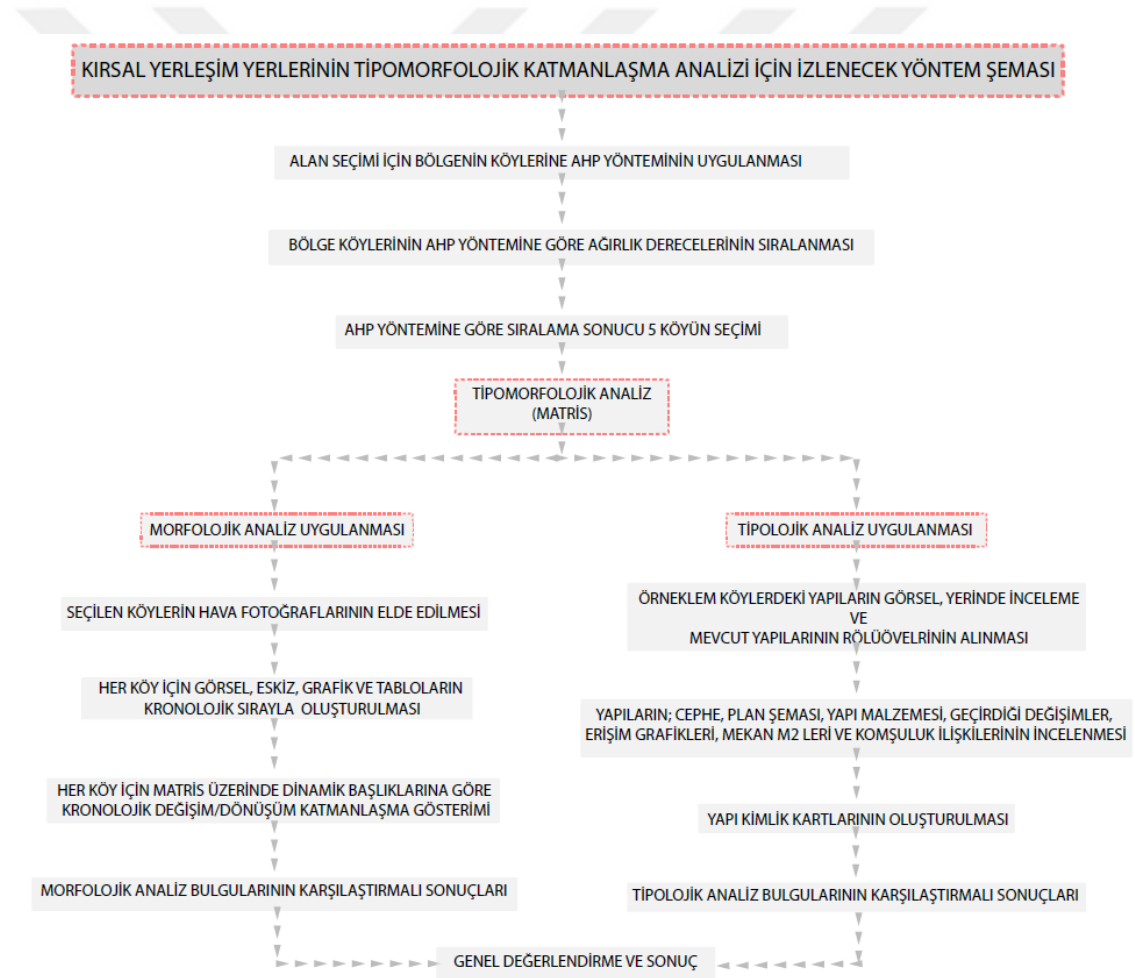
1.3. Yöntem

Çalışma için oluşturulan yöntemde ortaya konulan hipotez ve alt hipotez için örneklem olacak olan bölge Ankara'nın Polatlı ilçesinin köyleridir (mahalleleri). İlk olarak bölgedeki kırsalda başlayan yerleşim daha sonra tren yolu, ilçe merkezinin il merkezine olan konumu, tarım, ekonomi, göç vb. etkenler dolayısıyla merkez değişikliğine uğramıştır. Düzenli bir yerleşim morfolojisinde kurulan ilçe ve il merkezine karşın köylerin her biri farklı kurulum ve morfolojik özellikler göstermektedir. Bu nedenle örneklem köy seçiminde doğru karar verilebilmesi için AHP yöntemi seçilmiştir. AHP yöntemiyle; belirlenen dinamikler farklı matematiksel değerlerde olan 82 köye (mahalle) uygulanmıştır. Sonucunda köyler ağırlık derecelerine göre sıralanarak ilk on köy arasından seçim yapılmıştır.

İkinci yöntemle; seçilen örneklem kırsal yerleşim dokularının tipomorfolojik dinamikleri kırsal yerleşimler için özelleştirilmiş, bu dinamikler belirli başlıklar atında toplanmış ve zamansal kırılma noktalarında her dinamik başlığında geçirmiş olduğu değişim/dönüşümler; harita, grafik ve şematik gösterimler ile tanımlanmış ve katmanlaşma sürecindeki sonuçları çıkarılmıştır. İkinci yöntemin morfoloji temeli, Melih BİRİK (2011)'in doktora tezinde kentsel yerleşim için oluşturduğu yönteminin revize edilmesi ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada tipoloji bölümü her örneklem bölgede incelenen kırsal konut yapılarından en az bir yapının; rölövelerinin alınıp, çizimlerinin dijital ortamında yapılması, mekansal geçiş analizlerinin yapılması ve yapıların yapı kimlik kartlarının oluşturulması ile bu yapıların inşaat tarihi ve banisi, kitabesi, yeri ve bugünkü durumu gibi başlıklar altında incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu yapısal (düşey) analizler sonucunda aynı bölgede incelenen farklı örneklem köylerin yapısal karşılaştırmaları; güncel kullanım durumu, yapım yılı, plan tipi, kat sayısı, plan şeması değişikliği, taşıyıcı malzeme, üst örtü, vaziyet, pencere-kapı, zemin malzemesi, duvar sıvası gibi tipolojik başlıklar altında incelenerek karşılaştırmalı tabloları çıkarılmıştır (Tablo 1.1.).

Tablo 1. 1. Yöntem Akış Şeması

Bu yöntemlerin kullanılması için;

- Gerekli literatür taramaları,
- Alan çalışmaları,
- HGM'den elde edilen geçmiş yıllara ait hava fotoğrafları ve ortofotolar,

- Sözlü görüşmeler,
- Araştırma bölgesi kullanıcıları ile video aracılığı ile olan sözlü görüşmeler,
- Görsel ve analitik incelemeler,
- Yerinde ölçüm-rölöve,
- Grafik oluşturma,
- Excel, Autocad, Adobe İllüstratör, Word, PowerPoint, Netcad, Sketchup, Photoshop bilgisayar programlarının kullanılmasından yararlanılmıştır.

2. GENEL KAVRAM ve TANIMLAR

Araştırmanın bu bölümünde çalışmada kullanılacak olan genel kavram ve tanımlamaların açıklamalarına yer verilmektedir. Bu bağlamda morfoloji ve topoloji kavramları öz nitelikleri bakımından ayrı ayrı tanımlanırken birliktelikleri ile oluşan tipomorfoloji kavramı açıklanmıştır. Bununla birlikte kırsal ve kentsel kavramları, kırsal devlet politikaları, kırsal sınıflandırmaları ve morfoloji dinamikleri de bu bölümde açıklanan kavramlardır.

2.1. Kırsal Alan

Bu bölümde araştırma için ana başlıklardan olan kır ve kent kavramlarına, kentsel alanların kırsal alanlardan farkına değinilecektir. Kırsal mekanların terimsel karşılıkları, bu kavram için üretilmiş devlet politikalarının kronolojik sıralamasına, kırsal alanların kalkınma dinamiklerine ve kentsel bölgeden farklı olarak sınıflandırmalarının neye göre yapıldığının tanımlamalarına yer verilmektedir.

2.1.1. Kırsal Bölge Kavramı ve Devlet Politikaları

Kırsal alanların temelde her ne kadar spontane şekilde doğa formuna uygun yerleştiği kabul görse de devlet politikaları kırsal alanların ileri vadeli yerleşim ve kalkınması için politikalar üretmektedir.

Taş (2016) yerleşimi; *“İnsanın yeryüzünde yaşamını ve faaliyetlerini sürdürebilmesi için mekana bağlı olarak oluşturduğu barınma üniteleri”* olarak yorumlamaktadır. Bununla birlikte özellikle büyük şehirlerde gelişen teknoloji ile de birlikte günümüzde beşeri coğrafya verilerine bakılmaksızın yerleşim faaliyetleri gerçekleşmektedir. Birebir coğrafya temelinde yerleşimin olduğu ve hatta topoğrafyanın bölge yerleşiminin hem tipolojisi hem de morfolojisi üzerinde belirleyici rol oynadığı yerleşim yerleri ise kırsal bölgelerdir (Taş B.,2016)

Tanoğlu (1954) yerleşme kavramını, mekan dahil olduğundan itibaren o bölgenin dinamik bir ögesi olarak kabul eder ve bu nedenle yerleşimi bir mesken topluluğundan ibaret görülmemesi gerekliliğini vurgular.

Geray (2011), kırsal gelişmenin ana amacı ve boyutlarını, kırsal alanlarda yaşayan her bireyin farklı ve özgün yerel topluluklar olduğundan ve üretilen çözümün de bölge morfolojisini, sosyo-kültürel ve öznel özelliklerinin dikkate alınarak o bölge için gereksinimlere cevap vermesi gerektiğini söylemektedir. Çoğu kırsal bölgelerde halkın tek geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılıktan sağlanan ekonomisinin yükselmesi, ki

bunu emek hakkının tam olarak verilmesi ile ilişkilendirir, kırsal bölgede toplumsal değişimin sağlanabileceğini savunmaktadır (Geray,2011). Keleş (1970), köy ve kent arasında sosyolojik ve sınıfsal ayırımın net olarak yapılamayacağını söyler.

Türkiye’deki kırsal kalkınma planları ve gelişim süreçleri ise yıllar bazında;

- 1857 yılında yürürlüğe giren “Arazi Kanunnamesi” ile köydeki taşınmaz malların sahipliği köye veriliyor.
- 1858 “Talimat” sonucunda yönetim birimleri ayrılarak; eyalet, liva, kaza ve köy olarak belirlenmiştir.
- 1864 yılında, “Vilayet Nizamnamesi” nin yayınlanmasıyla birlikte ilk defa köy organlarından bahsedilmiştir.
- 1870 yılında, “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi” yürürlükte olmuştur,
- 1913 yılında, “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkat” çıkarılmış ve bu kanunun çıkması ile 1864 ve 1870 yılında çıkan kanunların hükmü son bulmuştur.
- 1924 yılında ise, 442 sayılı Köy Yasası yürürlüğe girmiştir (Geray,2011).
- 1970’li yıllarda başlatılan kırsal alan politikaları ve kalkınma içerikli çözümler; tarımda verimlilik ve modernizasyonu temel almıştır.
- 1990’lı yıllarda ise bir önceki planda bahsedilen politikanın iki boyutlu yapısı üzerinde çalışmalar yapılmıştır.
- 2000’li yıllarda kırsal kalkınma yeni bir politika alanı olarak kabul görmeye başlamıştır,
- 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma planında doğrudan kırsal kalkınma için ilk defa politika belgeleri yayımlanmıştır,
- 2014-2020 yılları için üretilen Ulusal Kalkınma Stratejisi ve Kırsal Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir. Ulusal Kalkınma Stratejisi ve Kırsal Kalkınma Planı kapsamında kırsal ve kentsel alanlar için farklı bir tanım kullanılmıştır.

Kır ve kent ilişkisini yine mesafe ölçeğinde yakın-orta-uzak olarak değerlendirip bu terimleri ise iki bölge arasında hızlı-tedrici ve yavaş etkileşimli bölgeler olarak sınıflandırılır (Geray,2011). Bu kapsamda öncelikle bu planda bahsi geçen uzaklık kavramlarının ölçeğinin ne olduğuna bakarsak; TÜİK’e göre temelde iki farklı tanımdan bahsedilmektedir. Bunlar;

- İl ve ilçe merkezi dışında kalan tüm alanların kırsal tanımına dahil olduğundan,
- Nüfusu 20 bin altında olan il ve ilçe merkezleri ile beldeler ve köylerin kırsal tanımına dahil olduğudur.

Tanımlamaların bu şekilde olmasına karşın görülüyor ki ister birinci ister ikinci tanıma göre kırsal alanlar tek bir nitelik altında ve genel özellikleri ile ele alınmaktadır. Fakat bu tezde temel odak noktası da ister kentsel ister kırsal olsun her yerleşim bölgesi genel tanımlar haricinde özel nitelikli kuruluşa sahiptir. Yani üretilen devlet politikaları her bölgenin kendi özelinden çok, ana iki başlık olan Kır-Kent ölçeğinde değerlendirmeler sunmaktadır (UKKS-II, (2014-2020)), (URL 1).

UKKS-II (2014-2020)'de kırsal kalkınmanın merkezini çok aktörlü ve çok sektörlü kabul etmektedir. Yine aynı stratejiye göre kırsal alanların kalkınma dinamiklerinin ulusal refah düzeyinin gerisinde kaldığından bahsedilmektedir. Buna çözüm bulmak amacıyla ulusal anlamda kırsalların ekonomik ve beşerî kaynak potansiyelleri temel alınsa da çözüm önerileri AB kırsal kalkınma politikası temeline dayanmaktadır. Her kırsal yerleşimin öznel olduğu genel kabulünde; morfoloji dinamiklerinin aynı ülke hatta aynı bölge içerisinde de mevcut veriler ışığında revize edilmesi gerekirken, bir ülke bütünü kırsal yerleşiminin başka ülke-toplum bütünü referansında ve üst başlıklarca incelenmesinin ne derece doğru analiz sunduğu ve çözüme ulaştırdığı tartışmalıdır.

Buna karşın aynı strateji planında şu cümle de geçmektedir; “*kırsal alan tanımı çalışması dışında ihtiyaç halinde kırsal alanlar için il veya ilçe düzeyinde genel bir kırsallık endeksi çalışması da yürütülecektir.*” UKKS-II (2014-2020), sf. 16, (URL 1).

2.1.2. Kırsal Alan Kalkınma Dinamikleri

Kırsal yerleşimler için ulusal ve uluslararası düzeyde oluşturulan kalkınma planları ve literatürlerde geçen kalkınma dinamikleri incelendiğinde bunların kırsal bir bölgenin kurulum ve oluşum morfolojisinin dinamiklerine temel oluşturduğu görülmektedir. Bunlar kalkınma planlarında; çevre dostu tarımsal üretim yöntemleri, gıda güvenliği, bilişim teknolojileri, kır-kent etkileşimi, mahalli idareler, sivil toplum kuruluşları, demografik yapı, işgücü piyasası, göç- yoksulluk, yenilenebilir enerji, doğal kaynak yönetimi, iklim değişikliği gibi faktörlerdir.

Kır-kent etkileşiminin kırsal alanlar üzerinde olumlu ve olumsuz birçok sonucu olmaktadır. UKKS, (2020)'de bu etkileşim gelişmişlik farkı temeline dayandırılmış ve iklim, coğrafya, merkeze yakınlık, göç ve yaşlılık oranı gibi faktörlerin yerleşim

bölgelerinin kır-kent ayrımındaki gelişmişlik düzeyine etkisinden bahsedilmektedir (URL3).

1990'lı yıllarda ve sonrasında ulaşım, bilişim ve teknolojik gelişimler kırsal ve kentsel yerleşim yerleri arasındaki soyut/somut etkileşimlerin artmasına sebep olmuştur. Bu nedenle mevcudiyetlerindeki dinamiklerin rolleri ve etken koşulları da değişmiştir.

Yeni çağ ile birlikte kır-kent arasında artan etkileşim ekonomi dinamiği özelinde de kent yatırımlarının kırsal yerleşim yerlerine uzanmasına neden olmaktadır. Sanayi ve ticari işletmelerin kırsal bölgelerde çoğalması ile kırsal yerleşim bölgelerinde yeni istihdam olanakları gelişmektedir.

Kırsal kalkınma planları temelde kırsal yerleşimlerin dinamiklerinin bütünüyle sürekliliğini koruması üzerine geliştirilmektedir. Bunun sonucunda ise önlenmek istenen bir diğer sorun demografi başlığında göç olmaktadır. Genç nüfusu yeni sunulan yaşam koşulları ve istihdam öğeleri ile buldukları kırsal yerleşim yerlerinde tutmak üzere yapılan çalışmaların kırsal alanlarda kısmen işe yaradığı görülmektedir (URL4).

Kırsal yerleşim yerlerinde yeni yapılaşmaların olması ve yapısal dinamiklerin değişmesi sonucunda göç olayının tersine tetiklenmesi amaçlanmaktadır. Yeni yapısal gelişimler sonucunda kullanıcılara mevsimlik ve/veya kalıcı ikametlerine imkan sunulmaktadır. Nelson ve Nelson (2010), kırsal alanlarda mevsimlik göç olaylarının yerini kentteki beyaz yakalı bireylerin yeni ikametgâh adreslerinin kırsal yerleşim bölgeleri olduğu sonucuna varılabileceğini söylemektedir. Moseley (2003), kırsal kalkınmada yerleşim bölgelerini toplumsal dinamiklerce ele alarak, temel parametrelerini (kalıcılık, sürdürülebilirlik, ekonomi, sosyal, kültürel, süreç, bütünsel vb.) sunmaktadır. Bu parametrelerin bireydeki etkisi topluluğu, topluluktaki etkisi ise toplumun (kırsal/kentsel) şekillenmesine etken olmaktadır.

On birinci kalkınma planı (2019-2023) Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na göre kırsal kalkınma kentsel faaliyet ilerleyişinden ayrı tutulmayıp, ortak dinamiklerin dengeli etkileşimi olarak ele alınmaktadır. Sermaye, kişi ve ticaret dinamiklerinin iç içe geçmiş olduğu bu kırsal yerleşim yerlerine kent ile ortak payda üzerinden kalkınma planları sunmak dinamik gelişimlerini olumlu etkileyecektir (URL4).

Ekonomilerini büyük ölçüde tarımdan karşılayan kırsal yerleşim bölgeleri için tarım arazileri ve faaliyetlerinin sürekliliği son derece önemlidir. Yerleşim yerinin ilk oluşum tipomorfoloji dinamiklerinin çoğunluğu, iklim koşulları değişimi nedeniyle özellikle kuru tarım yapılan tarım faaliyetleri tehdit altındadır. Bunun önüne geçebilmek ve yerleşim bölgelerimde tarım parsellerinin artışını ve mevcudiyetini sağlamak adına

sürdürülebilir enerji kaynağı başlığında bir çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmalar kırsal yerleşim bölgesi morfoloji dinamiklerinden olan çevre-konum ile doğrudan ilişkilidir (URL4).

Yeni dünya ihtiyaçları ile birlikte kent ölçeğinde oluşturulan çözüm faaliyetleri kırsal alanlar için de özelleşerek ve hatta ortaklaşarak hayata geçirilmektedir. Kır ve kent yerleşim dinamikleri ve ihtiyaçları birbirinden farklı görünse de temelde toplumsal ihtiyaçların sürekliliği organiktir. Bu doğrultuda çözüm ilerleyişi de benzer çaba ve sonuçlar gerektirmektedir. Ulusal ve uluslararası çözüm arayışları incelendiğinde kırsal yerleşim bölgeleri için çok sayıda çözüm önerisinin geliştirildiği görülmektedir. Mevcut sorunlar ve çözüm önerileri kırsal yerleşim yerlerinin dinamikleri ve öznel kimliğini doğrudan etkilemektedir.

2.1.3. Sharp'a Göre Kırsal Alan Sınıflandırmaları

Kırsal alanlar kurgulanmış yerleşimler olmasa da kendi içlerinde kurgusal bir matematiğe sahip, belirli dinamiklerle oluşan, komşu kırsallarla ve bağlı olduğu il ve ilçe merkezleri ile sistematik bağ kuran tipomorfolojik özellikteki mekanlardır.

Kırsal morfoloji; morfolojinin ilk tanımında olduğu gibi alan biçimini, dokusunu, doğal ve yapay tüm dinamiklerin birbirleriyle ilişkilerini kapsamaktadır. Öyle ki kentsel yerleşim morfolojisi dinamiklerinde incelenen boyut, şekil, yapı, yol ağı, akslar vb. dinamik başlıkları da kırsal yerleşim morfolojisine dahildir (Gallent, Junt, Kidd, & Shaw, 2008).

“The Anatomy Of The Village” kitabında Thomas Sharp kırsal bölge morfolojisini incelemiş ve bu morfolojileri yerleşim dokusu, şekli ve topoğrafya üzerinden değerlendirmiştir. Sharp, köy planlamasının kolay bir sanat olmadığından, ölçek ve karakterin bu noktadaki öneminden bahsetmektedir. Belirtilen özelliklerin oluşturduğu sınıflandırmaları da bu matematiksel biçimlere dayandırır (Sharp, 1946).

Köy kelimesinin literatür karşılığını tanımlamanın zor olduğundan bahseden Sharp, 100 ile 150 kişi aralığı olarak belirleyip çalışmalarını bu ve üstü ölçeklerde gerçekleştirmiştir.

Köyler geleneklerin en yoğun ve lokal yaşatıldığı yerlerdir. Her gelenek güncel dinamiklerin etkisi ile de gelişme devamlılığını göstermektedir. İlk kurulumundan bugüne kadar durgun bir havuzdan ziyade çeşitli kollardan beslenen bir su kaynağı olarak tanımlanabilmektedir. Hatta bu çeşitli kollardan gelen sular ise ana kaynağın yönünü değiştirebileceği gibi sınırları ile de oynar (Sharp, 1946).

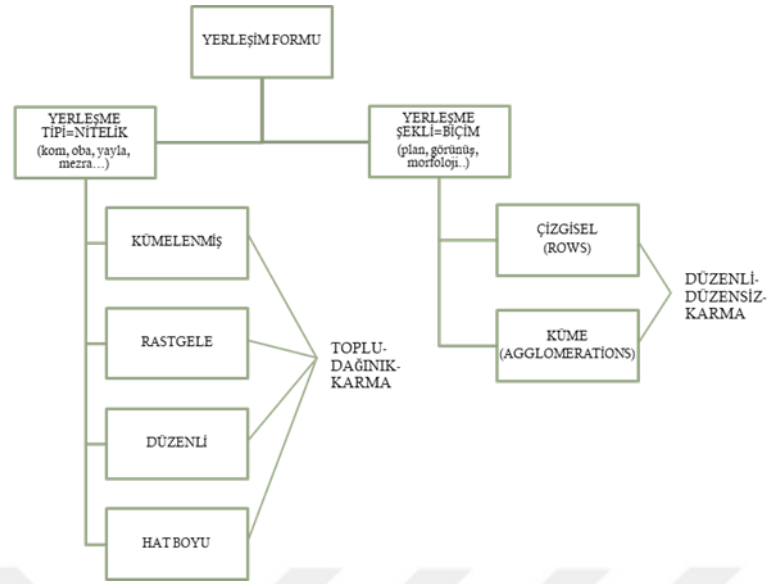
Geçmişte bir köyün kurulumu için keskin olan ihtiyaç listelerinin günümüzde önemini kaybettiğinden bahseden Sharp, gerekliliklerin değişiminin kırsal su kaynağı gibi tek bir dinamiğe bağlı olmayacağından ve eski belirleyici faktörlerin önemini yitireceğinden bahsetmektedir. Değişen sürece istinaden; bir kavşak akışında kurulan köyün yerleşim planını yolların açısının belirleyeceğini söyleyen Sharp, aynı zamanda da yeşil, gölet ya da otlak gibi bir diğer etkenin varlığı ile planın tekrar değişebileceğini belirtmiştir (Sharp, 1946).

Öyleyse kırsal yerleşim alanları ilk kurulumdan bugüne de değişim/dönüşüm geçirmiş olabilmektedirler. Bu süreç dinamik ve güncel gereksinimler doğrultusunda kinetik hızını her zaman koruyacak bir süreç olmaktadır. Fakat kırsal yerleşimlerin oluşumunda hatta güncel konumlarında sınıflandırma yapılacak olursa Sharp'a göre öncelikle iki grupta incelenmelidir (Şekil 2.1.).

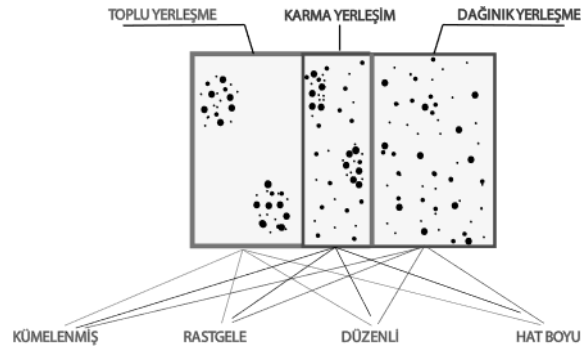
Şekil 2. 1. Hat Boyu- Küme Yerleşim Örneği (SHARP T., 1946)

Sharp yerleşim formunda tip ve şeklin farklı tanımlamalar olduğundan bahsetmektedir. Yerleşme tipi o bölgenin niteliğini tanımlarken (Kom, Oba, Yayla, Mezra vb.) Yerleşme Şekli: bölgenin biçimi (Plan, Görünüş, Morfoloji vb.) ile ilgilidir. Sharp'ın tanımlılarına göre aşağıdaki tablo yerleşim formunun dinamik ve alt dinamiklerini göstermektedir (Şekil 2.2.).

Şekil 2. 2. Sharp'ın Kırsal Yerleşim Formu Sınıflandırması, (SHARP T., 1946'dan, DEMİROĞLU, 2020).

Yerleşim formunun ilk alt başlığı olan Yerleşme Tipi; kümelenmiş, rastgele, düzenli, hat boyu olmak üzere dört alt başlıktan oluşurken tüm bu alt başlıklar ise; Toplu, Dağınık ve bunların birleşimi olan Karma yapısal özelliğe sahiptir (Sharp, 1946) (Şekil 2.3.).

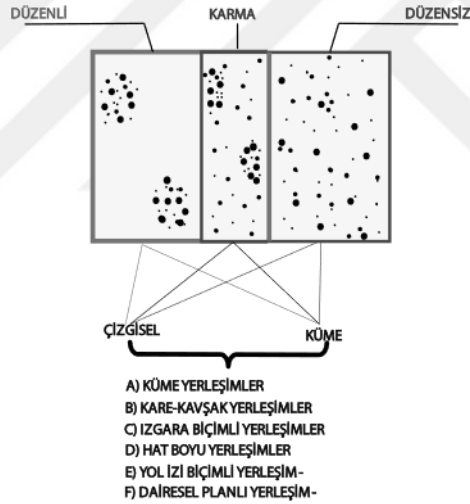
Şekil 2. 3. Sharp'ın Kırsal Yerleşim Formu Sınıflandırması, (SHARP T., 1946'dan DEMİROĞLU, 2020).

Yerleşme tipinin toplu, dağınık ve karma özellikte olmasına meskenler arasındaki mesafe, iskan grupları arasındaki mesafe, gözlem sonuçları ve yerleşim yerine götürülen hizmetler etki etmektedir. Fakat bunların hangisinin ne kadar rol oynadığını net bir şekilde söylemek zordur. Uzaklık birimleri somut ifadelerle tanımlanabilir olsa da çoğu gözlem soyut olarak kalmaktadır. AHP yöntemiyle bu alt dinamiklerin sayısal ölçekte hiyerarşisi oluşturulur. Fakat bu alt dinamiklerin tip başlığına etkisi kesin olarak yoktur (Sharp, 1946) (Tablo 2.1.).

Tablo 4. 1. Sharp'ın Kırsal Yerleşimde Toplu-Dağınık Yerleşim Alt Dinamikleri AHP Yöntemine Göre Ağırlık Hesabı

TOPLU-DAĞINIK YERLEŞİM ALT FAKTÖRLER								
	MESKENLER ARASINDAKİ UZAKLIK	İSKAN GRUPLARI ARASINDAKİ MESAFE	GÖZLEM SONUÇLARI	MESKEN SAYISI	GÖTÜRÜLEN HİZMETLER	ÇARRİM	3. DERCDE	AĞIRLIK
MESKENLER ARASINDAKİ UZAKLIK	1,00	2,00	9,00	7,00	4,00	504	3,471251715	0,480904868
İSKAN GRUPLARI ARASINDAKİ MESAFE	0,50	1,00	7,00	5,00	3,00	52,5	2,208166722	0,305917927
GÖZLEM SONUÇLARI	0,11	0,14	1,00	3,00	2,00	0,095228095	0,624830384	0,086563579
MESKEN SAYISI	0,14	0,20	0,33	1,00	2,00	0,019047619	0,452864356	0,062739522
GÖTÜRÜLEN HİZMETLER	0,25	0,33	0,50	0,50	1,00	0,020833333	0,461053956	0,063874104
TOPLAM	2,00	3,68	17,83	16,50	12,00		7,22	
SUM*PV	0,963718089	1,124612568	1,543717167	1,035202113	0,766489244	5,433739181		
						LAMDA		
CI	0,433739181							
CI	0,108434795							
CR	0,096816782							

İkinci alt başlık olan Yerleşme Şekli ise; Sharp'ın ilk olarak bahsettiği temel yerleşim şekillerinden; çizgisel ve küme yerleşimleridir. Bu iki yerleşim şekli de düzenli, düzensiz ve karma özelliğe sahiptir (Sharp, 1946) (Şekil 2.4).

Şekil 2. 4. Sharp'ın Kırsal Yerleşim Formu Sınıflandırması, (Sharp, 1946'dan).

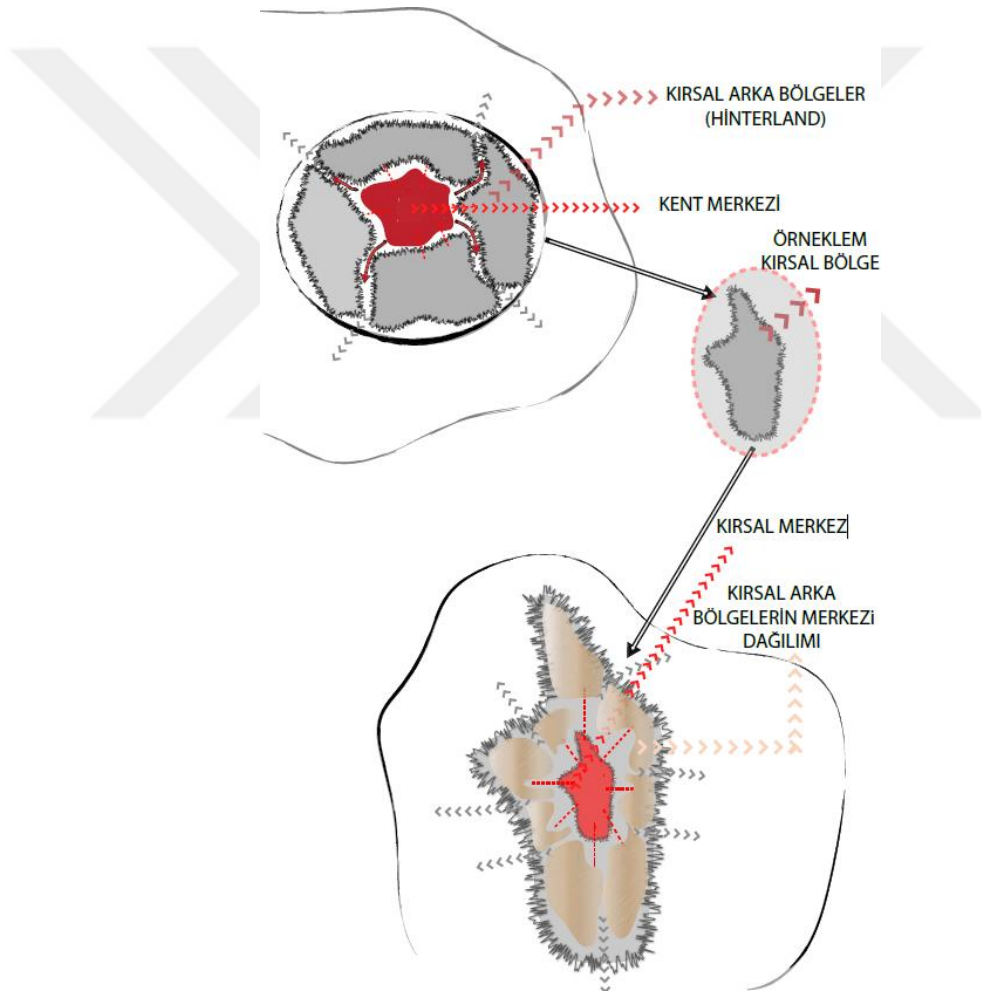
2.2. Yerleşimde Tipomorfoloji Kavramı

Bu bölümde yerleşim bölgelerinde bulunan tüm elemanlar genelinde mikro ve makro ölçekte tip, tipoloji ve morfoloji kavramları ve dinamikleri ayrı ayrı incelenirken, tüm bu kavramların tipomorfoloji özelinde bir araya gelişleri ortaya konulmuştur.

2.2.1. Morfoloji ve Dinamikleri

Kırsal ya da kent dokusu olsun her mekanın kendine özgü kimliği vardır. Mekan kimliğini mekanın fiziksel bileşenleri, oraya ait kişiler, bölgeye yapılan yatırımlar, mekan kullanımı, konumu, zaman içerisinde geçirmiş olduğu doğal ya da yapay

müdahaleler ve hatta bölgesel yatırımlar etkilemektedir. (Schmitz, 2012; Stedman, 2003) Bir mekanın morfolojik olarak incelenmesi için araştırma yöntemlerinde kullanılan dinamikler, bölge kimliği doğrultusunda mevcudun revize edilip yeni dinamiklerin eklenmesi veya değiştirilmesi ile mümkündür. Conzen (2004)'de mekanın morfolojik olarak; süregelen elemanların değişimi ve bu değişime zamanında etkisi sonucu oluştuğundan bahsetmektedir. Böylelikle kırsal analizi yapılan her bölge için sosyokültürel ve yapısal faktörlerin ayrılmaz bütün olduğundan bahsedilmektedir. Conzen kent ve kır ölçeğinde mekanın tarih, coğrafya ve yapı elemanları bütününde ele alınması gerektiğini yapmış olduğu çalışmalarda sunmuştur (Şekil 2.5.).

Şekil 2. 5. Bir Yerleşim Bölgesinin Daha Küçük Yerleşim Alanlarının Analizindeki Seçim Şematik Gösterimi, (Sharp, 1946'dan).

Her kentin kendi yerleşim alanı içerisindeki bölgesel bölüntülerine hizmet verdiği bir etki alanı vardır. Bu etki alanına giren her bölüntü de sınırca belirtildiği bütününde olduğu gibi alt kademeli bölüntülerine aynı merkezden dağılım hizmeti

sunmaktadır. Christaller (1933) bunu bir “Mimari Yerler Kuramı” olarak tanımlamıştır. Öyle ki Christaller (1933) bunu ister kırsal ölçekte olsun ister kent ölçeğinde isterse de kentlerin birleşimi ülke bazında bu merkezilik kuramının her şekilde var olduğundan bahsetmektedir. Kuram sınırları belirli olan bölge içerisinde merkezden etrafa besleme olduğunu savunmaktadır. Bu bakış açısıyla; kırsalın kendi içerisinde toplanma alanları ve meydanlık alanların merkezi oluşturduğu kabulüyle, merkez kırsal alandaki parsel, konut bölgeleri, tarım alanları, hayvan barınakları vb. mekanları beslerken, kırsalın tümü de kent merkez alanlarından beslenmektedir. Kısaca yerleşim dokusu oluşmuş her bölgenin merkezi ve hinterland kısımlarından oluştuğu temelinde tıpkı hücre yapısının çekirdeği ve diğer bileşen öğeleri ile bağlantısının oluştuğu gibi bir örneklem vardır. Nasıl ki hücreler birleşerek dokuları, dokular birleşerek organları oluşturuyorsa kırsal bölgeler kentleri besler ve kentlerin birleşimi ile de bağlantılı büyüklük (ülke) oluşmaktadır. Bu merkezilik kuramının her bölge için uygulanabilirliğinden kabulü ile bahsedilen kuramının bağlı olduğu dinamikler bölgenin;

- Demografik yapısı
- Yapısal dinamikler
- Sosyal dinamikler
- Ekonomisi
- Planlaması
- Donatı başlıklarıyla doğrudan bağlıdır.

Kırsal yerleşimlerin kentsel yerleşimin hinterlandı olduğu kabulüyle; hinterlandın kendi alt bileşenlerini araştırmak, analiz etmek ve oluşum- etkileşim sürecini her kırsalın kendi özelinde tespiti mümkündür.

Kırsal yerleşim için yukarıdaki dinamik etken başlıklarının içeriğinde ise;

- Demografik yapı: Göçün artması, genç nüfusun kente göçü sonucu üretken olamayan yaşlı nüfusun kalması, mevsimlik olarak kullanılma ya da terk edilme,
- Yapısal dinamikler: Geleneksel yapı malzemesi ile yapılmış, günümüz ihtiyaçlarına cevap veremeyen yapılar, gelişen teknoloji, görsel-duyusal medya ve konumsal ziyaretler ile birlikte değişen beklenti, bölgenin kurulum diline aykırı ekleme ve yeni yapılaşma,

- Sosyal dinamikler: İlk yerleşim gelenekleri ve kültürden uzaklaşma, kırsalın kendine yetememesi ve büyükşehir bağımlılık, büyük kent yerleşiminin cazibesi
- Ekonomi: Tarım ve hayvancılık getirisinin zayıf ve düzensiz oluşu, farklı istihdam seçeneklerinin olmaması, ticari ve turizm getirisinin bulunmaması
- Planlama: Her kırsalın kendi özelinde değil, genel geçer çözüm arayışı, kent dinamikleri ölçeğinde değerlendirilmesi, hizmet ve uygulamada yetersizlik
- Donatı: Eğitim ve sağlık hizmetinin verildiği mekân sahipliliği kırsal yerleşim dokusunun gelişimine olumsuz etki eden başlıca öznel sorunlardır.

2.2.2. Yerleşim Morfolojisi

Morfoloji kelime kökeni bakımından ‘morphe’ ve ‘logos’ köklerinden gelmektedir. Şekil ve biçim bilimi olarak kullanılan kelime bir nesnenin dış kontürleri bakımından okunurluğu olarak yorumlanmaktadır (Türkçe Sözlük 1985, URL2).

Doğa kendi içerisinde sürekliliğini sağlamaya devam ederken insanların bilinçli müdahalesi sonucunda yapay çevre oluşumu sağlanır. Bunlar tarih boyunca mekanın her boyutundan okunmuştur.

Kent; oluşum sürecini anlama, mevcut durumu yorumlama ve geleceğe yönelik oluşumları planlı şekilde ilerletme olarak görülse de birçok disiplinin bir arada olduğu bilimsel çalışma olarak adlandırılır. Kentsel morfoloji bağlamında birçok çalışma yapılmış, morfoloji okulları kurulmuştur. Temelde belirli bir bölgedeki biçim-form özelliklerinin zaman içerisindeki değişim ve dönüşümünü bölgedeki doğal ve yapay öğeler ile analiz edilmesidir. Cowan morfolojiyi biçim ölçeğinde ele alıp kent biçimi olarak yorumlamıştır (Cowan, 2005). Larkham ve Jones da benzer şekilde morfolojiyi kentsel biçim üzerine olan çalışmalar olarak tanımlamışlardır. Mouden; kentlerin inşasından başlayan süreçle tıpkı canlı bir varlık gibi lokal ve geniş ölçekte olan dönüşümlerin sistemselsel gelişimi olarak yorumlayarak, kentlere canlı benzetmesi ile daha esnek bir tanımlama sunmuştur.

Kropf ve Malfroy(2013) ise; doğal ve yapılı çevre arasındaki ilişkinin dönüşümü üzerinde durmuş ve bu iki temel öğenin ayrı başlıklarda incelenip bir araya geldikleri

noktalarda oluşan yeni sistemin katmanlaşmasına dikkat çekmiştir. Scheer(2016); morfolojinin yalnızca bilimsel bir durum tespiti olmayıp aynı zamanda bilgi üreten sürekli bir çalışma alanı olduğunu ve bu bilginin lokal bir alanda biçimsel değişimlerle kendini güncellemesi olarak tanımlamıştır.

Whiteland (2001); kentsel morfolojiyi içerdiği tüm farklı aktörlerin varoluşsal uyumuna ve bu uyumun kendilerini sürekli ve yeniden geliştirme süreçleri içerisinde yorumlayarak, bunların gelecekte üretilecek olan kentler için dayanak oluşturmasından ve böylelikle mevcut analizlerin ileriye yönelik bilinçli değişim ya da dönüşüme atlık olabileceğinden bahsetmiştir. Kubat ve Topçu, (2009) ise; kent morfolojisini lokal formlarda ilk oluşum ve süregelen aşamaların değişimi ve dönüşümü olarak tanımlar ve hatta bu süreçte bütünlüğü oluşturan parçaların da farklı analiz yöntemleri kullanılarak sürece etki ettiğini savunmaktadır.

Larkham, (2006) ise; kentin fiziksel formunun kendi içerisinde olan farklılığının kentteki farklı ölçeklere nasıl yansıdığı olgusunun incelenmesi olarak yorumlamıştır.

Bütün bu tanımlamalarda araştırmacıların morfoloji terimini coğrafi bilimsellikte birleştirirken çoğunlukla ‘kentsel morfoloji’ kuramı üzerinde durduklarını görsek de tüm bu tanımlamaların kırsal morfoloji için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. 1963 yılında Lorenz de “Kaos” teorisinden bahsetmektedir. Bu teoriye göre kaotik sistem için bütünü oluşturan parçaların, bütünün ipuçlarını içerdiğinden bahsetmektedir. Bu teoride bütünün şu anki halinde dahi başlangıcına dair önemli bağlılıkları ve güçlü odak noktalarını okumanın mümkün olduğundan bahsetmektedir (Oestreicher, 2007, s.283; Kaya, 2010, s.44). Dolayısıyla kırsal yerleşim için de bütünü oluşturan parçaların bugünkü yansımalarıyla bir nevi filmi geri sarar gibi; harita, sözlü ve yazılı tarih, bulunabilen fotoğraflar yardımıyla ve güncel yerleşim ipuçlarıyla birlikte (öze) ilk yerleşim dokusu morfolojisine ulaşılabilmektedir.

Kentsel yerleşim morfolojisinde daha çok teknoloji, nüfus yoğunluğu, kent merkezleri, sanayi, devlet politikaları, kentleşme kuralları çerçevesinde yoğun müdahaleler doğrultusunda ilerlediği görülürken, kırsal yerleşimde bu durumun kente oranla daha spontane gelişim göstermektedir. Peki kentler de bu sığa erişimini sağlamadan önce kırsalda olduğu gibi doğal gelişim özellikleri taşıyan yapay müdahaleler bütünü müydü? Elbette insanlığın temel amacı Maslow piramidinde bahsi geçen ihtiyaçlar bütünüdür. Piramidin temelinde bulunan yaşamsal ihtiyaçlar hem kent hem de kırsal yaşamda görülmektedir. Fakat 20. Yy dan sonra kent morfolojisi üzerine yapılan çalışmalar, devlet politikaları ve kentlerin belirli kurallar çerçevesinde gelişim

ve değişim zorunluluğu, yasal müdahalelerin kentler odaklı olması ve her kentin benzer kurallar çerçevesinde analiz ve değişiminin gözlenmesi vb. başlıklara bakılırsa kırsal alanlar kentlere oranla hala piramidin tabanında bir yerleşim olgusunda kalmaktadır. Buna karşın nasıl ki kentleri yaşayan bir kimlik olarak görüp morfolojisini belirli dinamikler yardımıyla analiz edebiliyorsak bu her bir kırsal doku için de geçerlidir.

Ibanez ve Katsikis, (2014) kente yapay olarak müdahil olan her ögenin o bölgede belirli bir yıkım oluşturduğundan ve bazen bu yıkımın yok olmasıyla kimliğin değişime uğrayacağından bahsetmektedir. Dolayısıyla bunu kırsal bölge için de söylemek mümkündür. Doğanın kendi yaradılışı ve bu yaradılışın yine doğa eliyle olan müdahaleleri haricinde her türlü yenilik bölge için morfolojik değişim olgusunu başlatmış olur. Kentsel ya da kırsal ölçekte belirlenen dinamikler kendi içerisinde değişse dahi her bölge için belirli bir yerleşim morfolojisi analizi yapılabilmektedir.

2.2.3. Yerleşim Morfolojisi Dinamikleri

Yıllar boyu morfoloji için yapılan çalışmalar sonucunda her araştırmacı yerleşim morfolojisini benzer ya da farklı yanları ile ele almıştır. Temelde kent yerleşimi için çalışmalar yapılmış ve kent dokusunun somut ve soyut parçaları araştırma başlıkları olarak kullanılmıştır.

Kırsal alanların özellikle dinamik başlıklarının az olmasından ve organik kurulumlar olmasından kaynaklı daha geride tutulduğu çalışmalar tarihsel geçmişi olan ya da yeni kurulan kent dokularının analiz ve kent tasarımında önemli rol oynamıştır.

Mevcut kentsel yerleşim dokuları barındırdıkları özelliklere göre sınıflandırılıp bu özelliklerin kente yansımalarının zaman içindeki izleri araştırmacılar tarafından farklı yöntemlerle tekrar tekrar gerçekleştirilmiştir. Kent dokusunun bu makro ölçekte olan oluşum parçaları kırsal alanlarda da mikro ölçekte barındırdığı görülmektedir. Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi kent ya da kır olsun insan başrolünde olan yerleşim dokularının somut ve soyut özellikleri aynı değilse dahi paraleldir.

Araştırmacılar tarih boyunca belirli bir yerleşim dokusunu analiz ederken parçadan bütüne ya da bütünden parçaya yöntemiyle (tümevarım-tümdengelim) yerleşim dokusunun parçaları üzerinde durmuşlardır. Günlük hayatı sürdürebilmek ve toplumsal sürekliliği sağlayabilmek için yerleşim dokuları belirli özellikleri olan nesnel parçaların uyumlu birlikteliğinde olmalıdır. Bu uyum her coğrafi bölge ve her toplum için farklılaşmaktadır.

Coğrafi, kullanıcı ve kültürel farklılıkları olsa dahi yerleşim dokularındaki nesnel öğeleri araştırmacılar genel olarak görünür-okunur dinamikler ve soyut-nesnele dolaylı etkili olan dinamikler olarak iki farklı şekilde ele almışlardır.

Moudon (1997); yerleşim dokusunu oluşturan dinamikleri temelde:

1. Somut: bina, cadde, sokak, açık alan, yeşil alan, parsel örüntüleri
2. Soyut: ekonomi, kültür

Smailes (1957);

1. Somut: şehrin fiziki formu, binalar, diğer alanlar
2. Soyut: kültürel değişimler

Hillier (2001);

1. Somut: fiziki form, binalar, ulaşım
2. Soyut: sosyo-kültürel, tarihsel, psikolojik

Rossi (1984);

1. Somut: form, doku
2. Soyut: Sosyolojik, kültürel, psikolojik

olarak tanımlamışlardır. Araştırmacılar elbette tüm bu dinamik başlıklarının alt dinamik ve ayrı özelliklerini de incelemesine karşın bir yerleşim dokusunun analizinde kullanılan dinamikleri yukarıda görüldüğü üzere temel olarak iki başlık altında ayırmışlardır. Kullanılan dinamiklerin temel iki başlık altında ayrılmıştır. Rossi (1984) ise yerleşim morfolojisi dinamiklerinin soyut başlığında psikolojiyi de ele alarak inceleyen ilk isimdir.

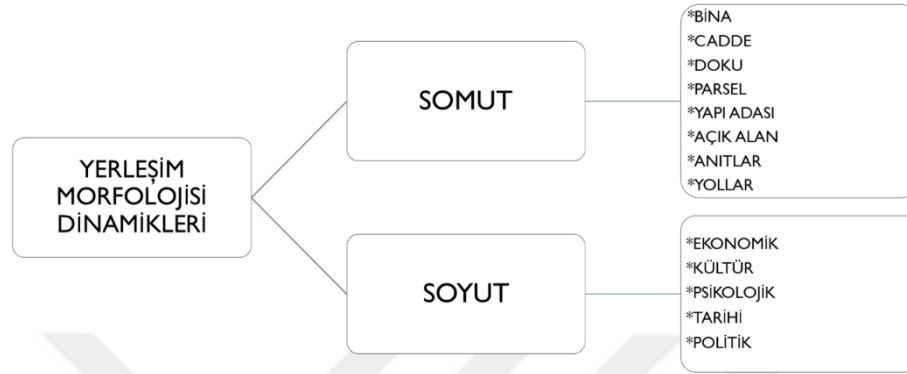
Lynch (1960); Wingo (1969), ise morfolojideki fiziksel analizin sokak ve meydanları kapsadığını ve bu kapsamın detaylı analizi ile yerleşim morfolojisi tanımlanabileceğinden bahsetmektedirler.

Neccar A.H., (2009)'a göre ise; ekonomik ve sosyo-kültürel olan bağlantıların diğer tüm dinamiklerle kuvvetli ilişkisinden bahsederek soyut dinamiklerin önemini vurgulamıştır.

Conzen (2004), yerleşim morfolojisi dinamiklerinin analizi için çeşitli yöntemler geliştirmiş ve bu yöntemlerde somut dinamikleri temelde; sokak sistemleri, arsa düzenleri ve yapı biçimleri ile tanımlamıştır.

Fiziki-somut elemanların daha görünür olması daha net sonuçlara ulaşılabilmesini sağlamıştır. Fakat sonraları soyut dinamik başlıklarının da yerleşim

dokusunun şekillenmesinde dolaylı ve/veya doğrudan etkilerinin olabileceği ve hatta inceleme dinamikleri içinde yer alabileceği görülmüştür. Dolayısıyla somut ve soyut dinamik öğelerinin bir yerleşim dokusunun analizinin yapılabilmesi için eşdeğer önemdedir (Şekil 2.6.).

Şekil 2. 6. Yerleşim Morfolojisi Dinamikleri

Literatürde morfoloji için yapılmış tanımlamalar belirli bir bölgenin ilk halinden günümüze gelen biçimindeki değişim ve dönüşümlerinden söz etmektedir. Bu biçimler soyut ya da somut dinamikler olsun zaman içindeki öz niteliklerinde farklılaşma yaşarlar. İnsan başrolünde olan tüm kurulumlar en başta sosyolojik açıdan sürekli farklılaşma içerisindedir. Bu farklılaşmalar niteliğin özünü aynı doğrultuda değiştirebileceği gibi niteliği tamamen farklı bir başlığa evirerek dönüşümüne de sebep olur.

Yerleşim morfolojisi dinamikleri de bu değişim ve dönüşümden etkilenir. Soyut ya da somut dinamik başlıkları kullanıcı, politika, dış müdahaleler ya da fiziki öğelerin farklılaşmasıyla bu sürece dahil olurlar. Bu süreç sonucunda ilk yerleşim dokusu özelliğinden farklı hale gelen yerleşim dokularının değiştiği ya da dönüştüğü sonucuna varılır. Bu değişim ve dönüşüm zaman içinde bulunduğu bölgeye göre farklı hızlarda gerçekleşir. Örneğin bir kırsal yerleşim dokusunun değişim/dönüşüm hızı kent dokusuna göre daha yavaş ya da hızlı olabilmektedir. Bu ise hangi dinamik başlığında farklılaşma olduğuna göre yorumlanır.

Araştırmacılar yerleşim morfolojisindeki değişimi: bir bölgenin biçimsel dinamiklerinin ilk kurulum zamanındaki morfolojik örüntüsünün, belirlenen dinamikler başlığında ve zaman faktörüyle morfoloji dinamiklerinde, yerleşim dokusunda ve kullanıcı nüfusunda azalma olmadan bölgenin kendi kimliğinin stabil halde kalması

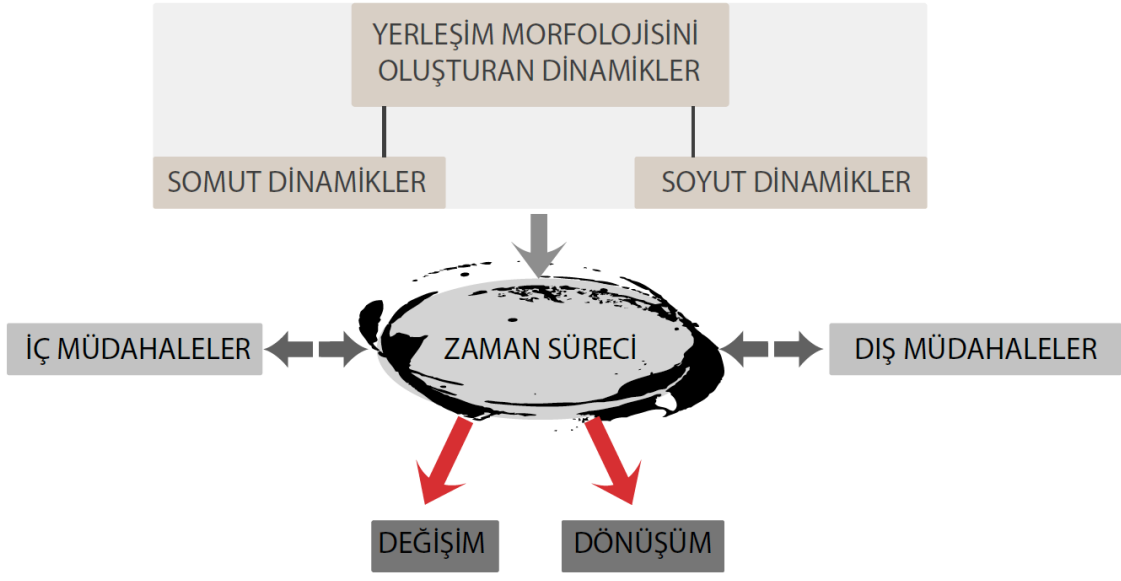
olarak nitelemiştir. İncelenen bu dinamiklerin hiçbirinde değişim olmaması söz konusu değildir. Ancak bu dinamiklerde değişim oranı bölgesel yerleşimlere göre farklılık göstermektedir. Değişim yerleşim bölgelerinde tek bir konut üzerinde olabileceği gibi; parsel, yapı adası hatta yerleşim yerinin tümünde de gözlemlenebilir. Değişimin en çok okunabildiği morfoloji dinamiklerini Ünlü (2009), fiziksel faktörler olarak nitelendirirken bunları parsel ve yapı adaları gibi somut okunurluğa dayandırmaktadır (Ünlü T., 2009).

Dönüşüm: yerleşim bölgesinin ilk kurulum zamanından bugüne kadar olan süreçteki zamansal katmanlaşmasında morfolojik kimlik bazındaki kırılma noktaları incelenen bölgenin ilk kimliğindeki farklılaşmalardır. Değişim lokal bir bölgenin morfolojik dinamikler çerçevesinde incelendiğinde kaçınılmaz bir olgudur fakat bölgenin kimliğinde tamamen farklılaşma olarak karşılaştığımızda mekanın dönüşüme uğradığı görülür. Bunu tespiti; bölgenin yerleşim morfolojisi dinamikleri analiz edildiğinde, ilk kurulum ve kimlik özelliklerindeki başkalaşım analizi ile mümkündür (Şekil 2.7.).

Yerleşim morfolojisinde meydana gelen değişim/dönüşüm somut ve soyut dinamiklerin senkron analizinin yapılması ile mümkündür. Bu analiz zaman süresinde sonuç vereceği gibi zaman süresi kent ve kır yerleşimleri için farklı hızda ilerlemektedir. Bu tanımlamalardan yola çıkılarak; Kentsel yerleşim dokularında kalabalık nüfus faktöründe meydana gelen farklılaşmanın kent dinamiklerine yansıma hızı ve etkisi ile kırsal yerleşim dokusundaki etkisi aynı hızda değildir. Aynı şekilde kırsal yerleşim dokularının somut dinamiklerinden olan yapı adaları ya da bina formlarındaki farklılaşmanın da etken hızı kent bölgelerinde olduğu gibi olmaz.

Moudon (1997), değişim ve dönüşümün ekonomik ve kültürel soyut dinamik başlıklarıyla doğrudan ilgili olduğunu vurgulamıştır. Yerleşim dokuları içerisinde gerçekleşen ekonomik değişimler diğer tüm dinamik başlıklarını doğrudan etkileyen en önemli faktördür.

Moore (1983), mekanların çeşitlilik kazanmasının ve etkilenmesinin doğrudan kullanıcılarının kültürel birikimi ve değerlerine bağlı olduğundan bahsetmiştir. Humpert (1997), değişiminin toplumlarda önüne geçilemez etkilerinin temel sebeplerini; inşa etme gereksinimi, mülk edinme ihtiyacını ve durmaksızın gerçekleşen hareketlilik faktörlerine dayandırmaktadır. (Humpert (1997): Giritlioğlu C., Gürleyen T., 2018)

Şekil 2. 7. Kırsal Yerleşim Morfolojisinde Değişim-Dönüşüm

2.2.4. Tip Kavramı

TDK tip kavramını; “*Aynı cinsten bütün varlıkların veya nesnelerin temel özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan*” olarak açıklamaktadır. Maddeleri belirli özelliklere göre gruplamak olarak çoğu zaman karşımıza çıkan bir kavramdır.

Leupen(1997), soyut kavramların benzerliklerinin somutlaştırılma çabası temelinde mimarlıkta tip kavramını tanımlar. Tip kavramı belirli bir yerleşim dokusu içerisindeki ortaklıklardır ve bunlar ortak özellik taşıyan yapılar içinde geçerlidir (Panerai ve Castex, 1970). Moles (1990), tip kavramının doğa bilimleri temelinde ele alındığında, buradaki çalışmaların varlıklarını soyutta ideal-tip olgusuna evrilmeye çalışıldığından bahsetmektedir. Bu ise düzen kavramının bütüne yansıtılma çabası olarak okunabilmektedir. Bu tip tanımlamalarından araştırmacıların tipin; maddesel olarak aslında var olmayan benzerliklerin somutlaştırılma çabaları olarak yorumlamak mümkündür.

Tip kavramı; çoğul bir madde grubu içinden soyut gruplamalar yaparak araştırma ve sınıflandırmayı kolaylaştırıp, maddeleri daha kolay nitelendirmektedir. Bir bakıma madde sınıflandırma diyalektiği oluşturmaktadır. Tiplere ayırdığımız çoğul grubu özelden genele doğru tipolojik niteliklerinde tekrar sınıflandırmak da mümkündür. Böylece sınıflandırılan her bir tipoloji kendi alt başlıklarında sınırları belli olan öznel tipleri içermiş olur.

2.2.5. Tipoloji Kavramı

TDK tipoloji kavramını sadece insan özelinde “*İnsan tiplerini belirleme ve ayırt etme yöntemi.*” Olarak açıklamıştır. Buna karşın yöntembilim terimleri sözlüğünde ise; “*örnekçeleme*” olarak geçmektedir. Bir olgu ya da bir süreci ayırıcı özelliklerine dayanarak soyut bir kalıp içinde biçimlendirmedir: örnekçeleme.

Andre Bideau (2000) mimaride otonomiye tekrar oluşturan postmodernizm, bilimsel objektiflik ve eleştiri kavramlarının gelişmesinin 1970’lerde tipoloji sayesinde olduğunu söylemektedir.

Yücel (1979) ise; tipolojinin aydınlanma çağı ve pozitivist düşüncenin kuramsal karşılığı olduğunu savunur ve aydınlanma dönemindeki mimarlarla da bu savu kuvvetlendirir.

Martinez (2003) tipolojiyi;

1. Bilgi olarak tasarım için kullanılabilen tipoloji,
2. Yerleşim alanı kullanıcıları ve tasarımcıların ortak olgusu olan tipoloji

olmak üzere iki grupta belirtmiştir.

Panerai (1970) ise tipoloji sürecini;

- Döküm çıkarma,
- Ögelerin karşılaştırılması
- Tiplerin kümelenmesi

olmak üzere üç aşamada tanımlamaktadır. (Gürer, 2016)

Tipolojinin iki eylem içerdiğinden bahseden Altaş (1997); bunları kişiselleştirilmiş ve sınıflandırılmış nitelikler olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte Altaş (1997); mimaride tipoloji kavramını bazı türlerin gruplandırılmasına yardımcı olması olarak nitelemiş ve bu türleri;

- Mimarinin temel geometrileri,
- Mimari elemanlar,
- Mimari tipler.

olarak sınıflandırmıştır.

Rossi (1984), bir yerleşim dokusunun mimarisinin belirli dinamiklere göre incelenebileceğini ve bunların;

- Yerleşim dokusunun geçirmiş olduğu belirli zamansal kırılmalar,
- Yapıların yapım yılları,
- Mimari unsurun yerleşim dokusundaki ölçeği,

- İlk kullanım amacı
Vb. dinamikler olduğunu belirtmiş.

Rossi (1984), bütün bu dinamiklere göre incelenecek yerleşim dokusunda kentin hem tipolojik hem de morfolojik özelliklerinin bütüncül incelenerek, diğer kent dokuları ile karşılaştırılmaları sonucunda kentin kimlik özelliğine ulaşılabacağından bahsetmektedir.

Genel tanımlamalarda, yapı ölçeğinde kalındığında tip ve tipoloji kavramlarının; kent formu ve kent ölçeğinde ise morfoloji kavramının öne çıktığı görülmektedir. Fakat Maudon (1994) çalışmalarında, bu iki kavramı bir arada (tipomorfoloji) kullanan araştırmacılardandır. Öyle ki Maudon (1994); kentler için yapı bazında tipoloji başlığı kullanılarak yapıların analizinin yapılmasının, kent kurgusu içerisinde sadece tek bir dinamikten fazlası olan yapılar için önemini vurgularken; açık-kapalı alanlar, dolu-boş, yol-altyapı vb. dinamiklerin detaylı irdelenmesiyle de morfolojik analizin mümkünlüğünden bahsetmiş. Bu analiz yöntemlerinin parçacıl ayrışması değil, bütüncül olarak birleşmesi tipomorfolojik analize imkan tanırken, yapı ve kent ölçeği ayrı dinamiklerle ortak analize dahil olur.

2.3. Yerleşimde Katmanlaşma Kavramı

Bu bölümde katmanlaşma kavramının ne olduğundan, yerleşim tipomorfolojisinde katmanlaşmanın nasıl incelenebilir olduğundan, kırsal alanlar için uygulanan katmanlaşma analizinin sonuçları ve bu analizin yapılabilmesi için uygun dinamiklerin nasıl çıkarılacağından bahsedilmiş ve gerekli tanımlamalar yapılmıştır.

2.3.1. Katmanlaşma

Belirli tarihsel süreci geçirmiş her bölge kentsel ya da kırsal yerleşim fark etmeksizin paralelinde değişim ve/veya dönüşümü de geçirmiştir. Bu süreç bölgenin ilk kurulumundan bugüne kadar gerek yapısal gerekse coğrafi boyutta yerleşimlerin yıkılması, yeniden yapılması, bölgesel yerleşimlerin değişmesi-genişlemesi-daralması, yol, sokak, ulaşım, alt yapı, vb. morfoloji dinamiklerini etkiler. Katmanlaşma da tüm bu morfolojik dinamiklerdeki farklılaşmaları kapsamaktadır. Katmanlaşmanın analizi hangi tarihsel düğüm noktalarında nasıl-neden değişim/dönüşüm olduğunun okunabilmesi; o bölgedeki yerleşim morfolojisinin tanımlanmasını sağlar.

Kropf, (1996)'ya göre katmanlaşma aynı bölge ya da farklı bölge olsun aynı coğrafi nitelik üzerinde mekanların tarih-zaman sürecinde eklemlenmeleriyle oluşur. Bu

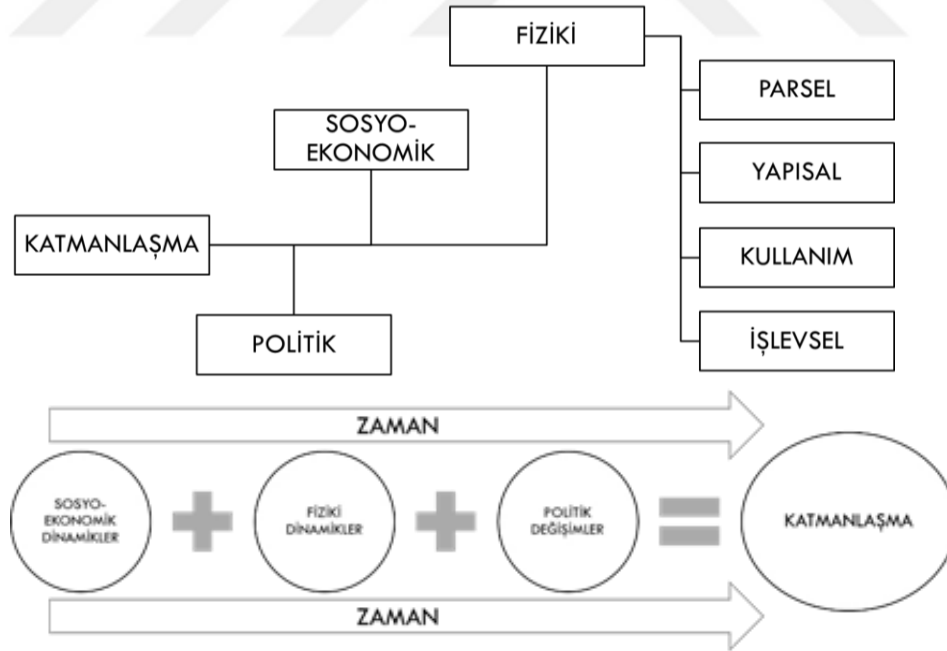
eklemlenmelerin bölge karakterini yani morfolojisini temellendirdiğinden bahsetmektedir.

Larkham&Jones, (1991) kentsel morfolojiyi yapıli çevreyi biçim-mekan birlikteliğinde ve bu birlikteliğın kent dinamik yapısı yönünden incelenmesini tarihsel süreç içerisinde ele alarak aslında bir katmanlaşmadan bahsetmiştir.

Moudon, (1997) ise, sosyal ve ekonomik faktörleri de mekansal dinamiklerin morfolojik çözümündeki öneminden bahsetmektedir. Morfolojik dinamik başlıklarını etkileyen bu olguların dolaylı olarak katmanlaşma sürecini de etkilemektedir.

Medeniyetlerin yerleşim yeri olarak seçtikleri bölgelerin, kuruldukları günden günümüze kadar ki süreçte değışim/ dönüşümlerle oluşturdukları yerleşim dokuları katmanlaşma olarak tanımlanabilir. Öyle ki tüm bu süreç boyunca mekanda yerleşim hayatını sürdürmüş medeniyetlerin sosyokültürel ve fiziki izleri hem yatayda hem de düşeyde okuyabiliyor. Sonucunda ise bu bölgeler-kentler “Çok Katmanlı Kent” olarak tanımlanıyor (Aydeniz, 2009).

Tüm bu çalışmalarda zaman faktörü dinamiklerin ana aktivasyon görevini üstlenmektedir. Bu süreçte; sosyo-ekonomik ve fiziki başlıklar incelenmiştir (Şekil 2.8.).

Şekil 2. 8. Katmanlaşmanın Morfoloji Dinamiklerindeki Zaman İlişkisi

Türkiye’de de yeni yeni “kentler” için yapılan katmanlaşma analizleri daha çok kültürel mirasın açığa çıkarılması ya da korunması gereken ‘fiziksel’ bölgeler için uygulanmaktadır. Fakat kırsal alanlar da en yalın haliyle dahi katmanlaşma analizine tabi olması gereken bölgelerdir.

Kent yerleşimleri zaman içerisinde kırsal yerleşimlere göre daha hızlı değişim geçirmeleri nedeniyle bu araştırmalara daha sık konu olsalar da ister yerin ruhu ister bölgesellik olarak tanımlansın öznel anlamda her bölgenin kendi kimliği vardır. Buna bağlı olarak çoğunlukla organik oluşumlar olarak kabul gören kırsal yerleşimlerin de her birinin öznel katmanlaşması vardır. Bu katmanlaşma süreçleri ise inceleme, analiz ve gelecek yerleşim-kalkınma planları için altlık oluşturma gibi başlıklara analiz niteliği taşımaktadır.

Venedik Tüzüğü’nün 1-2. Maddesinde yer aldığı gibi “*Yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanın geçmesi ile kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de içine alan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar*” genellikle sit alanları, korunmaya değer kültür varlıklarını bünyesinde barındıran bölgelerin katmanlaşma analizleri yapılır ve devlet eliyle korunma altına alınmaktadırlar. Fakat kırsaldaki yerleşim dokusu da zamansal süreçte katmanlaşma özelliğiyle analize değer bölgelerdir. Yine ulusal kimliğimizin de bir parçası olan kırsal konutlar ve yerleşim dokuları ilk kurulum yıllarından bugüne kadar az ya da çok değişim/dönüşüme uğramışlardır. Dolayısıyla bir ulusal kimlik ögesi olarak da katmanlaşma analizinin yapılması önem arz eder. Hatta bazı güncel kent dokularının oluşumu tümevarım modelinde olup; çevre kırsallarının oluşturduğu mekansal zincirin/dalğanın merkezinde kalmalarıyla mümkün olmuştur.

2.3.2. Kırsal Yerleşim Dinamiklerine Göre Katmanlaşma

İlk yerleşimlerin dokularından olan kırsal yerleşimlerin düzenli birliktelikleri ile ve bağlantıları ile şehirler oluşmaya başlamış ve kent morfolojileri zamanla gelişmiştir. Başlarda sadece su, besin vb. temel ihtiyaçlar çevresinde yerleşim bölgelerinin oluşumu gelişen teknoloji, artan nüfus, ekonomi, kaynakların farklılaşması, sanayi gibi dinamikler doğrultusunda biçim değiştirerek bireyler için mecburi farklı yerleşim olgusu ihtiyacını doğurmuştur.

Kırsal yerleşim bölgelerinde barınan kullanıcıların kentte barınanlardan farklı ihtiyaçları vardır. Benzer dinamikler altında analizi yapılırsa dahi dinamikler farklılaştırma zorunluluğunu taşır. Çoğunlukla kent dokusu ile ilgilenen devlet politikaları da kırsal

ölçeğe göre yeterli analizler taşımamaktadır. Öyle ki kırsal kendi özelinde yerleşim sorunları kapsamında ele alıp, morfoloji dinamiklerinin de buna göre özelleşmesi gerekmektedir.

Üst ölçekte kentleri tanımlayan morfolojik unsurlar; caddeler, meydanlar, sokak haritası, sokak silüetleri vb. gelişimlerdir. Bu doğrultuda; kırsalın elde edilen veriler ışığında tarihsel katmanlarda değişim ve gelişim kurguları oluşturulmuştur. Her bir katmanlaşma kırsal yerleşim bölgeleri için; ulaşım aksları, yerleşim merkezi, sokak oluşumları, göçler, nüfus artış-azalışı, sosyo-ekonomik durumları gibi fiziksel ve çevresel etkileyen faktörlerce yeniden yorumlanmıştır.

Aran (2000), yapısal özellikleriyle kırsal alanların yapay üslup kaygısı olmaksızın bulunduğu coğrafya ile ilişkili organik oluşumlar olarak tanımlamıştır. Güvenlik, su ve besin temelinde şekillenen kırsal yerleşim bölgeleri yerleşime elverişli fiziki koşul ve yapı kalıntılarının alt yapılarından faydalanmaktadır. Günümüzde çoğunlukla bağlı oldukları il ve ilçe merkezinden daha eski tarihli kuruluma sahip kırsal yerleşimlerin, önceki dönemlerde iskan görmüş bölgeleri yerleşim yeri olarak seçtikleri görülmektedir.

Kırsal katmanlaşma belirli bir zaman içerisinde bulunduğu bölgenin üst ölçek analizinden okunabilir. Okumuş G. ve Altınöz G. B., (2019); tarihsel süreç içerisinde fiziki mekanın kullanıcıyı, kullanıcının ise fiziki mekanı etkileyerek kentlerin oluşumundan bahsetmiştir. Aynı şekilde bu fiziki formların da kendi içlerinde soyut ve somut dinamiklerinin değişimi ve bu değişimin yansımalarının bütüncül incelenmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır (Okumuş G. ve Altınöz G. B., 2019). Tarihsel süreç içerisinde kırsal bölgelerde de çeşitli uygarlıklar aynı coğrafyada farklı yerleşim dokusu özellikleriyle barınarak doğal coğrafya üzerinde kendi soyut ve somut yerleşim morfolojisi dinamikleri öznelliğince kurmuş oldukları yerleşimler günümüze fiziki ve kültürel katmanlaşma olarak ulaşmaktadır.

Her yerleşim bölgesi kendine ait geçmiş yerleşimlerin izlerini günümüze taşımaktadır. Koruma değeri olsun ya da olmasın yerleşimlerin ilk oluşumundan günümüze geçirmiş oldukları zamansal katmanlaşmalarını özgünlüğü bakımından değerli gören Riegl A. (2015) katmanlaşmanın bu noktadaki değerini vurgulamıştır.

Kırsal alanlar, yerleşim dokusu özelinde bireyin dünyada var olduğu günden bugüne en yalın hali ile yerleşimin temelini yansıtır. Fiziki elemanlarının doğadan sağlandığı bu yerleşim biçimleri; temel ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenen morfoloji dinamiklerinin oluşumu ve dinamiklere eklemlenerek büyüyen ya da farklılaşan alt

dinamiklerin zaman içindeki katmanlaşmasını kent ölçeğine göre daha yavaş ancak daha etkili göstermektedirler.

Kent yerleşim dokularında olduğu gibi kamu binaları, parklar ve açık alanlar, büyük yapı adaları, siteler ve toplu bina formları gibi makro ölçek değişimleri kırsal ölçekte yoktur. Ancak kırsal yerleşim yeri mikro ölçekte dinamiklere sahip olmasına karşın yapılarıdaki tipolojik değişim, tarım parsellerinin yapı parsellerine dönüşümü, ekili ve doğal alan oranlarında değişimin ya da farklılaşmaların olması, bir kırsal yerleşim bölgesi için en önemli nirengi noktası özelliğinde olan merkezi toplanma alanlarındaki değişim dönüşüm, su kaynaklarındaki farklılaşmalar, bölgede yapılan devlet ya da tüzel kişi kaynaklı müdahaleler vb. faktörlerin zaman içindeki yerleşim dokusuna yansımaları kırsal yerleşim bölgesinin morfolojik dinamiklerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyeceğinden dolayı bölge katmanlaşmasını analizinde okunur sonuçlar verir.

Önceki uygarlıkları temel alarak üstüne eklenen ya da yalın halde seçtikleri bölgenin mevcut coğrafi şartlarına uygun yerleşim şekli geliştiren kırsal bölgelerin ilk kurulum amaçları; coğrafya ile uyumlu ve temel ihtiyaçlara cevap veren güvenli bölge arayışıdır. Kırsal bölge yerleşimlerinin günlük yaşam şekilleri, ortak kültür ve güncel birliktelik üzerine kuruludur. Kent ölçeğine göre daha az nüfusa sahip olan kırsal yerleşimlerde imce insan gücü kullanımı günlük bir yaşam şekli olduğundan bu güçten en iyi şekilde yararlanılması için ve güvenlik sebebiyle kolektif yerleşim özelliği vardır.

Doğanay (1997), yılın farklı dönemlerinde mevsimlik kullanılan yerleri kırsal yerleşimin temel özelliklerinden olduğunu savunmuştur. Buna karşın kırsal yerleşim yerlerinde morfoloji dinamiklerinin birbiri ile olan etkileşimi çerçevesinde bakıldığında; kalıcı ikametgâhın mevsimlik kullanıma evrilmesinin de dinamiklerin katmanlaşma sonuçlarından olduğu görülür.

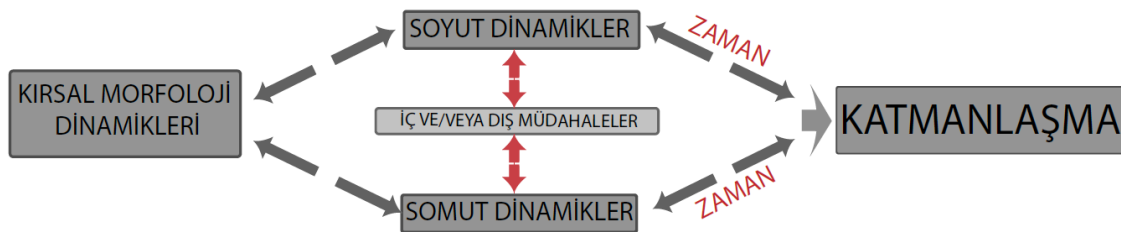
Günümüzde hızla değişen yaşam koşulları köy ve kent arasında soyut ve somut dinamikleri etkilemiştir. Kırsal morfoloji dinamiklerinden olan yapı adaları ve binalar hızla değişen teknolojik yeniliklerden etkilenerek farklılaşmıştır. Bu farklılaşma özgün yerel kimliklerine de yansiyarak değişim/dönüşümlerine sebep olmuştur. Kültürel-sosyal ve teknolojik etkileşimler sonucu değişen yapısal dinamikler ise zaman içerisinde morfoloji ölçeğinde yapı formlarını, yapı adalarının konumu ve biçimini, kolektif yaşam biçiminin bireyselle dönüşünü ve öznel kimliğin değişimlerine sebep olmuştur.

Özellikle işgücünün tarıma dayalı olduğu kırsal yerleşmelerin zamanla az olan ekonomik faaliyetleri ve kırsal istihdam zorluğu çoğu kırsal ikametli bireyin yakın il ve ilçelerde iş aramasına neden olmuştur. Bu nedenle kırsal alanlar özellikle genç nüfus

tarafından ya mevsimlik kullanılmaya ya da terk edilmeye başlamıştır. Bununla birlikte kırsal yerleşmelerde özellikle kültür ve ekonomi temelli soyut dinamiklerde de farklılaşma başlamıştır. Zaman içerisinde göç ve ekonomik değişim sonuçlarının da okunması ile işgücü ve demografi dinamiği özelinde katmanlaşma sonuçlarına erişilir.

Özellikle 1990'lı yıllarda gelişen kırsal kalkınma planları ve teknolojik gelişimler sonucunda kırsal alanlarda topoğrafik ulaşım zorluğu yaşanan bölgelerin de tarım ve konut odaklı kullanıma açılmasına etken oldu. Bunun sonucunda yapılı ve doğal çevre morfoloji dinamiklerinin farklılaşmaları meydana geldi.

Elbette ki tüm kırsal morfoloji dinamikleri tek bir olay örgüsü başlığında değişim/dönüşüme uğrayıp zamanla farklılaşabileceği gibi birbirini tetikleyen dinamik değişimleri ile de farklılaşması mümkündür. Tıpkı kent yerleşim morfolojisinde olduğu gibi bu farklılaşma süreçlerinin katmanlaşma analizi her bir kırsal özelinde öznel analizlerin yapılması ile anlaşılır (Şekil 2.9.).

Şekil 2. 9. Kırsal Yerleşim Dinamiklerine Göre Katmanlaşma Süreci

2.3.3. Kırsal Alanda Katmanlaşma Analizinin Öngörülen Sonuçları

Devamlı değişimin olduğu kırsal yerleşim yerlerinde soyut ve somut morfoloji dinamikleri etken hızı farklı olacak şekilde bu değişim döngüsünden etkilenmektedir. Değişen çevre koşulları, teknoloji, bölgeye yapılan iç ve dış müdahaleler neticesinde ise yerleşim formu ve biçim dinamiklerinde zaman içinde farklılaşmalar olmuştur. Bu süreç sonucunda kırsal yerleşim dokularında özgün kimlikler değişime ya da bütünüyle dönüşüme uğramıştır.

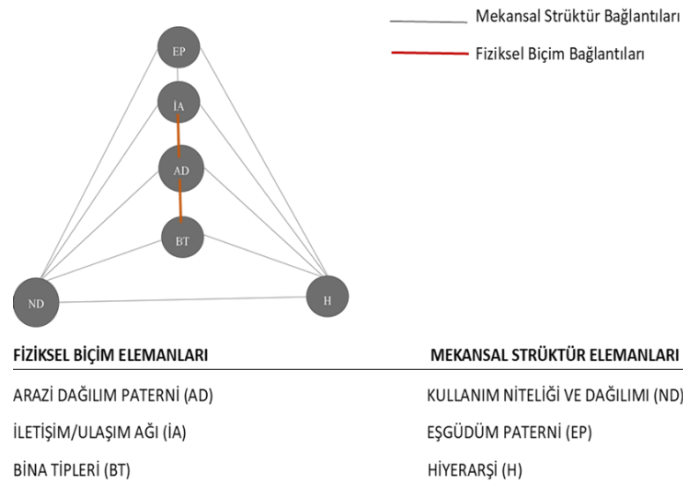
Değişimin tüm yerleşim dokuları için değişmez sonuç olması kabulüyle birlikte, buna sebep olan etmenlerin tespiti yerleşim dokularının bütünüyle kimlik kaybına uğrayıp özgünlük değerlerini yitirmeden müdahale etmeye olanak tanır. Bu tespitini yapılabilmesi ise kırsal yerleşim bölgelerinde belirlenen yerleşim morfolojisi dinamiklerine hangi zamanda/nasıl müdahalelerin olduğunun belirlenmesi ve ilk oluşumundan günümüze

adar bu etkilerin zamansal tepki boyutlarının ölçülmesi ile yani KATMANLAŞMA ANALİZİ ile mümkündür. Bütün bu kırsal katmanlaşma analizlerinin getireceği faydacı sonuçlar ise;

- Kent-kır ayrımının yerine bütünleşik analiz yaklaşımlarının yapılmasına imkan verir,
- Devlet politikalarında geçen kırsalların genel başlıklarda kalan çözümleri her kırsal bölge için öznel çözümlere indirgenir,
- Yapılaşmış çevrede tümevarım-tümdengelim analizi kapsamlı ve doğru yapılabilmekte ve karşılaştırmalı sonuçlarına ulaşılabilir,
- Katmanlaşma analiz sonuçları sosyo-ekonomik, fiziki ve kültürel değer değişim/dönüşümlerine de sosyolojik olarak çözüm/analiz temeli hazırlar,
- Gerekiyorsa alınacak koruma önlemleri için bu analiz; katmanlaşma tabakaları tarihi ve morfolojik dinamikleri ayrı ayrı sonuç olarak sunacağı için, mevcudiyetteki değerlerinin daha iyi kavranmasını sağlar.

Yerleşim dokularındaki katmanlaşma coğrafi başlıkta-kentsel ölçekte-planlamada: YATAY, yapı ölçeğinde-mimari açıdan-tipoloji boyutunda: DÜŞEY olmak üzere iki grupta özelleşebilir. Düşey ve yatay ilişkilerin bütünü katmanlaşmayı verirken her bir başlık kendi içerisinde farklı analiz dinamiklerinde özelleşmektedir.

Bir bölgedeki yerleşim katmanlaşmasını incelemek ve zaman değişkeni ile analiz etmek için Butina; kentsel biçim-bilim yaklaşımında, yapısal bir çevre ortaya çıkarken fiziksel biçim ile mekansal yapının bütünleşmesi gerekliliğini savunur. Fiziksel biçimin mekânsal yapı ile yani yukarıda bahsedilen düşey-yatay ilişki kompozisyonuna vurgu yapan Butina zaman bağlamının tüm bu dinamiklerinin ilişkilerini aşağıdaki şekilde anlatmıştır (Şekil 2.10.).

Şekil 2. 10. Butina'nın Kentsel Biçim-Bilim Analizi İçin Strüktürel Çerçevesi, (OKTAY, D., 1991)

Yatay ve düşey ilişkiler belirli bir yerleşim bölgesi oluşturabilmeleri açısından farklı disiplinler gibi gözükseler de herhangi birinin oluşumu diğer disiplinin 'bağlı değişken' dinamiklerine göre ilerlemektedir.

2.4. Kırsal Yerleşimin Tipomorfolojik Dinamikleri

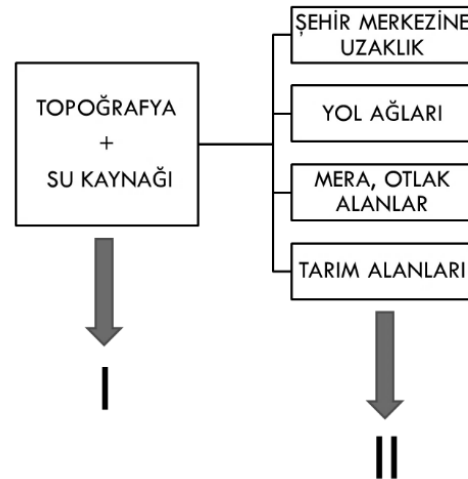
Kırsal yerleşim yerlerinin aynı coğrafya içerisinde dahi zamanla mekânsal farklılaşmaları söz konusudur. Yerleşim dokusunun ilk kurulduğu zaman diliminde ekonomisi tarım ve hayvancılık üzerine kurulu olan kırsal yerleşimler bu ekonomik dinamığa cevap verir nitelikteki bölgelerde yerleşim oluşturmaya başlamışlardır. Elbette ilk kurulum zamanları için en önemli kriterlerden birisi olan güvenlik sorunu da konuşlanılan yer seçiminde etkin rol oynamıştır. Kent merkezlerinden önce kurulumu olan kırsal alanlarda çevre kırsallar ile olan yol aksları ana aks olarak kullanılmıştır. Tüm bu veriler kırsal alanların coğrafi özellikleri ile ilgili olup bu dinamikte 'zaman kavramı' arazi kullanım sınırları dışında değişkenler vermeyecektir. Coğrafi özellikler; yerleşim dokusu analizinde yerleşim tipolojilerinde (kıyı, tepe, dağ, akarsu, bölgesel uzaklıklar) farklılıklar göstererek lokal incelemelerde birçok alt dinamiği ile bağlı değişken rolü oynamaktadır.

Yerleşim bölgeleri için topoğrafyanın konumu değilse de o topoğrafya üzerindeki kurulum biçimleri de morfolojik analizde bağlı değişkenler arasındadır. Özellikle kırsal alanlar için kentsel morfolojiden ayrı olarak ekili ve boş alanlar, otlak ve meralar, bölgenin hidrolik yapısı, yapı tipolojileri vb. dinamiklere bağlı olarak morfolojik özelliklerde farklılıklar okunur.

Kırsal yerleşimler kent yerleşim dokusundan ayrı morfoloji dinamiklerine sahiptir. Fakat tümüyle kent yerleşimi morfoloji analizinden farklı değildir. Kentsel doku morfolojisi incelenirken; kentsel toplanma noktaları, meydanlar vb. dinamikler mekânsal ve kent açıklıkları ya da nirengi noktaları ile tanımlanırken kırsal bölgelerde de benzeri köy meydanları, konutlar, çeşme ve cami kırsal alanın nirengi noktaları olarak tanımlanır. Örn: Ankara ili için Kızılay AVM yol-yön tarifinde bir nirengi noktası özelliği taşıyıp bu nokta üzerinden yol tarif edilebilirken, kırsal bir yerleşim dokusunda; mavi boyalı ev, Ayşe teyzenin evi ya da caminin yanı gibi tüm yerleşim dokusuna referans olan lokal nirengi noktaları vardır.

Hugo (1987) kırsal yerleşim dokularını; ekonomik dinamiklerinin tarım ve tarımsal istihdam temelli, eğitim yapılarının kentlere göre daha düşük ve taşınmalı sisteme dayandığını, göç verme oranlarının fazla olduğunu ve değişime kapalı ya da daha yavaş değişen ve homojen yapıli topluluklar olarak tanımlar. Geray (2011); kırsal yerleşim bölgelerini ekonomisi tarıma dayalı, kuvvetli komşuluk ilişkileri olan kolektif geniş aileler olarak nitelemektedir.

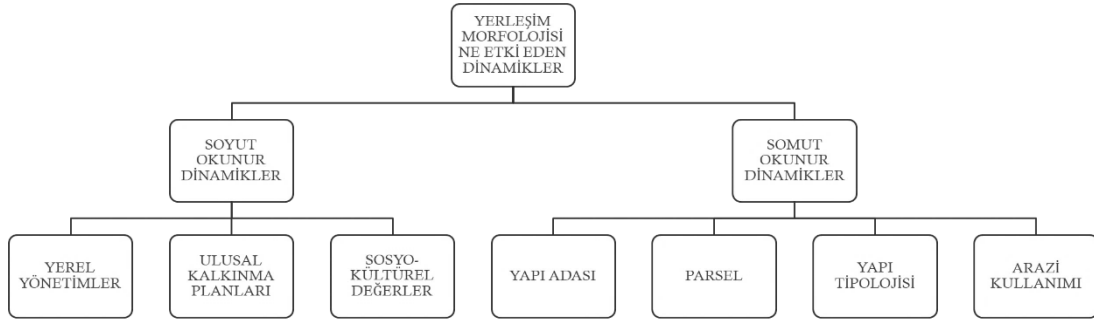
Kentsel bir alanın morfolojisi ya da daha geniş kapsamda ve yapısal özelliklerini de dahil ettiğimizde Tipo-morfolojik analizi yapılırken kullanılan dinamikler kırsal alanda hangi karşılığı bulmalı ya da kırsal alan tipo-morfolojik analizi için temelde yerleşim dokusunu nelerin oluşturduğu bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır (Şekil 2.11.).

Şekil 2. 11. Kırsal Alan Yerleşiminin İlk Oluşumuna Etki Eden Dinamikler

Yukarıdaki şekilde I numara ile gösterilen ilk adımda Maslow ihtiyaç piramidinde de olduğu gibi yerleşim yeri seçiminde temel gereksinimler öncelikli faktör olmuştur.

Özellikle kurulum yılı eski olan kırsal yerleşimlerin oluşumu için I numaralı gereksinim faktörleri önemi II numaralı gereksinim faktörlerine göre artmaktadır.

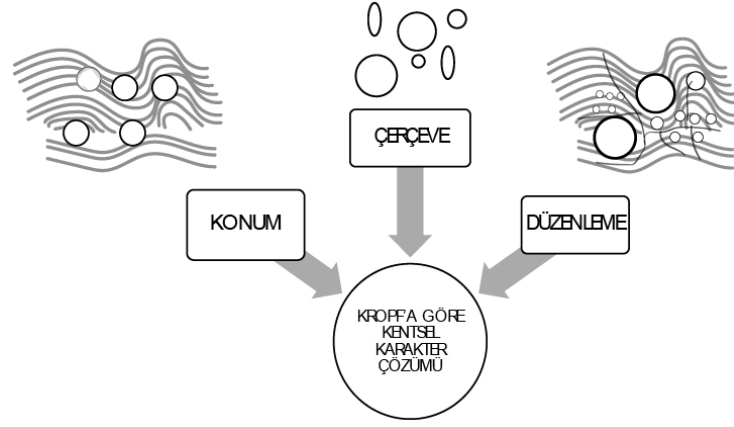
Şekil 2. 12. Yerleşim Morfolojisinde Değişim-Dönüşüm'e Etki Eden Dinamikler

Yukarıdaki şekilde de belirtilmiş olan soyut ve somut değişim dinamikleri morfolojik analizlerde bağlı ve bağımsız dinamiklerin ilk ayrımını oluşturmaktadır (Şekil 2.12.).

Conzen (1960); incelenen bölgelerin haritaları üzerinde morfoloji dinamiklerinin belirlenip bu dinamiklerin zaman faktörü ile haritalar üzerinde oluşturduğu farklılıklar ile o bölgenin değişim ve dönüşümünün de okunabilmesini “Kent Plan Çözümlemesi” yöntemi ile tanımlamaktadır.

Kropf (2013) tabloda belirtilen somut ve soyut başlıkların tümünün kentsel karakteri oluşturduğundan bahsetmiştir. Karakterin oluşumunu ise konum, çerçeve ve düzenleme olmak üzere üç ana başlıktan çıktığını savunur. Dolayısı ile bir yerleşim bölgesinin karakter çözümünü- morfolojik analizini yaparken kullanılacak olan araştırma yöntemleri de bu üç başlığa cevap verir nitelikte olmalıdır (Şekil 2.13.).

1. Konum: analizi yapılan bölgenin coğrafi yerleşim şekli, kent ölçeğinde- lokal ölçekte ve yapısal çevrenin birbirleri ile kurmuş olduğu ilişkiler bütünü.
2. Çerçeve: parsel, bölge, yapı adası, dolu-boş alanlar ve yapıların biçimsel ve oransal olarak birbirleri ile olan ilişkileri.
3. Düzenleme: yapı, yapı adası ve parsel ölçeğinde ilişkili olan elemanların aglomeresidir.

Şekil 2. 13. Kroff'a Göre Kentsel Karakter Çözümü, Tez İçin Düzenlenmiştir.

3. KIRSALDA TİPOMORFOLOJİK KATMANLAŞMANIN ANALİZİ İÇİN SEÇİLEN YÖNTEMLER

Bu bölümde çalışmada kullanılan matris ve AHP yöntemlerinin tanımlamaları ve detaylı açıklamalarından bahsedilmiştir.

3.1. Sistemik Yaklaşım: Matris

Yerleşim mekanını oluşturan soyut ve somut dinamiklerin bütünselliği mekansal yerel dokuyu oluştururken, makro ölçekte bölgeye ulaşan yol ağları tüm dinamikleri etkilemektedir.

Bütün bunların yanı sıra zaman içerisinde; güncel teknoloji, kültür ve yapılaşma yerleşim dokusunun yeniden oluşmasına sebep olmaktadır. Zaman kavramı ise seçilen çalışma alanlarının belirli kırılma noktalarında geçirmiş olduğu radikal değişimlerin kırsal ölçekte yorumlanması ile belirlenmektedir.

Conzen (2004) “Kent Plan Çözümlemesi” inde de bahsettiği bölgesel karakterler o yerleşim dokusunun zamanla oluşmuş tüm değişim ve dönüşümünün sonucudur. Değişim kurulum yılı temel alındığında devamlılığı olan bir tanımlamadır. Fakat mevcut analiz için Conzen (2004) incelenen bölgelerin alt bölgelere-alt dinamiklerine ayrılarak analizinin yapılmasından bahsetmektedir. Nitekim Whitehand, (2007) da bu analiz yöntemini benimseyerek Conzen (2004) temelinde alt dinamikleri;

- Parsel-bina,
- Arazi kullanımı,
- Kentsel doku

Olarak başlıklara ayırmıştır. Kewin Lynch (2010)’de kent imgesi kitabında morfolojik dinamikleri;

- Yollar-izler
- Sınırlar
- Bölgeler,
- Odak noktaları,
- Nirengi noktaları

Başlıklarında her bir başlığı kendi içerisinde ve yerleşim bölgesine ait izlerle inceleyerek morfolojik analiz yapılabileceğini belirtmektedir.

Lynch (2010) yine bu yönteminde kent analizini yaparken bölgesel ayırma dikkat çekmiştir. Bölge tanımını doku, form, tip, plan tipi vb. başlıklarda özelleştirip gruplamış ve her bir başlığın morfolojik analizdeki yerini kurgulamıştır.

Larkham ve Jones, (1996) fiziksel ölçütlerin kent karakterine etkisinden bahsederken parsel bazlı daha makro ölçekteki sınırlamaları baz almıştır.

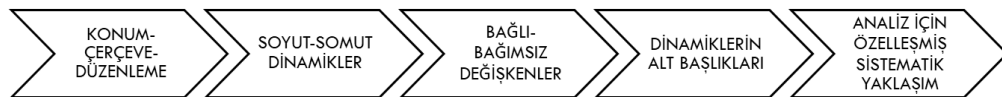
Poul Lukez (2007); kent için mekansal süreci dinamik bir süreç olarak yorumlamış ve bu sürecin etkilerinin kent kimliğini oluşturduğundan bahsetmiştir. Kent kimliği ve mekan oluşumunun zaman süreci ile paralel olduğunu ileri süren Lukez (2007); kentsel dönüşümün kent kimliğini oluşturduğunu ve bu kimliğin yıkım, yapım, yazım ve silim süreçlerinden oluştuğunu ifade eder. Buna göre yine değişimin varlığının daimi olduğunu, dönüşümün ise hangi zamansal kırılmalarda, nerede olup olmadığını analiz edebiliriz.

Lukez (2007) yaptığı çalışmalarda kimlik kavramını bir mekanda özelleştirmek için zaman kuramı ile birleştirmenin önemine vurgu yapmaktadır. Öyle ki yapmış olduğu çalışmalarda da geçmiş ve geleceği bağlayan zamansal kırılma analizlerini yaparak bu çalışmalarda geçmiş-şimdi-gelecek başlıklarını ayrı kurgusalılıklarda incelemiştir. Geçmiş ve şimdi başlıkları mekanın kimlik değişimine net cevaplar verirken gelecek için öngörülen cevapları bulmayı amaçlamıştır.

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak araştırmacıların kent ölçeğinde “karakter” ve “kimlik” tanımı üzerinde durdukları görülmektedir. Bu tez çalışmasında da benzer şekilde kırsal yerleşim karakteri ve kırsal yerleşim karakteri oluşturan tipomorfolojik dinamikler tanımlanmaya çalışılmıştır.

Tüm bu kuramsal yaklaşımlar yerleşim dokusunun geçmişteki oluşum sürecinin okunmasında belirli çözümler sunmaktadır. Ancak yerleşim bölgesinin kapsamlı analizi için geçmiş ve güncel dinamiklerin okunması ve değişim sürecinin de senkron şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Kentsel ölçekli analiz ve yöntem önerilerinin kırsal yerleşim bölgelerinde yapılması ve çıkan sonuçların sınanması açısından araştırmacıların kentsel için ilerledikleri süreç baz alınacak olursa örneklem alana kadar tipomorfoloji ve katmanlaşma hiyerarşisi şu şekilde ilerlemektedir (Şekil 3.1.);

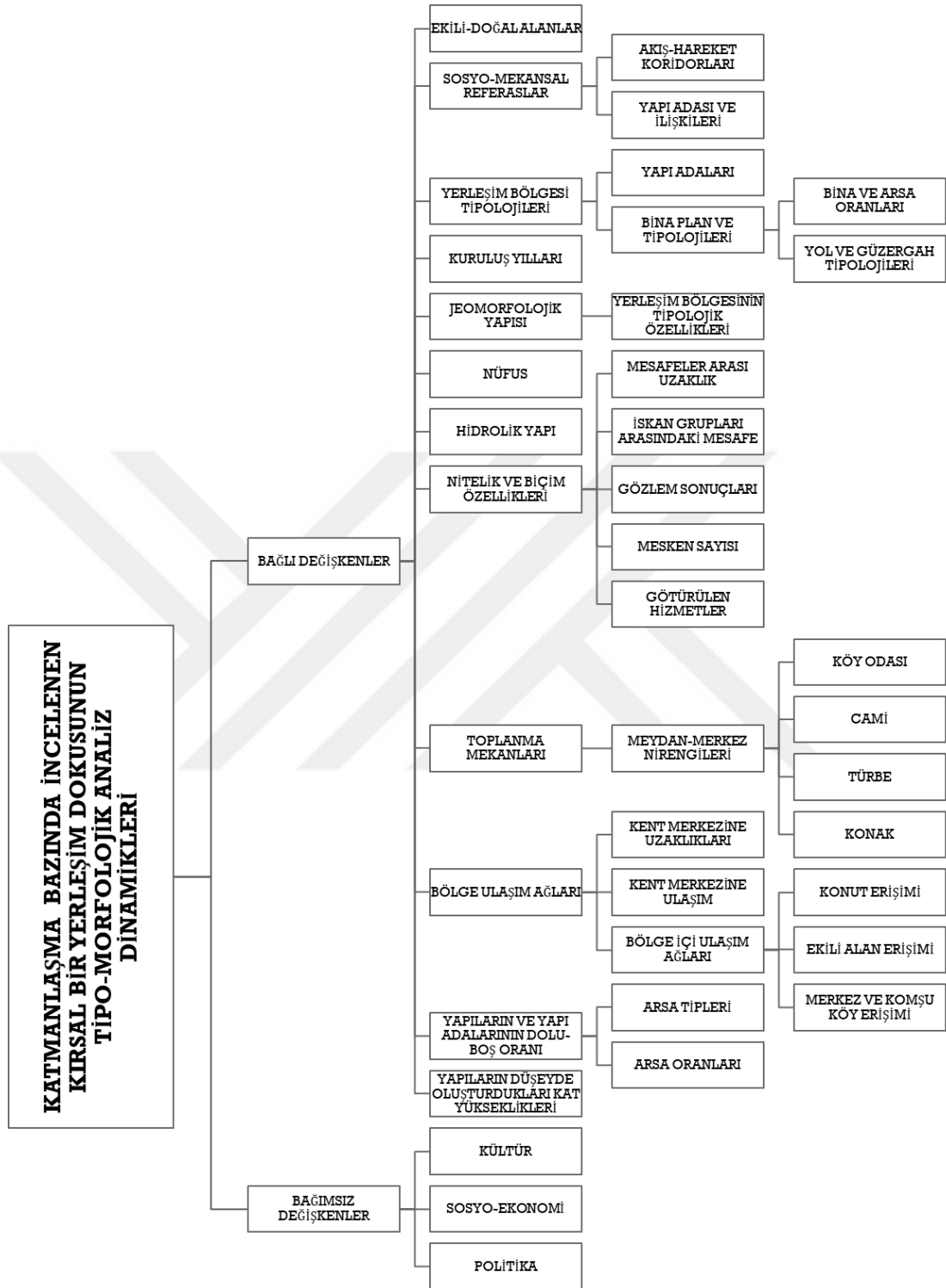

Şekil 3. 1. Tipomorfoloji ve Katmanlaşma Hiyerarşisi

Bu tezde kırsal bölge için katmanlaşma analizleri oluşturulurken yapılan literatür araştırmaları ışığında kentsel morfoloji dinamiklerinden yararlanılmıştır. Bu dinamiklerden ilk adımda somut-soyut, ikinci adımda düşey-yatay olarak analizlerine ve daha sonraki adımlarda da bağlı-bağımsız dinamik ve alt dinamik özelleşmeleri ile tez için özelleştirilen aşağıdaki yeni tablo sunulmuştur (Tablo 3.1.).

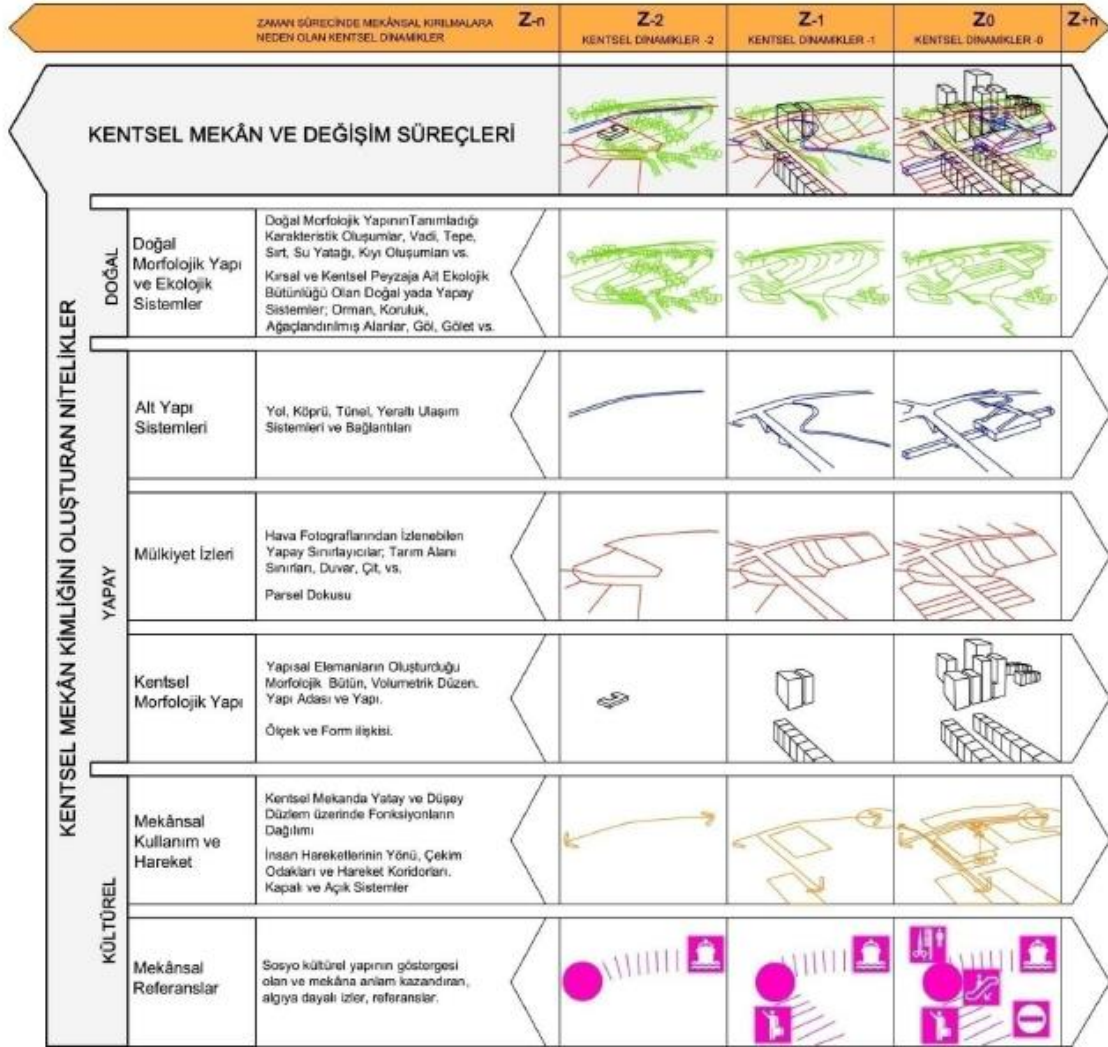

Tablo 3. 1. Katmanlaşma Bazında İncelenen Kırsal Bir Yerleşim Dokusunun Tipo-Morfolojik Analiz Dinamikleri.

Melih Birik (2011) “Kırsal Mekanın Değişim Sürecinde Transformasyon ve Deformasyon” adlı doktora tezinde kentsel bölge için morfoloji dinamikleri özelleştirdiği ve örneklem alanlar üzerinde sınıadığı bir matris yöntemi sunmuştur. Melih Birik’in

kentsel morfolojiye bütünsel yaklaşım için kullanmış olduğu matris çizelgesini kırsal yerleşim bölgesinin morfolojik katmanlaşma analizi için revize edilip, kentsel morfoloji dinamikleri kırsal niteliklere göre düzenlenmiştir (Birik,2011, sf, 61) (Resim 3.1.).

Resim 3. 1. Melih Birik'in Kentsel Morfolojiye Bütünsel Yaklaşım İsimli Makalesinde Yer Alan Zaman Mekan Matrisi Ve Mekansal Nitelik Tablosu, 2011.

Birik (2011) bu tezinde kullanmış olduğu yöntemin sadece mekandaki değişim ve dönüşüm sürecinin tanımlanması değil aynı zamanda yeni projelerin mekan kimliği ile entegrasyonunun sağlanabileceği bir araç olarak tanımlamıştır. Birik tezinde önerdiği yukarıda belirtilen şekil de mekanı oluşturan niteliklere göre alt başlıklar oluşturmuş ve bu alt başlıkları her bir örneklem alanı için ayrı ayrı incelemiştir. Buna göre kırsal alanlar için de ilk yerleşim yıllarından bugüne kadar yadsınamaz bir değişim/dönüşüm sürecinden bahsetmek mümkündür. Kent yerleşimi için daha hızla ilerleyen bu süreç

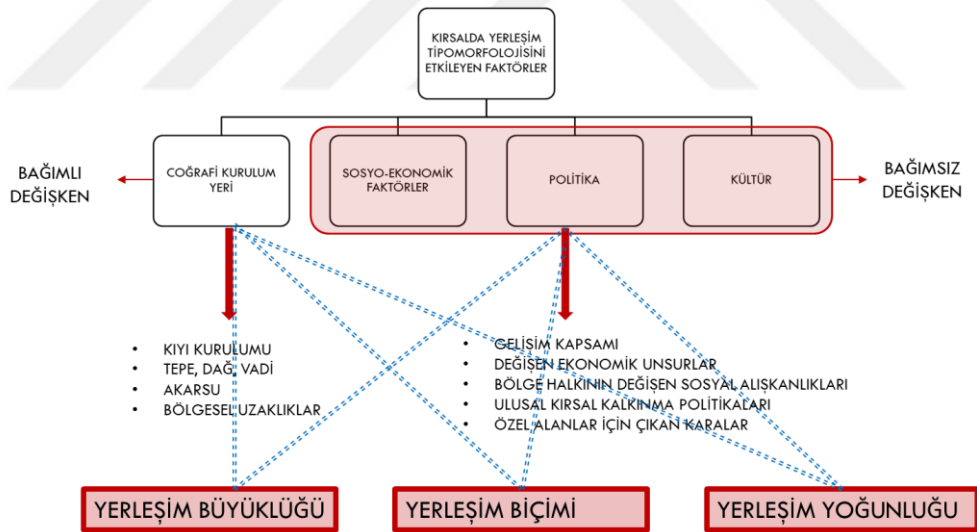
kırsal yerleşim alanlarında daha yavaş yol almaktadır. Fakat belki de kültürel ve yapısal dinamiklerin stabilitelerinin çok olduğu bu yerleşim bölgelerinde sonuçlar kentten daha belirgin okunmaktadır.

Tüm tipomorfoloji çalışmaları zamansal olarak incelenirken örneklem alanları için belirli kırılma noktaları baz alınır. Mekan kimliğinin ilk kurulum kimliğinden bu güne kadar geçirmiş olduğu değişim/dönüşümleri yapay ve kültürel dinamiklerinden kaynaklanmaktadır.

Belirli kırılma noktalarında hava fotoğrafları, çizimleri ve elde edilebilen tüm veriler ışığında incelenen kırsal yerleşim yerlerinin belirlenen dinamikleri, bu zamansal kırılmaları geçmişten bugüne sıralandığında yapı kimliği ve karakterindeki ve yerleşim formunda meydana gelen değişim/dönüşüm okunmuştur.

Buna göre kırsal yerleşim bölgelerindeki tipomorfolojik değişimi etkileyen faktörler belirlenmiş ve bu faktörlere göre kırsal analiz için hangi dinamiklerin etkin rol oynayacağı çıkarılmıştır. (Tablo 3.2.).

Tablo 3. 2. Kırsalda Yerleşim Tipomorfolojisini Etkileyen Faktörler.

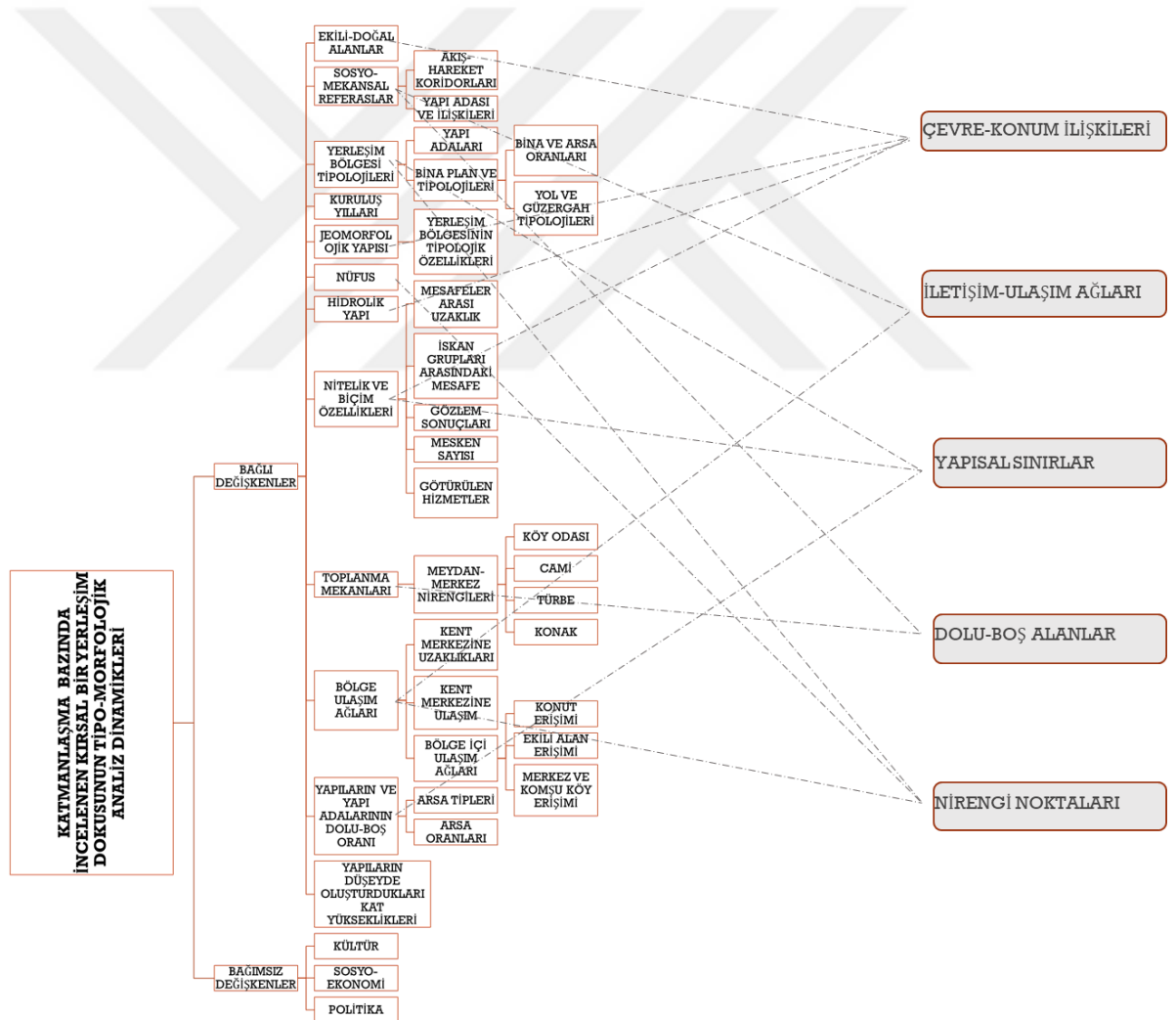
Yukarıdaki tabloda belirtilenlerin dışında kırsal yerleşim yerlerinin tipomorfolojik dinamikleri;

- Ekili-boş alanlar,
- Cami, çeşme, köy odası gibi odak noktaları,
- Hayvancılık için barınma ve otlak alanları,
- Arazinin coğrafi yapısı,
- Parsel dokuları,

- Yol ağları,
- Toplanma yerleri,
- Hidrolik özellikler,
- Yerleşim formu,
- Yapı tipolojileri,
- Gelişim bölgeleri

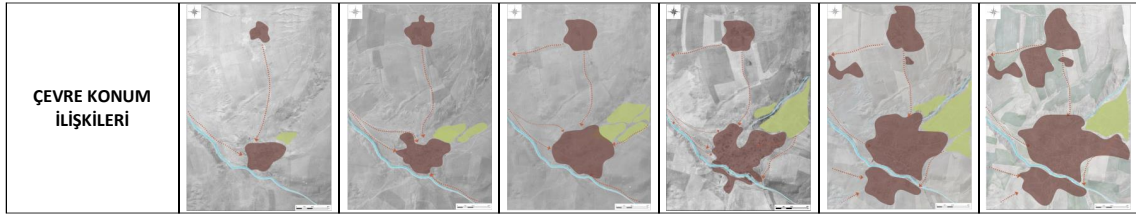
Başlıklarına cevap verir nitelikte olmalıdır. Bu başlıklar da kendi üst başlık dinamiklerinde ise (Tablo 3.3.);

Tablo 3. 3. Katmanlaşma Bazında İncelenen Kırsal Bir Yerleşim Dokusunun Tipo-Morfolojik Analiz Dinamiklerinin Matris İçin Seçimi.

Yukarıdaki tabloda örneklem kırsal yerleşim alanlarının katmanlaşma analizinin yapılması için üst dinamik başlıklar olarak özelleştirilmiştir. Bu dinamikler doğrultusunda örneklem alanda incelenecek tipolojik faktörler;

Çevre-Konum İlişkileri: Bu başlık kapsamında örneklem bölgenin mevcut bölge verileri, eğim haritaları, topoğrafya haritaları, yükseltiler, su kaynakları, kırsal peyzaj, ekili ve doğal alanlar, otlak ve yapı bölgeleri belirlenmiştir. Tüm bu tespitler kırılma noktaları olarak belirlenen zamanlar için ayrı ayrı gösterilmiş ve karşılaştırmaları tablo üzerinde yapılmıştır (Şekil 3.2.).

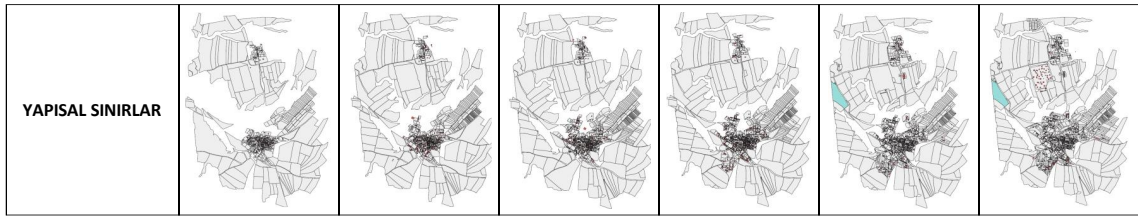
Şekil 3. 2. Matris için Seçilen Çevre-Konum Dinamiğinin Zaman Sürecine Göre Görsel Örneği

İletişim-Ulaşım Ağları: Araç ve yaya yolları, ilçe merkezine giden akslar, köy içinde yaya dolaşım aksı, komşu köyler ile olan bağlantı aksları, yeni kurulan ulaşım aksları ve bölgenin ulaşılabilen en eski tarihli aksları, enerji hatları, yapay yönlendirmeler (köprü, altgeçit...) vb. akslar tespit edilerek harita üzerinde çok katmanlı gösterim oluşturulmuş, grafik ve çizimlerle de ifadeleri sağlanmıştır (Şekil 3.3.).

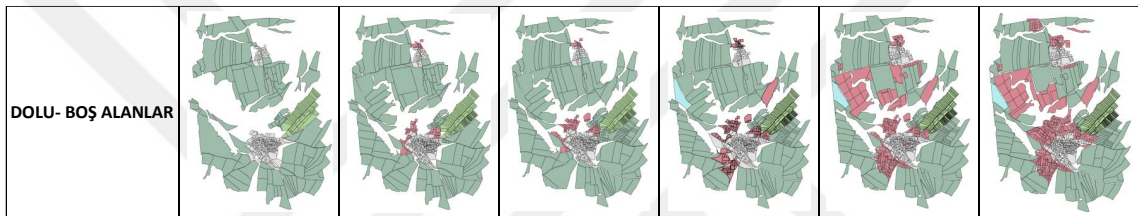
Şekil 3. 3. Matris için Seçilen İletişim-Ulaşım Ağları Dinamiğinin Zaman Sürecine Göre Görsel Örneği

Yapısal Sınırlar: Yapıların bulunabilen hava fotoğrafları, tespit edilen yıllara göre kroki ve bilgisayar destekli çizimleri, haritalar, ada-parcel ve yapı ölçeğindeki sınırlayıcıların tespiti yapılarak, yerleşim bölgesinin kullanıcı grubu ve literatür taramalarından elde edilen bilgiler ışığında o bölgenin ulaşılabilen en eski tarihli parcel bölüntüsünün olduğu zamanlara ait çizimleri ve grafiksel gösterimleri yapılmıştır. Yapısal sınırlar sadece bununla kalmayıp, kırsal yerleşim yeri özelinde ekili ve boş alanlar, otlak ve meralar da haritalar üzerine ölçekli olarak işlenmiştir (Şekil 3.4.).

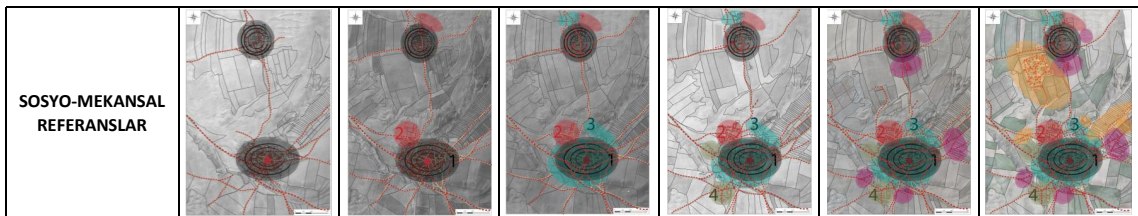
Şekil 3. 4. Matris için Seçilen Yapısal Sınırlar Dinamiğinin Zaman Sürecine Göre Görsel Örneği

Dolu-Boş Alanlar: kronolojik olarak değişimine göre ulaşılabilen en eski tarihli kurulum şemasından günümüzdeki sınırlayıcıları, doğal ve yapay çevrenin analizi, yapılar ve yapılar arasındaki dolu-boş analizi, parseller ve parsel-yapılar, doğal çevre-yerleşim bölgesi, ekili alanlar-yerleşim bölgesi vb. dolu-boş kombinasyon örneklerinin tümünün izlenebildiği grafiksel ve harita üzerinde ölçekli gösterimleri yapılmıştır (Şekil 3.5.).

Şekil 3. 5. Matris için Seçilen Dolu-Boş Alanlar Dinamiğinin Zaman Sürecine Göre Görsel Örneği

Nirengi Noktaları: Kırsal bölge için nirengi noktaları; cami, çeşme, köy odası vb. noktalar. Hatta o bölge üzerinde konutlar dahi yerleşim yeri kullanıcıların özelinde nirengi noktası özelliği gösterebilmektedir. Bu durumda yapılan analizlerde bu noktalar tespit edilip devamlılığı olup olmadığı ya da değişime uğradı ise yeni nirengi noktalarının ne olduğu haritalar üzerinden ve eskiz olarak gösterilmiştir. Nirengi noktaları akış hareketlerine de yön veren bölgesel odaklar olduğundan bu ilişkiler de harita ve grafikte değişimin okunabileceği ölçüde bilgisayar programları yardımıyla ifade edilmiştir (Şekil 3.6.).

Şekil 3. 6. Matris için Seçilen Sosyo-Mekansal Referanslar Dinamiğinin Zaman Sürecine Göre Görsel Örneği

3.2. AHP Yöntemi ve Örneklem Alanın Seçimi

AHP çok kriterli karar verme yöntemleri içinden ikiden fazla olan seçenekler için seçim problemine cevap veren matematik temelli bir yöntemdir. Thomas L. Saaty tarafından çok kriterli problemlere çözüm olması amacıyla geliştirilen bu yöntem karar vericinin seçenekler için belirlemiş olduğu kriter ve alt kriterleri kendi önem sırasına göre sıraladıktan sonra elde bulunan seçenekleri Saaty'nin 1-9 ölçeğine göre derecelendirip kriter sırasında öncelik belirlemesiyle uygulanmaktadır.

Çoklu karar verme seçimlerinde çokça başvurulan bir yöntem olan AHP ölçülebilir kriterler ile matematiksel işlemler yardımıyla uygulanan bir ölçme yöntemidir. Karar verici elinde olan kriterlerin iyi seçilmesi ve o kriterler doğrultusunda hiyerarşi oluşturulabilmesi için bilgi ve deneyim de veriler kadar önem arz eder. Bu yöntemin başarısı ise basit ve birbirinden farklı koşulların her birinde uygulanabilme özelliğinden gelmektedir (Tombuş ve Ozulu, 2007).

Saaty (2001) bu yöntem ile;

- Çoklu seçeneklerin hiyerarşisi,
- İkili karşılaştırmalı matris tabloları elde etme,
- Seçenekler için ağırlık katsayılarının elde edilmesi,
- Seçimin matematiksel tutarlılık oranının hesaplanması,

gibi sorunların hepsine tek bir cevap oluşturabilmektedir.

Karar verme probleminin olduğu ve ikiden fazla seçeneğin karşımıza çıktığı durumlarda seçenekler kendi içerisinde 1'den 9'a kadar değerlere sahip olup iç hiyerarşileri oluşturulur. Bu hiyerarşi ise karar vericinin belirlediği kriter ve önem sırasına göre uygulanır. Saaty'nin karşılaştırmalar için önermiş olduğu standart tercih tablosu şu şekildedir (Resim 3.2.);

Önem Derecesi	Tanım	Açıklama
1	Eşit Önemli	Amaç için iki faaliyet (seçenek) de eşit öneme sahiptir.
3	Orta Derece Önemli	Bir seçenek diğerine nazaran biraz daha önemlidir.
5	Yüksek Derece Önemli	Bir seçenek diğerine nazaran oldukça önemlidir.
7	Çok Yüksek Derece Önemli	Bir seçenek diğerine nazaran çok yüksek biçimde önemlidir.
9	Son Derece Önemli	Bir seçeneğin diğerine nazaran oldukça yüksek biçimde önemi vardır.
2, 4, 6, 8	Ara Değerler	İki seçenek arasında orta bir değer vermek gerektiğinde kullanılır.

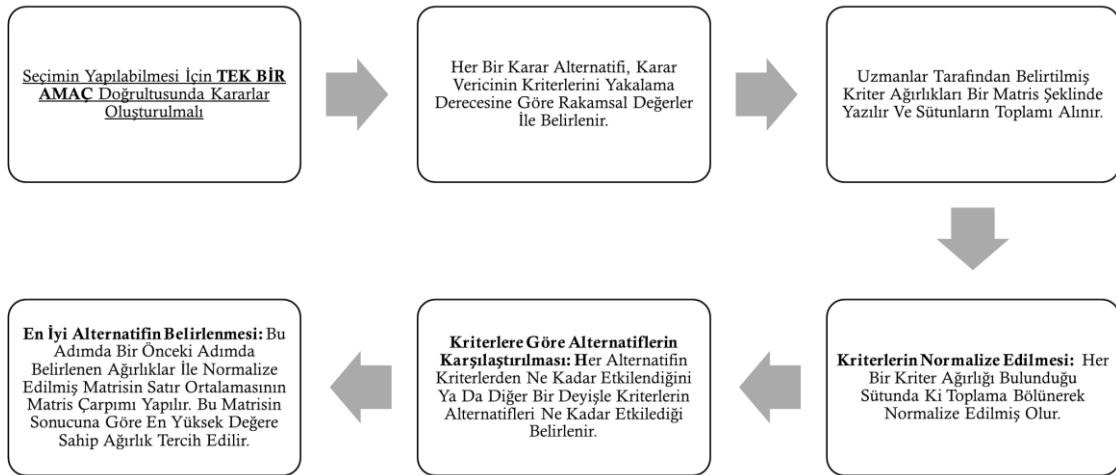
Resim 3. 2. Saaty and Vargas, 2012, AHP Yöntemi için Önem Derecesi Değerleri Tez için Düzenlenmiştir. (Tombuş ve Ozulu,2007)

Greko, S., Matarazzo, B., Slowinski, R., (2001,2007)'nin tanımladıkları gibi kriterler arasında bir hiyerarşi oluşturmak ve seçim yapabilmek için öncelikler her bir seçimin ikili karşılaştırmaları yapılması gerekmektedir. Önder G., Önder E. (2015)'nin Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri kitabında belirttiği AHP tekniği kullanılarak çözüme gidilmesinde izlenecek adımlar aşağıdaki gibidir;

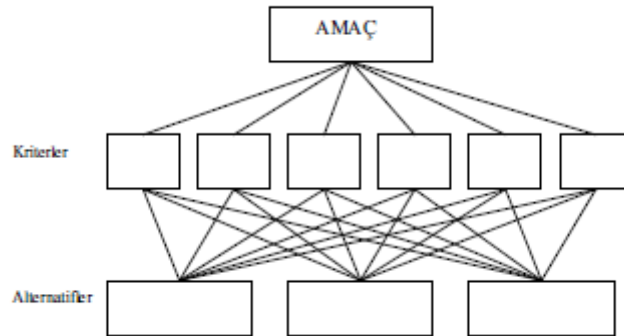
1. Karar verme probleminin tanımlanması, amacın belirlenmesi,
2. Amacı gerçekleştirmek için gerekli karar kriterlerinin listelenmesi,
3. Muhtemel karar alternatiflerinin belirlenmesi,
4. Karar probleminin hiyerarşik yapısının oluşturulması,
5. Hiyerarşinin her seviyesi için kriterlerin ikili karşılaştırılması ve özdeğer/özvektörlerden yararlanılarak kriterlerin önem derecelerinin belirlenmesi,
6. Kriterlere göre alternatiflerin ikili karşılaştırılması ve önceliklerinin hesaplanması,
7. Uyum oranının hesaplanması,
8. Göreceli öncelik değerlerine göre alternatiflerin sıralanması ve en yüksek öncelik değere sahip alternatifin seçilmesi,
9. Duyarlılık analizinin yapılmasıdır (Tombuş ve Ozulu,2007).

Yukarıda belirtilen bu yöntem kullanılırken izlenecek adımlar kısaca (Tablo 3.4.);

Tablo 3. 4. AHP Yöntemi Uygulanırken İzlenecek Adımlar

Hiyerarşik olarak sıralanan problem Saaty (1990)'ye göre süreç ilerleyişinde olur. Aşağıda 3 seviyeli bir hiyerarşi örneği gösterilmiştir (Şekil 3.7.).

Şekil 3. 7. AHP Yöntemi Amaç-Kriter-Alternatif Seçim Adımları, (Tomboş ve Ozulu,2007)

Bu analiz yöntemi kullanılırken ikili karşılaştırmalar bir matris üzerinde yapılmıştır. Oluşturulan karşılaştırma matrisi için köşegen değerleri kriterlerin kendisi ile karşılaştırmasını vereceğinden dolayı eşit öneme sahip yani; sayısal değeri 1 olmalıdır (Şekil 3.8.).

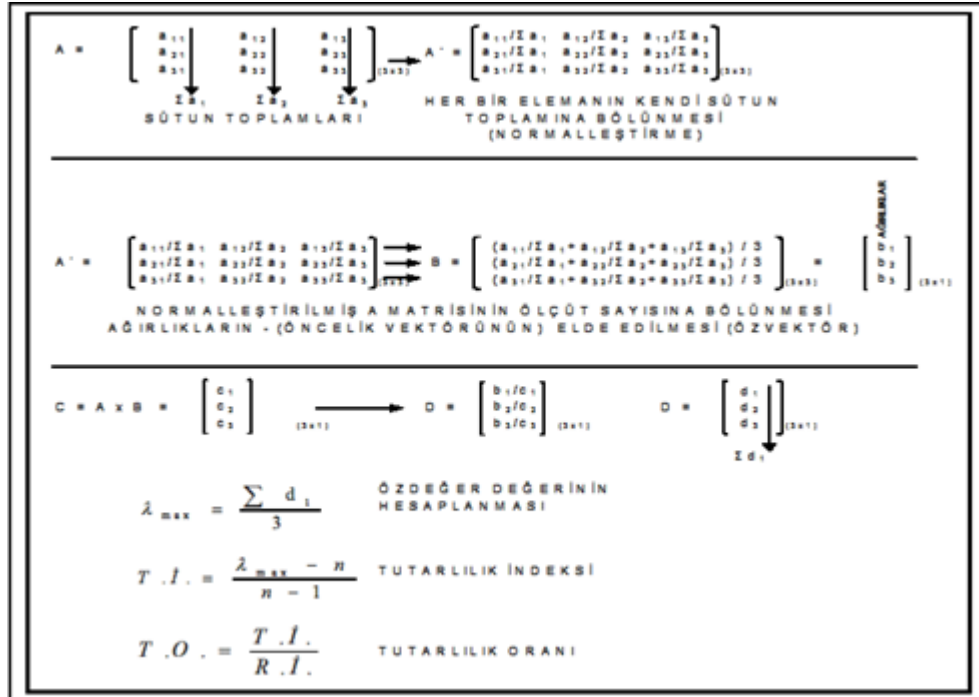
$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{bmatrix}_{n \times n} = [a_{ij}]_{n \times n} \quad i, j = 1, 2, \dots, n$$

Şekil 3. 8. AHP Yöntemi Uygulanırken Kullanılan Semboller ve Anlamları, (Tomboş ve Ozulu,2007)

Yapılan ikili karşılaştırma sonucu ve ikili karşılaştırılan kriterler ve onlara 1'den 9'a kadar verilen değerler karar vericinin kontrolünde olduğundan faktörlerde çıkan sonuç tutarlı olmalıdır. Bu tutarlılığın olup olmadığını ölçmek için ise bir sağlama metodu önerilmektedir. Tutarlılık oranı (CR) faktörlerin tutarlılığının test edilebilmesi için kullanılır. Bu yöntem ise;

Kriterler kendi aralarında ikili karşılaştırma matrisi oluşturulduktan sonra karşılaştırma matrisinin normalize edilmesi gerekmektedir. Normalize süreci ise; matrisin her sütununun kendi içerisinde toplamının alınması ve ilgili matris toplamına bölünmesi gereklidir. İkinci olarak ise; kriterler için satır toplamaları alınmalıdır. Bulunan bu değerler vektör matrisi olarak okunur. Üçüncü aşama olarak ise ağırlık değerinin hesaplanması gerekir, bu değer; her kriterin öncelik değerinin (hiyerarşik karşılaştırmalı değeri) o kritere ait ikili karşılaştırma matrisinin sütun elemanlarının tümüyle çarpılması ile elde edilmektedir. Ağırlık matrisinin tüm satır toplamı öncelik matrisinin satır değerine bölünür. Son matris değerinin aritmetik ortalaması ise öz değer dediğimiz λ_{max} değerini bulmamızı sağlar (Özyörük ve Özcan; 2008: 136- 137).

Tutarlılık Oranı: CR, Temel Değer olan: λ 'nın karşılaştırılması sonucu olmaktadır. Bu hesaplamaların yapılabilmesi için olan kılavuz matris ve değerler tablosu ise aşağıdaki gibidir (Şekil 3.9.).

Şekil 3. 9. AHP Yöntemi Uygulanırken Kullanılan Semboller ve Anlamları, (Tomuş ve Ozulu,2007)

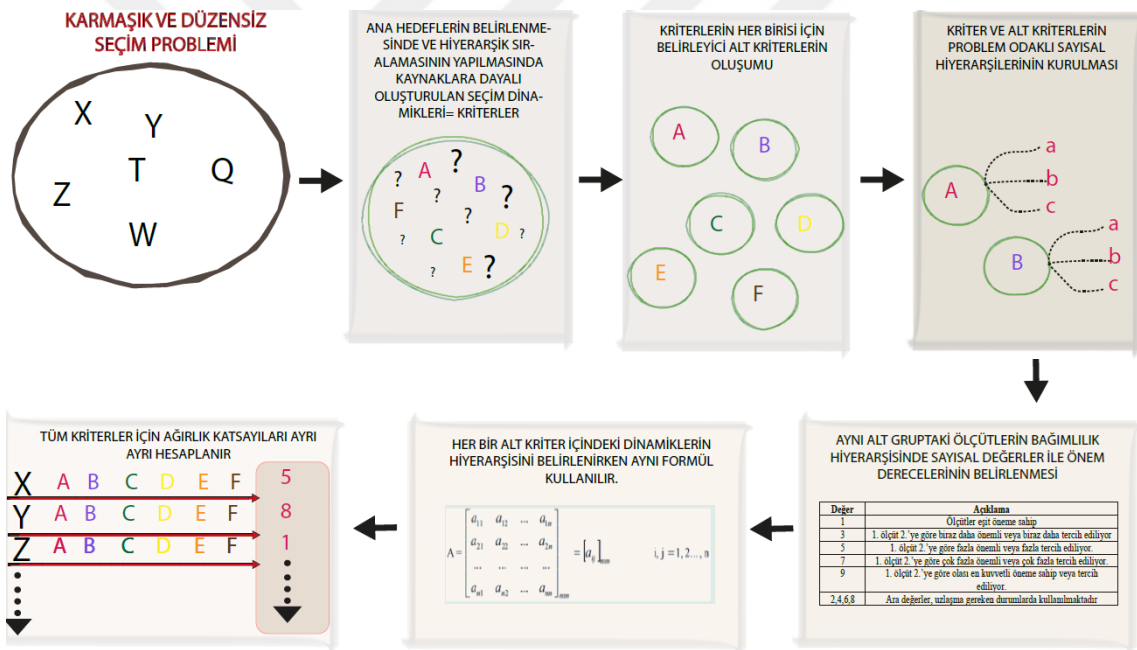
Örnekleme kriterler için uygulanan tablo sonucunda tutarlılık oranı ile test ettiğimiz yöntemde tutarlılık oranı (CR): değer aralığı olarak $\leq 0,1$ olması gereklidir.

Tutarlılık oranının paydasında bulunan RI değeri ise Rastgele Değer İndeksi'ni temsil etmektedir. Farklı eleman sayılarına (n) göre RI değer karşılıkları ise (Tablo 3.5.);

Tablo 3. 5. Rastgele Değer İndeksi Tablosu

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Rastgele Değer İndeksi	0	0	0,52	0,89	1,11	1,25	1,35	1,40	1,45	1,49

AHP yöntemi ile seçimi yapılan kırsal yerleşmeler için;

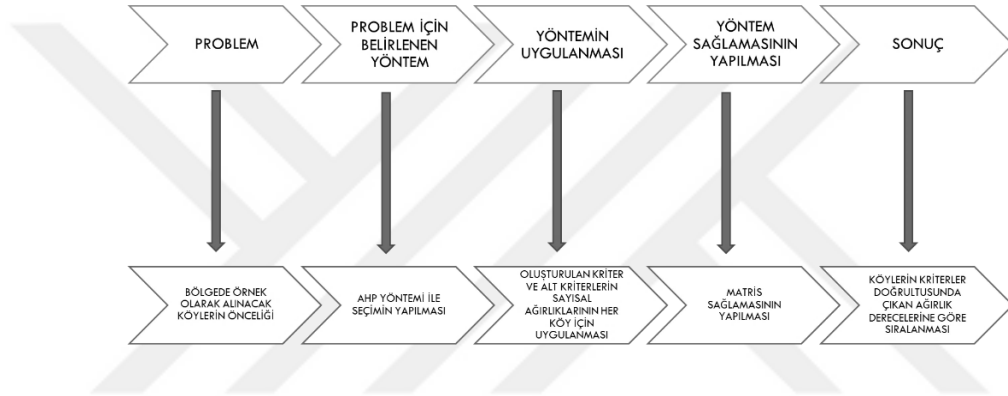

Şekil 3. 10. AHP Yöntemi ile Kırsal Yerleşmelerde Seçim Yapılmasının Şematik Gösterimi

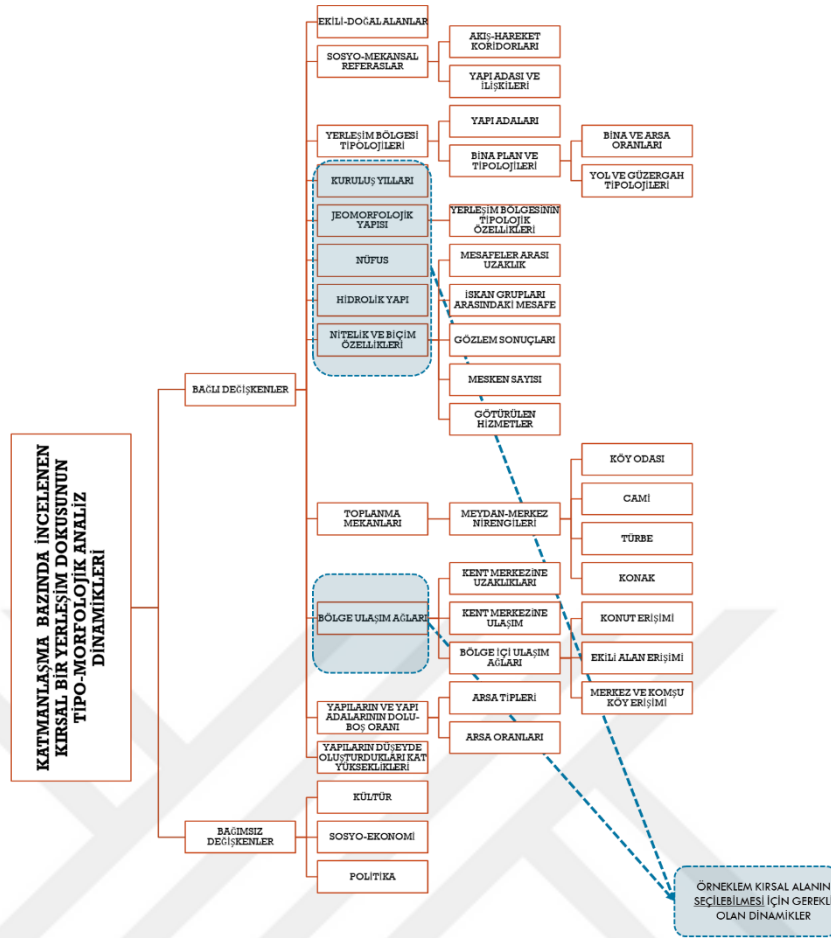
Kırsal tipomorfolojik kurulum ve katmanlaşma incelemesinde somut seçimlerin yapılabilmesi için kriterler olmalıdır. Bu kriterler tipomorfolojik kurulum dinamikleri içerisinde nasıl tanımlanıyorsa; (kaynak taramaları, morfolojik ve tipolojik temelli analizlerden elde edilen) hedef başlık ve alt başlıklarına eklenmelidir (Şekil 3.10.).

HEDEF: Polatlı ilçesi kırsal yerleşkesinde tipomorfoloji dinamikleri başlığı temelinde yerleşimin zamansal katmanlaşma oluşumunun irdelenebilmesi için bölgede örnek köy seçiminin yapılması (Şekil 3.11.).

Polatlı ilçesine bağlı günümüzde mahalle olmuş fakat köy temelli yerleşmeler bulunmaktadır. Bu yerleşmeler ilçenin her yerinde (merkeze yakın-uzak, dağ-vadi...) konumlanıyor. Dolayısıyla örneklem köy seçiminin sözel ve soyut veriler dışında ispatlı seçimi mümkün değildir. Bu seçimin yapılabilmesi için kriter ve alt kriterlerin belirlenmesi gereklidir. Bu kriterler ise “Katmanlaşma Bazında İncelenen Kırsal Bir Yerleşim Dokusunun Tipo-Morfolojik Analiz Dinamikleri” tablosunda belirlenen dinamiklerden çıkarım yapılarak oluşturulmuştur. Başka bir deyişle tipomorfoloji ve katmanlaşma başlıklarında oluşturulan dinamikler AHP yönteminin kriter ve alt kriterleri olarak değerlendirilmiştir. AHP yöntemiyle köylerin hiyerarşik sıralaması yapılırken izlenecek olan süreç ise (Şekil 3.12.);

Şekil 3. 11. Tezde AHP Yöntemi Uygulanırken İzlenecek Aşamalar

ÖRNEKLEM KIRSAL ALANIN SEÇİLEBİLMESİ İÇİN AHP YÖNTEMİNİN UYGULANMASINDA SONUÇ VERİ VEREBİLECEK OLAN DİNAMİKLER

KURULUŞ YILI	JEOMORFOLOJİK YAPISI	POLATLI MERKEZİNE UZAKLIKLARI	NÜFUS	HİDROLİK YAPISI	YERLEŞİM FORMU
ANTİK ÇAĞ	DAĞ	0-10	0-100	SU ÖĞESİ YOK	KÜME
ROMA-BİZANS DÖNEMİ	YAMAÇ	10-20	101-200	İÇİNDEN SU ÖĞESİ GEÇİYOR	HAT BOYU
SELCUKLU DÖNEMİ	VADI	20-30	201-300	SU KENARI YERLEŞİMİ	YOL İZİ BİÇİMLİ
OSMANLI DÖNEMİ	DERE YATAĞI	30-40	301-400		DAİRESEL BİÇİM
CUMHURİYET DÖNEMİ	YAMAÇ DÜZLÜĞÜ	40-50	401-500		KARE-KAVŞAK BİÇİMLİ
	PLATO DÜZLÜĞÜ	50-60	500->		İZGARA BİÇİM
		60-70			
		70-80			
		80->			

Şekil 3. 12. Örneklem Kırsal Alanların Seçilebilmesi İçin Gerekli Olan Dinamikler ve Alt Dinamikleri

Örnekleme kırsal yerleşim alanlarının seçilebilmesi için gerekli olan dinamikler yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi;

- Kuruluş yılı,
- Jeomorfolojik yapısı,
- Polatlı merkezine uzaklıkları,
- Nüfus,
- Hidrolik yapısı,
- Yerleşim formu

Kriterleri AHP analizinde kullanılmıştır ve bu kriterlerin tabloda belirtilen alt kriterleri oluşturulmuştur. Alt kriterler ise Polatlı ilçesinin köylerinin (mahalle) yerleşim durumuna göre belirlenecektir.

3.2.1. Kuruluş Yılı

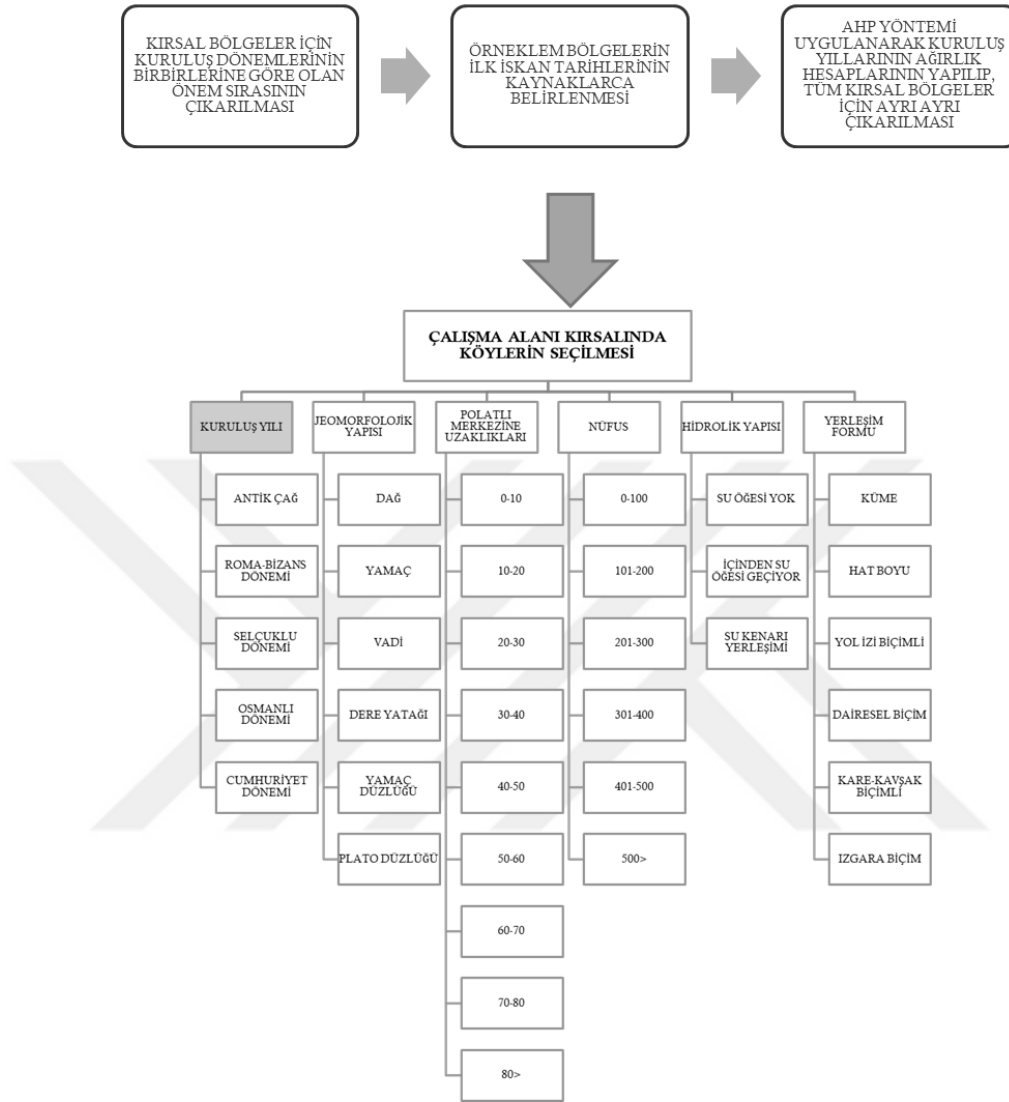
Kırsal bölgenin ilk iskan tarihi, yapılaşmaları ve sonraki yıllarda makro ölçekte mekan gelişimi araştırmanın katmanlaşma perspektifinde en fazla veriyi çıkarmaya yardımcı olacak dinamiktir. Örneğin bir bölgenin kuruluş yılının Cumhuriyet Dönemi'nde olması ve Antik Dönem 'de kurulmuş olması zaman içerisinde bölgedeki makro değişimi gözlemleyebilmek açısından veri çoğunluğu sağlar. Bu durumda bulunabilen en eski yerleşimler (Antik Çağ) günümüze yakın yerleşimlere kıyasla örnekleme bölgesi seçiminde daha yüksek öneme değerine sahiptir. Sözelde tanımlanan bu önemi ilçe içerisindeki kırsal alanların seçiminde kullanabilmek açısından ise somut verilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu somut verilerin çıktısını almak için ise AHP yöntemi kullanılıp sayısal değerler yardımı ile kuruluş Yılı dinamiği başlığında alt faktör değerlendirmeleri yapılmıştır (Tablo 3.6.) (Tablo 3.7.)

Alt Kriterleri:

- Antik Çağ,
- Roma-Bizans Dönemi,
- Selçuklu Dönemi,
- Osmanlı Dönemi,
- Cumhuriyet Dönemi

olarak bölge kurulmasının tümünü içeren özellikleri kapsamaktadır.

Tablo 3. 6. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Kuruluş Yılı Dinamiği Seçim İlerleyişi.

Bu kriter başlığı altında köylerin seçilmesi için alt kriterlere uygulanan AHP yöntemi;

Tablo 3. 7. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Kuruluş Yılı Dinamiği ve Alt Dinamiklerinin AHP Yöntemi ile Sıralanışı.

A	ANTİK ÇAĞ	ROMA- BİZANS DÖNEMİ	SELÇUKLU DÖNEMİ	OSMANLI DÖNEMİ	CUMHURİYET DÖNEMİ	ÇARPIM	3.derece	ağırlık
ANTİK ÇAĞ	1,00	3,00	5,00	7,00	9,00	945	3,936283427	0,51
ROMA- BİZANS DÖNEMİ	0,33	1,00	3,00	5,00	7,00	35	2,036168005	0,26
SELÇUKLU DÖNEMİ	0,20	0,33	1,00	3,00	5,00	1	1	0,13
OSMANLI DÖNEMİ	0,14	0,20	0,33	1,00	3,00	0,028571429	0,49111861	0,06
CUMHURİYET DÖNEMİ	0,11	0,14	0,20	0,33	1,00	0,001058201	0,254046747	0,03
TOPLAM	1,79	4,68	9,53	16,33	25,00		7,72	
İsum*İpv	0,91	1,23	1,24	1,04	0,82		5,24	1
						İlamda		
İCI	0,24							
İCI	0,06							
İCR	0,05							

3.2.2. Jeomorfolojik Yapısı

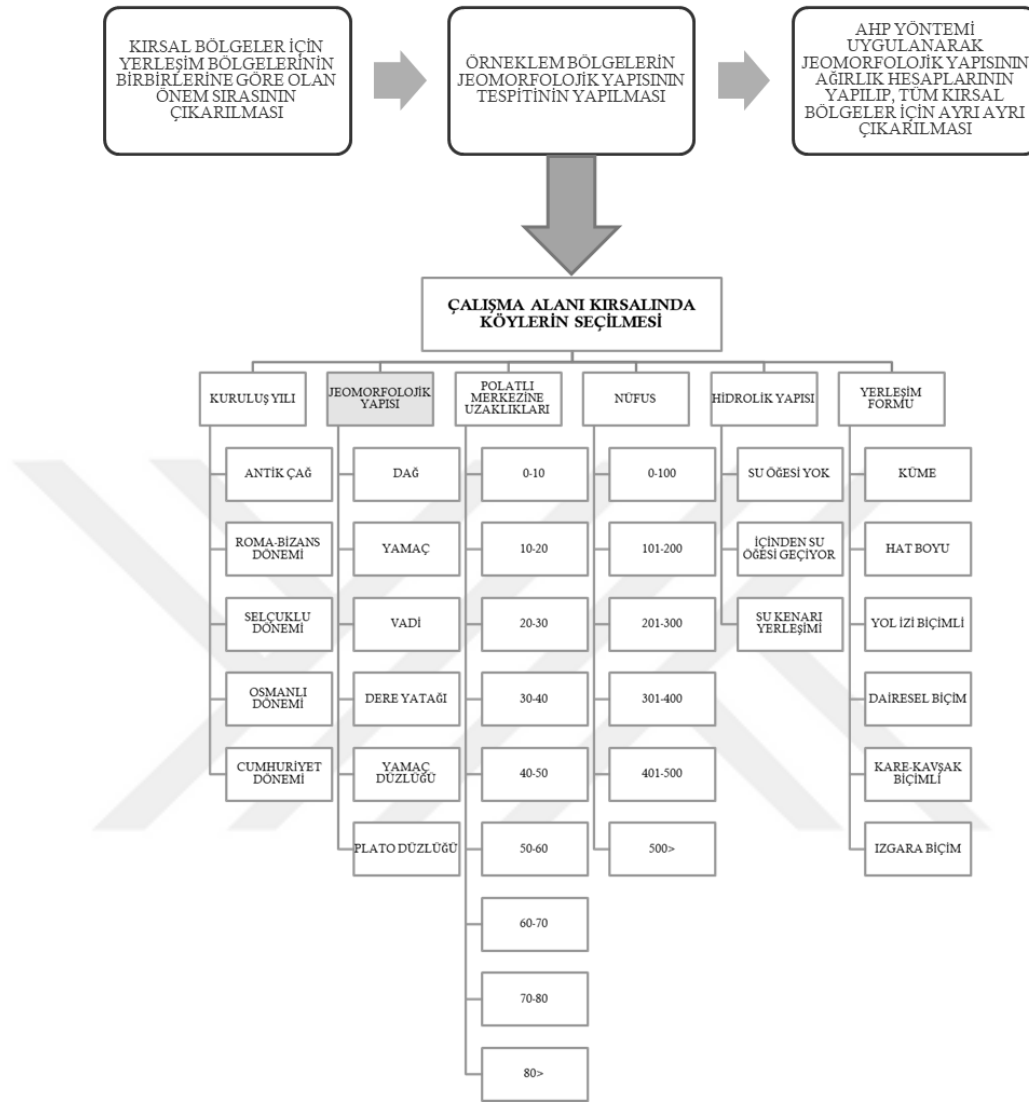
Morfolojik olarak yerleşim bölgelerini yamaç, dağ, vadi, plato vb. bölgesel tanımlar ile belirtiriz. Kent dokusu içerisinde olan yerleşimler merkeze uzaklıklarına ve kentin gelişme yönüne doğru makro ölçekte gelişme gösterse de kırsalda durum daha farklıdır. Kırsal bölgede arazi formu yerleşim dinamiklerinden ekonomi ve savunma ile doğrudan ilişkilidir. Kırsalda ekonomi tarım ve hayvancılık üzerine kurulu olduğundan dolayı bu ihtiyaçlara cevap verebilecek en uygun konumlanma noktaları aranmaktadır. Buna karşın kimi kırsal bölge yerleşimleri bu iki ekonomik veri kaynağında da cevap veremeyen yerlerde konumlanmıştır. Özellikle eski çağlarda göç yoluyla kırsal alanlarda ilk iskan bölgeleri oluşmuştur. O dönemde göç ederek oluşturulan iskan bölgeleri ekonomiden de önce insanın ilk gereksinimi olan barınma ve güvenlik sorunları üzerinde durarak bu sorunlara çözüm olabilen bölgelerde yerleşimi seçmişlerdir. Dağ, yamaç ve vadi oluşumlu köyler plato ve düzlük bölge yerleşimlerine nazaran daha korunaklı alanlar olarak seçilmiştir.

Alt Kriterleri:

- Dağ,
- Yamaç, vadi,
- Dere Yatağı,
- Yamaç Düzlüğü,
- Plato Düzlüğü

olarak bölge kurulumunun tümünü içeren özellikleri kapsamaktadır (Tablo 3.8.) (Tablo 3.9.)

Tablo 3. 8. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Jeomorfolojik Yapı Dinamiği Seçim İlerleyişi.

Bu kriter başlığı altında köylerin seçilmesi için alt kriterlere uygulanan AHP yöntemi;

Tablo 3. 9. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Jeomorfolojik Yapı Dinamiği ve Alt Dinamiklerinin AHP Yöntemi ile Sıralanışı.

	DAĞ	YAMAÇ	VADI	DERE YATAĞI	YAMAÇ DÜZLÜĞÜ	PLATO DÜZLÜĞÜ	ÇARPIM	3. DERECE	AĞIRLIK
DAĞ	1,00	3,00	5,00	7,00	8,00	9,00	7560	4,430169056	0,45
YAMAÇ	0,33	1,00	3,00	5,00	7,00	9,00	315	2,608465471	0,27
VADI	0,20	0,33	1,00	3,00	5,00	7,00	71	1,383087554	0,14
DERE YATAĞI	0,14	0,20	0,33	1,00	3,00	5,00	0,142857143	0,723020025	0,07
YAMAÇ DÜZLÜĞÜ	0,13	0,14	0,20	0,33	1,00	3,00	0,003571429	0,390967204	0,04
PLATO DÜZLÜĞÜ	0,11	0,11	0,14	0,20	0,33	1,00	0,000117578	0,221337133	0,02
TOPLAM	1,91	4,79	9,68	16,53	24,33	34,00		9,76	
SUM*PV	0,868277031	1,279845388	1,371626003	1,225158778	0,975042534	0,771284893			
CI	0,491234628								
CI	0,098246926								
CR	0,079231392								
							LAMDA		

3.2.3. Polatlı Merkezine Uzaklıkları

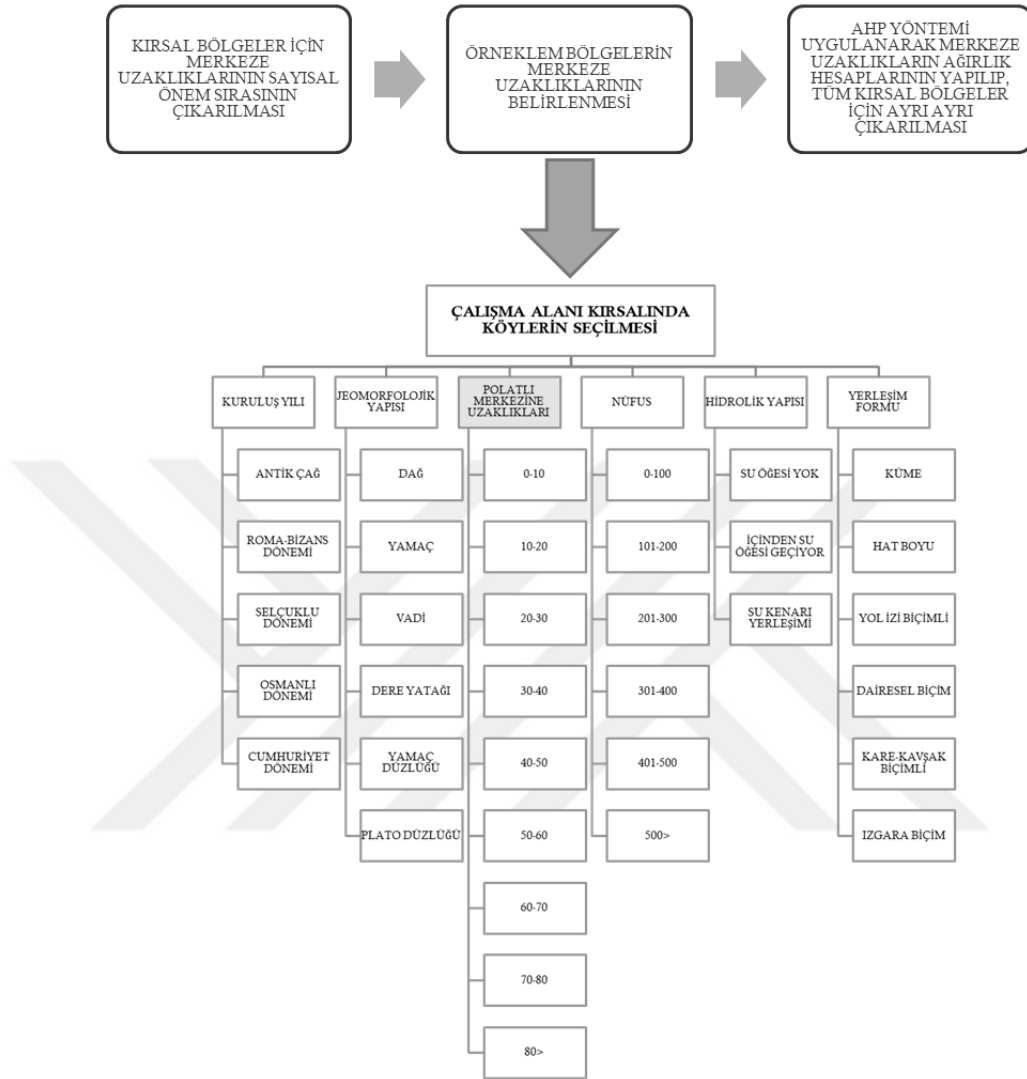
Kırsal bölgelerin bağlı olduğu il ya da ilçe merkezlerinin oluşum tarihi bu bölgelerin merkeze olan uzaklıklarını etkileyen dinamiklerdendir. Kırsal bölgelerde ilk iskan zamanlarında genel olarak bir merkezden söz edilemez ve lokal olarak oluşmuş köyler görülmektedir. Zaman içerisinde gelen kaynaklar, ulaşım kolaylığı ve iş gücünün belirli bir bölgede yoğunlaşması ile oluşan köylerin bağlı olduğu merkez kavramı değişime uğrar. Örneğin çalışma alanı olarak belirlenen ilçe, köylerin kurulumundan sonra tren yolunun geçmesi, istihdam oranının daha fazla olması, Ankara-Eskişehir yoluna yakınlığı, Askeri Topçu Okulu'nun taşınması vb. müdahaleler sonrası ilçe merkezi olmuştur. Fakat ilçe merkezinin kuruluş yılı buraya bağlı bazı köylerin kurulum yılına göre çok daha geçtir. Bölgenin en erken yılda kurulan köylere baktığımızda Polatlı ilçe merkezinden fazlaca uzak oldukları görülmektedir (Tablo 3.10.)

Alt Kriterleri:

- 0-10 km
- 10-20 km
- 20-30 km
- 30-40 km
- 40-50 km
- 50-60 km
- 60-70 km
- 70-80 km
- 80 km>

olarak bölge kurulumunun tümünü içeren özellikleri kapsamaktadır.

Tablo 3. 10. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Polatlı Merkezine Uzaklıkları Dinamiği Seçim İlerleyişi.

Bu kriter başlığı altında köylerin seçilmesi için alt kriterlere uygulanan AHP yöntemi (Tablo 3.11.);

Tablo 3. 11. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Polatlı Merkezine Uzaklıkları Dinamiği ve Alt Dinamiklerinin AHP Yöntemi ile Sıralanışı.

	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	70-80	80+	ÇARPIM	3.DERECE	AĞIRLIK
0-10	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	7,00	8,00	9,00	36,2880	4,147166274	0,308119640
10-20	0,50	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	7,00	8,00	20,1600	2,007992285	0,224469369
20-30	0,33	0,50	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	7,00	12,9600	1,333999171	0,155599738
30-40	0,25	0,33	0,50	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	8,6400	1,469233893	0,108415787
40-50	0,20	0,25	0,33	0,50	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	1,1	0,074296429
50-60	0,17	0,20	0,25	0,33	0,50	1,00	2,00	3,00	4,00	0,093333333	0,865391611	0,050914712
60-70	0,14	0,17	0,20	0,25	0,33	0,50	1,00	2,00	3,00	0,011100076	0,472328511	0,04
70-80	0,13	0,14	0,17	0,20	0,25	0,33	0,50	1,00	2,00	4,96092E-05	0,392447656	0,024699670
80+	0,11	0,13	0,14	0,17	0,20	0,25	0,33	0,50	1,00	2,75973E-06	0,241128504	0,017914987
TOPLAM	2,83	4,72	7,59	11,45	16,28	22,08	28,83	36,50	45,00		13,46	
SUMPPV	0,871660695	1,05436129	1,192046208	1,241360756	1,209793522	1,124366727	1,013778025	0,90153809	0,806174407	3,415079791		
CI	0,415079791									LAMDA		
CI	0,051884961											
CR	0,039782751											

3.2.4. Nüfus

Kırsal bölgelerde ekonomi, göç ve genç nüfus azalması sorunları nedeniyle köy nüfusları hızla azalarak köyler boşalmaya başlamıştır. Son dönem istatistik raporları da bunu desteklemektedir. Fakat merkeze yakın olan köylerde köyler mevsimlik olarak kullanılmaya hatta mesai saatleri içinde merkezde bulunup daha sonra kırsaldaki konutuna dönen bir çalışma sistemi ortaya çıkmıştır. Örneklem bölgesi incelendiğinde nüfus yoğunluğu fazla olan köylerin özellikle yakın zamanda kurulmuş, merkeze yakın olduğu görülmüştür. Özellikle bu bölgede kırsal yerleşim yerlerinin antik dönemde kurulmuş olanlarının güncel nüfusunda merkeze uzak konumlarından dolayı büyük düşüş yaşanmaktadır.

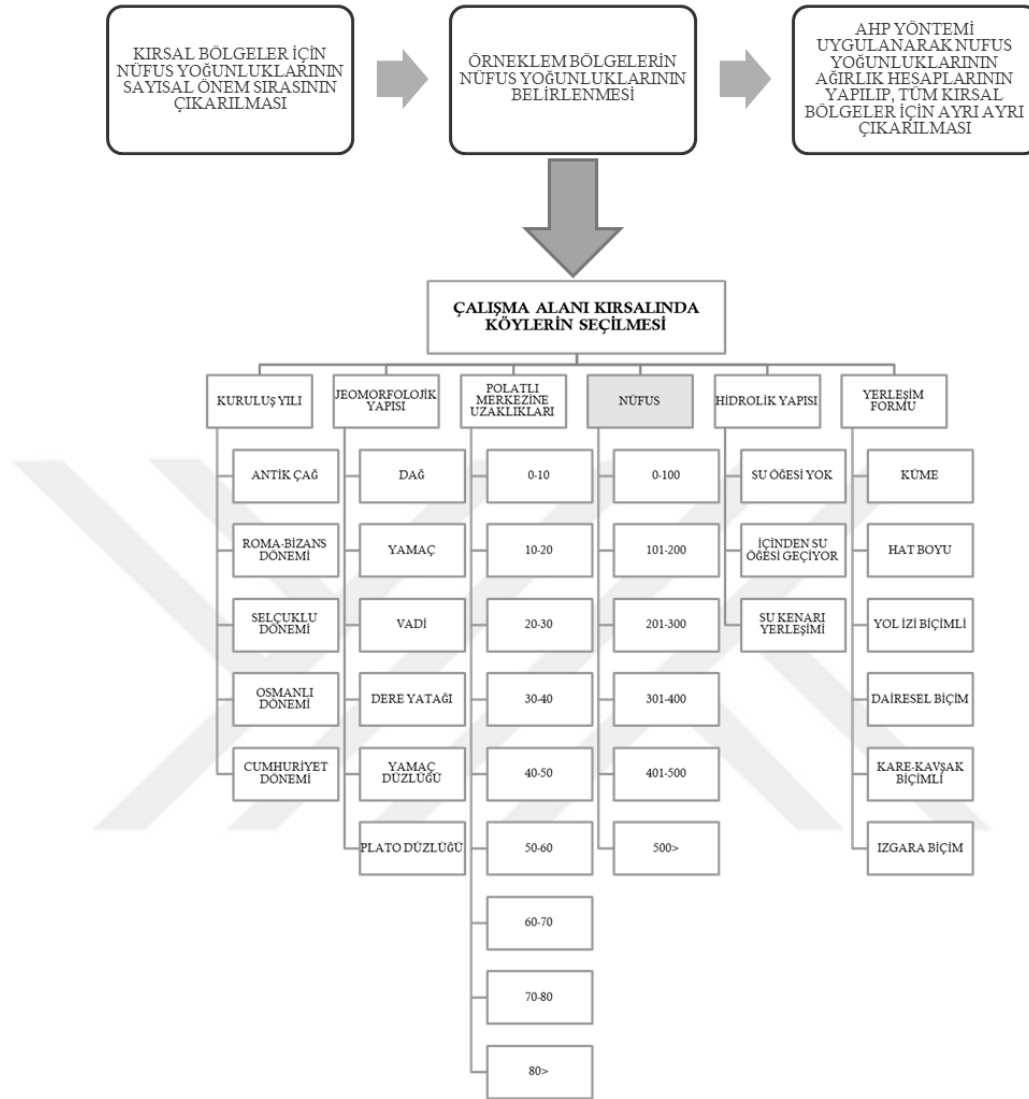
Alt Kriterleri:

- 0-100 kişi
- 101-200 kişi
- 201-300 kişi
- 301-400 kişi
- 401-500 kişi
- 500 kişi >

olarak bölge kurulmasının tümünü içeren özellikleri kapsamaktadır (Tablo 3.12.)

(Tablo 3.13.)

Tablo 3. 12. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Nüfus Dinamiği Seçim İlerleyişi.

Bu kriter başlığı altında köylerin seçilmesi için alt kriterlere uygulanan AHP yöntemi;

Tablo 3. 13. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Nüfus Dinamiği ve Alt Dinamiklerinin AHP Yöntemi ile Sıralanışı.

	0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	500>	ÇARPIM	3. DERECE	AĞIRLIK
0-100	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	9,00	1080	3,203100948	0,389576815
101-200	0,50	1,00	2,00	3,00	4,00	7,00	84	2,092730069	0,254592408
201-300	0,33	0,50	1,00	2,00	3,00	5,00	54	1,307660486	0,159084893
301-400	0,25	0,33	0,50	1,00	2,00	4,00	0,333333333	0,832683178	0,1013011
401-500	0,20	0,25	0,33	0,50	1,00	3,00	0,025	0,340741874	0,065784593
500>	0,11	0,11	0,20	0,25	0,33	1,00	0,000205761	0,242974458	0,029599928
TOPLAM	2,39	4,19	7,03	10,75	15,33	29,00		8,219891011	
SUM*PV	0,933059484	1,067877907	1,118897084	1,088985748	1,008696512	0,857220524	6,07473726		
							LAMDA		
CI	0,07473726								
CI	0,014947452								
CR	0,012054397								

3.2.5. Hidrolik Yapısı

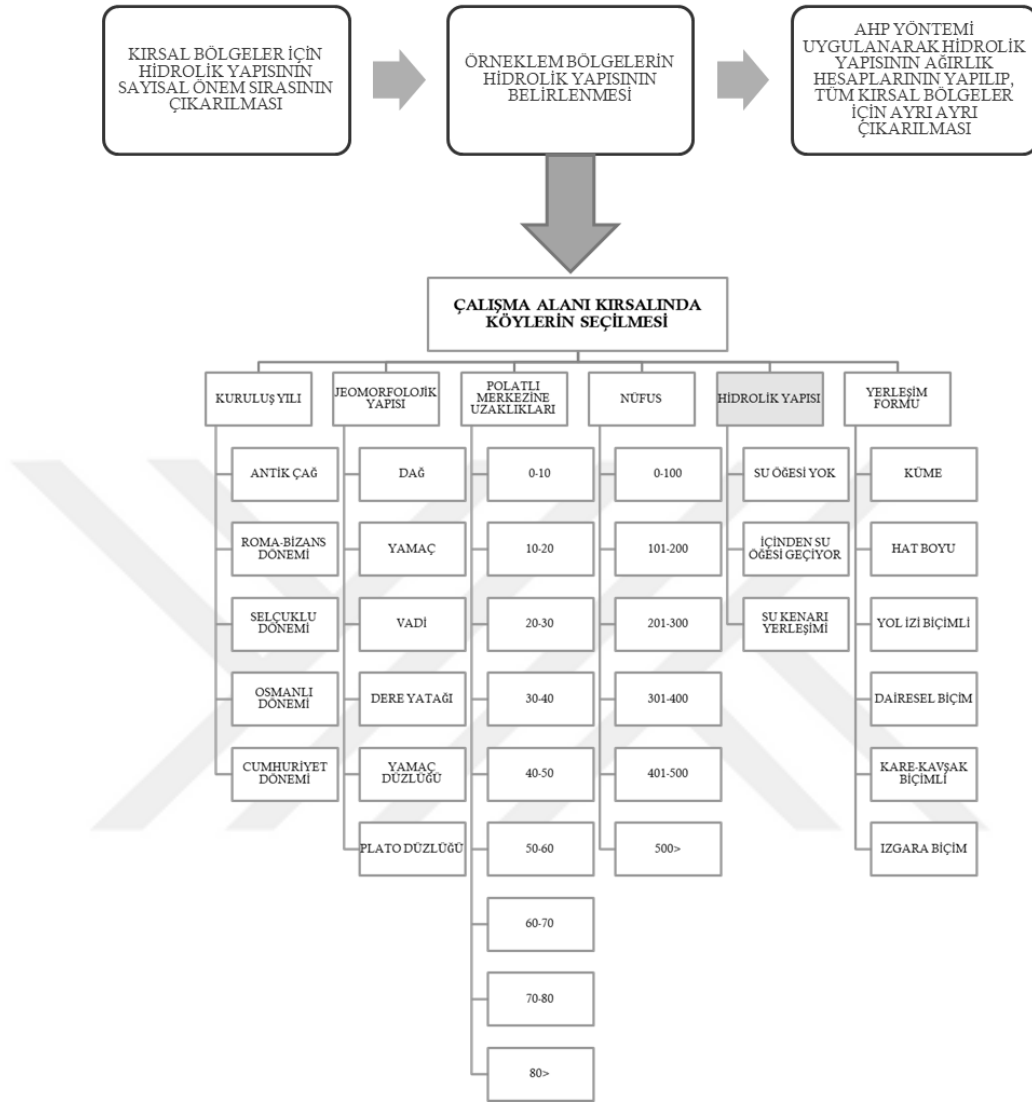
Kentsel yerleşimlerin aksine kırsal bölgede oluşan yerleşkeler temel yaşamsal ihtiyaçların doğadan karşılanabileceği bölgelerde kurulmuştur. Maslow'un piramidinde de bahsedildiği gibi en temel olan beslenme- barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak ilk önceliklerden olmuştur. Yaşam için temel gereksinim olan su ögesi kırsal bölge için seçici dinamik olarak karşımıza çıkıyor. Eski dönemlerde su taşınması ve başka bölgeye götürülmesin zor olan temel ihtiyaçlardandı. O nedenle günümüz tarihine yakın kurulmuş köyler devlet imkanlarından faydalanıp suyu istenilen yere taşıyabilme imkanlarına karşın eski zamanlı kurulmuş yerleşkeler köylerinin kuruluş yerini belirlerken bu dinamiğin varlığına önem vermişlerdir. Dolayısıyla özellikle kuruluş tarihi daha eski olan köylerin içinde ya da yakınında su ögesine daha çok rastlanmaktadır. Katmanlaşma temelinde zaman ögesinin bu çalışmadaki önemine bakarsak kırsal yerleşim yerlerinde bu dinamik de ayırt edici bir özelliktir.

Alt Kriterleri:

- Su Ögesi Yok,
- İçinden Su Geçiyor,
- Su Kenarı Yerleşimi.

Olarak bölge kurulununun tümünü içeren özellikleri kapsamaktadır (Tablo 3.14.)
(Tablo 3.15.)

Tablo 3. 14. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Hidrolik Yapısı Dinamiği Seçim İlerleyişi.

Bu kriter başlığı altında köylerin seçilmesi için alt kriterlere uygulanan AHP yöntemi;

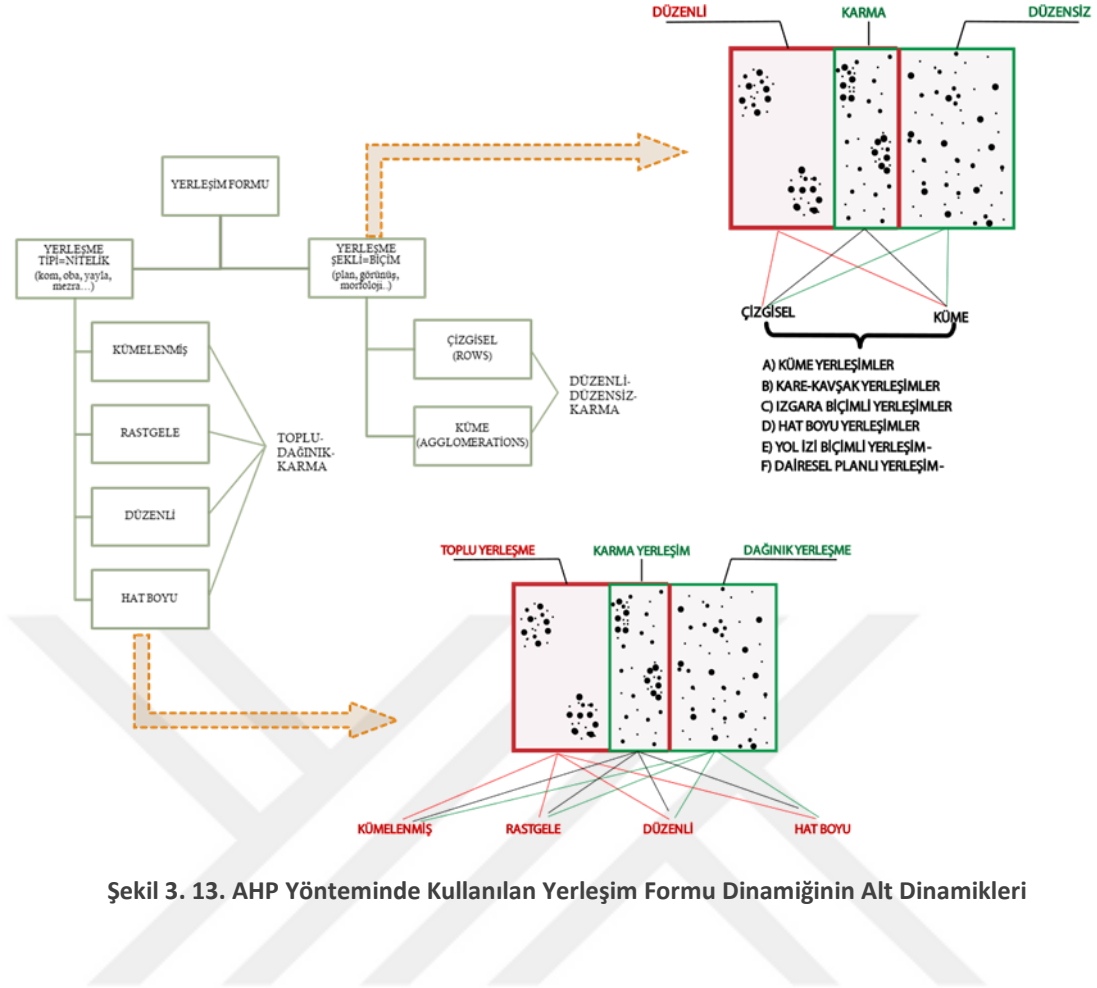
Tablo 3. 15. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Hidrolik Yapısı Dinamiği ve Alt Dinamiklerinin AHP Yöntemi ile Sıralanışı.

	SU YOK	İÇİNDEN SU GEÇİYOR	SU KENARI	ÇARPIM	3. DERECE	AĞIRLIK
SU YOK	1,00	3,00	5,00	15	2,466212074	0,64
İÇİNDEN SU GEÇİYOR	0,33	1,00	3,00	1	1	0,26
SU KENARI	0,20	0,33	1,00	0,066666667	0,405480133	0,10
TOPLAM	1,53	4,33	9,00		3,871692207	
SUM*PV	0,97671121	1,119234976	0,942564905	3,038511091		
CI	0,038511091			LAMDA		
CI	0,019255545					
CR	0,033199216					

3.2.6. Yerleşim Formu

Kırsal alanda makro yerleşim morfolojileri sınırlı doğal imkanları olduğundan dolayı bir arada konumlanma eğilimde olmuştur. Bu bir aradalık belirli bir meydan etrafında kümelenmiş, tek bir anayol izini takip eden, birden fazla yol izi kenarında kurulmuş ya da özellikle yakın zaman kurulmuş olan köylerde düzenli ızgara şekilli yerleşim formları görülmektedir. Ancak yerleşim formu kendi içerisinde nitelik (yerleşme tipi) ve biçim (yerleşme şekli) olmak üzere ayrı ayrı incelenmektedir.

Bu kriter başlığının alt kriterlerini incelemeye önce Sharp'ın yerleşim formları ile ilgili olan gruplandırmalarını da kendi içerisinde analiz edilmiştir (Şekil 3.13.) (Tablo 3.16.).

Şekil 3. 13. AHP Yönteminde Kullanılan Yerleşim Formu Dinamiğinin Alt Dinamikleri

Tablo 3. 16. AHP Yönteminde Kullanılan Yerleşim Formu Dinamiğinin Alt Dinamiklerinin AHP Yöntemi ile Elde Edilen Değer Tablosu.

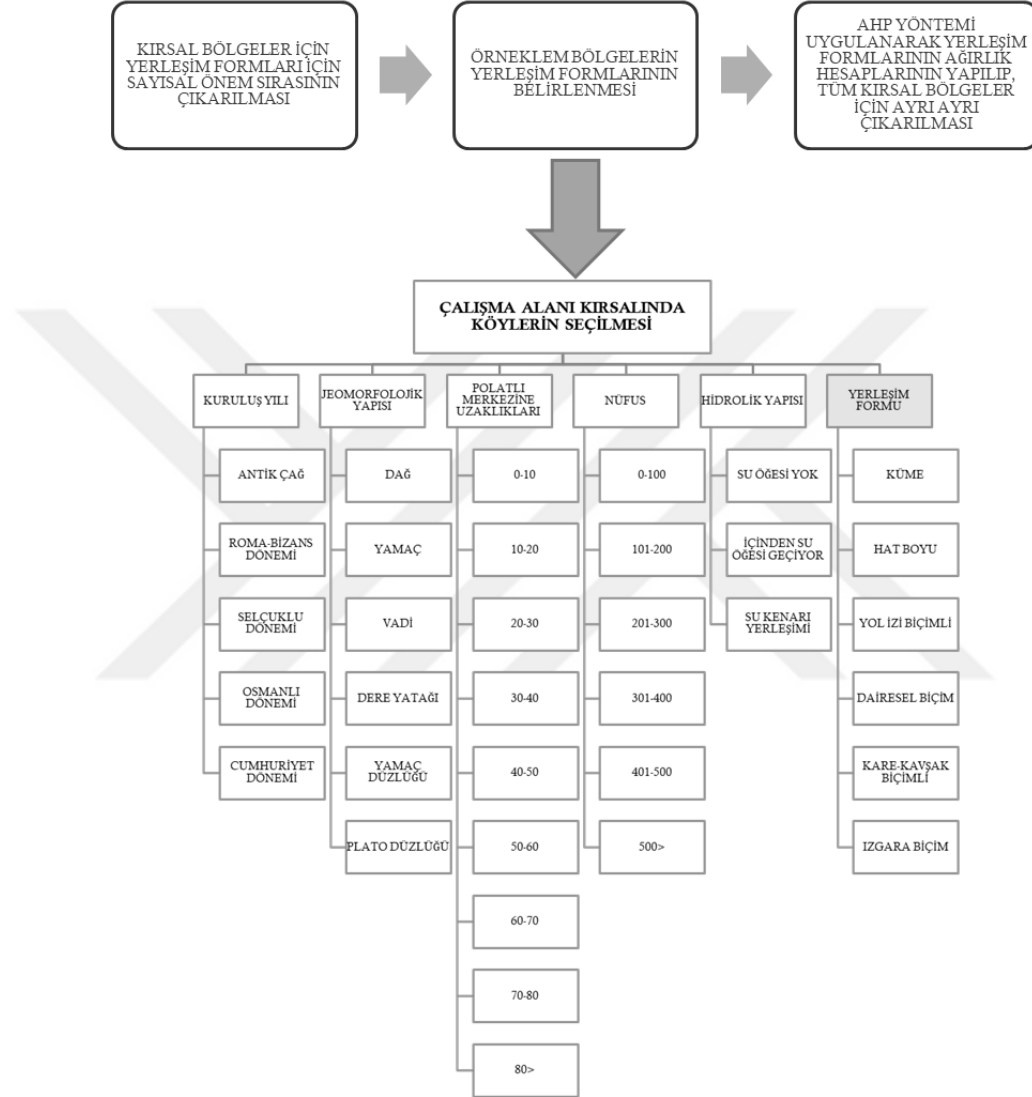
TOPLU-DAĞINIK YERLEŞİM ALT FAKTÖRLER								
	MESKENLER ARASINDAKİ UZAKLIK	İSKAN GRUPLARI ARASINDAKİ MESAFE	GÖZLEM SONUÇLARI	MESKEN SAYISI	GÖTÜRÜLEN HİZMETLER	ÇARPIM	3. DERCDE	AĞIRLIK
MESKENLER ARASINDAKİ UZAKLIK	1,00	2,00	9,00	7,00	4,00	504	3,471251715	0,480904868
İSKAN GRUPLARI ARASINDAKİ MESAFE	0,50	1,00	7,00	5,00	3,00	52,5	2,208166722	0,305917927
GÖZLEM SONUÇLARI	0,11	0,14	1,00	3,00	2,00	0,095238095	0,624830384	0,086563579
MESKEN SAYISI	0,14	0,20	0,33	1,00	2,00	0,019047619	0,452864356	0,062739522
GÖTÜRÜLEN HİZMETLER	0,25	0,33	0,50	0,50	1,00	0,020833333	0,461053956	0,063874104
TOPLAM	2,00	3,68	17,83	16,50	12,00		7,22	
SUM*PV	0,963718089	1,124612568	1,543717167	1,035202113	0,766489244	5,433739181		
						LAMBDA		
CI	0,433739181							
CI	0,108434795							
CR	0,096816782							

Alt Kriterleri:

- Küme,
- Hat Boyu,
- Yol İzi Biçimli,
- Dairesel Biçim,
- Kare Kavşak Biçim,
- Izgara Biçim.

Olarak bölge kurulumunun tümünü içeren özellikleri kapsamaktadır (Tablo 3.17.)
(Tablo 3.18.)

Tablo 3. 17. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Yerleşim Formu Dinamiği Seçim İlerleyişi.

Bu kriter başlığı altında köylerin seçilmesi için alt kriterlere uygulanan AHP yöntemi;

Tablo 3. 18. Tezde Örneklem Alan Seçiminde Uygulanan AHP Yöntemi Dinamiklerinden Yerleşim Formu Dinamiği ve Alt Dinamiklerinin AHP Yöntemi ile Sıralanışı.

	KÜME	HAT BOYU	YOL İZİ BİÇİM	DAİRESEL BİÇİM	KAVŞAK-KARE BİÇİM	IZGARA BİÇİM	ÇARPIM	3. DERECE	AĞIRLIK
KÜME	1,00	3,00	4,00	5,00	7,00	9,00	3780	3,946831933	0,44
HAT BOYU	0,33	1,00	3,00	4,00	5,00	7,00	140	2,278704479	0,25
YOL İZİ BİÇİM	0,25	0,33	1,00	3,00	4,00	5,00	5	1,307660486	0,14
DAİRESEL BİÇİM	0,20	0,25	0,33	1,00	3,00	4,00	0,2	0,764724491	0,08
KAVŞAK-KARE BİÇİM	0,25	0,20	0,25	0,33	1,00	3,00	0,0125	0,481746242	0,05
IZGARA BİÇİM	0,11	0,14	0,20	0,25	0,33	1,00	0,00026435	0,253367769	0,03
TOPLAM	2,14	4,93	8,78	13,58	20,33	29,00		9,03	
SUM*PV	0,936978705	1,242697699	1,271512557	1,149946526	1,084409225	0,813421511	6,498966221	LAMDA	
CI	0,498966221								
CI	0,099793244								
CR	0,080478423								

AHP yöntemi ile hiyerarşik sıralaması oluşturulan alt kriterler ilçe köylerinin her birinde ve hangi alt kriter özelliklerine sahip olduklarına göre sayısal değerleri tanımlanmaktadır. Verilen değerler sonucunda ise köyler kendi içlerinde inceleme yapılabilmeleri için sayısal hiyerarşiye göre sıralanmışlardır (Tablo 3.19.)

Tablo 3. 19. Polatlı Köylerine Uygulanan AHP Yönteminin Belirlenen Dinamikler Sonucu Çıkan Ağırlık Değerlendirmelerinin Sıralı Tablosu.

	KÖYLER	KURULUŞ YILI	POLATLI MERKEZİNE UZAKLIKLARI	NÜFUS	JEOMORFOLOJİK YAPISI	HİDROLOJİK YAPISI	TOPLU-DAĞINIK YERLEŞİM	ANA FAKTÖRLER AĞIRLIKLIL DEĞERLENDİRMESİ
1	GÜNDOĞAN	0,51	0,22	0,39	0,04	0,26	0,44	1,86
2	YAĞMURBABA	0,06	0,22	0,39	0,45	0,26	0,44	1,82
3	ESKİPOLATLI	0,51	0,31	0,25	0,04	0,26	0,44	1,81
4	KARGALI	0,26	0,31	0,07	0,45	0,26	0,44	1,79
5	KAYABAŞI	0,51	0,22	0,25	0,27	0,26	0,25	1,76
6	BEYCEĞİZ	0,51	0,31	0,16	0,27	0,26	0,14	1,65
7	BABYAKUP	0,51	0,16	0,16	0,27	0,26	0,25	1,61
8	ÇANAĞÇI	0,51	0,22	0,25	0,27	0,26	0,08	1,59
9	ÖĞÜZLAR	0,51	0,16	0,39	0,02	0,26	0,25	1,59
10	MACUN	0,51	0,16	0,16	0,04	0,26	0,44	1,57
11	ESKİKARSAK	0,06	0,16	0,25	0,02	0,64	0,44	1,57
12	İĞCİLER	0,51	0,31	0,07	0,27	0,26	0,14	1,56
13	HACIMUSLU	0,06	0,16	0,16	0,45	0,26	0,44	1,53
14	YÜZÜKBAŞI	0,51	0,02	0,16	0,14	0,26	0,44	1,53
15	BASRI	0,51	0,31	0,03	0,27	0,26	0,14	1,52
16	GÜMÜŞYAKA	0,51	0,07	0,39	0,04	0,26	0,25	1,52
17	ŞEYHAHMETLİ	0,51	0,04	0,1	0,14	0,26	0,44	1,49
18	TAŞPINAR	0,06	0,22	0,39	0,07	0,26	0,44	1,44
19	ŞABANÖZÜ	0,51	0,16	0,03	0,04	0,26	0,44	1,44
20	ŞARİOBA	0,51	0,11	0,03	0,27	0,26	0,25	1,43
21	UÇPINAR	0,03	0,31	0,25	0,14	0,26	0,44	1,43
22	KARACA AHMET	0,26	0,16	0,16	0,14	0,26	0,44	1,42
23	HACITUĞRUL	0,13	0,16	0,16	0,27	0,26	0,44	1,42
24	KIZILCAKİŞLA	0,51	0,22	0,25	0,14	0,26	0,03	1,41
25	SARİHALİL	0,26	0,22	0,16	0,07	0,26	0,44	1,41
26	GÜLPINAR	0,06	0,04	0,16	0,04	0,64	0,44	1,38
27	KARAHMET	0,26	0,11	0,16	0,14	0,26	0,44	1,37
28	SINCIK	0,26	0,02	0,25	0,14	0,26	0,44	1,37
29	KIRANHARMANI	0,51	0,16	0,16	0,02	0,26	0,25	1,36
30	TOYDEMİR	0,03	0,16	0,39	0,27	0,26	0,25	1,36
31	ÇEKİRDEKSİZ	0,26	0,31	0,25	0,02	0,26	0,25	1,35
32	KARAKAYA	0,06	0,16	0,39	0,04	0,26	0,44	1,35
33	BEŞKÖPRÜ	0,13	0,11	0,25	0,14	0,26	0,44	1,33
34	İLİCA	0,51	0,11	0,16	0,04	0,26	0,25	1,33
35	İMÜSLÜM	0,51	0,16	0,1	0,04	0,26	0,25	1,32
36	GENÇALİ	0,06	0,07	0,16	0,27	0,26	0,44	1,26
37	AVDANLI	0,03	0,16	0,39	0,27	0,26	0,14	1,25
38	GEDİKLİ	0,06	0,16	0,25	0,27	0,26	0,25	1,25
39	ESKİKÖSELER	0,26	0,22	0,1	0,14	0,26	0,25	1,23
40	TÜRKKARSAK	0,06	0,22	0,16	0,27	0,26	0,25	1,22
41	ŞİHALİ	0,26	0,22	0,16	0,07	0,26	0,25	1,22
42	YASSIHOYUK	0,51	0,22	0,16	0,02	0,26	0,03	1,2
43	ŞABANCA	0,06	0,16	0,39	0,07	0,26	0,25	1,19
44	TATLIKUYU	0,06	0,16	0,25	0,02	0,26	0,44	1,19
45	KARAPINAR	0,06	0,31	0,07	0,04	0,26	0,44	1,18
46	YEŞİLÖZ	0,51	0,05	0,16	0,04	0,26	0,14	1,16
47	YENİCE	0,51	0,11	0,25	0,04	0,26	0,25	1,16
48	YENİCE	0,26	0,11	0,25	0,02	0,26	0,25	1,15
49	AVŞAR	0,06	0,11	0,39	0,45	0,1	0,03	1,14
50	ÖRDEKÖLÜ	0,26	0,16	0,25	0,14	0,26	0,05	1,12
51	KARAHAMZALI	0,06	0,22	0,03	0,07	0,26	0,44	1,08
52	YENİKÖSELER	0,06	0,11	0,07	0,14	0,26	0,44	1,08
53	OLUKPINAR	0,06	0,22	0,25	0,04	0,26	0,25	1,08
54	HACİMUSA	0,26	0,02	0,25	0,14	0,26	0,14	1,07
55	SAKARYA	0,06	0,31	0,25	0,04	0,26	0,14	1,06
56	SİVRİ	0,26	0,16	0,25	0,07	0,26	0,05	1,05
57	YENİDOĞAN	0,03	0,22	0,25	0,04	0,26	0,25	1,05
58	HACİOSMANOĞI	0,03	0,04	0,25	0,45	?	0,25	1,02
59	YILDIZLI	0,03	0,16	0,25	0,27	0,26	0,05	1,02
60	KARAKUYU	0,06	0,16	0,25	0,02	0,26	0,25	1
61	İNLER	0,06	0,07	0,1	0,07	0,26	0,44	1
62	ÇİMENCEĞİZ	0,03	0,22	0,39	0,02	0,26	0,05	0,97
63	KARABENLİ	0,06	0,16	0,25	0,14	0,26	0,05	0,92
64	KOCAHACILI	0,06	0,11	0,39	0,04	0,26	0,05	0,91
65	TÜRKTAÇIRI	0,26	0,07	0,16	0,02	0,26	0,14	0,91
66	YAĞCIOĞLU	0,03	0,04	0,16	0,27	0,26	0,14	0,9
67	BEYLİKKÖPRÜ	0,06	0,22	0,03	0,27	0,26	0,05	0,89
68	HİDİRŞEYH	0,13	0,07	0,25	0,14	0,26	0,03	0,88
69	ÖZYURT	0,06	0,07	0,1	0,14	0,26	0,25	0,88
70	ADATOPRAKPINI	0,03	0,05	0,16	0,27	0,1	0,25	0,86
71	KABAK	0,06	0,07	0,25	0,07	0,26	0,14	0,85
72	KARAYAVŞAN	0,06	0,16	0,25	0,04	0,26	0,05	0,82
73	GÜREŞ	0,06	0,05	0,16	0,02	0,26	0,25	0,8
74	SINANLI	0,06	0,05	0,25	0,02	0,26	0,14	0,78
75	POYRAZ	0,06	0,16	0,1	0,14	0,26	0,05	0,77
76	TÜFEKÇİOĞLU	0,06	0,05	0,25	0,07	0,26	0,05	0,74
77	YENİMEHMETLİ	0,06	0,22	0,1	0,04	0,26	0,05	0,73
78	SAZILAR	0,06	0,16	0,16	0,02	0,26	0,05	0,71
79	ÖMERLER	0,06	0,11	0,07	0,07	0,26	0,14	0,71
80	UZUNBEY	0,26	0,04	0,07	0,02	0,26	0,05	0,7
81	YARALI	0,03	0,11	0,25	0,02	0,26	0,03	0,7
82	KARAILYAS	0,06	0,22	0,07	0,02	0,26	0,03	0,66

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere her bir köy ana faktör(kriter) özelinde belirlenmiş olan katsayılar ile tanımlanmıştır ve her köy için satır toplamı yapıp bu

toplam sayısal hiyerarşilerince sıralanmış ve böylelikle örneklem köy seçimi için en uygun köyler bu ilçe özelinde belirlenmiştir.

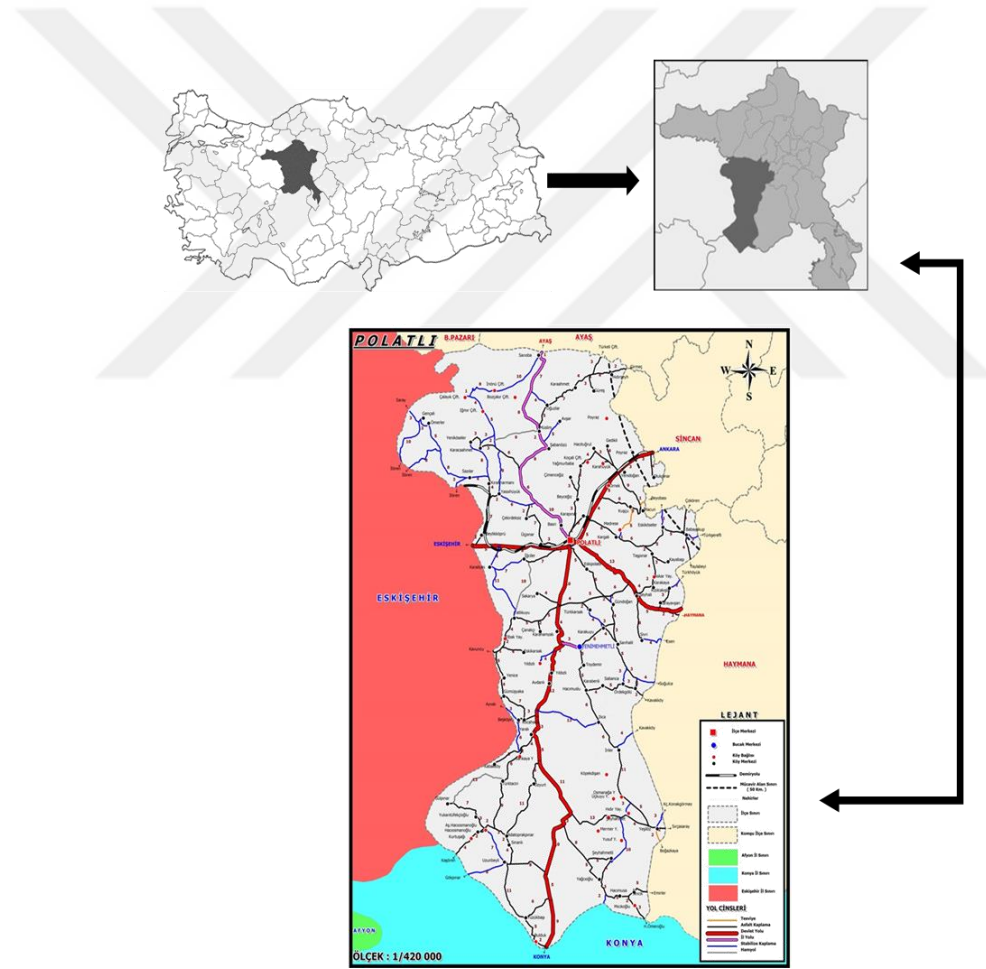
Üstteki tablolarda uygulanan alt faktörler ağırlık değerlendirmeleri normalize edilip sağlanması yapıldıktan sonra köyler için katsayılarına tek tek uygulanmıştır. Sonucunda her alt faktör satır sonunda her bir köy için toplam sayısı alınıp, köyler en yüksek ağırlık değerinden en düşük değere göre sıralanmıştır.

4. POLATLI İLÇESİNİN SEÇİLEN ÖRNEKLEM KÖYLERİNİN KIRSAL TİPOMORFOLOJİK KATMANLAŞMALARININ İNCELENMESİ

Polatlı ilçe nüfusu 116.400 kişi olup yüzölçümü 3.100 km² dir. Ankara il merkezine 78 km uzaklıkta bulunan, Ankara'nın güney batı kesiminde, Eskişehir-Ankara Devlet Yolu üzerinde olan Polatlı, Cumhuriyetin ilanından önce Haymana kazasına bağlı olan ilçe, II. Abdülhamid Han zamanında 1908 yılında Polatlı Belediye Dairesi bağımsız belde olmuştur. (Şekil 4.1.).

İlçede İç Anadolu'nu hakim karasal iklim özellikleri görülmektedir. Rutubet oranının az olduğu bölgede yağışlar az olduğundan dolayı kireçli topraklar daha yaygındır. Mart ve Nisan aylarında kuvvetli rüzgarlar görülürken rüzgarı kuzeyden almaktadır (Erdoğan, 2013) (Şekil 4.3.).

Şekil 4. 1. Polatlı İlçesi'nin Türkiye Üzerindeki Coğrafi Konumu

İlçe merkezi deniz seviyesinden 850 metre yüksekliktedir. 3789 km² lik yüz ölçümü olan ilçenin %25'i düzlük geriye kalan kısmı ise engebeli araziye sahiptir.

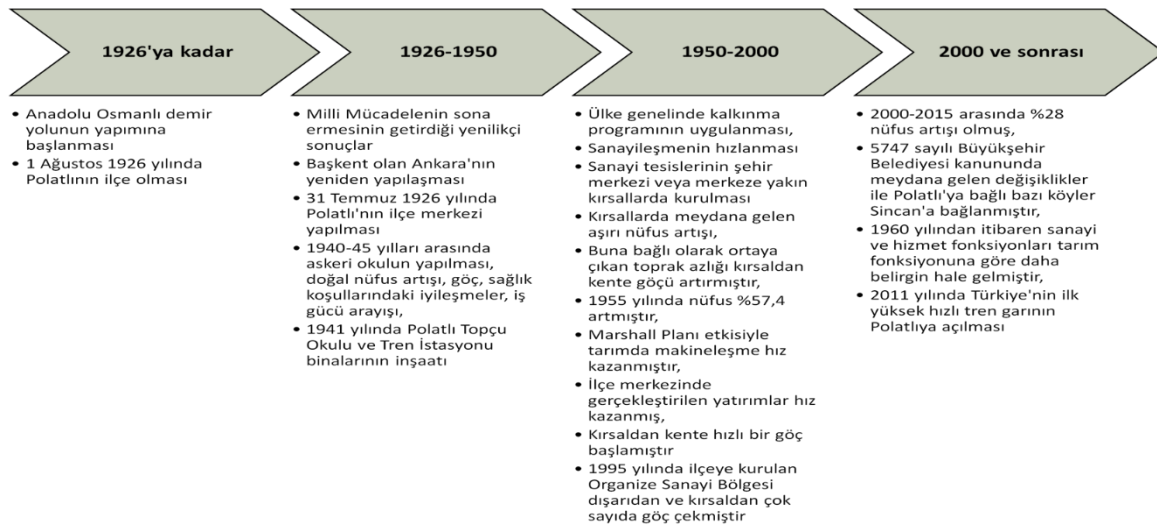
Coğrafi yapı olarak ilçe merkezi plato özelliği göstermektedir. Doğusunda Haymana, batısında Sivrihisar, Kuzeyde Beypazarı, Ayaş ve güneyde Yunak ve Çeltik ilçeleri arasında yer almaktadır (Erdoğan, 2013).

Şehir merkezi kuzeyde Basrı Tepesi, güneyde Eskipolatlı Tepesi ile çevrilidir ve topraklarının %25'i düzlüktür. Genel olarak merkezinde %5'i geçmeyen eğimi vardır ve kuzeye gidildikçe eğimi artmaktadır. İlçe kuzeyinden Ankara Çay'ı, batısından Porsuk Çayı ve Sakarya Nehri ile çevrelenmiştir. Köylerine ve merkezine bu akarsulardan su sağlanır (Erdoğan, 2013).

İlçe merkezi Cumhuriyet döneminde gelişim gösteren Polatlı, merkez haricinde çok sayıda köy (mahalle)'den oluşmaktadır. Öyle ki bu köylerden bazılarının kuruluş yılları Polatlı merkezinin oluşumundan çok öncelere dayanmaktadır.

Polatlı ilçesinde yerleşimlerin en eski tarihi M.Ö. 3000 yıllarında kurulan Gordion şehridir. Gordion şehri Yassihöyük Köyü'nde ilçe merkezinden 21 km uzaklıkta yer almaktadır. Daha sonraları kayıt altına geçmiş olan en eski yerleşim 1860 yılına ait ilçe merkezine 3 km uzakta bulunan Mentеше köyüdür. Günümüzde ilçe merkezinde kalan bu yerleşim bugün Zafer mahallesi olarak bilinmektedir. Bununla birlikte ilçe; Hitit, Frigya, Lidya, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı uygarlıklarının yerleşim yeri olarak kullandığı ve hatta günümüzde kalıntılarının bulunduğu bir bölgedir (Gündüz, 2010).

İlçe Osmanlı döneminde 1892 yılında Polatlı İstasyonu'nun kurulması ile birlikte büyük oranda morfolojik dönüşüme uğramıştır (Akpamuk, 1989). Yerleşim merkezinin belirli tarihlerde geçirmiş olduğu değişimler kent tarihi açısından oldukça önemlidir (Şekil 4.2.).

Şekil 4. 2. Polatlı İlçesinin Belirli Zaman Aralıklarında Geçirmiş Olduğu Önemli Değişimler, (YASAK, Ü., ÖZDEMİR, H. M.)

Aydeniz İklim Sınıflandırması			
Kuraklık Katsayısı	1,26	İklim Tipi	Kurak
Eriç İklim Sınıflandırması			
Yağış Etkinlik İndisi	20,51	İklim Tipi	Yarı kurak
DeMartonne İklim Sınıflandırması			
Kuraklık İndisi	10,29	İklim Tipi	Yarı Kurak - Nemli Arası
Trewartha İklim Sınıflandırması (evrensel sıcaklık ölçeğine göre)			
Kış mevsimi iklim tipi	Kışları soğuk, (-0,04)	Yaz mevsimi iklim tipi	Yazları sıcak (23,42)
Thornthwaite İklim Sınıflandırması			
İklim Sınıfı	D,B'1,s,b'3	D: Yarı Kurak	B'1: 1. Derece Mezotermal
		s: Su fazlası kış mevsiminde ve orta derecede olan	b'3: Yaz Buharlaşma Oranı : % 5

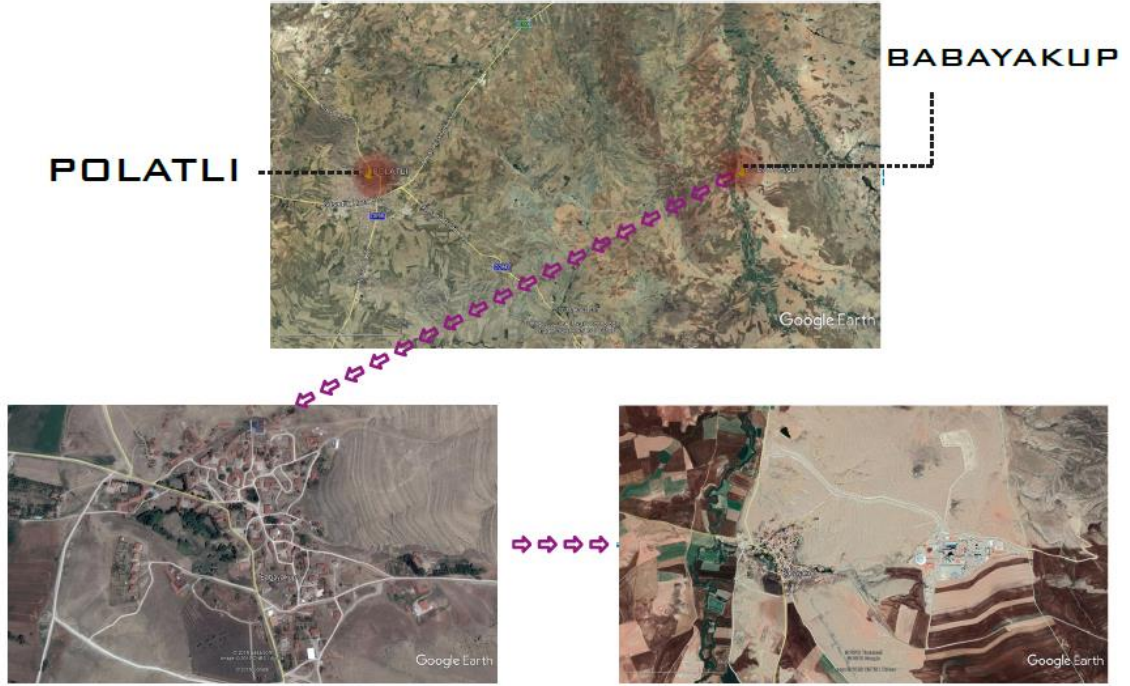
İklim Sınıflandırmaları Hakkında Açıklama: [Aydeniz](#) | [De Martonne](#) | [Eriç](#) | [Thornthwaite](#) | [Köppen](#) | [Köppen-Trewatha](#)

Şekil 4. 3. İklim sınıflandırması, Ankara-Polatlı, (URL 3).

4.1. ÖRNEKLEM KÖY A: BABAYAKUP KÖYÜ

Bu bölümde, ilk örneklem köy olan Babayakup köyünün morfoloji dinamikleri beş başlık altında ayrı ayrı kronolojik sıra ile incelenmiş, matris oluşumları yapılmıştır. Morfoloji ve tipoloji başlıkları altında incelenen köy için bulgular grafik, resim, şekil, tablo ve eskiz gösterimleri kronolojik sıra ile tamamlanmıştır.

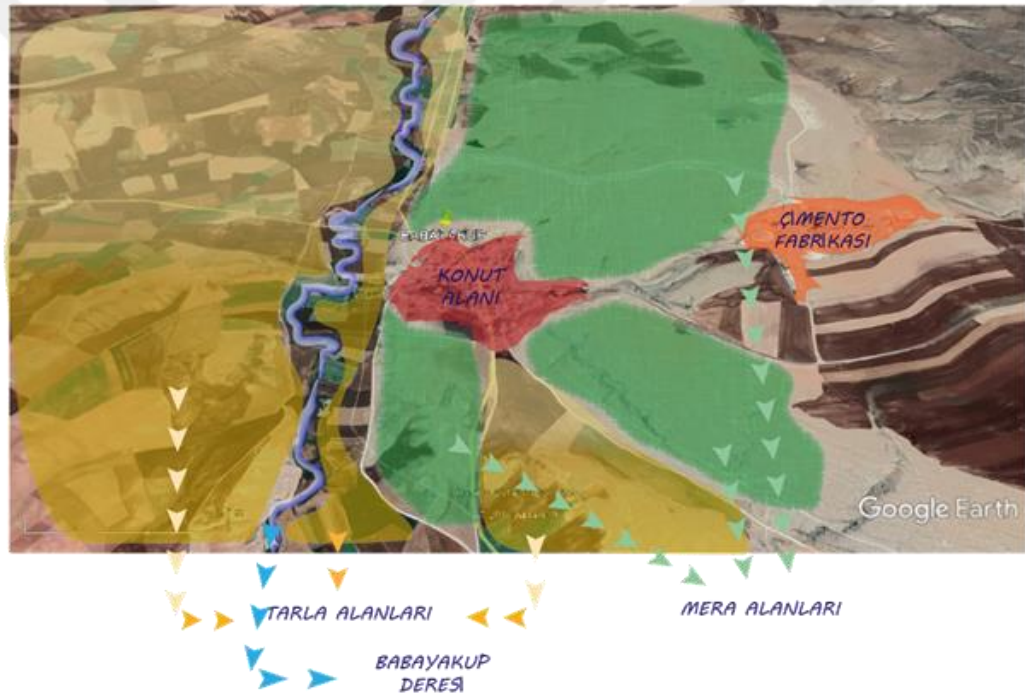
Şekil 4. 4. Babayakup Köyü Uydu Görüntüleri, (Google Earth, 2020'den)

- İlçe merkezine 21 km uzaklıktadır.
- İçerisinden Babayakup deresi geçmektedir.
- Su kaynakları boldur.
- Tarıma elverişli arazileri bulunmaktadır.
- Ulaşım yollarına yakın konumdadır.
- Bölge Antik Çağ'dan itibaren iskan görmüştür.
- Bölgede Roma Dönemi'nden itibaren iskanlar olmuştur; halen bölgede büyük mermer blok taşlarla inşa edilmiş olan 'mabet' yapısının kalıntıları bulunmaktadır.
- Bölgenin 'Horoztepe', 'Kepez', 'Köleyatağı' ve 'Demirtepe' bölgelerinde antik yerleşmeler ve buralarda bulunan mermer yapı malzemeleri ve seramik küpler bulunmaktadır.

- Bölgenin arşivlerde geçen temettuat defteri bulunmaktadır.
- Çok amaçlı köy konağı, 1963 yılında yenilenen camisi ve Baba Yakub hazretlerinin mezarı ve türbesinin çevrelediği merkezi bulunmaktadır.
- Taşımali eğitim görülmektedir (Erdoğan, 2013) (Şekil 4.4.).

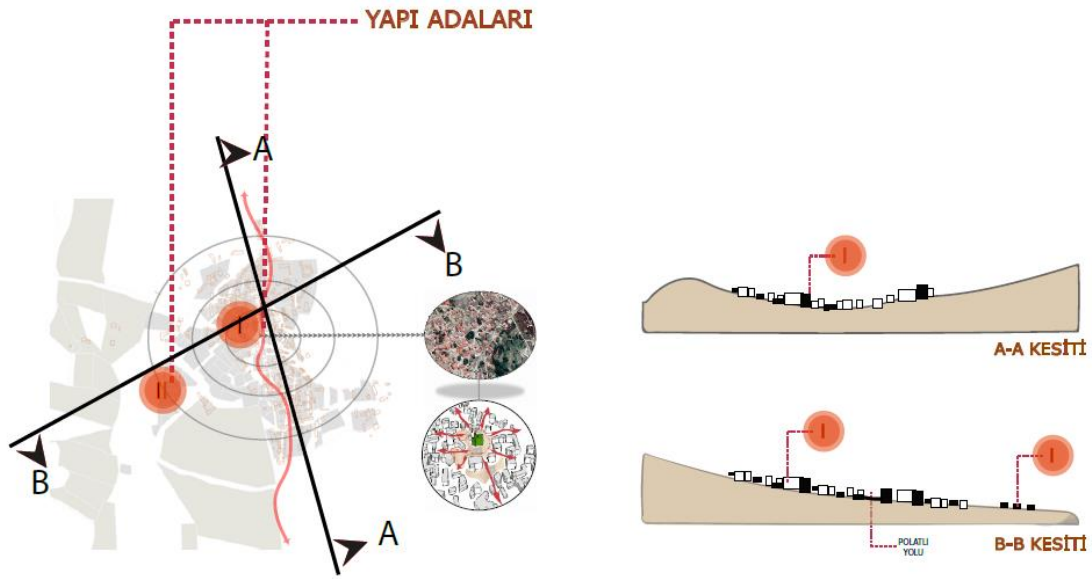
4.1.1. Çevre-Konum İlişkileri

Bölge topoğrafik olarak iki dağ arasında vadi yerleşkesidir. Her ne kadar ilk olarak dağ tepelerine yerleşilmiş olsa da **güvenlik sorununun kalkması, su kaynaklarından daha fazla yararlanma ve değişen ulaşım aksı** sonucunda ilk olarak vadiye sonraları ise düz ovalara doğru bir büyüme söz konusudur.

Şekil 4. 5. Babayakup Köyü Yerleşim Eskizi, (Google Earth, 2020'den)

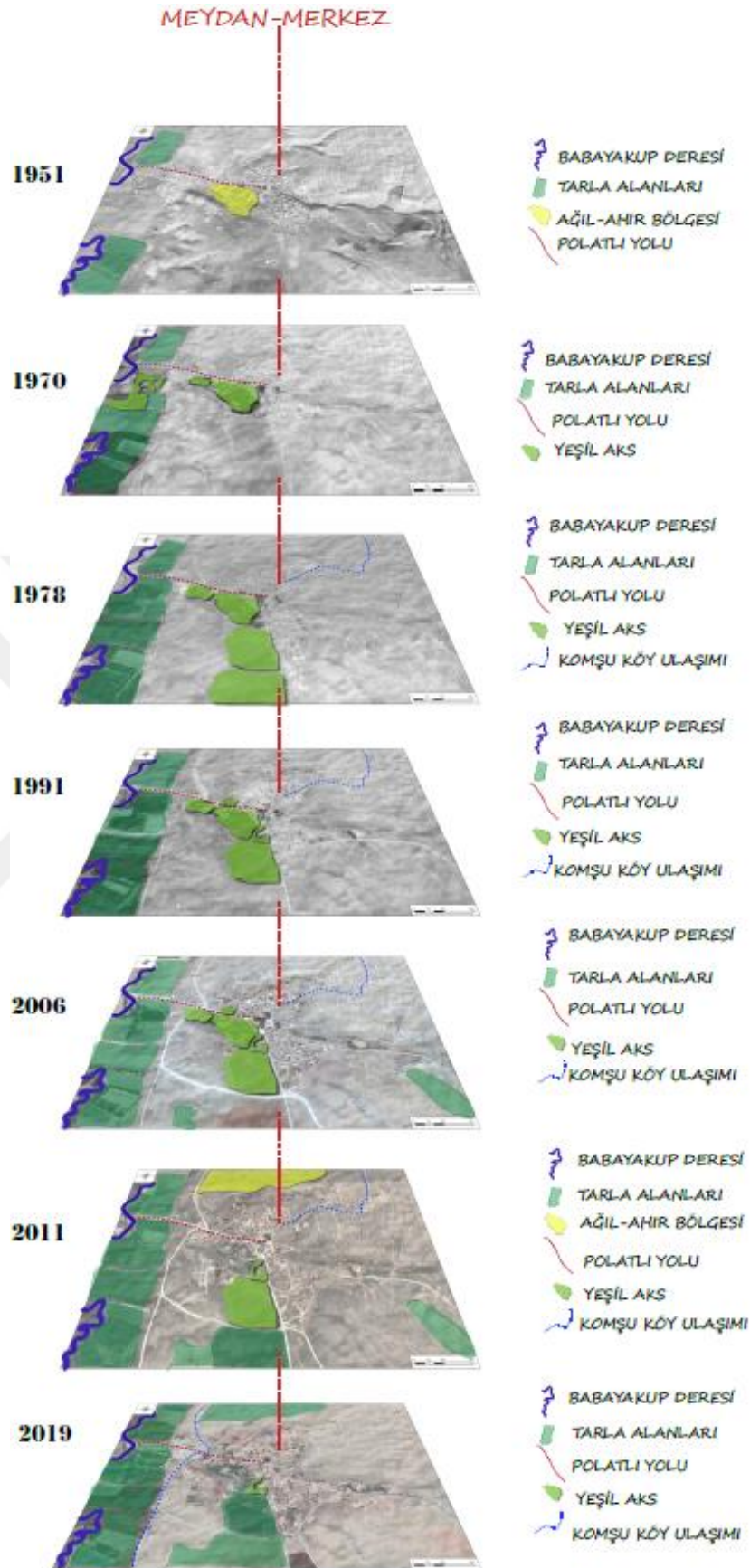
Örneklem alanının imar planlaması ilk kurulum yıllarında çok sonra, günümüze yakın bir tarihte başladığından dolayı ilk yerleşimi plansızdır ve kırsal yerleşim yeri peyzajına uygun karakterdedir. Bölge içinden geçen dere yatağının akışı tarım için elverişli alanlar oluşturmuş fakat ilk yerleşim için ise tepe bölgeler seçilmiştir. Babayakup deresi ve etrafındaki tepelik alan arasında kalan vadi yatağı doğal mera alanları olarak kullanılmıştır. Mera alanları ve verimli topraklar arasında kalan bölümlerde doğal morfolojik yapı köyün, kuralsız yerleşimini oluşturmuştur (Şekil 4.5.).

Şekil 4. 6. Babayakup Köyü Yerleşim Şematik Kesiti

Konutlar vadi içerisine doğal morfolojiye uygun bir yerleşim oluşturmuştur. Hemen hemen her konutun bahçesinde kendi bostan alanları geçmişten günümüze mevcudiyetini korur durumdadır. Önceleri konutların yanında ve tepe bölgelerde bulunan hayvan barınakları günümüzde tepe mevcudiyetini devam ettirmiştir. Daha sonraları köyün spontane yerleşimi kendi sınırları izinden yapı adalarını imar ile resmi hale getirmiştir (Şekil 4.6.).

Hava fotoğraflarından gözlemlenen ise doğal morfolojik örtünün yapısal elemanlar ile sınırlanıp bu örtü ağının yeniden şekillenmesidir. Değişmeyen en çarpıcı bölge ise tarım alanlarının dere kenarındaki konumudur. Bulunabilen ilk yerleşim özelliği yamaçta olan köyün, sonradan vadi içerisine taşınması sonucunda ise morfolojik örtü yapı sınırları ile başkalaşıma uğrayarak geçirgen olmayan yüzeyler mevcut yerleşim alanının hemen hepsini kapsamıştır. Vadi yatağındaki yerleşim içerisinde ise doğal morfolojik örtü hemen hemen kalmamıştır (Şekil 4.7.).

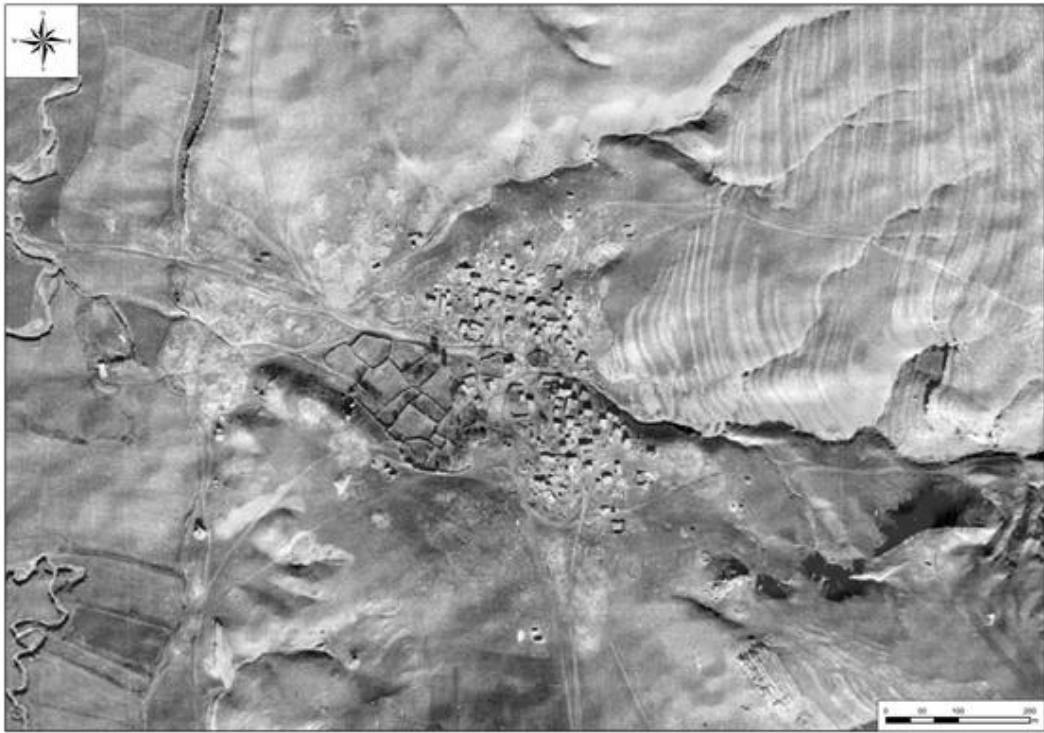

Şekil 4. 7. Babayakup Köyü Çevre-Konum Katmanlaşma

4.1.1.1. Yıllara Göre Çevre-Konum İlişkileri

Köyde antik dönem kalıntıları bulunmakla beraber HGM'den temin edilen en eski hava fotoğrafları 1951 yılına aittir. Bu fotoğraflar ve ortofotolar üzerinden koordinatlı ve ölçekli yıllara göre haritalar oluşturulmuş, üzerlerinden grafik anlatımları ile yıllara göre çevre konum ilişkisindeki değişim gösterilmiştir.

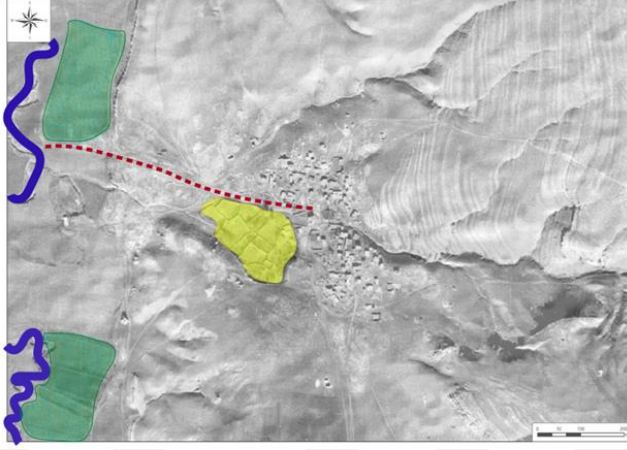
Köy ilk kurulum yıllarında merkezi ve toplu yapıda yerleşim özelliği göstermiştir. Vadi yerleşimi olan köyde engebeli alanların fazla olması ve köyün su ögesi olan Babayakup Deresine yakın olup, tarım yapma gereksinimi yerleşimin bu noktada kurulmasında etken olmuştur. Vadi yerleşimine geçişte korunma ve düz arazileri tarım ve hayvan barındırma için kullanma temel faktörlerdendir (Fotoğraf 4.1.) (Şekil 4.8.).

Fotoğraf 4. 1. Babayakup Köyü 1951 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, 2019).

Köyün mekansal oluşumu Osmanlı Dönemi'nde köy kurucularından olan Babayakup Türbesi ve Babayakup Camidir. Köyün merkez ve toplanma alanı olarak kabul edilen boşlukta bulunan bu yapılar köy halkı için nirengi noktalarını oluşturmuştur. Bununla birlikte aynı meydana bulunan Köy Odası da yapımından itibaren yeni nirengi noktası olmuştur.

Yerleşim bölgesinde yapım yılları Cumhuriyet sonrasına dayanan iki köy odası bulunmaktadır. Güncel teknoloji ve betonarme malzemeyle yapılmış yeni köy odası aktif kullanımdayken, daha eski yapım yılına sahip olan oda kullanım dışıdır.

Şekil 4. 8. Babayakup Köyü, 1951 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim

1951 yılına ait haritalardan da okunabileceği üzere; köy cami ve türbe merkezli bir meydan açıklığına sahip ve etrafında olan konut yapıları ile çevrilidir. Hayvancılık ve tarım ile geçimini sağlayan köy halkı bu dönemde ağıl ve ahır yapılarını konut bölgelerine yakın daha kompakt şekilde tutmuşlardır.

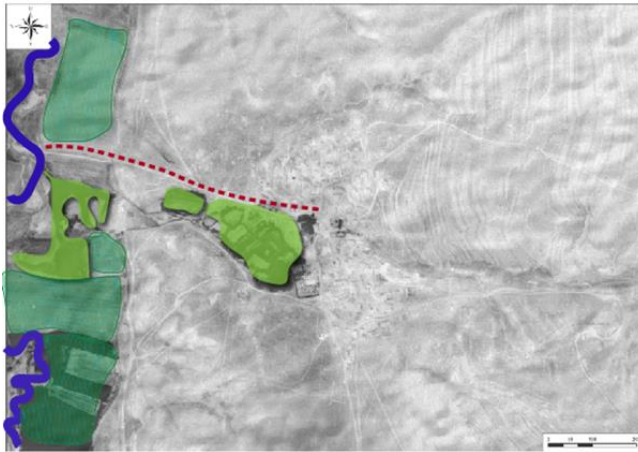
Köyün içinden geçen Babayakup deresi ise tarım alanları için besleyici kaynak durumunda olduğundan, dere etrafını tarla alanları olarak kullanmaktadırlar ve günümüze oranla tarla alanları daha azdır.

Köyde ulaşım ağları konutların kendi aralarında olan ağlar dışında Polatlı merkezine giden ve çevre köylere ulaşan yollar şeklindedir. Polatlı merkezine ulaşan yol ağı diğer yol ağlarına göre kuvvetli olsa da günümüzdeki önemine erişememiştir.

Fotoğraf 4. 2. Babayakup Köyü 1970 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, 2019)

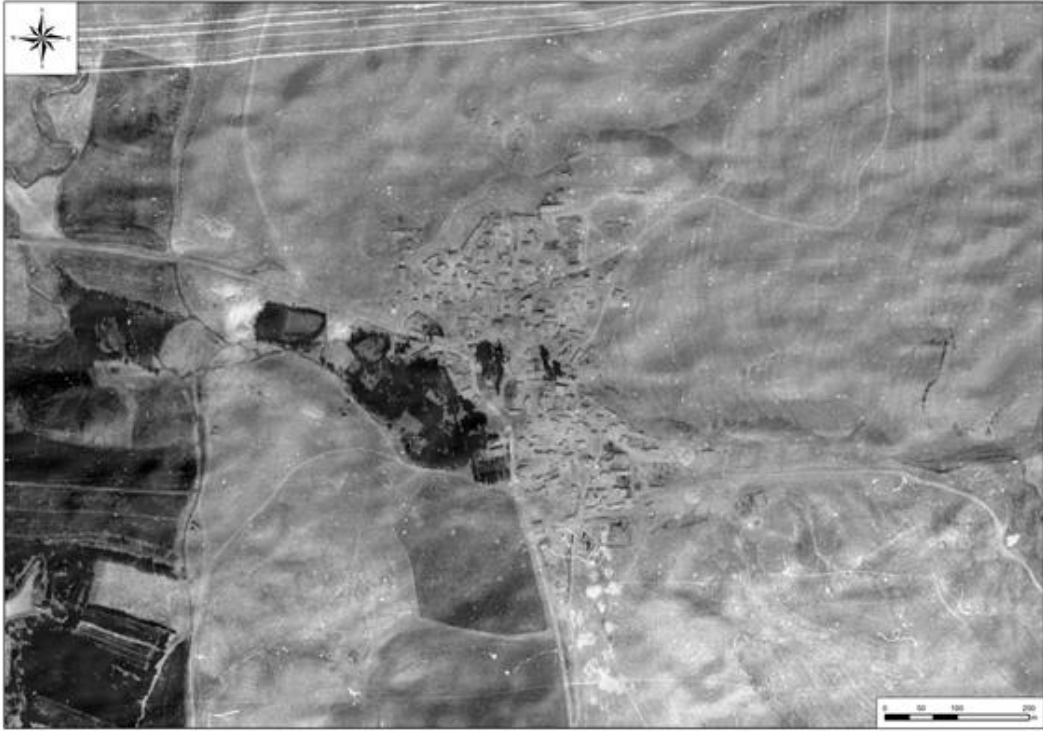
Yerleşim yerinin çevre-konum ilişkilerindeki değişime yıllara göre baktığımızda ise, 1970’li yıllarda tarım alanlarının Dere etrafında genişlediği, konutların olduğu toplu yerleşim bölgesinde ise yeşil alanların arttığı ve konut bahçelerinde sebzeçiliğin devam ettiği görülmektedir (Fotoğraf 4.2.) (Şekil 4.9.).

Şekil 4. 9. Babayakup Köyü, 1970 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim

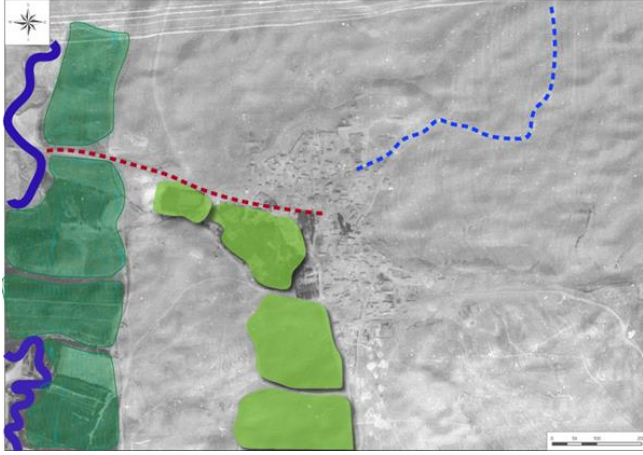
Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerde; aynı yıllar içerisinde ise ağıl ve ahır alanlarının konut yerleşkelerinin dışına, yükseltinin fazla olduğu yerlere taşındığı bilgisi alınmıştır.

Merkez ve nirengi noktaları sabit kalırken, tarımda makinalaşmanın artması ile birlikte komşu köylere olan bağlantı yol ağlarında artış gözlenmektedir.

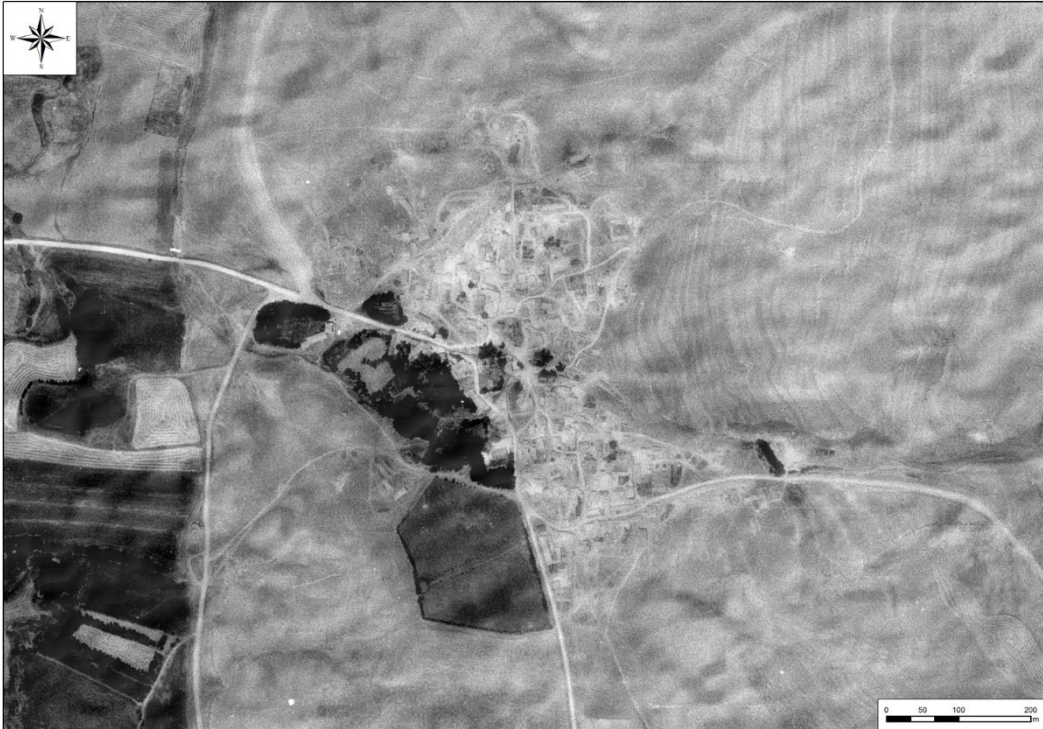
Fotoğraf 4. 3. Babayakup Köyü 1978 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, 2019)

1978 yılında ise; köyün merkezi ve nirengi noktalarında değişim olmazken Babayakup Deresi etrafındaki tarım arazilerinin alanının genişlediği ve köy yerleşim merkezinde yeşil alan dokusunun arttığı gözlemlenmektedir. (Fotoğraf 4.3.) (Şekil 4.10.).

Şekil 4. 10. Babayakup Köyü, 1978 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim

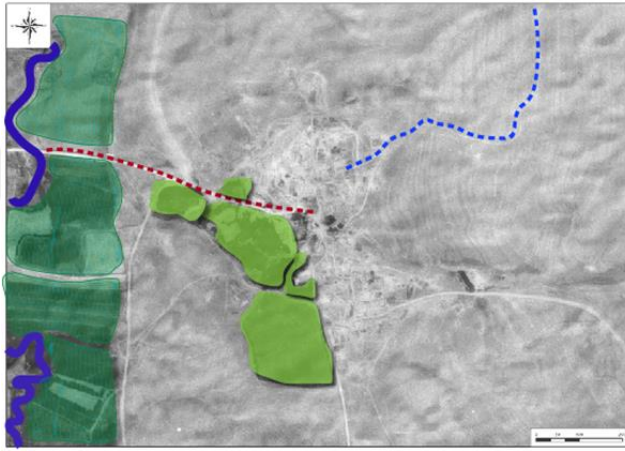
Komşu köylere olan yol ağları artmış ve kuvvetli ağ haline gelmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra köyde bulunan konutların bahçeleri önceleri hayvanlar için barınak olarak kullanırken bu barınakların köy merkezine uzak ve yükseltinin fazla, konuta el verişli olmayan noktalara taşınmasından dolayı boşalan bahçeler, konut önü sebze-meyve bahçeleri olarak kullanımını artırmıştır.

Fotoğraf 4. 4. Babayakup Köyü 1991 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, 2019)

Merkez ve nirengi noktaları aynı kalmakla birlikte kuvvetli yol ağlarının oluştuğu ve bunların yerleşim dokusunu çevrelediği görülmektedir.

1991 yılında; köyde batı bölgesinden tarım alanlarında genişlemenin ciddi boyutlarda olduğu, köy yerleşimine yaklaştığı gözükmemektedir. Bununla birlikte köyün batı kısmında bulunan tarım alanları tepe yükseltisi nedeniyle Polatlı yoluna bağlanan komşu köy tali yolunda sınır olarak bitmektedir. Konut bölgeleri de köyün güney bölümüne doğru artış göstermekte ve aralarda konut arası yolların oluşmasına sebep olmaktadır (Fotoğraf 4.4.) (Şekil 4.11).

Şekil 4. 11. Babayakup Köyü, 1991 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim

Yeşil alanların çoğaldığı ve köy halkı ile sözlü görüşmelerden ulaşılan sonuçlara göre bu yıllara ait tarım alanlarının dere haricinde yüksek noktalarda sürdürüldüğü bilgisine ulaşılmıştır.

Fotoğraf 4. 5. Babayakup Köyü 2006 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, 2019)

2006 yılındaki veriler okunduğunda; merkez ve nirengi noktaları aynı kalmakla birlikte yeni köy odasının eklendiği görülmektedir. Köy merkezini oluşturan boş alan aynı kalırken, konutlarda değişen yapı malzemeleri, yıkılıp yeniden yapılan konutlar ve köy yerleşiminin güney koridoruna doğru ilerleyen konutlar dikkat çekmektedir (Fotoğraf 4. 5.) (Şekil 4.12.).

Şekil 4. 12. Babayakup Köyü, 2006 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim

Köyün batısında bulunan yol sınırına dayanan tarım alanları büyümesini kuzey-güney aksında olmuştur. Bununla birlikte yerleşim dokusu doğu koridorunda da ilerlemiştir. Mevcut yeşil alanların içinde konutların seyrek de olsa artışı gözlenmektedir.

Fotoğraf 4. 6. Babayakup Köyü 2011 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, 2019)

2011 yılındaki değişim; köy meydanı ve nirengi noktaları varlığını ve özelliklerini sürdürürken, meydan dokusu içerisinde boş olan bölgelerde de yeşil dokunun arttığı görülmektedir. Köy içerisindeki yol ağlarından da okunacağı üzere, yeni parseller eklenmiş, köy içi mevcut yeşil alan oranı azalırken bu alanlar konut dokusu olarak özelleşmiştir.

Bir önceki yıllara oranla parsellerde birleşme ve yeni parsel oluşumları gözlenmektedir. Tarım alanları Babayakup Deresi aksı üzerinde güney-kuzey aksında çoğalmaya devam ederken, köyün yükseltisi fazla olan konumlarının da tarım alanı olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Fotoğraf 4.6.).

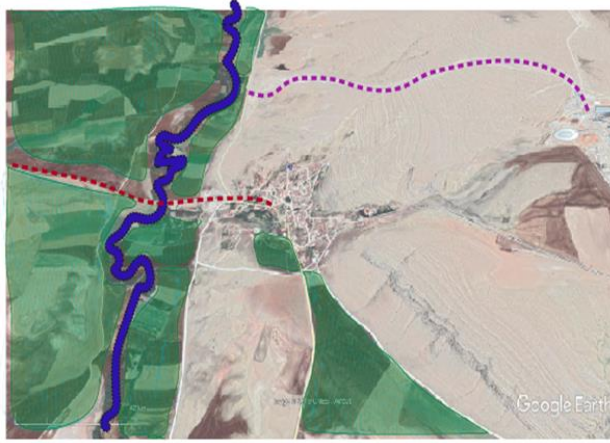
Polatlı'ya giden yol aksı köy merkezinden geçecek şekilde etkinliğini artırmış ve ana yol aksı olmuştur. Bununla birlikte köyden kuzeye giden bir, güneye giden ise iki ana yol ağı oluşmuştur. Yapılaşma ise toplu dokudan yol izi biçimli dokuya doğru değişime uğramaya başlamıştır.

Fotoğraf 4. 7. Babayakup Köyü 2019 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, 2019)

2019 yılında; mevcut yeşil alanların yerini tarım arazilerinin aldığı ve tarım arazilerinin konut çevrelerinde çoğaldığı okunmaktadır. Ulaşım ağları kuzey-güney araç yolu ve Polatlı'ya giden batı araç yolu olmak üzere birbirini kesen iki ana aks oluşturmuştur (Fotoğraf 4.7.) (Şekil 4.13.).

Babayakup deresi yakınındaki tarım alanları içerisinde ise mevsimlik kullanılan bahçe evleri tarım alanı içerisinde yeni konut dokusu oluşturmuştur. Konutlar yol aksı boyunca gelişimine devam ederken köy merkezinin güney batı bölümüne mevsimlik kullanılan hafta sonu evlerinin ve bahçelerinin eklendiği görülmektedir.

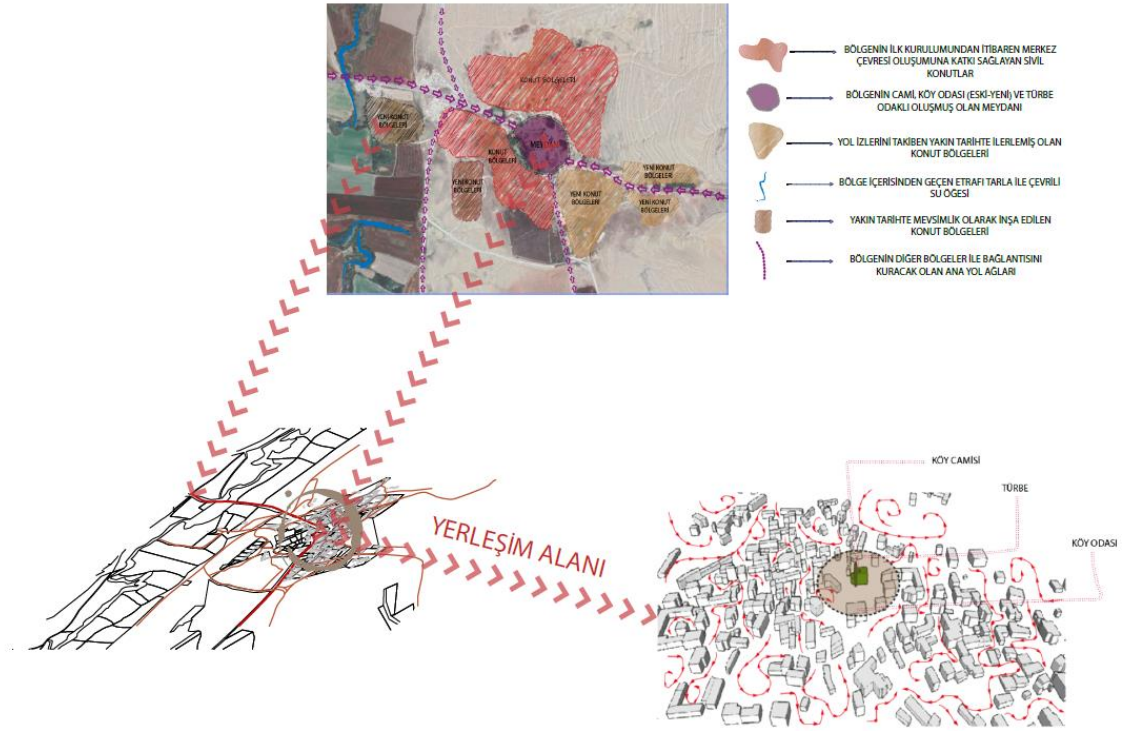
Şekil 4. 13. Babayakup Köyü, 2019 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim

2016 yılında köy içine inşa edilen “Limak Çimento Fabrikası” köyün konut yerleşimi ve yol ağı üzerinde dönüşüme sebep olmuştur. Çimento fabrikasının kurulması ile birlikte yapıya ulaşım için yeni bir yol ağı (kuzeydoğu yönünde) oluşurken, fabrikadan çıkan toz nedeniyle köydeki ulaşım ve konut gelişimi kuzeydoğu yönünde gelişimini durdurmuştur.

4.1.2. İletişim-Ulaşım Ağları

Komşu köy yerleşimleri ile ve ilçe merkezi ile bağlantıyı sağlayan olmak üzere iki grup yol aksı görülmektedir. Güncel ulaşım ağları bölgeye kurulan “Limak Çimento Fabrikası” ile birlikte revizyona uğramıştır. Çimento fabrikasının oluşturduğu yol aksı bölge için yeni ana arter niteliği taşımaya başlamış ve konut bölgesi yol ağlarını nitelendirmiştir.

En kuvvetli yol aksının köy meydanından geçtiğini ve böylelikle küme yerleşimi bölerek yol izi yerleşime çevirdiği görülmektedir. Yeni konut bölgeleri mevsimlik olarak kullanılan konutlardan oluşmaktadır. Yoğunlukla Polatlı ilçe merkezine giden aks kullanılırken ona göre daha zayıf olan yol aksları da meydan merkezli olarak köy içi ulaşımına devam etmektedir (Şekil 4.14.).

Şekil 4. 14. Babayakup Köyü'ne Yerleşim Yeri İçi Ulaşımlar.

4.1.2.1. Yıllara Göre İletişim-Ulaşım Ağları

1951 yılında, köyde nirengi noktaları ile oluşmuş meydanın ışımsal ulaşım aksları ile çevrili olduğu görülmektedir. Konutların bulunduğu parseller arasında patika yaya aksları oluşmuş ve bunun haricinde vadide kalan yerleşimin yüksek konumları haricinde ulaşım ağlarının doğal morfolojiyi takip eden şekilde oluştuğu görülmektedir.

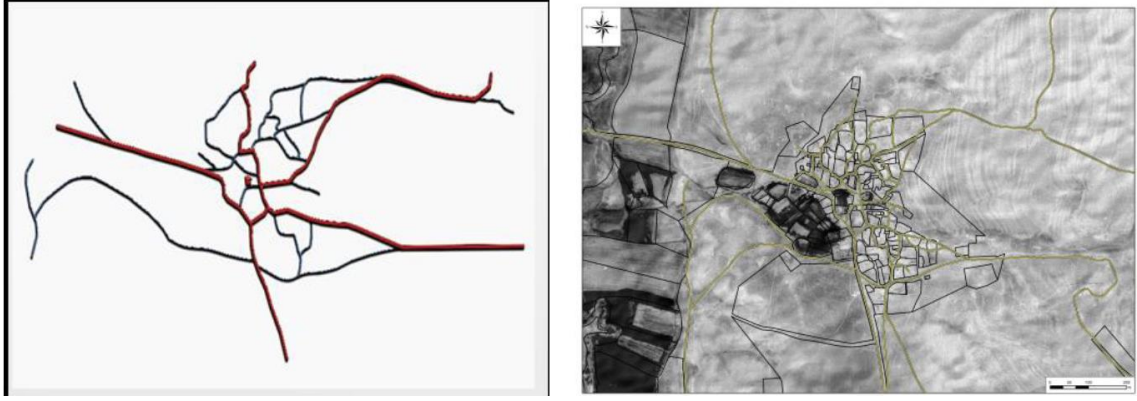
Bu dönemde köyün diğer köyler ile olan bağlantı aksları ve Polatlı kent merkezi ile olan bağlantı aksının eşit öneme sahip olduğu görülmektedir. Tüm bu yolların kesişiminde olan köy merkezi ise; ışımsal yolların kesişimi ile oluşmuş rastsal bir meydan değil, aksine ışımsal yolların oluşumunu sağlayan odak görevindedir.

Fotoğraf 4. 8. Babayakup Köyü 1951 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

Temel ulaşım aksının bu yılda komşu köylerle (2 numara ile gösterilen yol ağları) olduğu görülmekteyken, Polatlı merkezine giden bir ana aks (1 numara ile gösterilen yol ağı) batıda yer alır (Fotoğraf 4.8.).

Ulaşım ağlarından da rahatlıkla okunabildiği üzere merkez ve bir merkezden dağılan örümcek ağı biçimli ulaşım ağları vardır. Öyle ki bu merkez dağılımından sonra köyde bu ağlar ışınıllığını korumuş fakat topoğrafyanın el verdiği vadi sınırlarından ilerlemiştir.

Şekil 4. 15. Babayakup Köyü 1970 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

1970 yılında, köy içerisinde özellikle konut alanlarının olduğu bölgelerde değişen parsel bölüntüleri hem yaya hem de araç akslarında değişimlere sebep olmuştur. Ne var ki bu değişimler köy ulaşım ağının morfolojik kimliğine uygun ışınsallığını yitirmemiştir. Köyde antik dönem kalıntılarının bulunduğu tepelik alanlarda bu kalıntıların olduğu parsellere yeni yapılar eklenmeye başlandıkça parseller ve aralardaki yol ağları patika dahi olsa belirginleşmeye başladığı görülmektedir (Şekil 4.15.).

Eklenen yeni ulaşım ağları da doğal morfoloji izini takip eder nitelikte kalmıştır. Bununla birlikte yerleşim dokusunu Polatlı kent merkezine bağlayan aksın daha kuvvetlendiği görülmektedir.

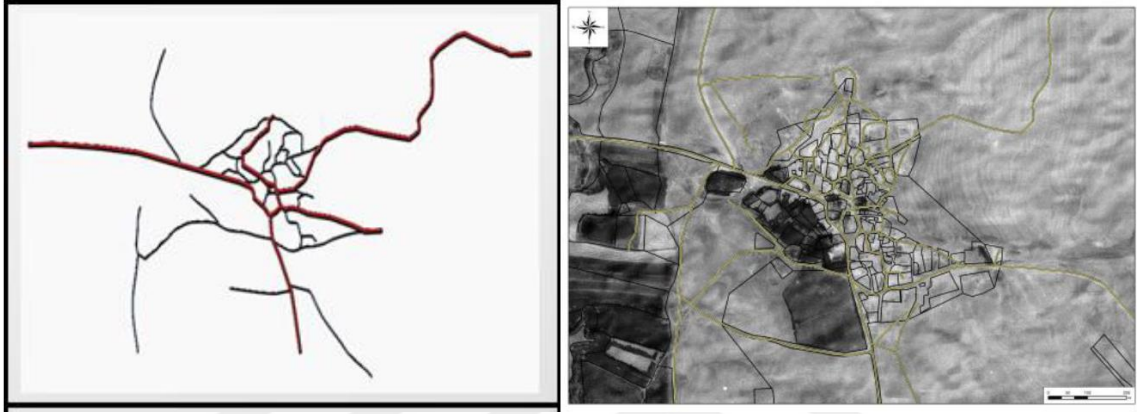
Şekil 4. 16. Babayakup Köyü 1978 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

1978 yılında; köy ulaşım ağlarında parsellerin ve özellikle ekili alanların sınırlarının yeniden değişimiyle birlikte Polatlı yoluna bağlanan ana ulaşım aksı

haricindeki akslarda değişimler olmuştur. Bununla birlikte bu değişimler yine doğal morfolojiye ters şekillenmemiştir (Şekil 4.16.).

Bölgeyi kente bağlayan ana aks; Babayakup deresinin içinden geçmesi, ulaşım ve kentteki ekonomik ve sosyal değişimin çekimi nedeniyle kuvvetli hale gelerek etrafında yapı adalarının oluşumu da çoğalmıştır.

Yerleşimin kuzeydoğusunda kalan ulaşım aksı yükselti ve merkez ulaşımından uzak olması nedeniyle en az kullanılan aks olarak kalmıştır.

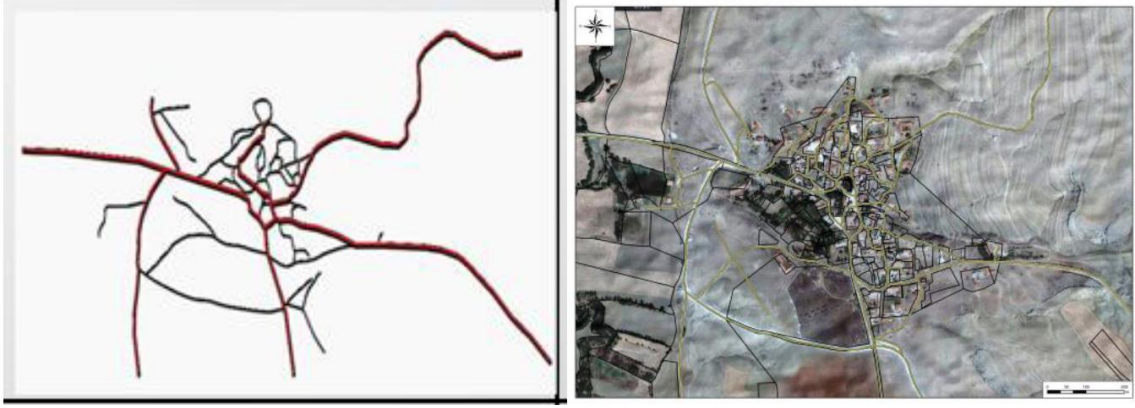

Şekil 4. 17. Babayakup Köyü 1991 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

1991 yılında Babayakup köyünde, kırsal kalkınma planlarından olan, kırsal alan politikaları ve kalkınma içerikli çözümler sebebiyle makinalaşma ve şehir merkezine ulaşım sıklığı baş göstermiştir. Bunun sonucu olarak ise Polatlı yoluna giden ulaşım aksı artık bir numaralı ana aks olmuştur (Şekil 4.17.).

Tarım alanlarının tepelik yerlere ulaşması ve Babayakup deresi etrafında artan ekili alanların artması ile birlikte parsel bölüntüleri çoğalmış, konut bölgesi yol aksları boyunca ilerlemiştir. Bu durum ilk kurulumda görülen ışınsal yol ağı kimliğini bozmamakla birlikte yerleşim dokusu dışındaki yol ağlarında farklılaşmaya yol açmıştır.

Köyü Polatlı merkezinden ayıran en önemli özelliklerden biri olan Babayakup deresi sınırlayıcı iz olma özelliğinden, konut yerleşiminin içerisinde kalmaya doğru ilerlemiştir ve üzerindeki ulaşım ağları da çoğalmaya başlamıştır.

Şekil 4. 18. Babayakup Köyü 2006 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

2006 yılında, köydeki en belirgin değişimler; yaya ve araç için ulaşım ağlarındaki sınırlayıcı izlerin çoğalmasıyla birlikte ışımsal ulaşım ağı dokusu ilk algılanabilirliğini kaybetmeye başlamıştır. Meydan ve meydandan yayılan ışımsal ulaşım aksları ise ilk kurulum izlerini sürdürmektedir (Şekil 4.18.).

1995 yılında ilçeye kurulan Organize Sanayi Bölgesi ve eğitim nedeniyle Babayakup köyünden de ilçe merkezine çok sayıda göç olmuştur. Göç sonucu azalan köy nüfusu köydeki konutları mevsimlik konaklama olarak kullanmaya başlamıştır.

Bu yıllarda önemli yapısal değişim geçiren köyde ulaşım ağı ışımsaldan doğu batı yönündeki yol ağını takiben yerleşime dönmeye başlamıştır.

Şekil 4. 19. Babayakup Köyü 2011 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

2011 yılında; ulaşım ağlarının doğu-batı yönü kuvvetlendiği ve özellikle ana yol olarak batıda Polatlı, kuzeyde komşu köy yol ağının önemi okunabilmektedir. Köy yerleşimindeki bu doğu-batı yol ağı çevresinde oluşan yeni yerleşim dokusu ilk etapta yol izi biçimli yerleşimi oluştursa da sonraları mevcut tarım alanlarının içerisinde kurulan

hafta sonu evleri nedeniyle ulaşım ağlarının köy içi dağılımı kimlik değiştirmiştir (Şekil 4.19.).

Köy ile kent arasında geçişi sağlayan ulaşım ana aksı köy içerisinde bulunan merkeze ulaşmadan yerleşimin batı sınırında hafta sonu evlerine ulaşıp bu konutların kendi iç ulaşımını lokal sağlamıştır. Konutların çoğalması ile birlikte güneydoğu yönünde yol izinin kuvvetlendiği de görülmektedir.

Şekil 4. 20. Babayakup Köyü 2019 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

2019 yılına ait en belirgin ulaşım aksı değişikliği; 2016 yılında köyün kuzey doğusuna inşa edilen çimento fabrikası yapmıştır. Fabrikanın yerleşim yerine yakın konumda olması sebebi ile köy halkının büyük oranda olumsuz etkilendiği, bir kısmının Polatlı ilçe merkezine kalıcı olarak göç ettiği orada yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen bilgidir (Şekil 4.20.).

Fabrika inşasının bitmesiyle birlikte ulaşım ağı kuzey doğu yönündeki gelişimini kaybetmiştir. Ulaşım ağının günümüzde halen Polatlı merkezine doğru geliştiği görülmektedir. Konut bölgesi ulaşım ağında merkezilik devam ederken ırsal ağ yerini kuvvetli doğu-batı aksına bırakmıştır. Yine çimento fabrikası ise sadece Ankara ulaşımı amaçlı kendi alanına erişim için köyde yeni bir yol izi oluşturmuş durumdadır.

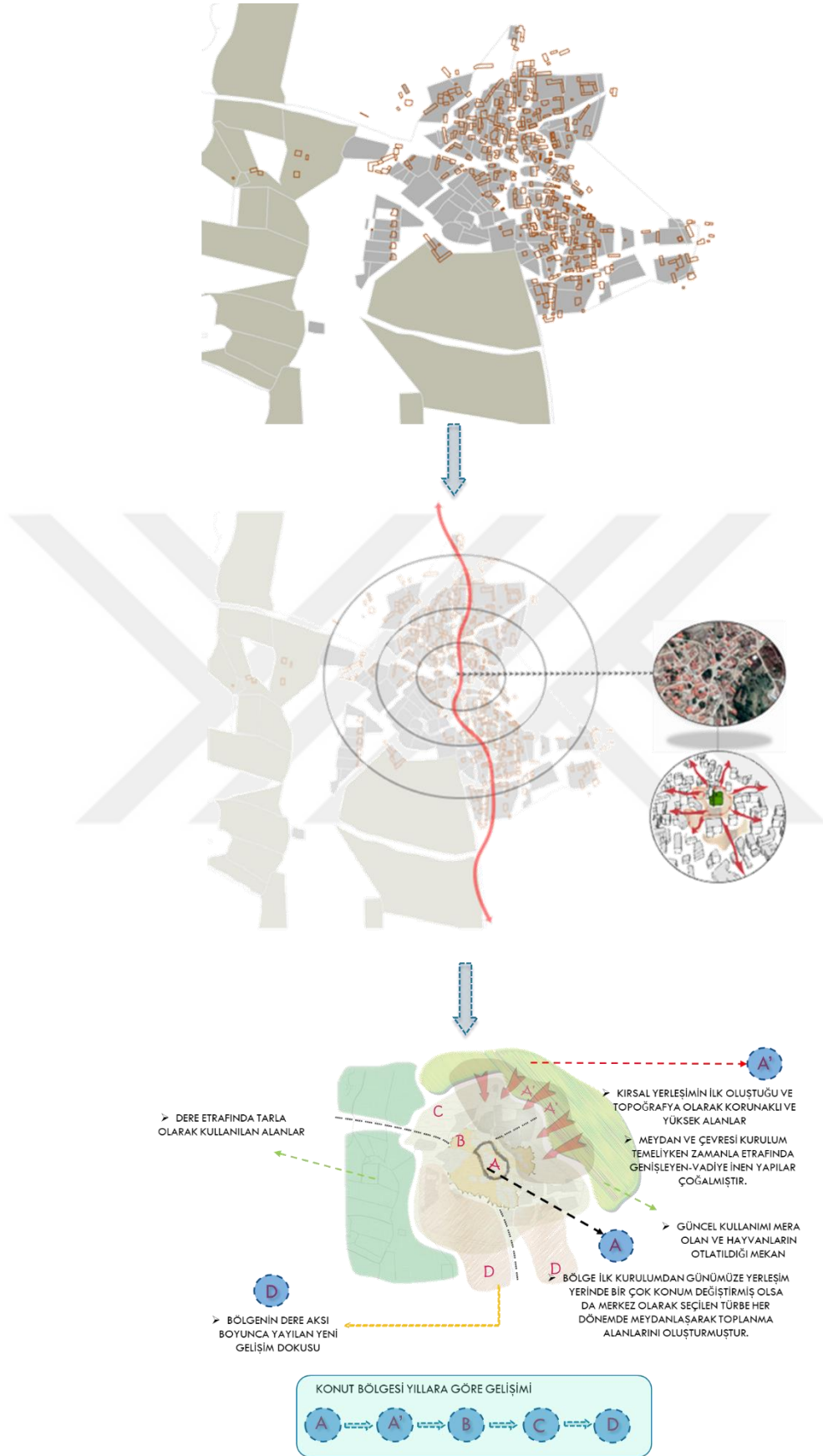
Hafta sonu evleri, hobi bahçeli de köy içinde tarla izlerinin sınırlarını değiştirerek hem yaya hem de araç için yeni ulaşım ağları oluşturmuştur.

4.1.3. Yapısal Sınırlar

Temel geçim kaynağı hayvancılık ve tarım olan köyde topoğrafyaya uygun olarak yerleşimler nitelenmiştir. Dere etrafındaki verimli araziler tarım alanları olarak

kullanılırken, yapı adalarının dış çeperleri hayvanların barınacağı ahır ve ağıl mekanları olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.21.).

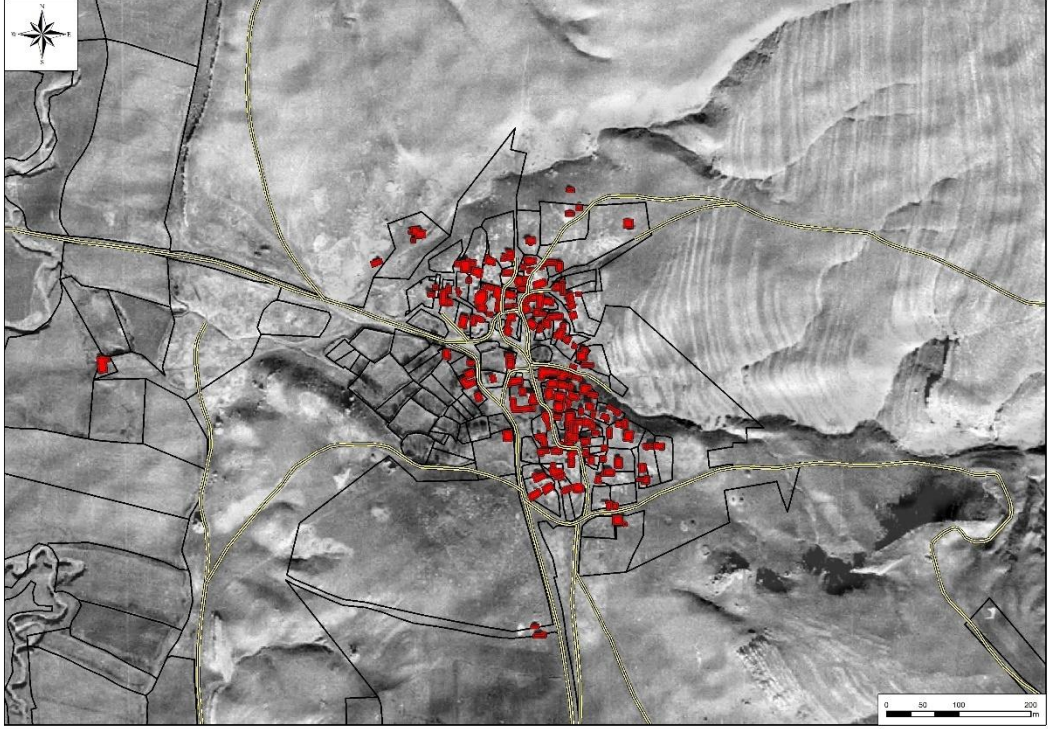

Şekil 4. 21. Babayakup Köyü, Morfolojik Yapısal Sınırlarının Yıllara Göre Gelişimi

4.1.3.1. Yıllara Göre Yapısal Sınırlar

Babayakup köyü ile ilgili görsellerde en fazla 1951 yılına ait olanlara ulaşılmıştır. Fakat yapılan sözlü görüşmeler, arazi incelemeleri ve literatür taramaları sonucunda yerleşimin daha erken dönemleri ile ilgili bilgilere de ulaşmak mümkündür. Bu bilgilerin grafik ve şematik olarak tez kapsamında gösterimi yapılmıştır (Fotoğraf 4.9.) (Şekil 4.22.).

Fotoğraf 4. 9. Babayakup Köyü 1951 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

Bölgenin ilk kurulumun dönemde topoğrafik olarak daha korunaklı ve gözleme uygun olarak yüksek bölgeler tercih edilmiştir. Köyün kuzeydoğu kesiminde olan bu alan vadinin dar sınırı sebebiyle hayvancılık için gereken otlak alanlarını kullanmada da etkili olmuştur.

Şekilde de gösterildiği gibi mevcut A bölgesinde bulunan meydan daha sonraları morfolojik varlığını oluştururken, bu süreçte ise tepe bölgelerde bulunan konut yerleşimi de merkez etrafında (meydan ve çevresi) yeni yerleşimini kurgulamıştır.

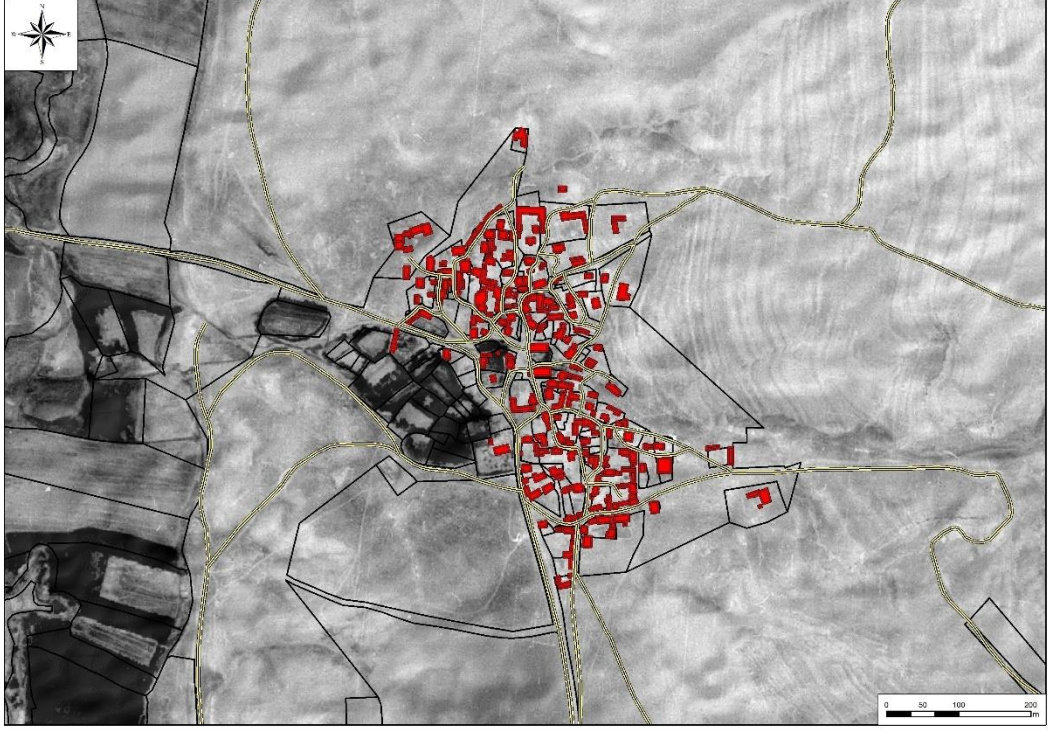
Şekil 4. 22. Babayakup Köyü, 1951 Yılına Ait Parsel Yerleşimi. 1951 Mevcut Parsel Dokusu Üzerine Şematik Gösterim

1951 yılında merkez oluşumu varlık göstermiş ve etrafındaki konutlar toplu yerleşim biçimi özelliğinde sıralanmıştır. Yine bu dönemde köyde çoğu kişinin ahır mekanları konut parselinin içerisinde yer almaktadır.

Önceki dönemlerden kalma birkaç yapı tepe bölgelerde bulunurken, çoğunlukla terk edilmiş ve yeni merkez çevresinde gruplanmıştır.

Polatlı ilçe merkezinin günümüz imkanları henüz olmadığından ilçe merkezi ile köy arasındaki geçiş alanının henüz boş olduğu görülmektedir.

Tarım alanları da henüz merkez çapından çok geniş bir çevreye yayılmadığı için içerisinde konut alanı barındırmamıştır.

Fotoğraf 4. 10. Babayakup Köyü 1970 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

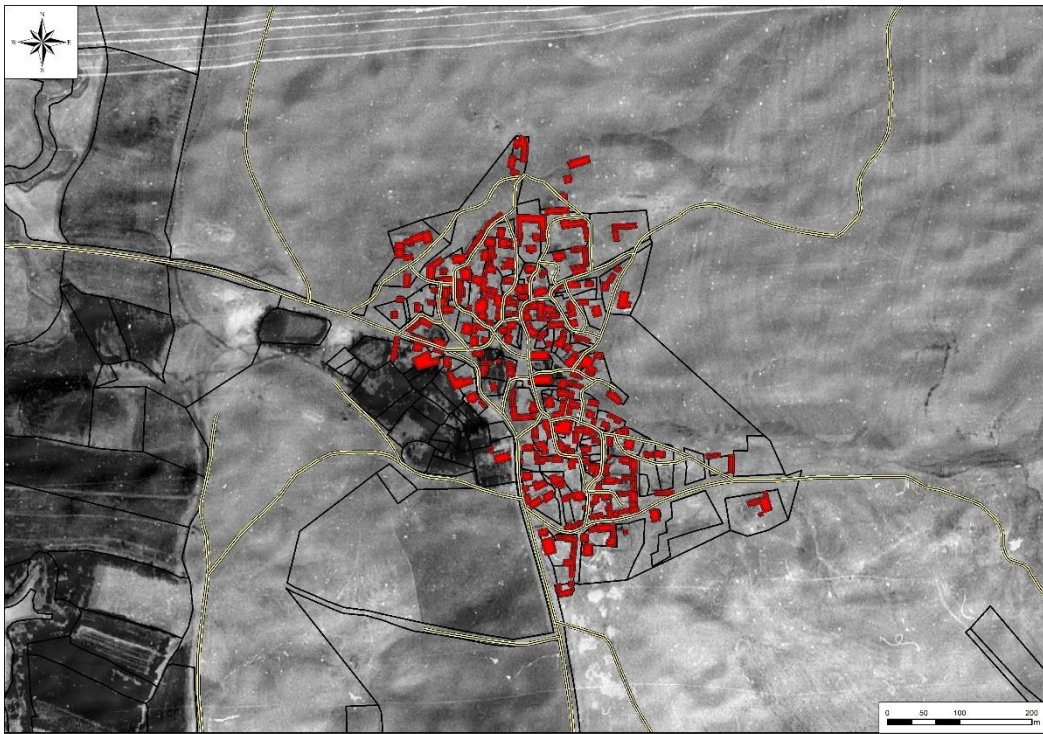
1970 yılında köyde tepe alanlarından vadi içine konutların hızla taşındığı görülmektedir. Öyle ki artan tarım ihtiyacı neticesinde genişleyen tarım alanları parsellerinde bulunan tek tük konutlar da yıkılmıştır. Konut parselleri daha küçük bölünlere ulaşmış ve konut sayısı artmıştır (Fotoğraf 4.10.) (Şekil 4.23.).

Tarım arazilerinin genişleyen alanları yeni tarım parsellerinin oluşmasını sağlamıştır. Bu yıllarda parsellerin hala merkezi ve toplu yerleşim biçimine uygun morfolojide olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bununla birlikte meydan alanının güneybatı bölümü yeşil alan olarak kullanılıp o bölgede konut yerleşimi henüz başlamamıştır.

Tarım alanlarının çoğunun parsellere ayrılmadığı ve mevsimlik olarak köy halkı tarafından bilinen bölüntülerle kullanıldığı bilinmektedir.

Şekil 4. 23. Babayakup Köyü, 1970 Yılına Ait Parsel Yerleşimi. 1970 Mevcut Parsel Dokusu Üzerine Şematik Gösterim

Fotoğraf 4. 11. Babayakup Köyü 1978 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

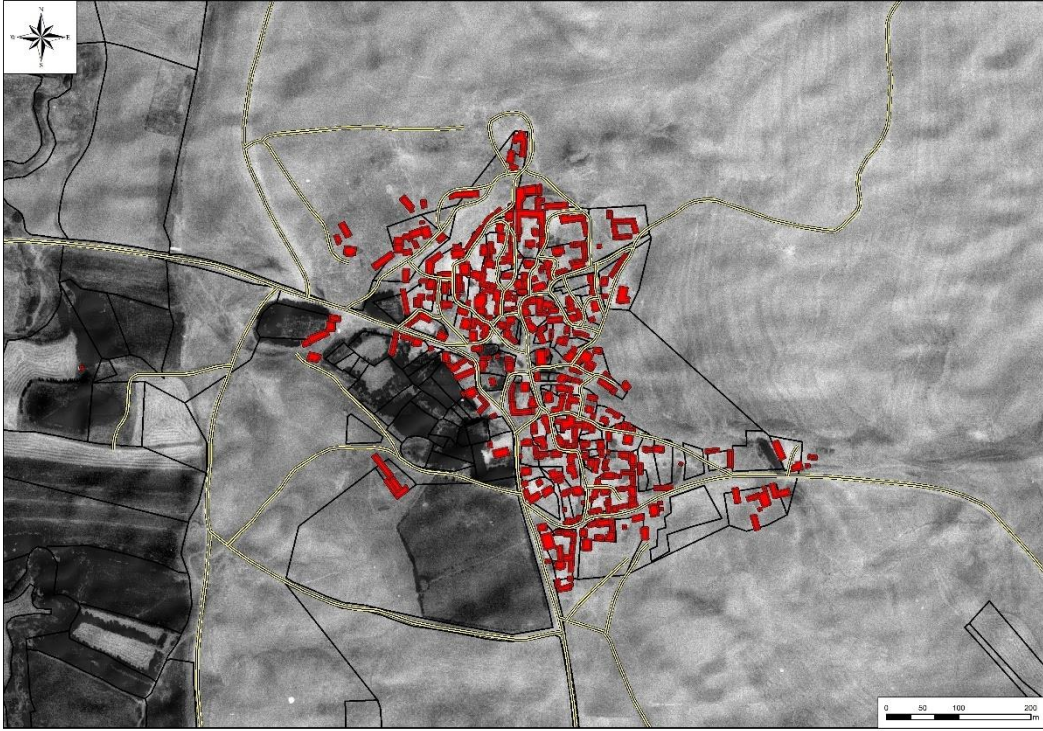
1978 yılında bir önceki döneme göre yapısal bazda çok fazla değişim olmazken bahsedilen değişimler hızlanarak devamlılığını sürdürmektedir.

Köyde merkez etrafında yapılaşmaya yeni başlayan güneybatı bölümü konut parselleşmeleri ve yapı bazında çoğalma göstermiştir. Yine aynı dönemde Polatlı yolu ulaşımın önemli bir parçası haline geldiğinden dolayı yerleşim yerlerinin bu aks üzerine yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir (Fotoğraf 4.11.) (Şekil 4.24.).

Konut bahçelerinden ayrılan ahır mekanlarının daha uzak ve tepelik alanlara kurulmaya başladığını da yine bu dönemde net bir şekilde okunabilmektedir.

Şekil 4. 24. Babayakup Köyü, 1978 Yılına Ait Parsel Yerleşimi. 1978 Mevcut Parsel Dokusu Üzerine Şematik Gösterim

Fotoğraf 4. 12. Babayakup Köyü 1991 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

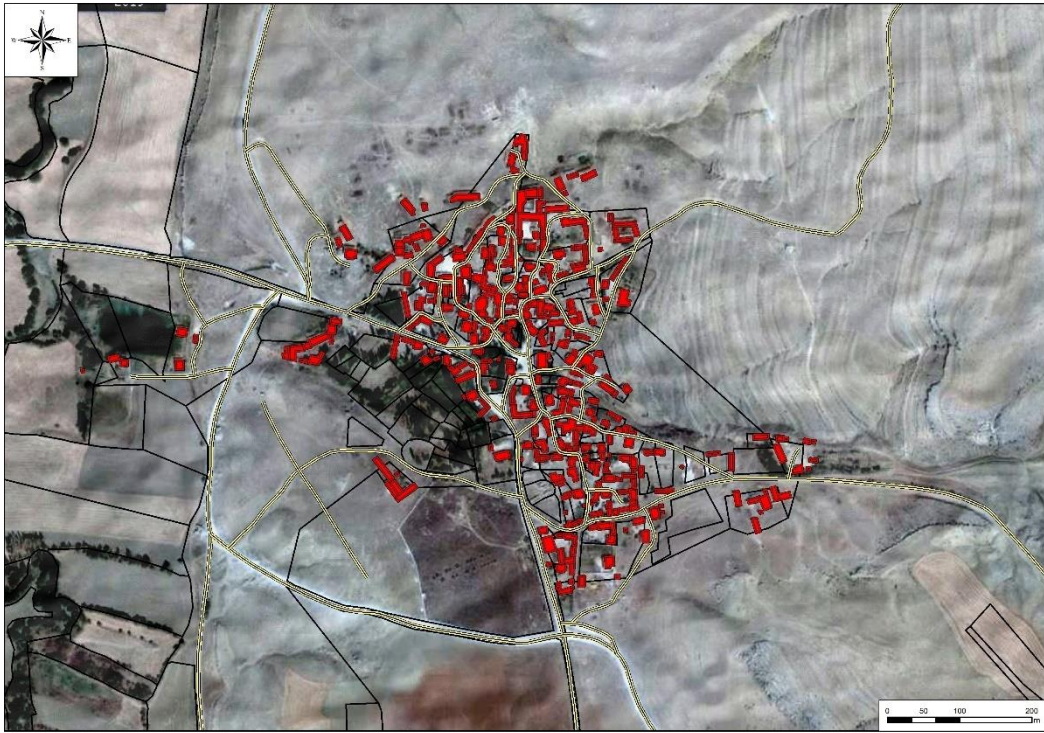
1991 yılına ait yerleşim farklılıklarından en önemlisi Babayakup Köyünde tepe bölgesi konut yerleşimlerinin büyük çoğunluğunun merkez etrafında yoğunlaşması ve tepede bulunan konut parsellerinin ahır-ağıl mekanlarına dönmesi olmuştur.

Merkez odağının güneybatı bölümünde bulunan yeşil alan ise daha küçük parsellere ayrılarak konut için kullanılmaya başlanmış ve bu ise; merkezde meydanın olduğu toplu yerleşimi oluşturmuştur (Fotoğraf 4.12.) (Şekil 4.25.).

Tarım alanlarının da daha küçük parsellere ayrılarak kişiselleştiği görülmektedir. Köy reformlarının da etkisiyle ekili alanların özellikle Babayakup deresi etrafında fazlaştığı gözlenmektedir.

Şekil 4. 25. Babayakup Köyü, 1991 Yılına Ait Parsel Yerleşimi. 1991 Mevcut Parsel Dokusu Üzerine Şematik Gösterim

Fotoğraf 4. 13. Babayakup Köyü 2006 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

2006 yılında köy merkezi aynı nirengi konumunu korurken, etrafındaki konutların yoğunluk oranının arttığı görülmektedir. Bununla birlikte Polatlı yol izini takiben yeni bir

yerleşim dokusunun oluştuğu görülmektedir. Yeni doku kırsalın kent ile bağlantı-geçiş noktası özelliğini de taşımaktadır.

Gerek eski yerleşim dokusu gerekse yeni oluşan yerleşimler doğal morfolojiye uygun izlerde ilerlemektedir (Fotoğraf 4.13.) (Şekil 4.26.).

Yine bu dönemde; yavaş yavaş toplu yerleşimden yol izi biçimli yerleşime dönüşümü doğu batı yönünde uzanan yol aksı etrafındaki yeni konut izlerinden okunmaktadır.

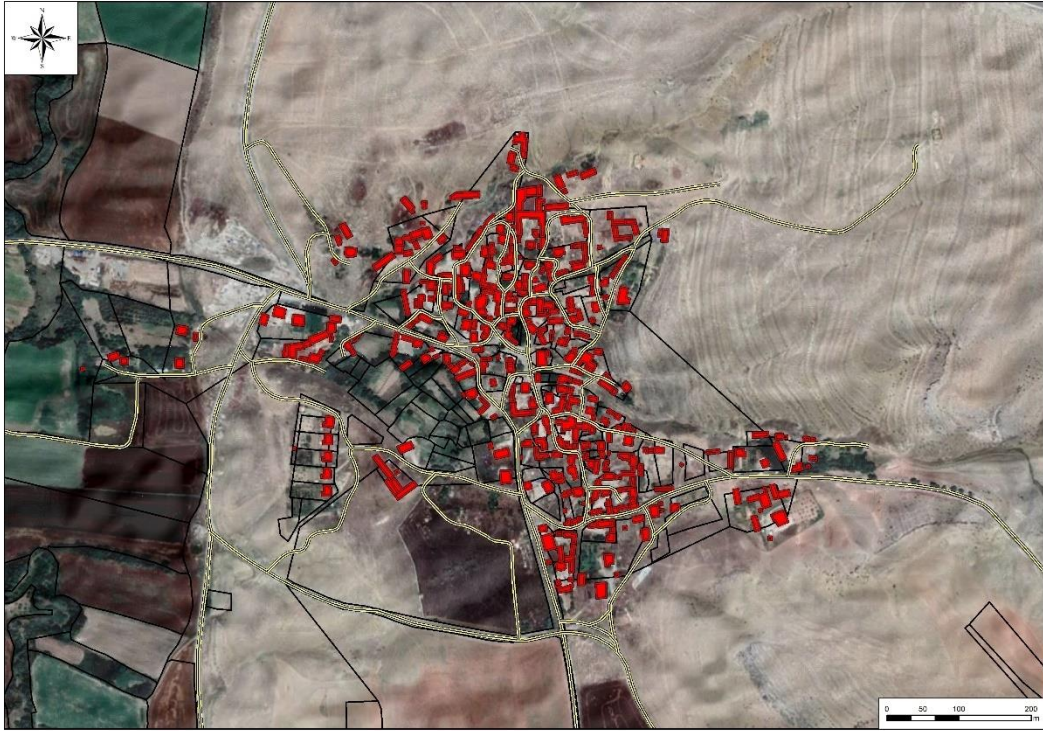
Şekil 4. 26. Babayakup Köyü, 2006 Yılına Ait Parsel Yerleşimi. 2006 Mevcut Parsel Dokusu Üzerine Şematik Gösterim

Fotoğraf 4. 14. Babayakup Köyü 2011 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

2011 yılında köydeki yeşil alan olarak kullanılan arazilerin konut arazisine dönüştüğü görülmektedir. Bu yıllarda köyün ilçe merkezine yoğun göç vermesi sonucunda özellikle merkez etrafında aktif kullanılan konut sayılarındaki büyümenin durduğu görülmektedir. Fakat bunun yanı sıra ise; yeni ana yol aksı olan ve kent merkezinden gelen doğu batı yol aksı üzerindeki konutların, ki özellikle batı yönünde, hafta sonu evleri olarak yeni morfolojik oluşum başlatmıştır (Fotoğraf 4.14.).

Göç yeni yapıların oluşumunda negatif faktör olarak karşımıza çıkarken genç nüfusun gelmemesi ve yaşlı nüfusun ihtiyaçlarını tek başlarına karşılayamaması gibi faktörler sonucu çoğu konut da mevsimlik olarak kullanılmaya başlamıştır.

Fotoğraf 4. 15. Babayakup Köyü 2019 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan

2019 yılında ise; Babayakup köyünün yerleşim formunun toplu yerleşimden yol izi biçimli yerleşime dönüşme hızı görülmekteyken, hala iki yerleşim formu özelliğini taşıdığı da görülmektedir (Fotoğraf 4.15.) (Şekil 4.27.).

Yine 2016 yılında kurulan çimento fabrikası sebebiyle konut oluşumu kuzeydoğu yönünde ilerlememiştir.

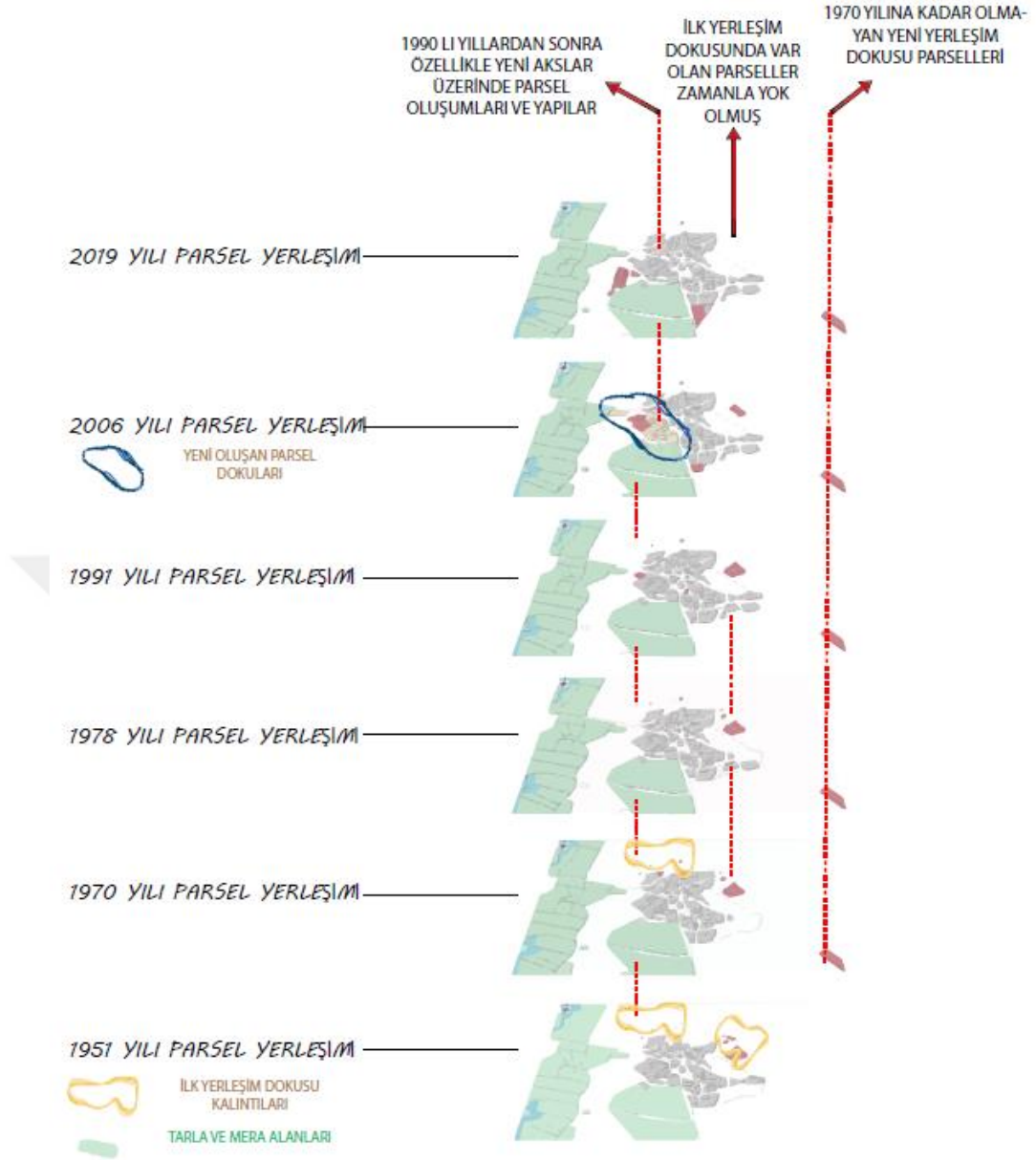
Genel yeni yerleşim ve parsel oluşumu tarım alanlarında her yerde gözlenirken, konut dokusu için köyün güneybatısı daha fazla yeni oluşum göstermektedir.

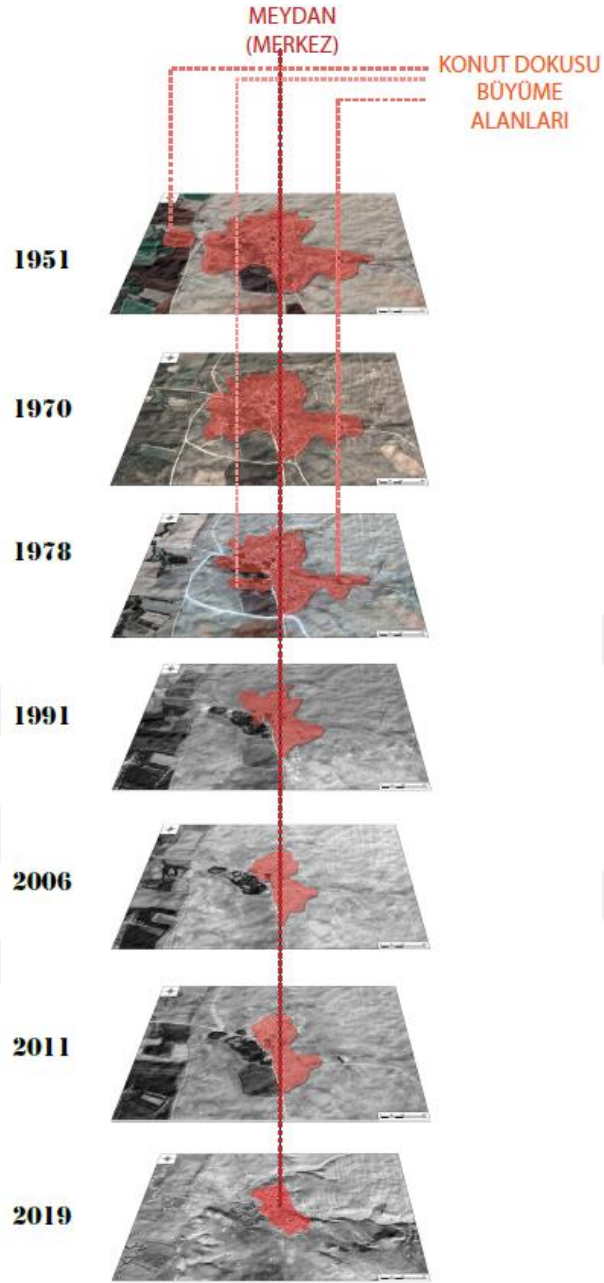
Şekil 4. 27. Babayakup Köyü, 2019 Yılına Ait Parsel Yerleşimi. 2019 Mevcut Parsel Dokusu Üzerine Şematik Gösterim

Genel olarak yıllar bazında köydeki yerleşim morfolojisi değişimini aşağıdaki şekilden okumak mümkündür (Şekil 4.28.) (Şekil 4.29.)

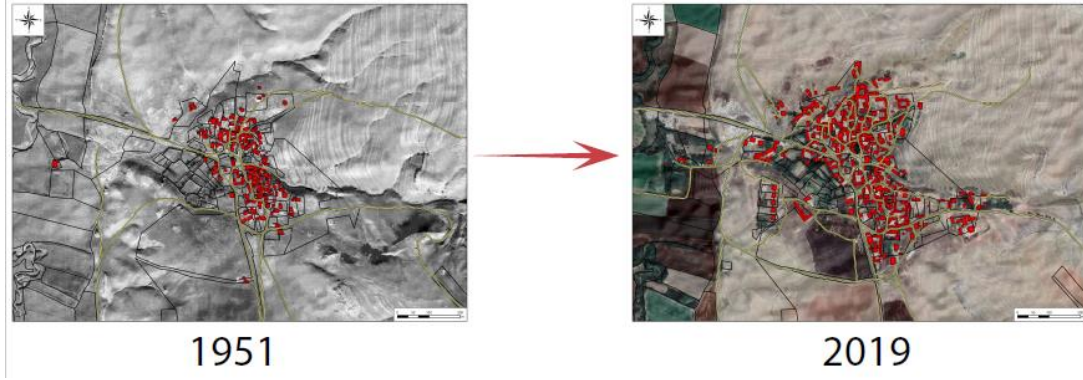
Şekil 4. 28. Babayakup Köyü, Çevre-Konum Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterim

Şekil 4. 29. Babayakup Köyü, Çevre-Konum Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Hava Fotoğrafları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterim

4.1.4. Dolu-Boş Alanlar

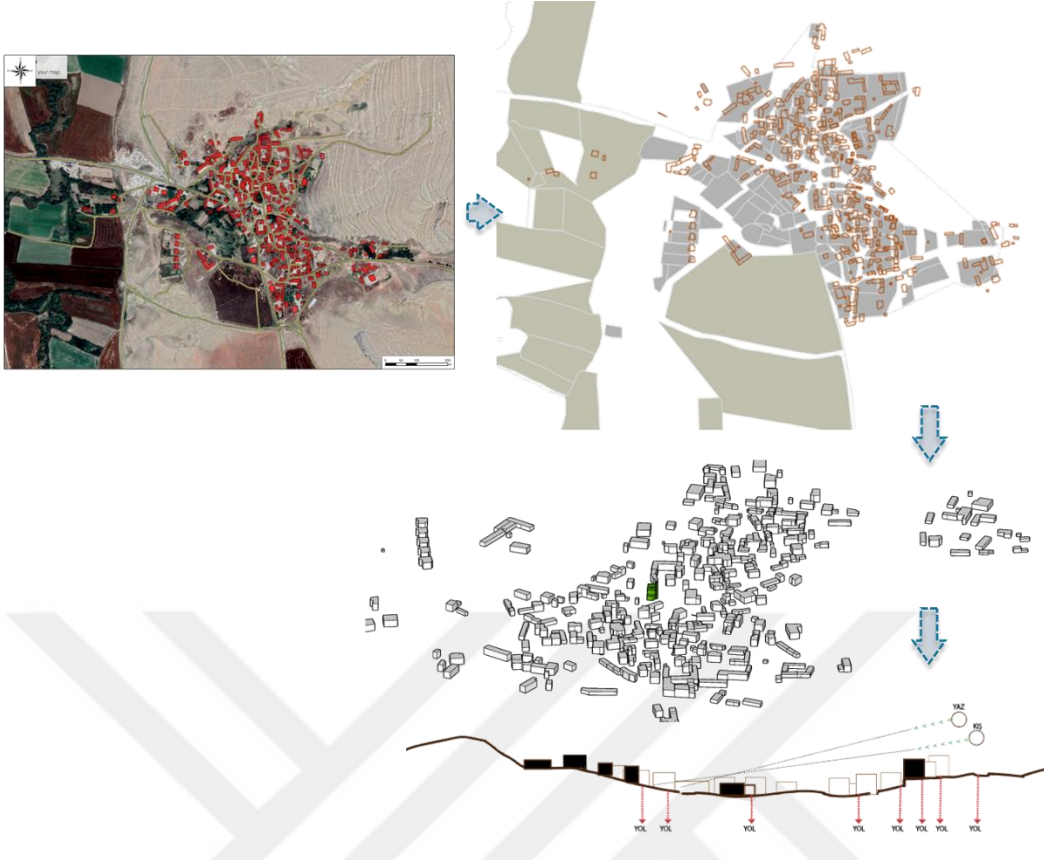
1951 yılına ait hava fotoğraflarından edinilen bilgiye göre; ilk yapılaşmış alanların tepede olduğu ve yaklaşık olarak 50-70 metrekare taban alanlı birkaç kat yükseklikli yapıların olduğu bölge yoğunlaşması görülmektedir. Günümüz yerleşkesi ise meydan çevresinde vadi yoğunluklu olarak kullanılmaktadır. Doğal morfolojik yapı ile uyumlu kot yerleşimlerinin bulunduğu yapı adaları belirli yol ağları ile ayrılmıştır.

Şekil 4. 30. Babayakup Köyü, Dolu-Boş Alan Dinamiği Zamansal Değişimi (1951-2019). Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronolojik Şematik Gösterim

Ana ve ara yol aksları bu yapı adalarını oluştururken yapı adaları içerisinde de komşuluk birimlerini oluşturan birimler meydana gelmektedir. Komşuluk birimi kümeleri ise her biri meydana ulaşacak aksların ulaşım ağı ile niteliğindedir (Şekil 4.30.).

Dolu boş dengesi açık alanların belirli bir meydan tanımlamasına imkan verirken köydeki tüm hareket koridorları bu izi takip etmektedir. Daha önceki dönemde olan yerleşim adaları değişime uğramış ve genel olarak o döneme ait dolu konut izleri ahır mekanları olarak dönüşüme uğramıştır. İlk dolu boşluk oranı rastlantısal bir kurgu ile ortaya çıkarken günümüz yerleşkesi; yeni gelişen ulaşım ağları neticesinde yol izi biçimli nitelenmiştir. Yeni kırsal yapıya ait niteliklerin zamanla tanımlı bir mekansal kurgu içerisinde olduğu söylenebilmektedir (Şekil 4.31.).

Şekil 4. 31. Babayakup Köyü, Dolu-Boş Dinamiği. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Şematik Gösterim ve Kesit, HGM, (2019), Polatlı Belediyesi, (2018).

4.1.5. Nirengi Noktaları

Babayakup köyünde ana toplanma mekanı Yakupbaba türbesi ve yanındaki Babayakup camiidir. Ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan köy halkı çoğunlukla tek ve iki katlı kerpiç ve taş yapılarının da içinde bulunduğu avlu içerisinde bahçeleri bulunmaktadır.

Küçük baş hayvanların barınması köy yerleşiminin dış çeperinde çevrili olan ahır mekanları ile sağlanmaktadır. Konutlardan belirli bir mesafede uzak olan bu barınma mekanlarına yürüyerek ya da araç ile ulaşım sağlanmaktadır.

Tarım mekanları köy sınırları içinde ve yoğunlukla Babayakup deresinin yakınındaki verimli arazilerde olup ulaşımı yaya ya da motorlu taşıtlarla sağlanmaktadır. (Şekil 4.32.) (Şekil 4.33.)

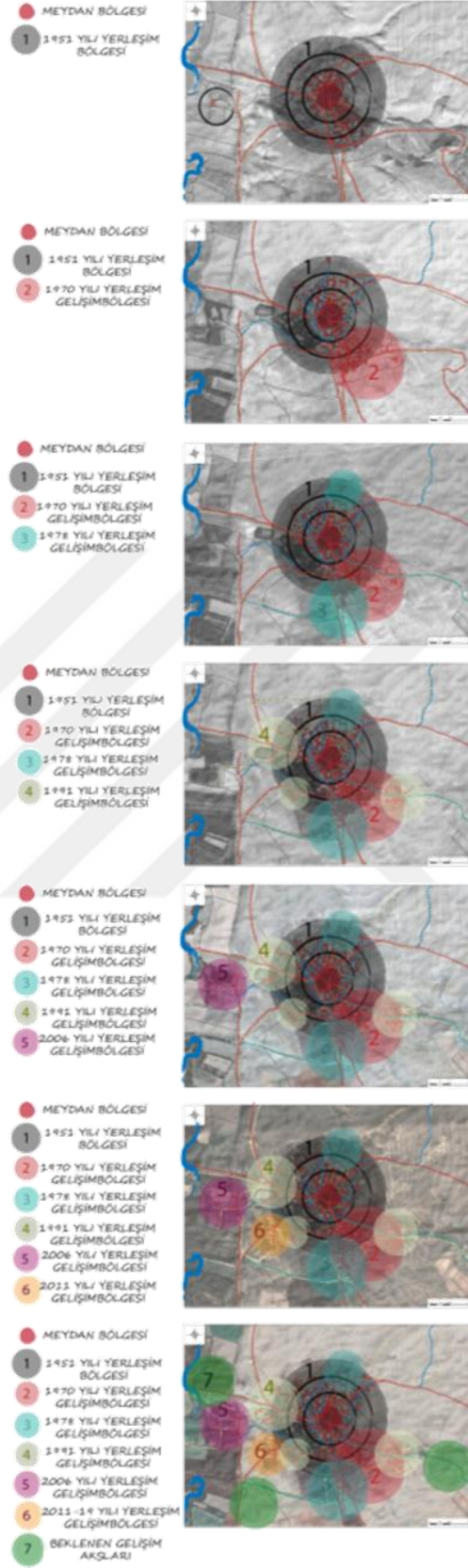
REFERANS NOKTALARI:

1. Yakupbaba Türbesi
2. Babayakup Camii
3. Köy Odası

4. eşme
5. Meydan Açıklığı
6. Maddi Olarak Üstün Kişilerin Konutları
7. Mevsimlik Olarak Kullanılan Müstakil Yeni Konutlar

Şekil 4. 32. Babayakup Köyü, Nirengi Noktaları Dinamiği. Mevcut Konut ve Referans Noktaları Üzerinden Şematik Gösterim ve Kesit. HGM, (2019), Polatlı Belediyesi, (2018).

Şekil 4. 33. Babayakup Köyü, Sosyo-Mekansal Referanslar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterim

4.1.6. Örneklem Köy-A Morfoloji Bulguları

Babayakup köyü için kırsal yatay değişim (morfoloji) dinamikleri 5 temel morfoloji başlığı altında; haritalar, grafikler, literatür taramaları, sözlü ve yazılı kaynaklardan alınan bilgiler ışığında incelenmiştir. Sonuç olarak;

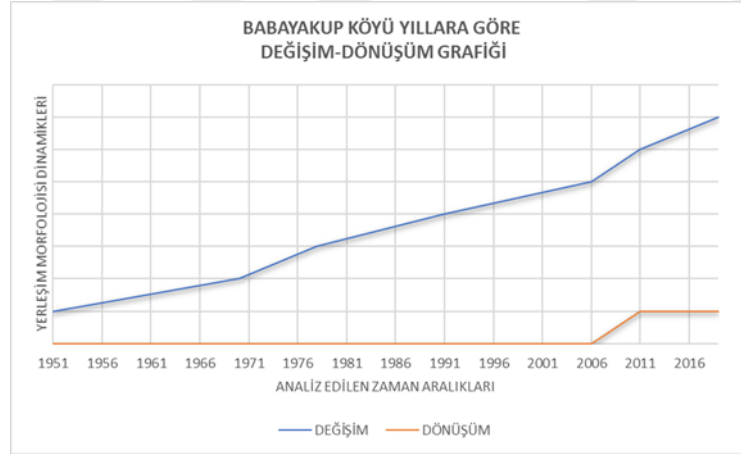
- İlk kuruluşu Antik Dönem'e dayanan köyde kırsal yerleşim yerlerinde korunma ve hayvanların otlatılması amacıyla tepelik alanlarda olurken, günümüzde merkez etrafında ve vadi içindedir.
- Yerleşimin Yakupbaba Türbesi ve Babayakup camii etrafında, meydan açıklığı çevresinde toplu yerleşim biçimi özelliği göstermesine karşın; Polatlı yolundan gelen ulaşım aksının öneminin artmasıyla birlikte doğu-batı yönünde yol izi biçimli yerleşime doğru dönüştüğü okunmaktadır.
- Köyün fazlaca göç vermesi sebebiyle mevcut konutların çoğu mevsimlik olarak kullanılmaktadır. Yeni yapılan konutlar ise çoğunlukla özellikle Babayakup deresi yakınında ve Polatlı yol aksı boyunca hafta sonu evleri olarak yapılmaya başlanmıştır.
- Köye 2016 yılında inşa edilen Limak Çimento Fabrikası sebebiyle köy gelişimini kuzeydoğu yönünde sürdürememiştir. Hatta bu fabrikadan kaynaklanan olumsuz hava koşulları ise köy halkını göçe zorlayan sebeplerden biridir. (Sözlü Görüşme)
- Mevsimlik olarak da kullanılsa köy halkının hayvancılık ve tarım ekonomisinden vazgeçmediği görülmektedir. Bu nedenle tarım arazilerinde parsel bölüntüleri çoğalmaya devam etmiştir.
- Bölgeye kurulan çimento fabrikasının mevcut morfoloji dinamiklerinde zoraki bir dönüşüme yol açtığı bunun ise kırsal kimliği olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Yerleşim bölgesinin batısında oluşan yeni yerleşim dokusunun kolektif köy yerleşim özelliğini, kentsel yapılaşmanın yansıması olan bireysel konut yerleşimine dönüştürdüğü ve bu gelişmenin ise mevcut referans noktalarının önemini yitirmesine, kırsal kimliğin ikincil duruma düşmesine sebep olduğu görülmüştür (EK-1) (Tablo 4.2.).

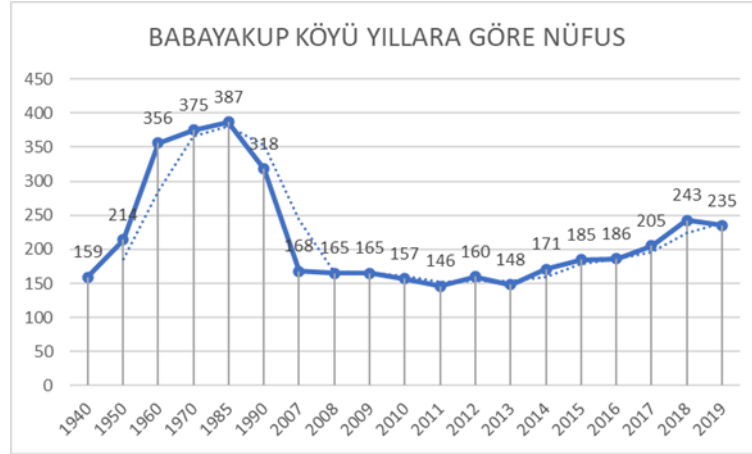
Tablo 4. 2. Babayakup Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Morfolojik Dinamik Değişimleri.

KIRILMA NOKTALARINA GÖRE BELİRLENEN ZAMAN ARALIĞINDA ANALİZ EDİLEN DİNAMİK DEĞİŞİMİ						
II	ÖRNEKLEM KÖYLER	YATAY DEĞİŞİM (MORFOLOJİ)				
	ÇALIŞMA ALANI ÖRNEKLEM KÖYLERİN KATMANLAŞMA DİNAMİKLERİ DEĞİŞİMİ	ÇEVRE-KONUM	İLETİŞİM-ULAŞIM	YAPISAL SINIR	DOLU-BOŞ	SOSYO-MEKANSAL
	ÖA: BABAYAKUP KÖYÜ	●	●	●	●	●
	ÖB: KARGALI KÖYÜ					
	ÖC: KAYABAŞI KÖYÜ					
	ÖD: BEYCEĞİZ KÖYÜ					
ÖE: YAĞMURBABA KÖYÜ						
					DEĞİŞİM VAR: ●	
					DEĞİŞİM YOK: ○	

Babayakup köyünün yıllara göre olan değişim/dönüşüm grafiği ve demografi grafiği yukarıda yapılan dinamik analizlerine göre kronolojik olarak oluşturulmuştur (Grafik 4.1.) (Grafik 4.2.).

Grafik 4. 1. Babayakup Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Morfolojik Dinamik Değişimler-Dönüşüm Grafiği

Grafik 4. 2. Babayakup Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Nüfus Değişim Grafiği (URL-10)

4.1.7. Örneklem Köy-A Tipoloji Bulguları

Bu bölümde, Babayakup köyünün tipolojik analizi için bölgede bulunan tüm yapılar incelenmiş ve sahiplerinden izin alınabilen üç konutun rölöveleri alınarak; plan, kesit, görünüş, yapım yılları, geçirdiği tadilatlar, kullanılan malzemeler ve diğer tipolojik analizleri yapılmış ve her konut için yapı kimlik kartları oluşturulmuştur.

4.1.7.1. Babayakup Köyü Yapı Örneği: Köy Odası

Polatlı Babayakup Köyü'nde 138/1 ada parsel üzerinde iki katlı kerpiç köy odası yaklaşık 183,63 m² lik bir arsa içerisinde 81,15 m² lik bir alana inşa edilmiştir. Köyün merkezinde bulunan yapı Derviş Sarı Evi'ne 105 m, köy camisine 62 m uzaklıkta konumlanmıştır.

Dikdörtgen ve iç sofalı plan şemasına sahip köy odasının zemin katı taş, birinci katı yaklaşık 65-70 cm kalınlığında kerpiç olarak iki katlı inşa edilmiştir. Yapının batı duvarına muhtes bir bahçe duvarı eklenmiştir. Yapının kitabesi yoktur.

Köy kurucularından Osman Sarı'nın oğlu Mustafa Sarı tarafından, 1950-55 yılları arasında inşa edilen köy odası, halen Sarı sülalesi tarafından korunmaktadır.

Yapının zemin katına güneyde bahçe ile aynı kottan birinci kat merdiven altından ahşap tek kanatlı kapı ile girilmektedir. Birinci kat odalarından sadece sofa mekanının altı kullanılıp diğer odanın altı dolgu olarak bırakılmıştır.

Yapının zemin katında:

- Zemin kata güneyden avlu ile aynı kottan ahşap kapı ile girilir,
- 12,3 m² lik mekan 60-65 cm kalınlığında taş yığma duvarlıdır,
- Tek mekandan oluşuyor,
- Birinci katın sadece tek mekan altı kullanılıyor,

- Oda tavanları ahşap kirişlemelidir,
- Zemini topraktır,
- Batı duvarı boyunca taş sedir var,
- Penceresi yok, niş bulunmuyor,
- Taş duvarlar sıvasız durumdadır.

Yapının birinci katında;

- Yapının zemin kat sofasından 10 taş basamaklı merdiven ile birinci kat balkona ulaşılır,
- Yapının duvarları 60-65 cm kalınlığında kerpiçtir,
- Giriş holü mutfak olarak da kullanılıyor,
- Giriş holünün doğu duvarında sonradan kapanmış ocak altında muhtes eklenmiş ıslak nişi bulunmaktadır,
- Salon mekanına giriş holünden ulaşılır,
- Salonun güney duvarında boydan boya ahşap sedir bulunuyor,
- Salonda bulunan dolap, pencere ve kapı orijinal halindedir (EK-2).

4.1.7.2. Babayakup Köyü Yapı Örneği: Derviş Sarı Evi

Polatlı Babayakup Köyü'nde 133 ada 1 parsel üzerinde 1.169,82 m² lik arsa üzerinde kerpiç ev olarak bulunan yapının 122 m² lik oturumu vardır. Köyün batı girişine yakın olan yapı doğusundaki köy camisine 170 m, güneyindeki Babayakup türbesine 170 m uzaklıkta inşa edilmiştir.

Birinci kat plan şemasında yapı sahiplerince değişikliğe uğramış olan yapı çoğunlukla mevsimlik de olsa kullanımına devam etmektedir. Yapının kitabesi yoktur.

Yapının içinde bulunduğu bahçe beton duvarlarla çevrilidir. Güneybatı yönünden demir sürgü kapı ile bahçe içerisine girilmektedir. Bahçe içerisinde kuzeydoğu yönünde iki katlı Derviş Sarı'nın evi, kuzeybatı yönünde sonradan inşa edilmiş tek katlı yarı açık ve kapalı bölümleri bulunan mutfak- tandır evi ve güney yönünde sonradan yapılmış tek katlı kapalı garaj bulunmaktadır.

Dikdörtgen plan şemalı ve iki kattan oluşan yapı bahçe kotundan yaklaşık 70 cm yükseltilmiş, zemin ve birinci kattan olan ana girişleri güneybatı yönündedir. Zeminde dört mekandan oluşan yapının sağ iki mekanı yapı sahibi ortaklarından birine, sol iki mekanı ise diğerine aittir. Zemin katı güneybatı yönünde uçtan uca dolaşan taş giriş sahanlığı birinci kat balkonundan gelen ve aynı zamanda çatının taşıyıcı ahşap kolonlarını

barındırmaktadır. Üst kata tek ulaşım yolu olan 13 basamaklı ahşap merdivenler de buradadır.

1960-65 yılları arasında Derviş Sarı'nın babası Hasan Hüseyin Sarı tarafından yaptırılmıştır. Yapının yapım yılı bilgilerine evin bugünkü kullanıcılarından olan Derviş Sarı tarafından sözlü olarak ulaşılmıştır.

Yapının zemin katındaki taş sahanlıkta bulunan 13 basamaktan oluşan ahşap merdiven ile birinci kat balkonuna ulaşılmaktadır. Bu balkona yapıyı ortak kullanan ev sahiplerinin iki giriş kapısı açılmaktadır (EK-3).

Yapının zemin katında;

- Zemin kata güneybatı cephesinden iki ayrı giriş vardır ve ikisine de bahçe zemininden 70 cm yüksekliğinde taş hayattan ulaşılır.
- 60-65 cm kalınlığında kerpiç örme duvarlıdır,
- Sofasız plan şemasına sahiptir,
- Hayattan direk ulaşılan iki oda ve bu odalardan geçilen ikinci odalarla birlikte zemin kat toplamda dört odadan oluşur,
- Oda tavanları ahşap kirişlemelidir,
- Zemini toprak-beton, duvarlar kireç sıvalıdır,
- Zeminden 95 cm yükseklikte kare pencereler ile aydınlatılır.

Yapının birinci katında;

- Yapının zemin katındaki taş sahanlıkta bulunan 13 basamaktan oluşan ahşap merdiven ile birinci kat balkonuna ulaşılmaktadır,
- Yapının duvarları 60-65 cm kalınlığında ana kerpiç, mutfak ise kuzu kerpiç ile örülmüştür,
- Sağda bulunan I. Daire sofalı planda iken, soldaki II. Daire tek odadan oluşur,
- Sağda bulunan I. Daire; sofa ve sofaya bağlı yatak odası, mutfak ve salon olmak üzere 4 mekandan oluşur,
- Oda tavanları ahşap kirişleme üzerine kireç sıvalı boyalıdır
- Zeminden 80cm ve 95 cm yüksekliğinde pencereler ile aydınlatılmaktadır.
- Mutfak, sofa ve yatak odası plan şemasının değişikliği ile muhtes olarak eklenmiştir (EK-3).

4.1.7.3. Babayakup Köyü Yapı Örneği: Halil Sarı Evi

Polatlı Babayakup Köyü'nde 137/9-137/8 ada parsel üzerinde tek katlı kerpiç ev yaklaşık 1660,76 m² lik bir arsa içerisinde 108,10 m² lik bir alana inşa edilmiştir. Köyün

merkezinde bulunan yapı Derviş Sarı Evi'ne 86 m, köy camisine 140 m, eski köy odasına 78 m uzaklıkta konumlanmıştır.

Taş bahçe duvarları ile çevrili yapıya 9 taş basamak yardımı ile ulaşılır. Tek kattan oluşan yapı bir sofa, üç yatak odası ve bir mutfak mekanından oluşmaktadır.

Yapı sahiplerince halen kullanılıyor. Doğusundaki yapıların da aynı bahçe içinden kullanımına izin veren yapı iki parselin birleşiminden oluşur.

Plan sisteminde değişikliğe uğramamış yapı yalnızca bahçenin ortak kullanıma katılması ile sonradan avlu sınırları belirlenmiştir.

Yapıya güneyde, zeminden 215 cm yükseklikte taş plakaların harçlı şekilde üst üste inşası ile oluşmuş bahçe duvarları ile çevrili, dört taş basamaklı merdivenle ulaşılan demir bahçe kapılı avludan girilmektedir. Avlunun doğusunda depo ve samanlık olarak kullanılan Halil Sarı Evi'ne bitişik nizam kerpiç yapılar bulunmaktadır. Yapının kitabesi yoktur.

H. 1316-M. 1898 yılları arasında yaşayan Şih Mustafa Sarı tarafından Cumhuriyet öncesinde inşa edilen yapının tam inşa tarihi bilinmemektedir.

Avlu zemini toprak olup binanın ana giriş kapısına yönelen merdiven önü betondur. 117 m² lik avluyu yapı sahipleri küçük tarım için kullanmaktadırlar.

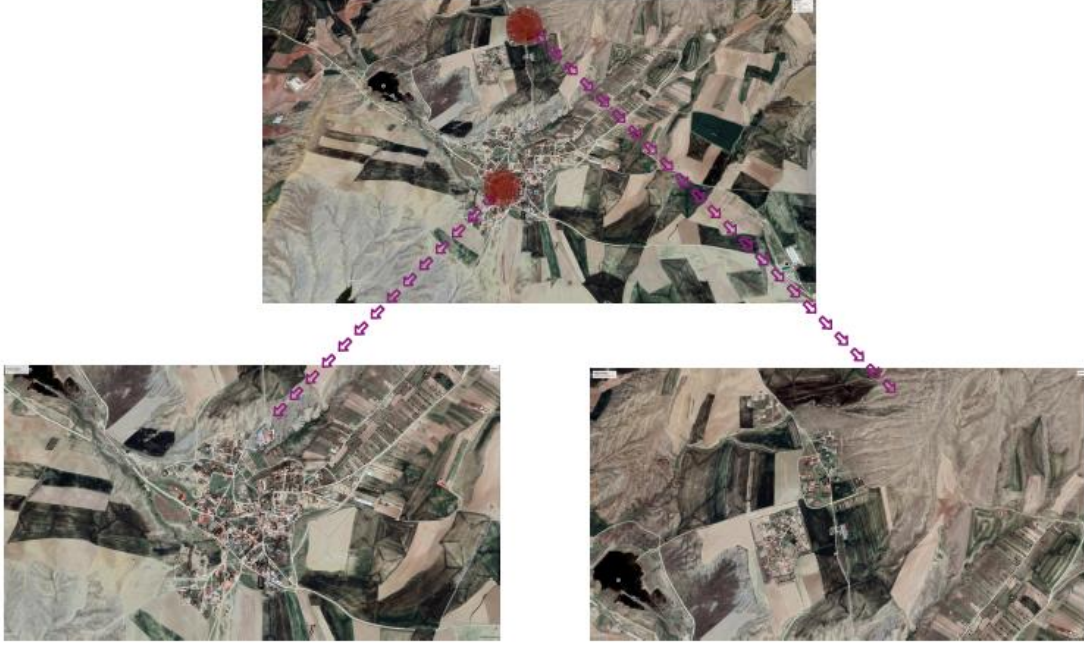
Yapının zemin kat hayat bölümüne avlu içinden dokuz sahanlıksız ve korkuluksuz taş basamak ile ulaşılmaktadır. Hayat zemini taş, tavanı ise yapının tavan örtüsünün uzantısı olan ahşap kirişlemelerden oluşmaktadır. Bu ahşap kirişlemelerin üzeri hımış ile örtülü olup en üstte de toprak çatının aynı eğimli uzantısı vardır (EK-4).

Yapının zemin katında;

- Zemin kata güneyden 9 taş basamakla taş hayattan ulaşılır,
- İç sofalı plan şekline sahiptir ,
- Sofaya sağda iki, solda iki oda açılır,
- Üç yatak odası ve bir mutfak mekanından oluşur,
- Mutfak yatak odası mekanının fonksiyon değiştirmiş halidir,
- Tavanlar ahşap kirişlemeli zemin üzerine betondur,
- Kuzey duvarı boyunca ahşap sedir var,
- III. Yatak odası güney ve batı duvarı boyunca ahşap sedir bulunuyor (EK-4).

4.2. ÖRNEKLEM KÖY B: KARGALI KÖYÜ

Bu bölümde ikinci örneklem köy olarak incelenen Kargalı köyü Polatlı'nın kuzeydoğusunda, ilçe merkezine 10 km uzaklıkta yer alır. İncelenen örneklem köylerin içerisinde en büyük yerleşim alanına sahiptir.

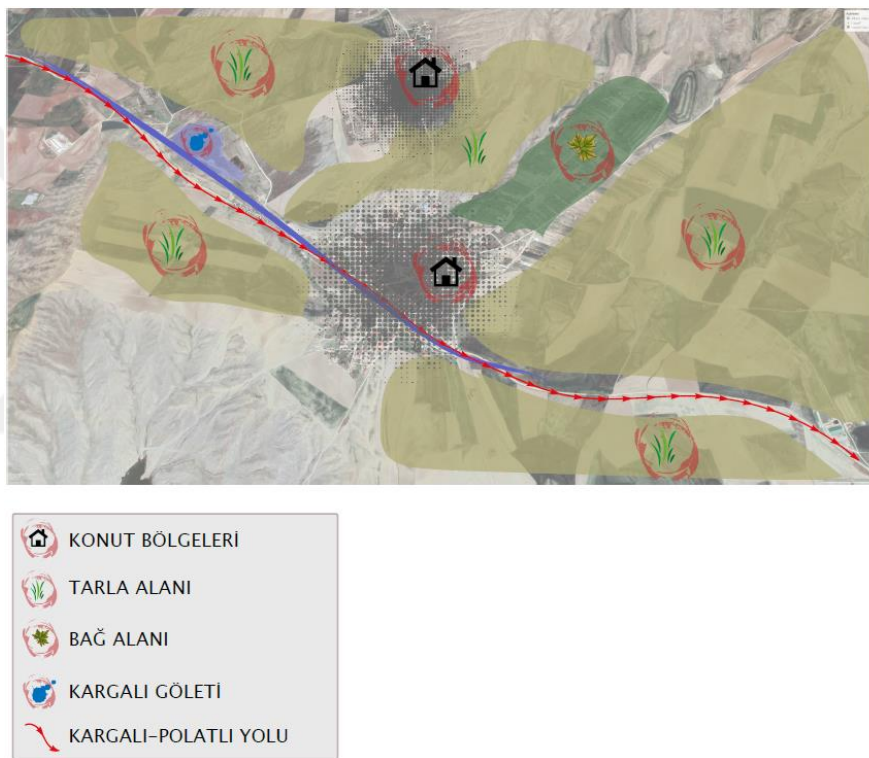
Şekil 4. 34. Kargalı Köyü Uydu Görüntüleri, Google Earth, (2019)

- Köy içinden Mucuköz, Kayalı Boğazı ve İrmalı dereleri geçmektedir.
- Su kaynakları ve sonradan oluşturulan gölet bölge tarımında önem arz etmiştir.
- Mucuköz Deresi üzerinde ise sonradan gölet oluşturulmuştur.
- Engebeli arazisi olan köy, tarıma elverişli toraklara sahiptir.
- Ulaşım yollarına yakın konumdadır.
- Bölge antik çağdan itibaren iskan görmüştür.
- Bölgede milat öncesi ve Roma döneminde kullanılmış olan kale, höyük ve antik çağa ait kalıntılar bulunmaktadır.
- Bölgenin Osmanlı arşiv belgelerinde de kaydı bulunmaktadır.
- Bölge içerisinde tarla alanları dışında bağ alanı olarak kullanılan alan yerleşim yeri yakınlarındadır (Erdoğan, 2013).

- Köyün ulaşılabilen kaynaklar doğrultusunda iki merkezli bir yerleşime sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.34.).

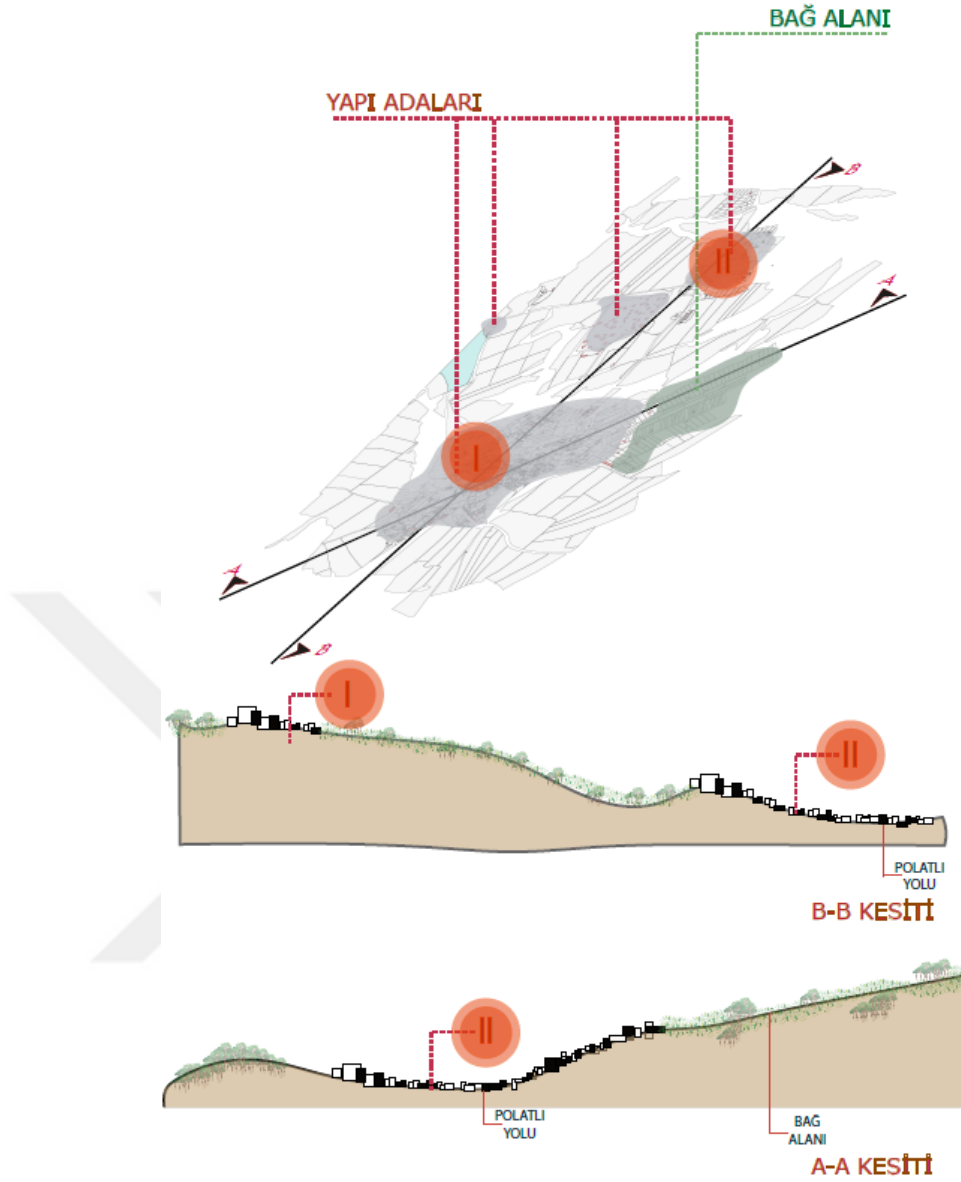
4.2.1. Çevre-Konum İlişkileri

Kargalı Köyü yerleşimi temelde iki merkezli bir yerleşim olup bunlardan ana yerleşim merkezi, cami merkezli olan konutların bulunduğu bölüm vadi-dere yatağı içerisinde, ikinci yerleşim bölgenin kuzeyinde ve tepelik alanda kurulmuştur. Yapılan sözlü görüşmelerde edinilen bilgiye göre ise; ikinci yerleşim temelde hayvancılık ile uğraşan köyün ağıl ve otlak bölgesi için kurulmuştur (Şekil 4.35.).

Şekil 4. 35. Kargalı Köyü Yerleşim Eskizi, Google Earth, (2019)

Antik dönemden beri iskan gören köyde gerek su kaynakları gerekse güvenlik konut yerleşimini korunaklı vadi içerisine taşımıştır. Günümüzde yerleşim izleri hala şekillenmekte olan köyde, yapılan gölet nedeniyle özellikle hafta sonu evi olarak kullanılan yeni yerleşim izleri görülmektedir. (Şekil 4.36.).

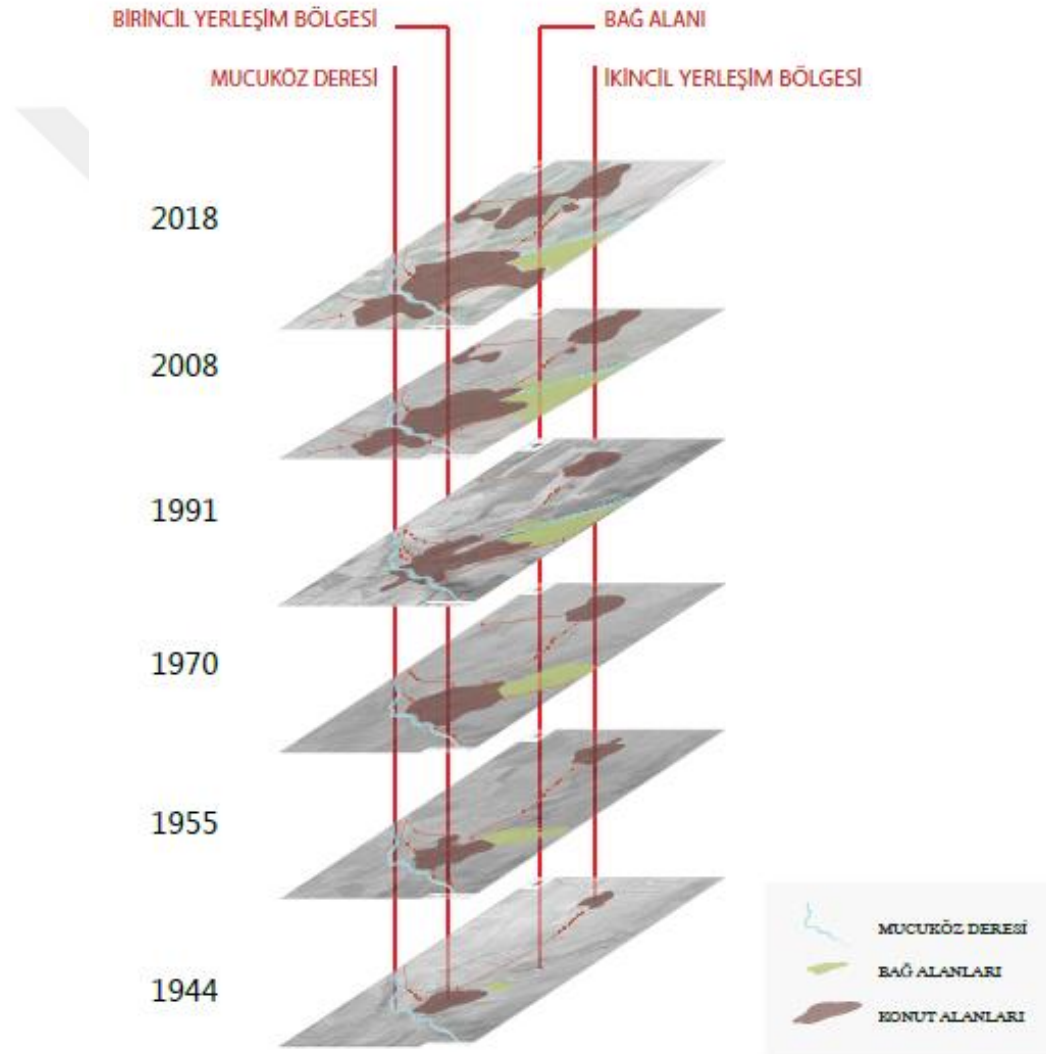
Şekil 4. 36. Kargalı Köyü Yerleşim Şematik Kesiti

Köyde ilk yerleşim; bölgeye güneybatıda hakim tepedeki Roma dönemine ait kale kalıntılarından anlaşılacağı ve sözlü görüşmelerden alınan bilgiler doğrultusunda; vadi çukuruna göre daha yüksekte kalan tepe yamacına kurulmuştur. Yukarıdaki şekilde de belirtildiği gibi bölge iki farklı merkez yerleşimden oluşmaktadır. II numaralı yerleşimin oluşma amacı köyün yayla bölgesi olarak kullanılmasıyken daha sonrasında hayvanların yayılım ve barındığı mekanlar ve günümüzde konutların da dahil olduğu kompleks kullanımdadır.

İlçenin diğer köylerinde olduğu gibi bu örneklem köyünde de imar planlaması yenidir. Dolayısı ile köyün ilk kurulumu kuralsız kırsal yerleşim yeri peyzajına uygun

şekildedir. Bunun yansıra bölgeden geçen derenin yapay şekilde gölet oluşturulması konut yerleşiminde büyük değişime/dönüşüme sebep olmuştur.

Tarım ve hayvancılık ile ekonomisini sağlayan bölgede tarla alanları özellikle su kaynaklarının yanında yoğunlaşmıştır. Elde edilen veriler ve bölge halkından alınan bilgilere göre bağ alanı diğer örneklem köylerden farklı olarak yerleşim ve tarım alanlarından lokal olarak ayrılmış bir bölgede yoğunlaşmış ve yıllara göre artış olmuştur. Bağ, konut ve tarla alanları dışındaki bölümler doğal mera alanlarıdır (Şekil 4.37.).

Şekil 4. 37. Kargalı Köyü, Çevre-Konum Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterim

Bölgenin engebeli yapısından dolayı her konut sahibi bahçe tarımını konutunun da içerisinde bulunduğu kendi bahçe sınırları içerisinde konumlandırmıştır. Buna karşın hemen hemen herkesin bağ alanında da kendine ait doğal sınırlar ile belirlenmiş ve doğal morfoloji izi ile büyüyen alanı bulunmaktadır. Organik oluşmuş olan yerleşim şekli ise imar geçtikten sonra kendi kuralsız sınır yerleşimine uygun olarak bölünmüştür.

Bölgedeki en radikal değişimi yapay gölet yapımından sonra yapı izlerinden okumak mümkündür. Köyün ilçe merkezine yakınlığı nedeniyle de bölge hafta sonu evi kullanımı için hem kendi nüfusu içinden hem de dışından çokça tercih edilmeye başlamıştır. Yine aynı sebepten dolayı bağımsız olan I ve II numaralı yerleşim merkezlerinin yapısal sınırlarının yıllar içerisinde genişlemesi ile birbirine yaklaştıkları gözlemlenmiştir. Dolayısı ile bu köyde de morfolojik örtünün geçirgen olmayan yapı sınırları ile dönüşümünden gözlenmektedir.

4.2.1.1. Yıllara Göre Çevre-Konum İlişkileri

Örnekleme köyde Roma ve Antik Dönem kalıntıları bulunmaktadır. HGM'den temin edilebilen en eski hava fotoğrafları ise 1944 yılına aittir. Bu fotoğraflar ve ortofotolar üzerinden koordinatlı ve ölçekli yıllara göre haritalar oluşturulmuş, üzerlerinden grafik anlatımları ile yıllara göre çevre konum ilişkisindeki değişim gösterilmiştir.

Fotoğraf 4. 16. Kargalı Köyü 1944 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019).

Şekil 4.38.'de görülen I numaralı yerleşim yeri özellikle Osmanlı Dönemi'nde temel yerleşim merkezi halini almıştır. Toplu kırsal yerleşim yeri özelliği gösteren konutlar belirli nirengi noktaları ile çevrilidir. Osmanlı arşivlerinde vakıf kayıtları da bulunan köyün maddi olarak ileri gelen aileleri bölgenin tipolojik ve morfolojik değişiminde önemli rol oynamışlardır (Fotoğraflar 4.16.) (Şekil 4.38.).

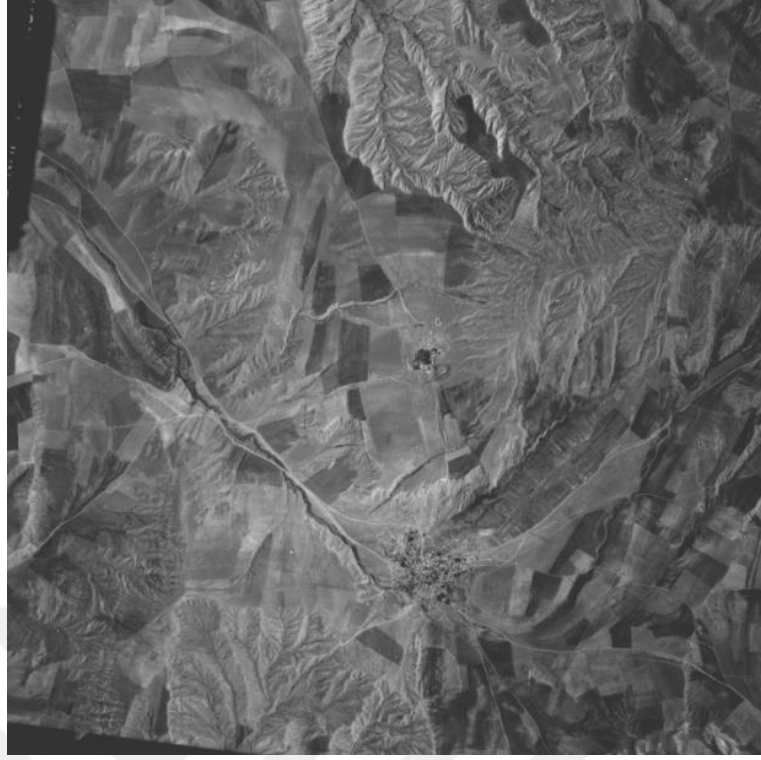

Şekil 4. 38. Kargalı Köyü, 1944 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim

Osmanlı döneminde köy kurucularının yaptırmış olduğu, 1840-41 yılında tamamlanmış tarihi çeşme, 'Kargalı Dede' ziyaretgahı, 1897 tarihli Kargalıbey Köy camii ve köy odası bölgenin nirengi yapılarını oluşturmakta ve 1944 haritasından da okunabildiği üzere; konutlar bu merkez etrafında oluşmaktadır.

Hayvancılık ve tarım ile geçimini sağlayan köy halkı I numaralı yerleşim yerini temel barınma için kullanırken II numaralı yerleşim noktasını ise hayvanların barınacağı ahır-ağıl ve mevsimlik kullanılan az sayıda konut yapıları ile özelleştirmiştir. Köyün içinden geçen Mucuköz deresi etrafında ise tarım alanlarının yoğunlaştığı okunabilmektedir. Bölgede bir de 1944 yılı haritasında ve köy halkı ile yapılan görüşmelere dayanarak daha eskide de olduğu söylenmekte olan bağ alanı bulunmaktadır. Bunların dışında kalan alan doğal morfolojik mera örüntüsüdür.

Köydeki temel ve önemi günümüze kadar gelen ulaşım aksı; bölgenin kuzeybatı-güneydoğu aksından geçen Kargalı-Polatlı yoludur. Ana aks dışında çevre köylere ulaşımı sağlayan yanak akslar, I-II yerleşim alanları arasındaki ulaşım aksı ve konutların kendi parselleri arasındaki ulaşım aksları mevcuttur.

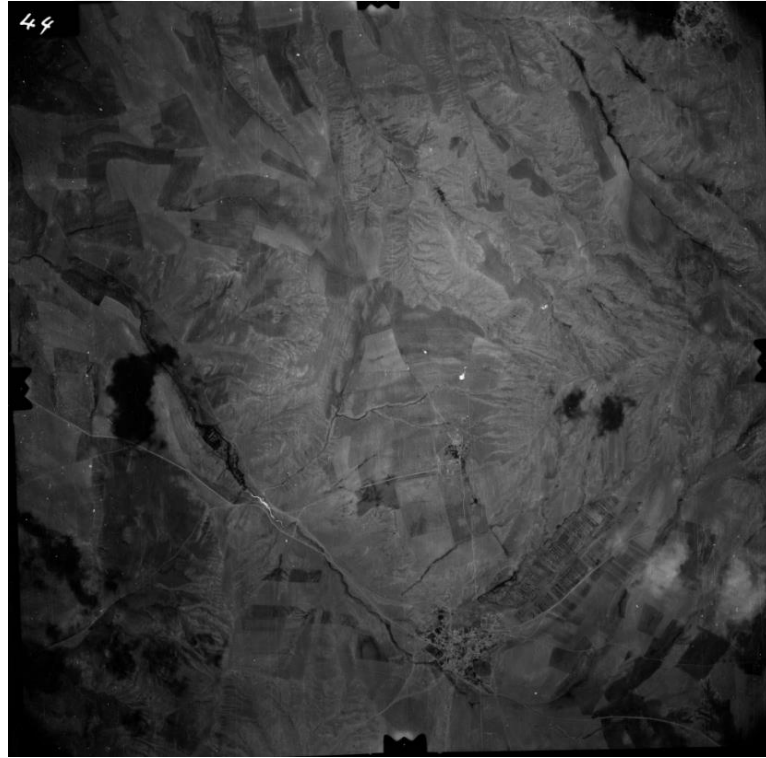
Fotoğraf 4. 17. Kargalı Köyü 1955 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019).

Bölgenin 1955 yılına ait olan değişimine bakıldığında dere etrafında tarım alanlarının artmış olduğu görülmektedir. Konut bölgeleri ise mevcut merkezleri etrafında yerleşim çapını genişleterek özellikle II yerleşim bölgesinin güney batı yönünde (dereye doğru) gelişmiştir. Konut bahçelerinde bostanların devamlılığı bu yıllarda da görülmektedir (Fotoğraflar 4.17.) (Şekil 4.39.).

II. yerleşim bölgesinin ise jeolojik tepe noktasından tepe yamaçlarına doğru konut gelişiminin olduğu ve hayvan barınak yapılarının sayılarında artış olduğu görülmektedir.

Şekil 4. 39. Kargalı Köyü, 1955 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim

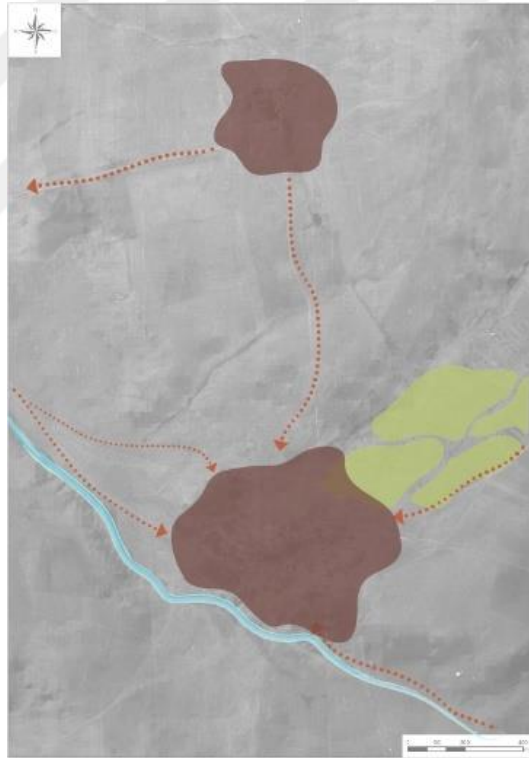

Fotoğraf 4. 18. Kargalı Köyü 1970 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)

Köyde bağ alanı olarak kullanılan tarım bölgesinin her iki konut yerleşim alanına doğru genişlediği okunabilmektedir.

Yine bu yıllarda ana yerleşim merkezi ve nirengi noktaları aynı şekilde kalırken tarımda makineleşmenin artması ile komşu köy bağlantıları güçlenmiş ve II. Yerleşim bölgesi etrafında da tarımsal alanlarda artış olmuştur.

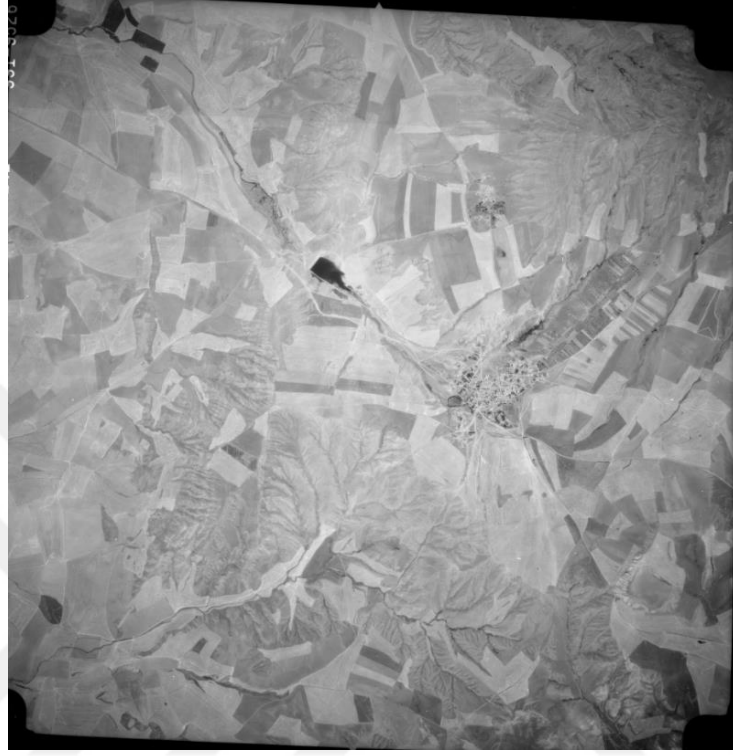
1970 yılında, köyde I. yerleşim ana yerleşim yeri olarak varlığını korumuş, nirengi noktalarında değişim olmamıştır. Fakat yerleşim yerlerinde merkezden dışarı doğru ciddi bir büyüme gözlemlenmektedir. I. yerleşim bölgesinde Mucuköz deresine doğru konut oluşumu artmış hatta bu alandaki bazı tarım alanlarının konut parsellerine dönüştüğü görülmüştür (Fotoğraflar 4.18.) (Şekil 4.40.).

Şekil 4. 40. Kargalı Köyü, 1970 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim.

Ana ilçe yol ağı önemini korurken yerleşim bölgelerinin birbiri ile ve ana yol ile olan yanıl yollarında artış olmuştur. Yine yerleşim bölgelerinin bağ alanı ile olan yol ağları da gelişme göstermiştir.

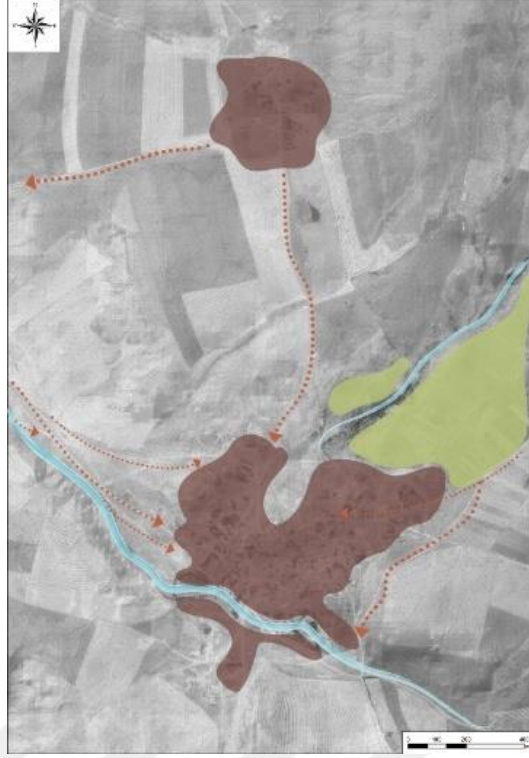
Bu yıllarda özellikle bağ alanı kendi içerisinde tarımsal parselleşmelere devam ederken etrafındaki mera alanlarının da bağ ve bahçe parsellerine dönüşümü gözlenmektedir.

Fotoğraf 4. 19. Kargalı Köyü 1991 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019).

1991 yılında köyde doğal morfolojik mera alanlarının oranında azalma olurken tarım alanlarının, yerleşim dokusu ve bağ alanlarında artış olduğu görülmektedir. Tarla alanlarının görece çoğalmasından harita üzerinden gözlenirken, gelişen teknoloji yol ağlarının da daha engebeli bölgelere ulaşmasına olanak vermiştir.

Bu yıl aralığında Mucuköz deresi üzerinde sulama amacı ile yapılmış olan gölet köyün tipomorfolojik dinamikleri üzerinde en önemli rolü oynamaktadır. Gölet yapımı sonucunda çevre parsellerinde yeni yapı adalarının oluştuğu ve bu noktadaki mera alanlarının azaldığı görülmektedir (Fotoğraf 4.19.) (Şekil 4.41.).

Şekil 4. 41. Kargalı Köyü, 1991 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim.

Bölgedeki I. Yerleşim dokusunun dereye doğru gelişiminin arttığı hatta derenin yeni yerleşim dokusunun içerisinde kaldığı görülmektedir. Nirengi noktaları varlığını ve önemini sürdürürken bölge yerleşimi içerisinde kalan dere de yeni bir nirengi oluşumunu göstermiştir.

Ana yol aksları geçmiş yıllara göre kuvvetlenmiş ve bağ alanına giden ara yol akslarında artış olmuştur.

Fotoğraf 4. 20. Kargalı Köyü 2008 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019).

2008 yılındaki veriler okunduğunda; I. ve II. yerleşim bölgeleri ve nirengi noktalarının aynı kalması yanı sıra yerleşim bölgelerinin çapının genişlediği görüldü. Özellikle gölet oluşumu sonrasında I ve II yapı adalarının birbirine ilerleyişi yerini gölete yani bölgede güneybatı yönünde büyümeye bırakmıştır (Fotoğraf 4.20.) (Şekil 4.42.).

Şekil 4. 42. Kargalı Köyü, 2008 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim.

Bağ alanlarında parsel büyümeleri devam ederken I numaralı yapı bölgesinin bu noktaya doğru da büyüme hızı görülmekte hatta bağ alanı içerisinde de hafta sonu evleri çoğalmaktadır.

Öyle ki sulama amacıyla gölet kurulmasından sonra; gölet etrafında tarla alanlarında azalış, konut sayılarında artış olmuştur. Bu durumun en temel nedenlerinden birisi de örneklem bölgenin ilçe merkezine olan yakınlığıdır. Konutların artışının yanı sıra kırsal bölgede göletin oluşturulması nedeniyle köyde yapı bölgeleri üçe çıkmıştır.

Fotoğraf 4. 21. Kargalı Köyü 2018 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM, (2019).

2018 yılında; köyde doğal morfoloji örüntülü yeşil alanların çok azaldığı buna karşın tarım alanları, konut alanları ve bağ alanlarının arttığı gözlenmiştir. I. Yerleşim yerinde güney ve batı ağırlıklı, II. Yerleşim yerlerinde ise güneyde görece daha az olmak üzere genişleme okunmaktadır (Fotoğraf 4.21.) (Şekil 4.43.).

Yeni konut dokusu üç merkezli bir biçime bürünen köyde gölet yeni bir nirengi noktası haline gelse de ilk yerleşim kurulumundaki nirengi noktaları varlığını sürdürmeye devam etmektedir. II. Yerleşim noktası köyde ilk yerleşimin olduğu dönemlerde mevsimlik olarak kullanılmaktayken günümüzde köy için önemli yerleşim bölgesi noktası haline gelmiş ve gelişimini hızla devam ettirmiştir.

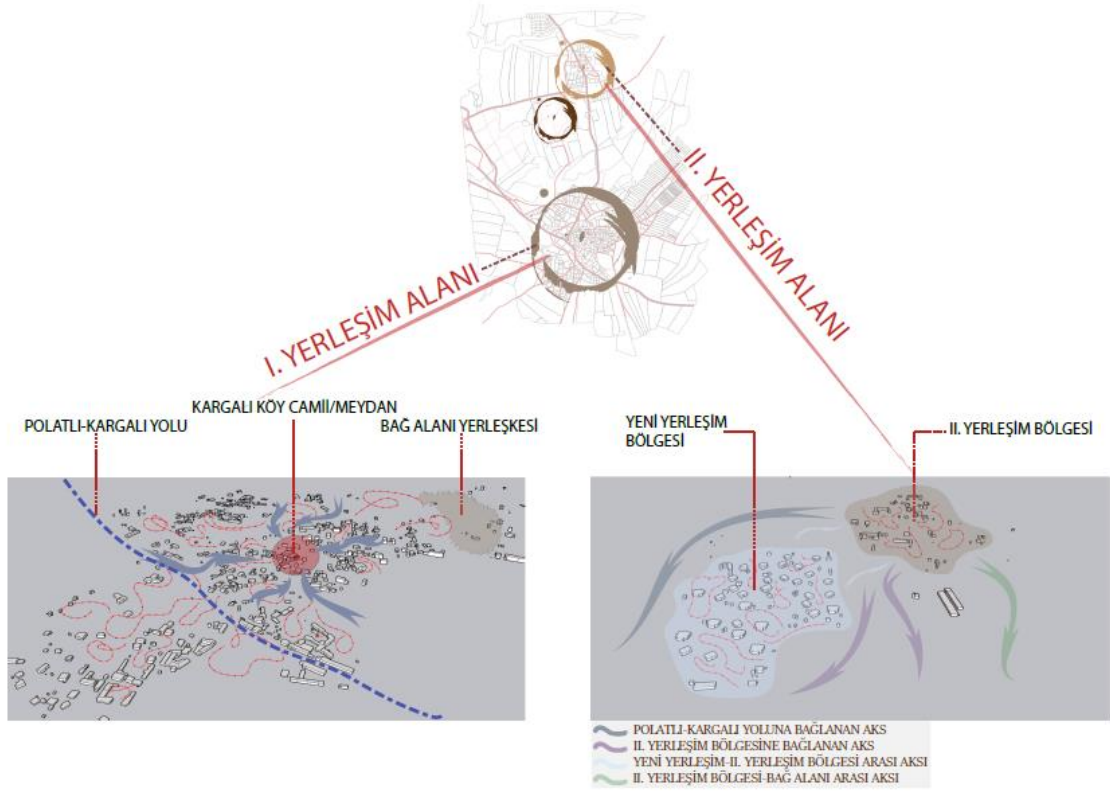

Şekil 4. 43. Kargalı Köyü, 2018 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterim.

Köyde özellikle yeni parsel alanlarında olan konutlar güncel teknoloji ile yeni yapı malzemeleri ile yapıldığı ve hafta sonu evlerinin kendine ait biçimsel dil birliği içerisinde parsellediği görülmektedir.

4.2.2. İletişim-Ulaşım Ağları

Kargalı köyünde ana ulaşım arteri köyü kuzeybatı-güneydoğu yönünde kesen Polatlı-Kargalı yoludur. Ana aks dışında bölgenin komşu köyler ile ulaşımını sağlayan ara yollar ve köy içinde I. ve II. Yerleşim alanını bağlayan yol aksları mevcuttur. Bölgede gölet oluşturulması ile birlikte ise yerleşim yerlerinden yapay gölete doğru yanal ulaşım aksları da zamanla kuvvetlenmeye başlamıştır (Şekil 4.44.).

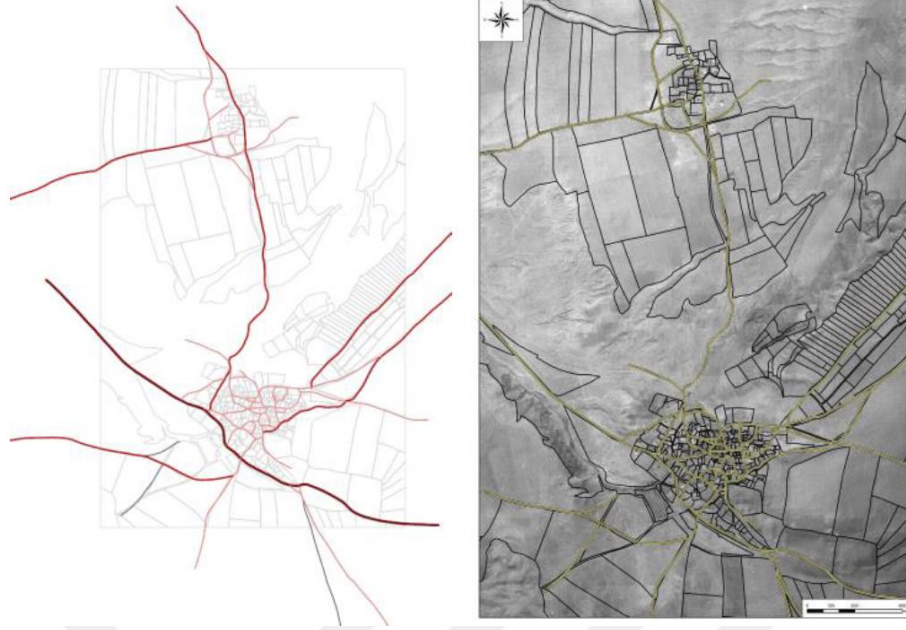

Şekil 4. 44. Kargalı Köyü'ne Yerleşim Yeri İç Ulaşımlar Eskizleri.

Yeni oluşan üçüncü yerleşim bölgesi ise hem kendi içerisinde hem de ana arter ile kuvvetli yol aksları meydana getirmiştir. Köyün ilk kurulumundan bugüne etkinliğini sürdüren bağ alanında ise, yapı parsellerinin de genişlemesi sonucu köy içi ulaşım akslarına yeni ağlar eklenmiş durumdadır.

4.2.2.1. Yıllara Göre İletişim-Ulaşım Ağları

1944 yılında Kargalı köyünde ana ulaşım arterinin köyü kuzeybatı-güneydoğu yönünde kesen Kargalı-Polatlı yolu olduğu görülmektedir. Bu yılda bölgede temel olarak I. Ve II. yerleşimin bağlantı yol ağları, bu yerleşim dokularının bölgenin doğusunda kalan bağ alanlarına ulaşım aksları olduğu görülmektedir (Şekil 4.45.).

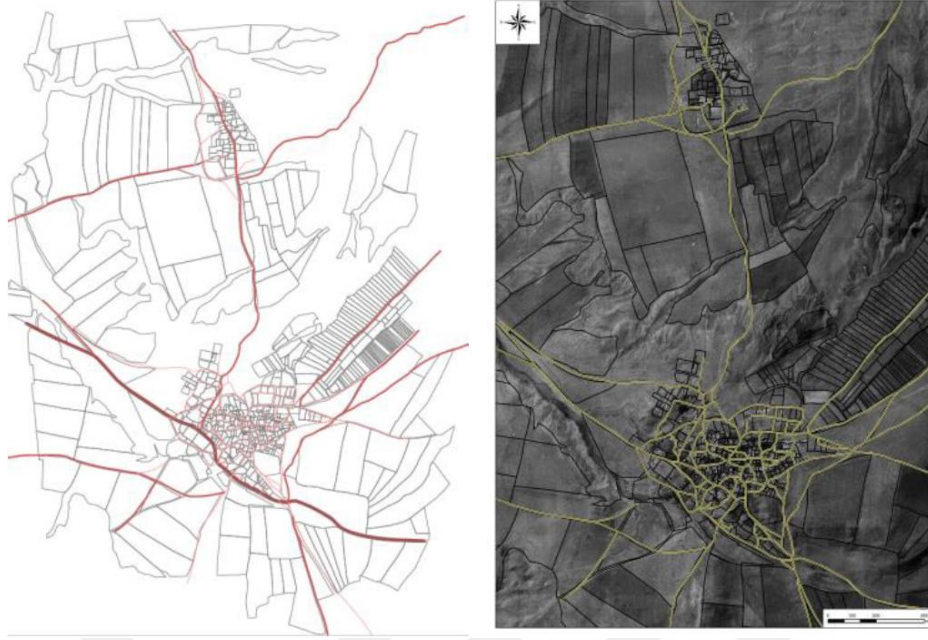
Şekil 4. 45. Kargalı Köyü 1944 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan.

I. yerleşim dokusunun olduğu bölgede konutlar arasında patika yollar bölgenin cami ve meydan yapılarının da olduğu meydana ışınsal ulaşım aksları ile yönlendirilmektedir.

Bağ alanına parseller boyunca kuzeydoğu yönünde olan yol aksları dışında doğal morfolojiyi takip eden ulaşım ağları da vardır.

Bu yıldaki temel yerleşim yeri olan I. Yerleşim bölgesinde kendi içerisinde konutlar arası merkezden etrafa doğru genişleyen ışınsal yol izleri mevcuttur. Buna karşın henüz konut gelişimini tamamlayamamış olan II. Yerleşim bölgesinde parseller arasında geçişi sağlayan yol ağları ve bu bölgeyi Polatlı ana arterine bağlayan yol aksı vardır.

Tarla parselleri arasında kalan ulaşım ise topoğrafya el verdiğince doğal iz takibinde patika yollardan oluşmaktadır.

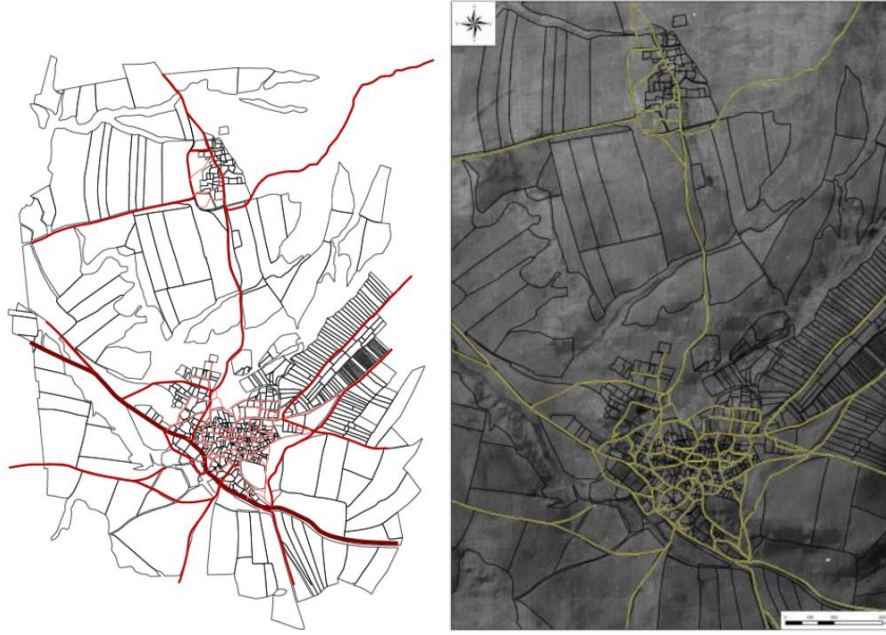

Şekil 4. 46. Kargalı Köyü 1955 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan.

1955 yılında; köy içerisinde özellikle I. Yerleşim bölgesinde konut parsellerinin çoğalması ile yaya ve araç akslarında artış olmuştur. Meydan merkezli olan yerleşim dokusu dağılımları ışınal gelişimini sürdürmüştür. (Şekil 4.46.).

Bağ alanları etrafındaki yollar geçmiş senelere göre daha güçlü araç yolları haline almış, parselleri arasında ise topoğrafyaya uygun patikalar oluşmuştur.

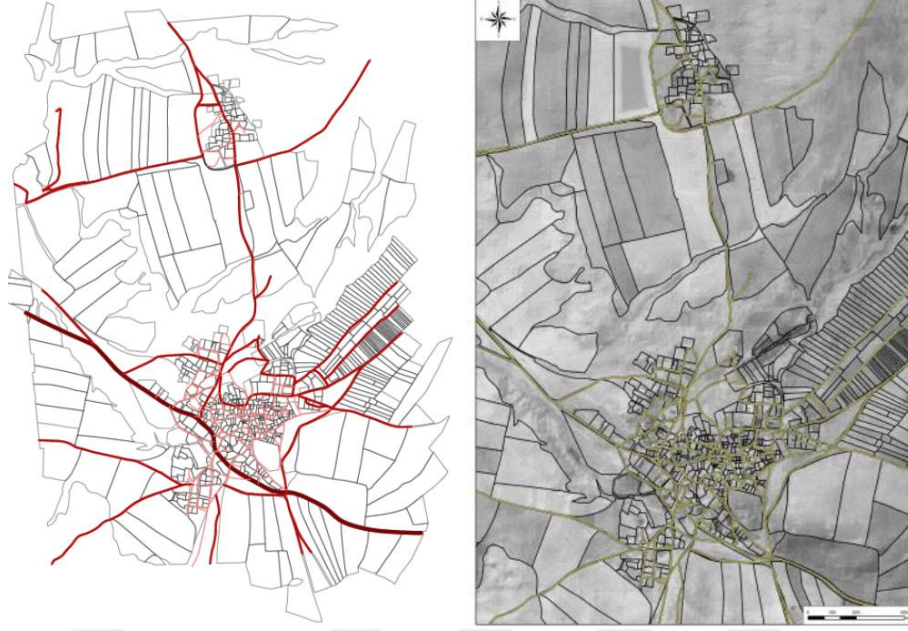
İlçe merkezine bağlanan ana yol arteri bu yılda da önemini korurken yerleşim dokularının gelişmesi sonucu ana artere bağlanan yeni yanıl akslar oluşmuştur. Yeni oluşan yollar ve kuvvetlenen yol aksları doğal morfoloji izini takip eder nitelikte gelişimini sürdürmüştür.

Şekil 4. 47. Kargalı Köyü 1970 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan.

1970 yılında; köy içerisinde yeni oluşan tarla parselleri arasında tarım makinalarının ulaşımını sağlayan doğal yollar fazlalaşırken, yerleşim dokularında artan parseller arasında da merkez odakta kalmak üzere ışınsal yeni yaya ve araç yolları çoğalmıştır. Özellikle I. Yerleşim bölgesinde gelişim daha fazla olurken yine bu bölgede Polatlı yolunu takip eden yol boyu yapılaşmaları çoğaldığından ana artere bağlanan ara yolların da aynı oranda arttığı gözlenmiştir (Şekil 4.47.).

II. yerleşim dokusunun da bu yıllarda parselleşmesi artmış ve sonucu olarak bölgenin komşu köy (kuzeydoğu) ve Polatlı yolu bağlantısı geçmiş yıllara göre daha kuvvetli hale gelmiştir.

Şekil 4. 48. Kargalı Köyü 1991 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019).

1991 yılında; Kargalı köyünde yol ağlarında net değişimler başlamıştır. Bunların başlıca sebeplerinden olan kırsal alan politikaları ve kalkınma içerikli çözümler nedeniyle makinalaşmanın artması ve sonucundaki ilçe merkezi ulaşım sıklığı Polatlı ana arterini daha da önemli kılmıştır (Şekil 4.48.).

I. yerleşim dokusunun güneye doğru olan büyümesi bölgeden geçen Polatlı-Kargalı ana aksını yerleşim dokusu içerisinde kalmasına sebep olmuştur. Yerleşim bölgesinin meydan merkezli ışımsal yol ağı kimliği devam etse de ana arterin de içerisinde kalması ve homojen olmayan merkezi büyümesi nedeniyle yol izlerinde biçimsel farklılaşmalar olmuştur.

Yine aynı dönemde bölgeye yapılan yapay gölet ve etrafında oluşan yapı parselleri bu yıllarda doğal morfoloji izini takip eden patika yolların oluşumuna sebep olmuştur.

Şekil 4. 49. Kargalı Köyü 2008 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafi, HGM, (2019)'dan.

2008 yılında; geçmiş yıllarda kurulan yapay göletin yol izlerindeki etkileri net şekilde okunmaktadır. Bunlar özellikle yerleşim yerlerinden ana artere bağlanan yol ağları ve ana artere paralel oluşan yeni yol ağları şeklinde görülmektedir. Gölet etrafında da yeni oluşmuş olan parsellerin patika yolları daha belirgin ve diğer yerleşim bölgesi ulaşım ağları kadar güçlü akslar haline gelmiştir (Şekil 4.49.).

I. yerleşim dokusunun parselleşme hızı bu yıllarda da devam edip doğal morfolojiye uygun yaya ve araç aksları artmıştır. Bu yerleşim bölgesi yapılaşmasının bağ bölgesine doğru büyümesiyle de bağ bölgesinde yeni yol ağları oluşumuna neden olmuştur.

Hafta sonu evi olarak yapılan yeni yapı adalarının konut arası ulaşım ve ana yol aksına bağlanan araç yolları harita üzerinden görülmektedir. Bunun yanı sıra I. Ve II. Yerleşim bölgelerinin yapı gelişimi sonucu birbirine yaklaşması ile de arada kalan tarla parsellerinin yaya ve araç yol ağları ile yeniden şekillendiği de görülmektedir.

Şekil 4. 50. Kargalı Köyü 2018 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM, (2019)'dan.

2018 yılında, köyün ana ulaşım arteri olan Polatlı yolu en belirgin aks özelliğini korurken bu aksın gölet etrafında ikiye ayrıldığı ve iki yerleşim dokusu arasında ana arter ile neredeyse aynı öneme sahip ikincil bir yol aksı oluştuğu görülmektedir. Köyde hem nirengi hem de ulaşımında yeni bir merkez konumunda olan gölet yol ağlarının da yeniden şekillenmesine neden olmuştur (Şekil 4.50.).

II. yerleşim bölgesinin ana yol arteri ve güney batı yönünde büyümesi bu yönlerde yaya ve araç yollarının gelişimine sebep olurken, meydan merkezli ışımsal oluşumun biçimsel bozulmasına yol açmıştır. Hatta bu yerleşim dokusu için artık Polatlı yolu (kuzeybatı-güneydoğu) ve bağ yolu (kuzeydoğu-güneybatı) şeklinde iki önemli ulaşım arterinin mevcuttur.

II. yerleşim bölgesinin konut parsellerinin artması ve hafta sonu evlerine olan yakınlığı ise geçmiş senelere göre yaya ve araç yollarının daha belirgin hale gelmesine sebep olmuştur.

4.2.3. Yapısal Sınırlar

Kargalı köyünde Antik Dönem ve Roma Dönemi'ne ait yerleşim izlerinin bulunmasına karşın literatür, harita, sözlü görüşmeler temelinde köyün ilk yerleşiminin Şekil 4.51.'de görülen harita üzerinde A1 ile işaretlenmiş alanda oluştuğu

anlaşılmaktadır. Vadi içinde kalan bu alanın tercih edilme sebepleri arasında güvenlik ve su kaynaklarına olan yakınlık gözetilmiştir.

Hayvancılık ve tarım ile ekonomisini sağlayan köy halkı ilk kuruluş yıllarından bugüne kadar hayvanlarının barınması ve sıcak mevsimlerde yayla olarak konaklamak için harita üzerinde A2 ile gösterilen yerleşim bölgesini tercih etmişlerdir.

Yerleşim dokusunun ilk kuruluşundan bugüne olan bir başka doku da bağ yerleşimidir. Yerleşim dokusunun olduğu bölgeye göre daha yüksekte olan bu alanda köy halkından hemen herkesin bağ-bahçe parseli bulunmaktadır (Şekil 4.51.).

Şekil 4. 51. Kargalı Köyü, Morfolojik Yapısal Sınırlarının Yıllara Göre Gelişim Eskizi

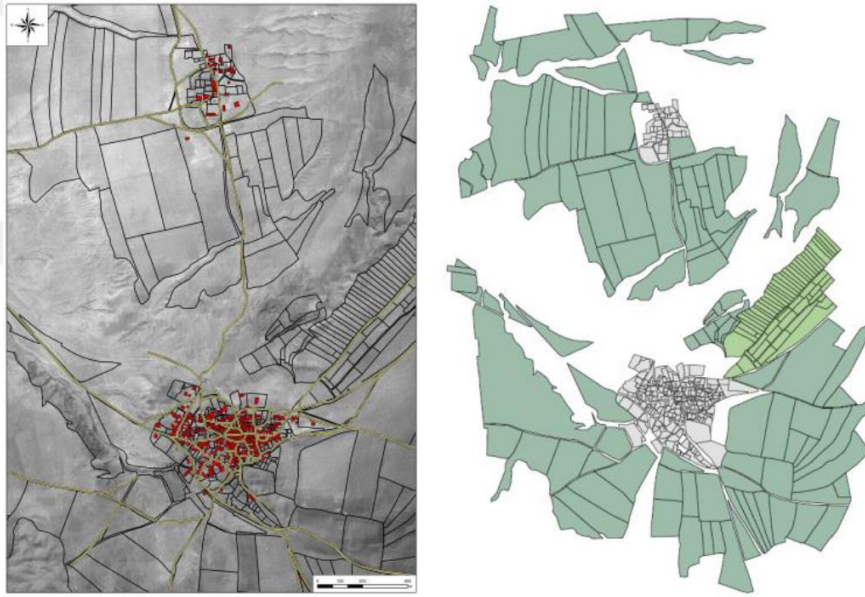
Gerek yerleşim dokuları gerekse tarım alanları bölge topoğrafyasına uygun, morfolojik izleri takip eder nitelikte yerleşmiştir.

Köyde bağ ve yerleşim alanı dışında kalan diğer dokular ise tarım ve mera alanı olarak kullanılmaktadır.

Bölgede 90'larda oluşturulan yapay gölet ise yerleşim dokusunu batıya doğru çekerken mevsimlik kullanılan yeni yerleşim parselleri de oluşturmuş, mevcut yerleşim dokularının ise çaplarını genişletmiştir.

4.2.3.1. Yıllara Göre Yapısal Sınırlar

Köyde ilk yapılaşma antik dönemlere dayanmaktadır fakat bu döneme ait sadece bölgede güneybatı kesiminde yapı kalıntıları ve bazı yapılarda kalıntı taşlar dışında bir yapı izi bulunmamaktadır. Buna karşın bölge yapılaşmasının ilk kurulumuna ulaşmak amacıyla sözlü görüşmeler, literatür taramaları ve HGM'den ulaşılabilen en eski tarihli hava fotoğraflarına erişilmiştir.

Şekil 4. 52. Kargalı Köyü 1944 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi. HGM, (2019)'dan.

1944 yılına ait hava fotoğrafında engebeli bir araziye sahip olan köyün yerleşim dokusunun yukarıdaki grafikte de belirtildiği üzere A1 alanında kurulduğu görülmektedir. Yerleşim vadi içerisinde köy camisi, çeşmesi, köy odasının içerisinde bulunduğu köy meydanı etrafındadır. Söz edilen bu nirengi noktaları etrafında konut parsellerinin ışınal yerleşimi görülmektedir (Şekil 4.52.).

Harita ve fotoğraflarda da görüldüğü gibi iki yerleşim dokusu bu yılda da belirgindir. Fakat A2 alanı olarak tanımlanan bölge bu yıllarda konut yerleşiminden çok hayvanların barınması için ağıl-ahır gibi yapıların yoğunlukla mevcut olduğu bir bölgedir.

Özelleşmiş tarım alanı olarak D bölgesinde bulunan bağ alanları ve bu alanın içerisinde az sayıda da olsa kırsal mimariye özgü bağ evleri-barakaları bulunmaktadır. Köydeki geri kalan topoğrafya ise mera ve tarım alanları olarak kullanılmaktadır.

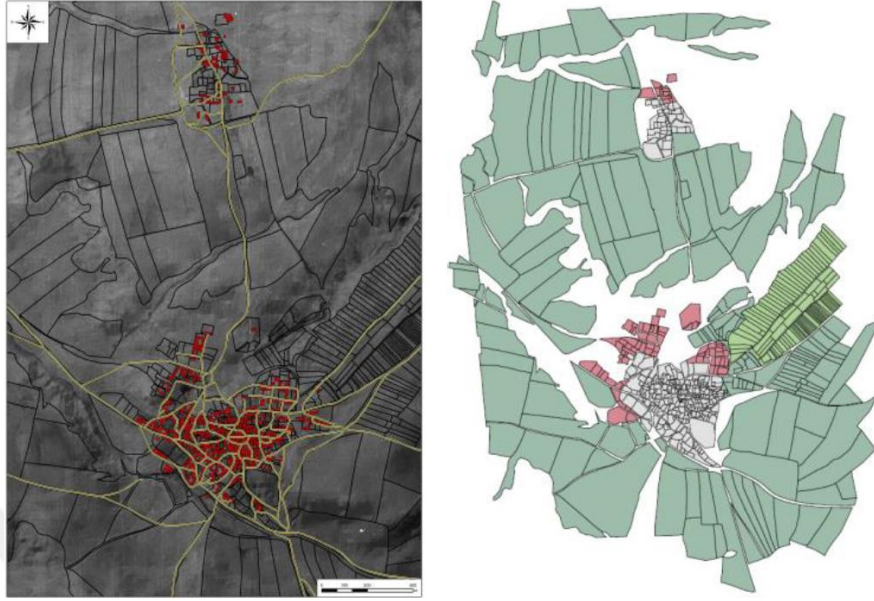
Şekil 4. 53. Kargalı Köyü 1955 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi, HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi (2018)

1955 yılında; I. ve II. Yerleşim bölgesinin yapısal sınırlarının bölgenin kuzeyine ve batısına doğru büyümeye başladığı görülmektedir. Köyün topoğrafik durumu dolayısıyla I. Yerleşim yeri güneye doğru fazla büyüme gösteremezken bölgenin içinden geçen Kargalı-Polatlı yol izi boyunca ulaşım sebebiyle konut yerleşimi her iki yerleşim bölümünde de yol izi biçimli ilerlemiştir (Şekil 4.53.).

Bölgede bulunan bağ alanları köyün kuzeydoğusuna doğru büyüme göstermekteyken bir yandan da I. Yerleşim alanının bağ alanına doğru büyümekte olduğu görülmektedir.

Artan nüfus ve konut ihtiyacı sonucu bölgede tarım alanı ve mera olarak görülen bölümlerde de konut parsellerine dönüşüm başlamıştır. Buna karşın yeni tarım alanlarının da özellikle bölge güneyine doğru arttığı görülmektedir.

Bu yıllarda II. Yerleşim dokusuna hayvan barınakları dışında konutlar yapılmış ve mevsimlik olarak köy halkı tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 4. 54. Kargalı Köyü 1970 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi. HGM, (2019)'den, Polatlı Belediyesi (2018)

1970 yılında; yerleşim bölgelerinde parsel ve konut sayılarında artış olduğu görülmektedir. I. Yerleşim dokusundaki artış yerleşimin ilk kurulum biçimine uygun olarak nirengi noktaları merkezli ışınsal izlerdedir. Bu yerleşim bölgesindeki büyüme hızı Polatlı yol arterini konut alanı içerisine almış böylelikle tek taraflı yol izi yerleşimi değiştirmeye başlamıştır. Büyümenin bu yerleşim bölümünde kuzeye doğru olması bölge topoğrafyası ile ilgili olmuştur. II. yerleşim bölümünde de kuzeye doğru olan parsel gelişimleri görülmektedir (Şekil 4.54.).

Bu dönemde de köyde Polatlı yol arteri yerleşim ve ulaşım için önemli rol üstlenirken iki yerleşim dokusun arasındaki yolun gelişiminde de artış olmuştur.

Teknolojinin ilerleyişi ile birlikte tarım alanları daha engebeli alanlarda da görülmeye başlamıştır.

Şekil 4. 55. Kargalı Köyü 1991 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi. HGM, (2019)'den, Polatlı Belediyesi (2018)

1991 yılında; köyde yapay gölet oluşumuyla birlikte değişimler daha hızlanmıştır. İlk olarak I. Yerleşim dokusunda parsel ve konut gelişimi yapay gölete doğru Polatlı ana yol arterini takip eder şekilde büyümeye başlamıştır. Geçmiş yıllarda yerleşim bölgesi içerisinde kalan bu yol aksının her iki tarafında da büyüme köyün kuzeybatısına doğru devam etmektedir (Şekil 4.55.).

II. yerleşim dokusunun kuzeye olan gelişimi bu yıllarda da artmış, hayvanlar için yapılmış olan çoğu yapı yıkılarak yerini konut dokuları almıştır.

İki yerleşim dokusu arasında kalan, tarım ve mera alanı olarak kullanılan bölgelerin de konut dokusuna dönüşümün hızlandığı gözlenmiştir.

Yapay göletin oluşumu Mucuköz deresinin köy içinden geçen debisini azalttığından dolayı dere boyu olan tarım alanları yerini konut parsellerine bırakmış, tarım alanları ise mera olarak kullanılan köy arazilerinde artmaya başlamıştır.

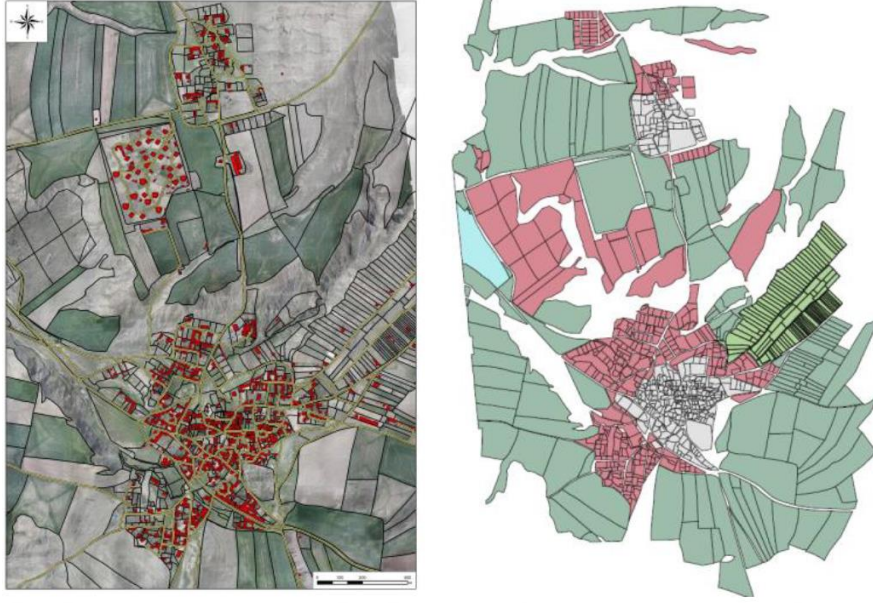
Şekil 4. 56. Kargalı Köyü 2008 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi. HGM, (2019)'den, Polatlı Belediyesi (2018)

2008 yılında, I. Yerleşim dokusunun kuzey, batı ve doğu yönlerine doğru hızla geliştiği buna karşın güneyde gelişiminin az olduğu görülmektedir. Bu durum ise nirengi noktalarının merkezde olduğu ışınsal büyüme formunu bozmaya başlamıştır.

Yerleşim dokusunun köyün kuzeyine doğru olan büyümesindeki en önemli dinamik yapay gölet olmuştur. Öyle ki köyün ilçe merkezine olan yakınlığı, göletin yol aksları üzerinde kurulu olması faktörleri köyün kuzeyinde çoğunlukla mevsimlik olarak kullanılan yeni yerleşim dokularının oluşumunu sağlamıştır (Şekil 4.56.).

II. yerleşim dokusu ise artık tamamen konut parsellerinden oluşurken tüm yerleşim dokularında hayvancılık ile uğraşan köy halkı hayvanlarını kendi konut parselleri içerisinde barındırmaktadır.

Gölet etrafındaki parsel dokularında konut parsellerinin artışı ile tarım alanlarının azaldığı gözlenirken yeni tarım alanlarının özellikle iki yerleşim merkezi arasındaki mera alanlarında çoğaldığı gözlenmiştir.

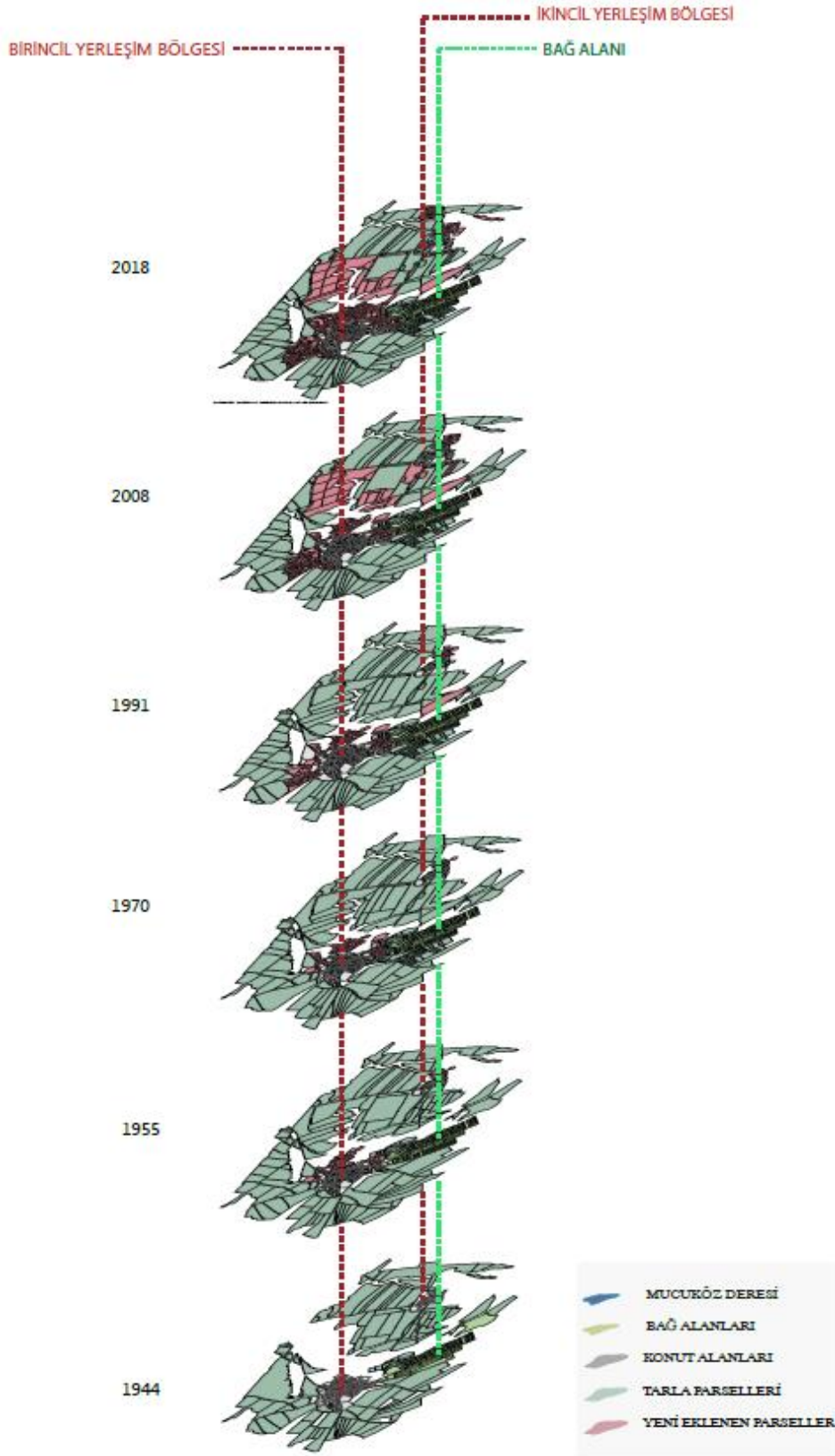
Şekil 4. 57. Kargalı Köyü 2018 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi, HGM, (2019)'den, Polatlı Belediyesi (2018)

2018 yılında; köydeki yapısal gelişim hızını artırmaya devam ederken, özellikle I. yerleşimin ışımsal biçimi yerini Polatlı yol izini takip eden forma dönüştürmüştür. Bu yerleşim bölgesinin güney yönü haricindeki büyümesi ise yeni küme yerleşim biçimine dönüşümüne sebep olmuştur (Şekil 4.57.).

II. yerleşim bölgesinin bölge morfolojisini takiben kuzeye doğru gelişiminin artmasında ise hem ilçe merkezine olan yakınlık hem de yeni nirengi olarak adlandırılabilir olan gölet etken olmuştur.

Bağ alanlarında konut dokusu kadar olmasa da büyüme söz konusudur ve bu alanlar içerisinde de yeni yapılan, bağ konutlarının oluşumu hava fotoğrafları üzerinden gözlenmektedir.

Yeni tarım alanları çoğalmaya devam ederken iki yerleşim bölgesi arasında kalan mevcut tarım alanları da çoğunlukla konut parsellerine dönüşmüştür (Şekil 4.58.).

Şekil 4. 58. Kargalı Köyü, Yapısal Sınırlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi

4.2.4. Dolu-Boş Alanlar

Kargalı köyüne ait ulaşılabilen ilk hava fotoğrafı olan 1944 yılında bölgenin yapılaşmış ve doğal morfoloji dolu-boş dengesini I. Ve II. Yerleşim alanı olarak tanımlamış olduğum yapı adaları oluşturmaktadır. Yapı parselleri içerisinde kırsal mimari özelliklere uygun ortalama yapı oturumu 100 m² olan birkaç katlı yapılar bulunmaktadır. Yapıların bulunduğu parsellerde hemen hemen her konutun kendine ait bahçe içi tarım alanı vardır.

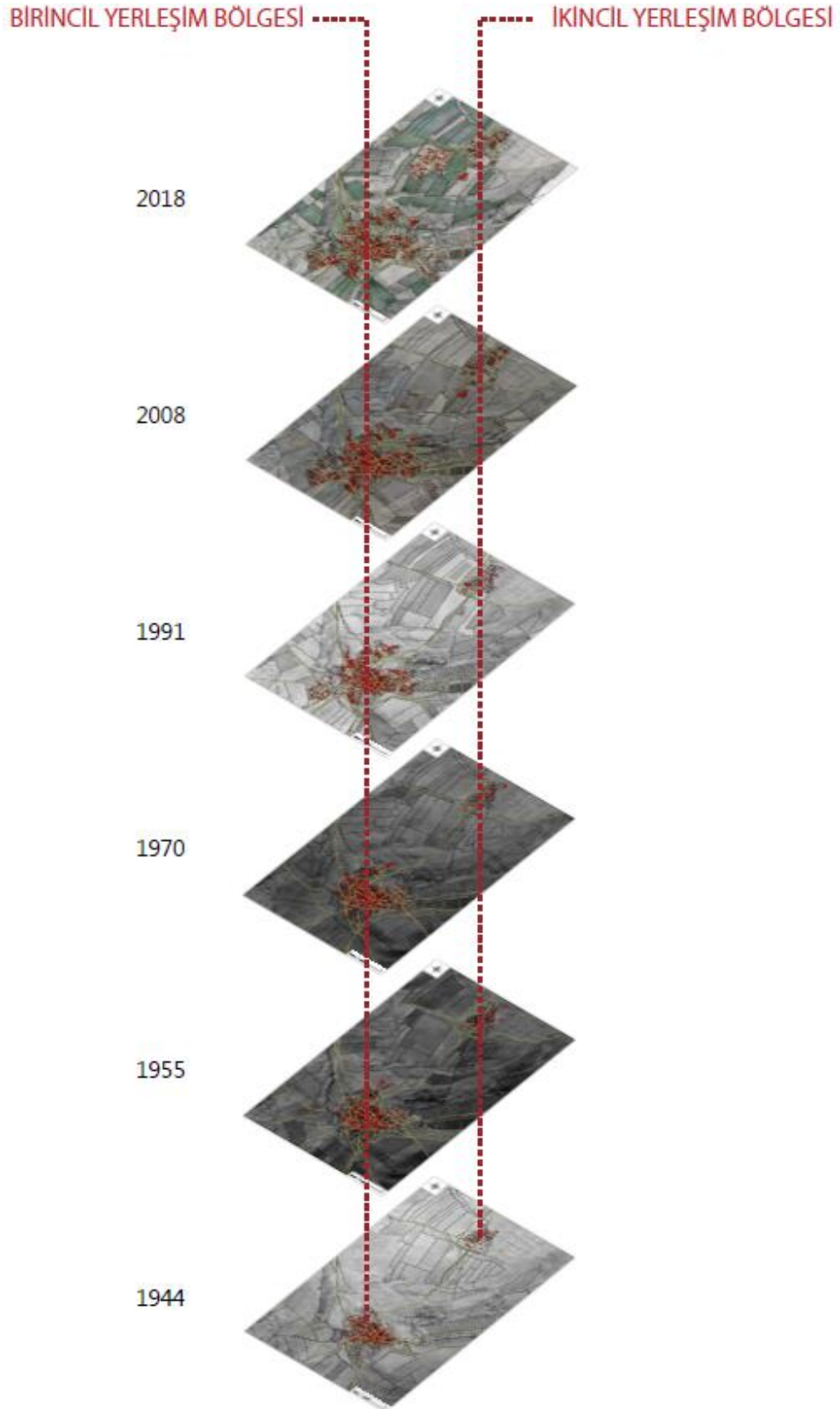
Doğal morfoloji ile uyumlu ve kuralsız olarak oluşmuş yapısal yerleşim yapı adaları içerisinde kendi komşuluk sınırlarını oluşturmuştur. Komşuluk sınırlarının arasında kalan yaya ve araç yollarının her biri I. Yerleşim alanındaki nirengi noktalarını merkez alacak şekilde ışımsal ulaşım ağlarını oluşturmuştur. Bu ışımsallık ise özellikle 1990'lı yıllardan sonra yerini yol izi biçimli yerleşim kümelerine dönüştürmüştür.

İlk yerleşim yıllarında doğal morfolojiye uygun olarak kuralsız oluşan bu parsel bölüntüleri yapay göletin yapılmasından sonra özellikle köyün kuzeyinde kurallı parsel bölüntüleri olan hafta sonu evi yapı adalarına dönüşmüştür. Öyle ki köy içerisinde güneyde ilk yerleşimin kuralsız büyüme izleri devam ederken kuzey ve batı bölümünde sınırları kurallı birleşimlerle ayrılmış komşu parsel ve yol ağları görülmektedir.

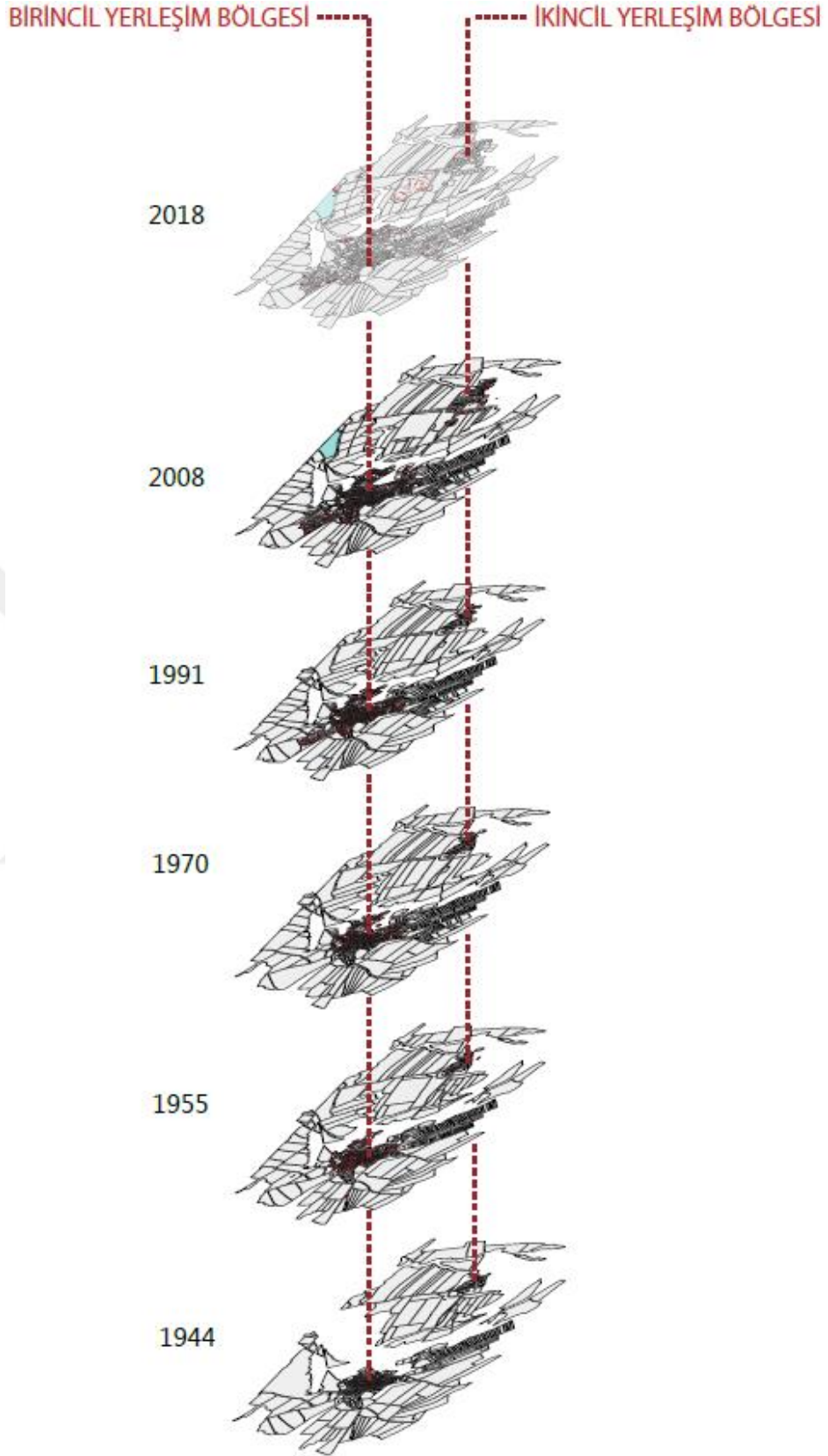
1944 yılından günümüze gelindikçe köyde artan nüfus ve yapılaşmanın dolu-boş dengesini hızla değiştirmektedir. Yapı adalarının artması ve yapılaşma arasında kalan tarım alanlarının azalmasına karşın, bu alanlar dışında köydeki mera alanı olarak kullanılan doğal morfolojik bölgelerde ise tarım alanlarının arttığı görülmektedir. (Şekil 4.59.). (Şekil 4.60.). (Şekil 4.61.).

Şekil 4. 59. Kargalı Köyü, Dolu-Boş Alan Dinamiği Zamansal Değişimi (1944-2019). Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterim, HGM, (2019)'den, Polatlı Belediyesi (2018)

Şekil 4. 60. Kargalı Köyü, Dolu-Boş Alanlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Hava Fotoğrafları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi

Şekil 4. 61. Kargalı Köyü, Dolu-Boş Alanlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi

4.2.5. Nirengi Noktaları

Kargalı köyünde yerleşim dokusu için günümüzde üç farklı yerleşim odağı oluşmuştur. Fakat ilk yerleşim dokusunun oluşumu yukarıda da bahsedildiği gibi I. yerleşim bölgesinde oluşmuştur. Bu yerleşim dokusu camii, köy odası, çeşme ve köy meydanını kapsayan nirengi noktaları merkez olacak şekilde ıınsal komşuluk genişlemeleriyle oluşmuştur.

Köyün Polatlı ilçe merkezine yakın konumda olması göçü negatif tetikleyerek köy nüfusunun kalıcı ve mevsimlik kullanımı nüfus sayısının artmasına sebep olmuştur. Bu sebepten genişleyen yerleşim dokusu çoğalarak birkaç merkezli hale gelmiştir. Yine de ana nirengi noktaları I. Yerleşim bölgesi ağırlıklı olmak üzere önemini korumaktadır.

Köyde 90'lı yıllarda yapılmış olan yapay gölet bölge için yeni bir nirengi noktası oluşturmuştur. Gölet'in Polatlı ana yol aksının yanında olması ve ilçeye I. Yerleşim merkezinden daha yakın konumu sebebiyle gölet etrafında yeni yerleşim dokuları oluşmuştur.

Bölge için geçmişten bugüne varlığını sürdüren bağ alanları da köy için bir nirengi noktası olarak nitelenebilir. Çünkü bu alan diğer tarım alanlarından lokal olarak ayrılp yıllar boyu genişlemesini sürdüren bir yapıya sahiptir.

4.2.6. Örneklem Köy-B Morfoloji Bulguları

Kargalı köyü için kırsal yatay değişim (morfoloji) dinamikleri;

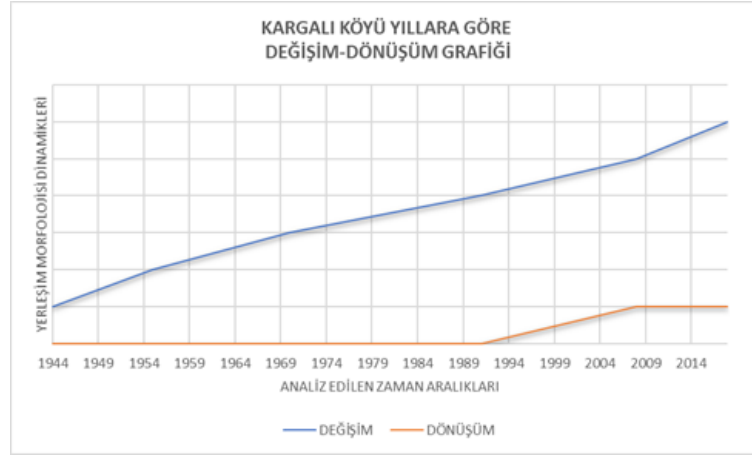
- Kargalı köyü incelenen örneklem köylerin içerisinde en geniş yerleşim alanına sahip olan köydür.
- Köyün ilk kurulumu antik döneme dayanırken elde edilen bilgiler doğrultusunda günümüze ulaşan ilk yerleşim harita ve fotoğraf üzerinde belirtilen vadi içerisinde olan I. Yerleşim bölgesidir.
- Ana yerleşim dışında ilk dönemlerde hayvanların barınması ve mevsimlik olarak kullanılması için görece çok daha küçük ölçekte olan II. Yerleşim bölgesi varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir.
- I. Yerleşim bölgesinde olan nirengi noktaları etrafında kuralsız ve doğal komşuluk sınırları ile oluşmuş ıınsal yerleşim biçimi zamanla değişerek yol izi biçimli yerleşime dönüşmüştür.

- Köyde 90'lı yıllarda oluşturulan yapay gölet bu yıldan sonra köyün özellikle yapısal dinamiklerinde değişime sebep olurken, morfolojik sürekliliğini de dönüşüme uğratmıştır.
- Geçim kaynağı hayvancılık ve tarım olan köy halkı için teknolojinin gelişmesi ve ilçe merkezinde çalışma imkanının artması ile birlikte konutların çoğunluğu mevsimlik olarak kullanılmaktadır.
- Kırsal yerleşim yeri dokusunun kolektif yapısını ve kırsal referanslar etrafında oluşum-gelişim var olan sürekliliği dönüşerek önce bireysel konutlara daha sonra ise yeni kentsel etkileşimli kolektif hafta sonu evlerine dönüşmüştür
- Gelişen yerleşim dokusu köy içerisindeki var olan ulaşım ağlarının da gelişmesine ve yeni ulaşım akslarının oluşmasına sebep olmuştur (EK-5) (Tablo 4.3.).

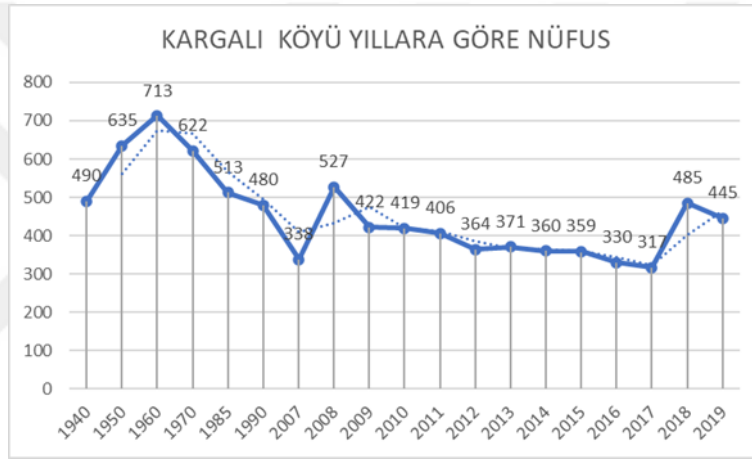
Tablo 4. 3. Kargalı Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Morfolojik Dinamik Değişimleri.

KIRILMA NOKTALARINA GÖRE BELİRLENEN ZAMAN ARALIĞINDA ANALİZ EDİLEN DİNAMİK DEĞİŞİMİ						
II	ÖRNEKLEM KÖYLER	YATAY DEĞİŞİM (MORFOLOJİ)				
	ÇALIŞMA ALANI ÖRNEKLEM KÖYLERİN KATMANLAŞMA DİNAMİKLERİ DEĞİŞİMİ	ÇEVRE-KONUM	İLETİŞİM-ULAŞIM	YAPISAL SINIR	DOLU-BOŞ	SOSYO-MEKANSAL
	ÖA: BABAYAKUP KÖYÜ					
	ÖB: KARGALI KÖYÜ					
	ÖC: KAYABAŞI KÖYÜ					
	ÖD: BEYCEĞİZ KÖYÜ					
	ÖE: YAĞMURBABA KÖYÜ					
					DEĞİŞİM VAR:	
					DEĞİŞİM YOK:	

Kargalı köyünün yıllara göre olan değişim/dönüşüm grafiği ve demografi grafiği yukarıda yapılan dinamik analizlerine göre kronolojik olarak oluşturulmuştur (Grafik 4.3.) (Grafik 4.4.)

Grafik 4. 3.Kargalı Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Morfolojik Dinamik Değişimler-Dönüşüm Grafiği

Grafik 4. 4. Kargalı Köyü, Yıllara Göre Nüfus Değişim Grafiği (URL-10)

4.2.7. Örneklem Köy-B Tipoloji Bulguları

Bu bölümde, Kargalı köyünün tipolojik analizi için bölgede bulunan tüm yapılar incelenmiş ve sahiplerinden izin alınabilen üç konutun yapı kimlik kartları oluşturulmuştur.

4.2.7.1. Kargalı Köyü Yapı Örneği: Kemal Kaya Evi

Doğusundaki köy camisine 300m, kuzeydoğusundaki Hatipoğlu konağına 236 m ve güneydoğusundaki köy odasına 166 m uzaklıkta bulunan yapı köyün batı sınırına inşa edilmiştir.

Avlu zemini ile aynı kottan giriş yapılan rüzgarlıktan sonra 22 cm aşağıda bulunan zemin kat sofası ve bu sofaya açılan iki oda (ilk plan şekline göre), birinci katta ise sofa ve sofaya açılan iki oda ile birlikte toplamda dört odalı olarak inşa edilmiştir.

Günümüzde kullanılmayan yapı mevcut dış etkenler dolayısıyla yıpranmaya başlamıştır. Fakat oturulamaz halde değildir. Yapı etrafı çevrili olmayan büyük bir avlu içerisinde yer almaktadır. 160 m² lik iki katlı yapının kuzeybatısında daha eski yapım yılına sahip olan 83 m² lik kerpiç tek katlı bir ev bulunmaktadır. Yapının kitabesi yoktur.

Yapının zemin katına kuzeybatı cephesinden demir tek kanatlı bir kapı ile girilir. Bu kapı yapının birinci katta bulunan balkon altının sonradan kapanması ile bir rüzgarlık görevi gören ve aynı zamanda sağ tarafa eklenen beton mutfak tezgahıyla da bahçe için küçük bir mutfak nişi haline gelen mekana açılır.

Yapı 1950-58 yılları arasında kerpiç yapı malzemesinden iki katlı olarak inşa edilmiştir. Yapının günümüz kullanıcılarından alınan sözlü bilgilerden Bolulu işçiler tarafından inşa edildiğini ve birinci kat tavan işlerinin bu ustalar tarafından yapıldığı bilgilerine ulaşılmıştır. Hüseyin Kaya'nın oğlu Kemal Kaya için yaptırdığı ev günümüzde kullanılmamaktadır.

Rüzgarlık sağda ve solda kerpiç duvarlar, kuzeybatı da demir profiller ile bölünürken bu girişin tam karşısında yapının ana giriş kapısı ve zemin kat sofa penceresi yer alır. Zemini beton olan bölümün tavanı balkon altına gelen ahşap kirişlemeler üstüne ahşap plaka kaplıdır (EK-6).

Yapının zemin katında;

- Zemin kata kuzeybatı cephesinden bahçe zemini ile aynı kotta muhtes rüzgârlıklı tek giriş vardır.
- 60-65 cm kalınlığında kerpiç örme duvarlıdır,
- Orta sofalı plan şemasına sahiptir,
- Sofanın sağında bir, solunda bir oda ve karşısında muhtes bölüm olmak üzere zemin katta 3 mekan vardır,
- Giriş kapısının karşısında –merdiven altı- muhtes depo vardır,
- Oda tavanları ahşap kirişleme üzeri ahşap plaka kaplıdır,
- Zemin toprak-beton, duvarlar kireç sıvalıdır,
- Zeminden 110 cm yükseklikte dikdörtgen pencereler ile aydınlatılır.

Yapının birinci katında;

- Yapının zemin kat sofasından 12 ahşap basamaklı merdiven ile birinci kat sofasına ulaşılır,
- Yapının duvarları 60-65 cm kalınlığında kerpiçtir,
- Birinci kat sofaya sağda bir, solda bir olmak üzere iki oda açılır,
- Sofanın kuzeybatı duvarından ahşap balkona çıkılır,

- III. Yatak Odası tavanı ahşap göbekli süslemelidir,
- Odalar zeminden 95 cm yüksekliğinde pencereler ile aydınlatılmaktadır.
- Odalarda ve sofalarda ahşap gömme dolaplar orijinal halde bulunmaktadır (EK-6).

4.2.7.2. Kargalı Köyü Yapı Örneği: Hayri Hatipoğlu Evi

Polatlı Kargalı Köyü'nde 367/2 ada parsel üzerinde iki katlı kerpiç ev olarak bulunan Hatipoğlu konağı yaklaşık 600 m² lik bir arsa içerisinde 260,45 m² lik bir parsel üzerindedir.

Köy merkezinde bulunan yapı güneydoğusundaki köy camisine 58m, güney batısındaki köy odasına 70 m, batısındaki Kemal Kaya evine 236 m uzaklıkta inşa edilmiştir.

Avlu zemininden yedi adet beton basamak ile kuzeyden ya da yapının güneyinden üç adet beton basamak ile ilk giriş kapısından ulaşılan yapı iki zeminde, iki birinci katta olmak üzere dört yatak odasından ve iki sofadan oluşmaktadır.

Yapının bulunduğu bahçe beton duvarlar ile çevrilidir. Batı yönünden demir sürgü kapı ile bahçeye giriş yapılmaktadır. Bahçe zemini beton olup ağaçlandırılan kısımları topraktır. Yapının kitabesi yoktur.

Bahçeye giriş yapıldığında sağda (kuzeyde) ilk olarak 64 m² lik konağa sonradan yapışik nizam olarak eklenmiş olan kerpiç yapı, yanında 180 m² lik incelemiş olduğum konak ve diğer yanında yapı sahiplerinin avludaki ilk yapıları olan 60 m² lik kerpiç yapı bulunmaktadır. Avluda solda (güneyde) ise; 12 m² lik kerpiç samanlık ve anbar yapısı bulunmaktadır.

Konak Hayri Hatipoğlu ile yapılan görüşmelerden elde edilen sözlü bilgilerden; Hayri Hatipoğlu'nun babası Hasan Hatipoğlu tarafından 1939 da inşa edilmiştir. Yapı Hasan Hatipoğlu tarafından 13.02.1961 yılında vefat edene kadar kullanılmış, günümüzde oğlu Hayri Hatipoğlu tarafından mevsimlik olarak kullanılmaya devam edilmektedir.

Konak zeminde; sofa, iki yatak odası ve sonradan eklenmiş olan tuvalet, birinci katta; sofa, iki yatak odası ve bir balkon olmak üzere iki kattan oluşmaktadır ve eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir (EK-7).

Yapının zemin katında;

- Zemin kata güneyde (muhtes) avlu kotundan 52 cm aşağıda ve kuzeyde zeminden 80 cm yükseklikte taş hayattan ulaşılır,
- 60-65 cm kalınlığında kerpiç örme duvarlıdır,

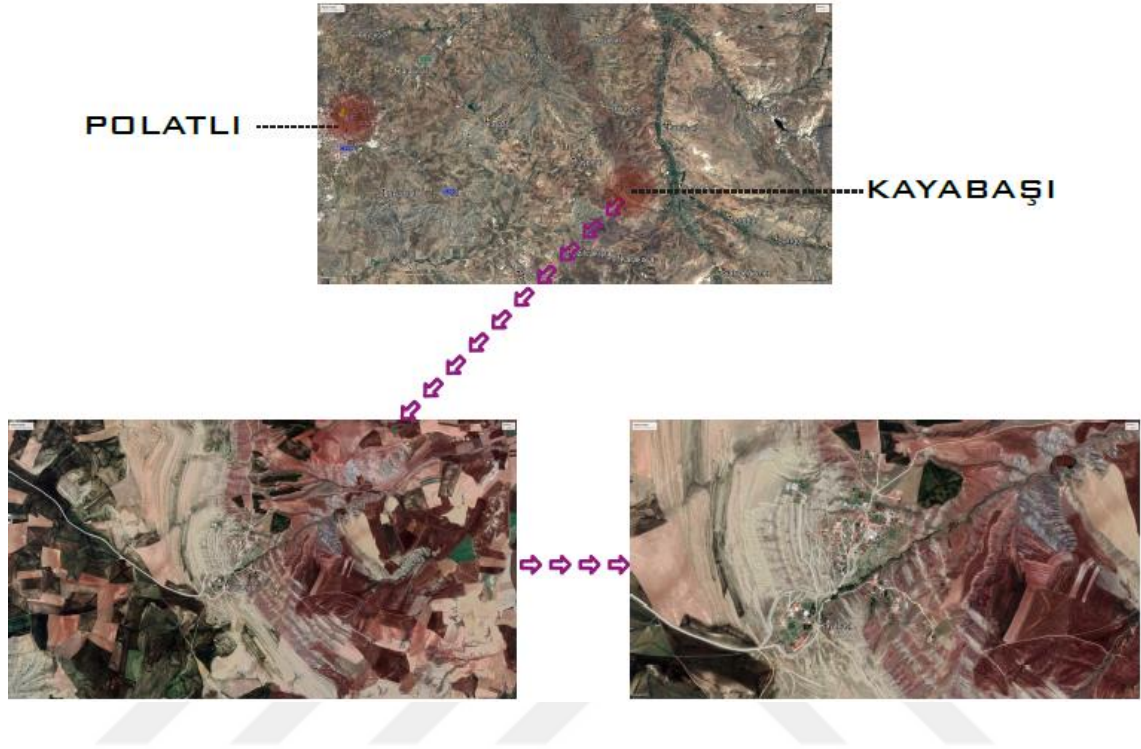
- İç sofalı plan şemasına sahiptir,
- Zemin kat sofaya sağda ve solda birer oda açılmaktadır,
- Zemin kat sofaya güney giriş kapısının yanına sonradan yapı sahiplerince wc eklenmiştir,
- Oda tavanları ahşap kirişlemelidir,
- Zemin seramik kaplı, duvarlar seramik ve kireç sıvalıdır,
- Odalar zeminden 65 cm yükseklikte pencereler ile aydınlatılır.
- Sağdaki ilk odada banyo (muhtes) bulunur,
- Odalarda ahşap orijinal gömme dolaplar mevcuttur.

Yapının birinci katında:

- Yapının zemin kat sofasından 14 ahşap basamaklı merdiven ile birinci kat sofasına ulaşılır,
- Yapının duvarları 60-65 cm kalınlığında kerpiçtir,
- Birinci kat sofaya sağda bir, solda bir olmak üzere iki oda açılır,
- Sofanın güney duvarından ahşap balkona çıkılır,
- Odalarda muhtes olarak eklenmiş banyolar bulunur,
- Odalar zeminden 70 cm yüksekliğinde pencereler ile aydınlatılmaktadır,
- Odalarda ve sofalarda ahşap gömme dolaplar ve nişler orijinal halde bulunmaktadır (EK-7).

4.3. ÖRNEKLEM KÖY C: KAYABAŞI KÖYÜ

Bu bölümde üçüncü örneklem köy olan incelenen Kayabaşı köyü Kayabaşı Polatlı ilçe merkezine 20 km uzaklıkta, Polatlı'nın doğusunda yer almaktadır.

Şekil 4. 62. Kayabaşı Köyü Uydu Görüntüleri, Google Earth, (2019)

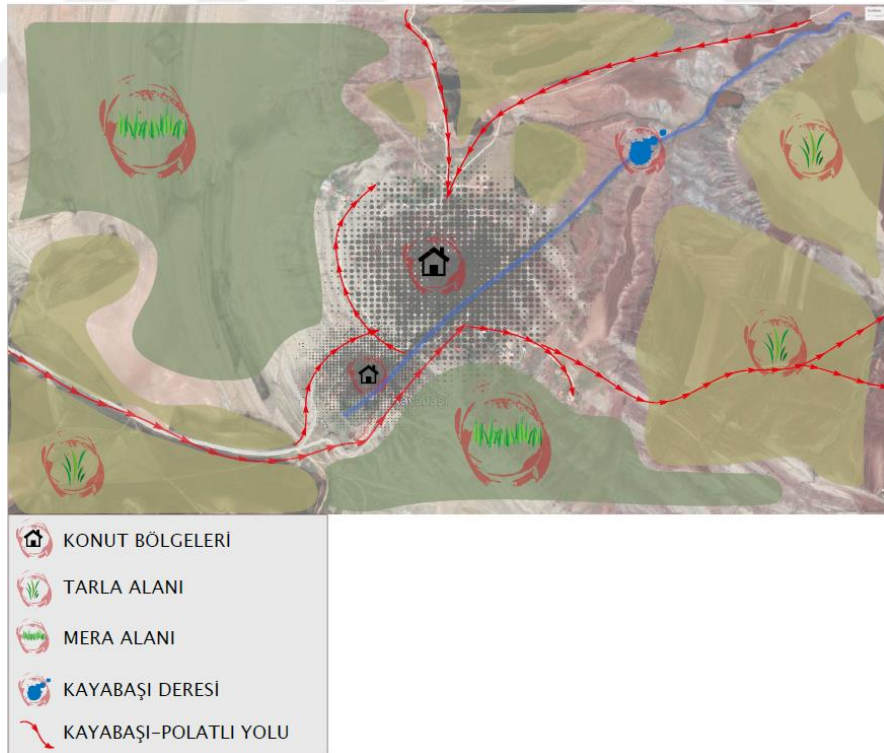
- Köy tepelik arazinin dere içerisine kurulmuş olup yerleşim yeri ve çevresi kayalar ile çevrilidir.
- Köyde yerleşim bölgesini kuzeydoğu-güneybatı aksında kesen köy deresi bulunmaktadır.
- İlk oluşumundan bugüne kayalar arasında olan köyü birçok tepelik çevirmiştir.
- Engebeli arazi sebebiyle; tarım ve hayvancılık ile geçimini sürdüren köy halkı özellikle tarım arazilerini konutlardan daha uzağa konumlandırmışlardır.
- Bölge Antik Çağ'lardan beri iskan görmüş, Roma ve Antik Çağ kalıntıları halen köyde bulunmaktadır.
- Roma dönemine ait evin taban mozaïği köyde bir konutun bahçesinde bulunarak, Polatlı Gordion Müzesi'nde sergilenmektedir.
- Bölgede bulunan yeraltı mağarası ise varlığını sürdürürken girişinin göçtüğü belirtilmiştir (Şekil 4.62.).

- Roma ve Bizans Dönemi iskan görmüş olan köyde bu dönemlere ait konut ve eşya kalıntılarına yoğun şekilde rastlanmaktadır.
- Köyde mevcut yerleşim merkezinin güney ve güneydoğu bölümünde Cumhuriyet Öncesi çokça yapının kalıntısı bulunmaktadır (Erdoğan, 2013).
- Bölgede harabe halindeki konutların ve köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerin sonucuna bakılırsa Cumhuriyet öncesi bilinen ilk yerleşim günümüz yerleşim merkezinin güneydoğu bölümünde bulunan konut harabelerinin olduğu kısımdır.

4.3.1. Çevre-Konum İlişkileri

Kayabaşı köyü yerleşimi Antik ve Roma Dönemi iskanını da barındıran bir köydür. O dönem yerleşim merkezlerinin tam olarak neresi olduğu bilinemese de dönem kalıntıları halen köyde mevcuttur.

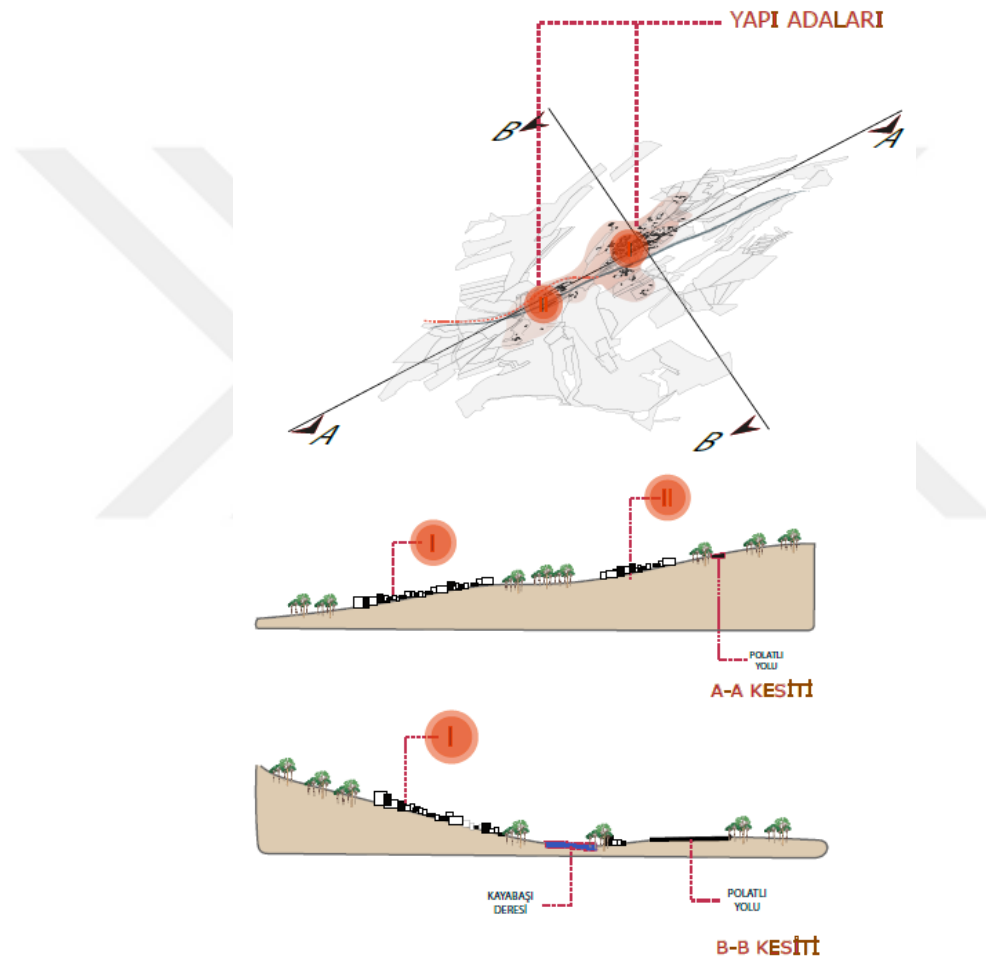
Günümüz yerleşim merkezi cami, köy odası ve köy meydanı merkezlidir. Engelibeli araziye sahip olan köyde evler toplu yerleşim oluşumunun birkaç merkezli halini sergilemektedir (Şekil 4.63.).

Şekil 4. 63. Kayabaşı Köyü Yerleşim Eskizi, Google Earth, (2019).

Bölge yerleşiminin dere aksı boyunca engebeli arazide olması; kurulumunun antik Dönem'e dayandığı da göz önüne alındığında yerleşimdeki ilk olarak güvenlik ve su yakınlığına odaklanıldığı söylenebilmektedir. Hatta buradan yola çıkarak bölge halkının uzun yıllardır tarım ile uğraştığı sonucuna varılabilmektedir.

Diğer örneklem köylere göre burada tarım alanlarının konutlardan uzağa konumlanmış ve bölge topoğrafyası nedeniyle de bahçe tarımı alanlar ve hayvan barınakları her evin kendi bahçesinde bulunur.

Şekil 4. 64. Kayabaşı Köyü Yerleşim Şematik Kesiti

Yukarıdaki şekilde de belirtildiği gibi köyde ilk yerleşim I numaralı bölgede kurulmuştur. Kırsal iklime sahip olan bölge için tepelik alanın güneye bakan kısmı yerleşim için seçilmiştir.

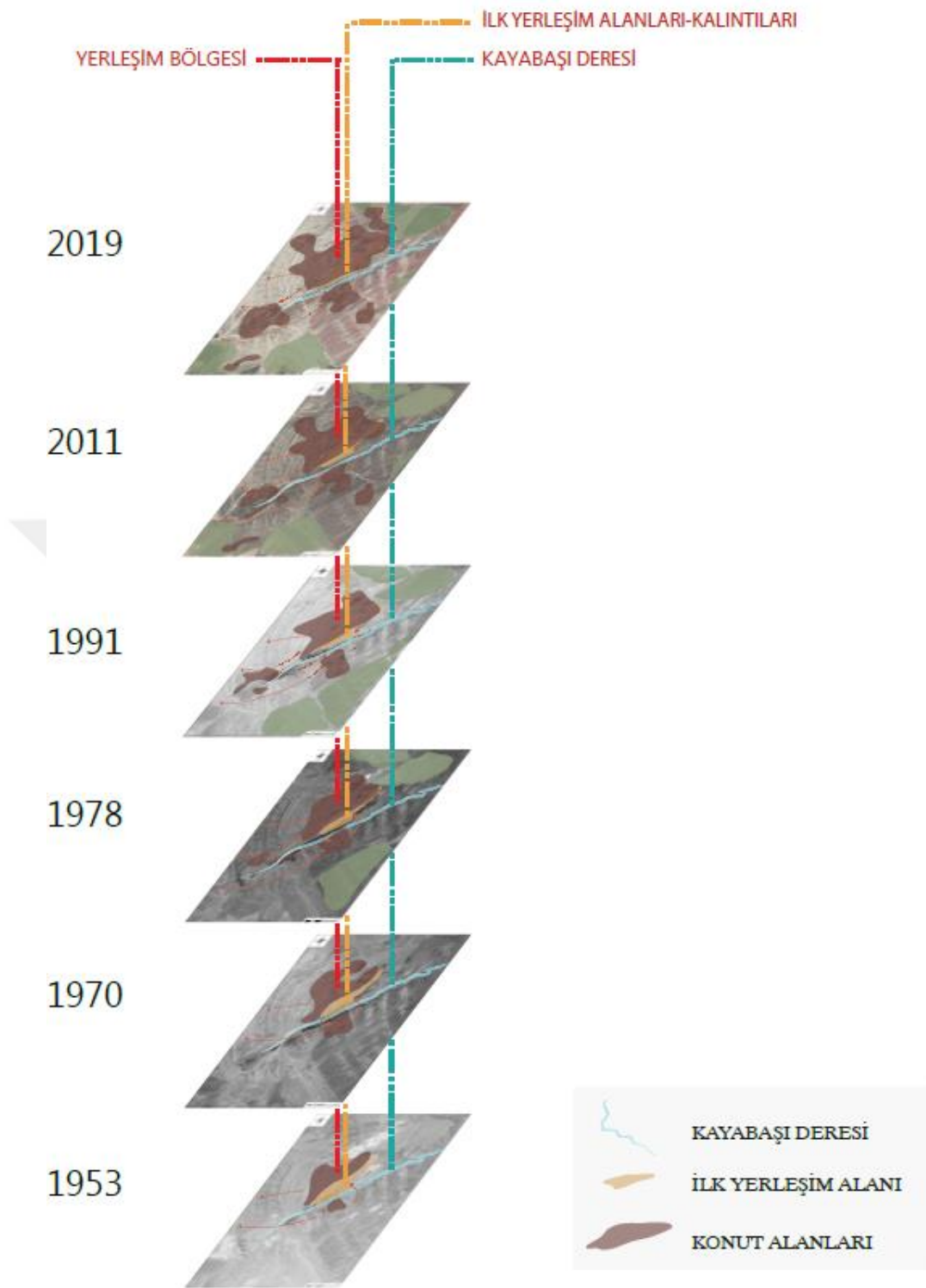
II numaralı yerleşim alanı ise 1970'li yılların sonuna doğru kurulan yeni yerleşim bölgesidir. Polatlı yoluna yakın olan bu II. yerleşim bölümü çoğunlukla hayvan

barınaklarının olduğu ve mevsimlik kullanılan konutların yer aldığı bölgedir. İlk yerleşim alanında olduğu gibi dere içi yerleşim olan bölgede bahçe alanlarının I numaralı yerleşime göre daha çok oluğu görülmektedir (Şekil 4.64.).

Büyük çoğunlukla engebeli araziye sahip olan köyde yerleşim toplu-küme yerleşim özelliği gösterse de arazi topoğrafyası sebebiyle parçalanmış ve yerleşim bölgesinden geçen der aksı boyunca kuralsız ve kırsal peyzaj yerleşimine uygun olan birkaç merkez oluşturmuştur.

Yerleşim ve tarla alanları dışında kalan bölgeler çoğunlukla kayalık olmasının dışında mera alanıdır. Yıllara göre tarla ve mera alanlarında büyük çapta değişimler olmamıştır (Şekil 4.65.).

Şekil 4. 65. Kayabaşı Köyü, Çevre-Konum Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi

4.3.1.1 Yıllara Göre Çevre-Konum İlişkileri

Kayabaşı köyünde yerleşim Antik Çağlar ve Roma Dönemi'ne dayanmakta ve belirtilen dönemlere ait kalıntılar olduğu biliniyor. Buna karşın HGM'den temin edilebilen en eski hava fotoğrafı 1953 yılına aittir. Bu fotoğraflar ve ortofotolar üzerinden koordinatlı ve ölçekli yıllara göre haritalar oluşturulmuş, üzerlerinden grafik anlatımları ile yıllara göre çevre konum ilişkisindeki değişim gösterilmiştir.

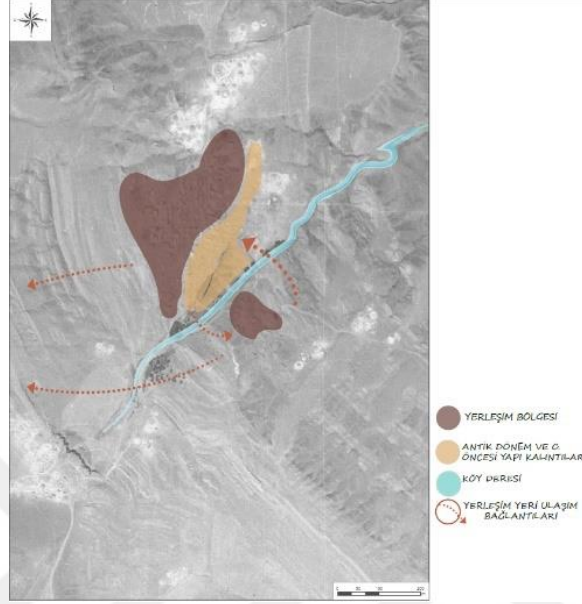

Fotoğraf 4. 22. Kayabaşı Köyü 1953 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

Köyde yerleşimi yapı bazında Cumhuriyet Dönemi öncesi ve sonrası olarak ayırmak mümkündür. Öyle ki 1953 yılı hava fotoğrafları ve köyde yapılan sözlü görüşmeler sonucu Cumhuriyet Öncesi yapıların Kayabaşı deresine daha yakın tepe eteklerinde oluşmuş olduğu görülmektedir. Buna karşın dönem için yeni yapıların kuzeye doğru artmış olduğu gözlenmiştir (Fotoğraf 4.22.) (Şekil 4.66.).

Dönem yapılaşmaları ise eski ve yeni köy cami (1984), köy çeşmesi ve meydan merkezli toplu-küme yerleşim biçimine yakın oluşum özelliği göstermektedir. İlk

yerleşim biçimi bilinmemesine karşın daha eski tarihli yapıların konumlarına bakılarak kayabaşı deresi izini takiben yol izi biçimli lineer bir yerleşim olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Şekil 4. 66. Kayabaşı Köyü, 1953 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi

Artan nüfus ve ihtiyaçlar sonucu 1953 yılındaki yerleşimde köyün dere sınırı ile ayrıldığını kuzey kısmının konut yerleşimine güney kısmının ise tarım alanları ve mevsimlik konaklama için kullanılmaktadır. Arazinin engebeli oluşundan dolayı hayvancılık ile uğraşan hanelerin hayvan barınaklarını konutlarının da içerisinde bulunduğu bahçelerine yapmış olduğu görülmektedir.

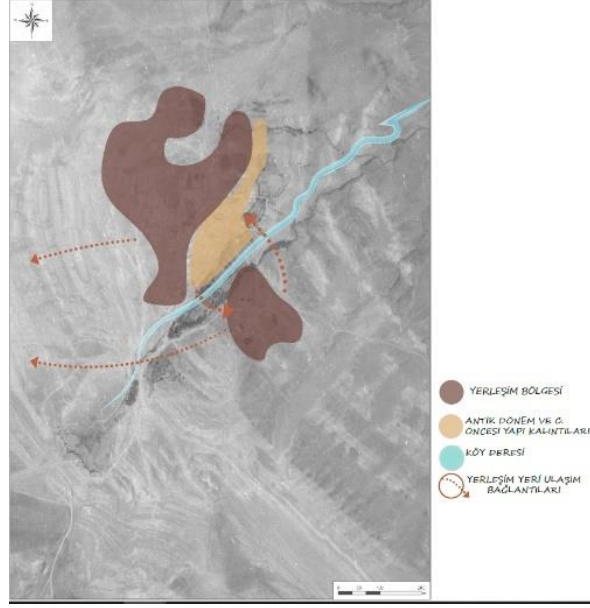
Bölgenin batısında bulunan Polatlı-Kargalı yolu yerleşim için temel referans konumunda değildir. Bu dönem için daha çok düzensiz kırsal yerleşim yerleri oluşumu gözlemlenir. Köyde geri kalan araziler topoğrafya elverdiğince tarım arazisi ve mera alanlarıdır.

Fotoğraf 4. 23. Kayabaşı Köyü 1970 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

Bölgenin 1970 yılına ait değişimi; yerleşimin dere güneyine doğru artması ve artan nüfus sonucu az sayıda da olsa konut bölgesinde artış olmuştur. Buna karşın Kayabaşı köyünde 1953 yılına göre değişimin çok fazla olduğu görülmemektedir (Fotoğraf 4.23.) (Şekil 4.67.).

Bölgede gelişimin 1953-70 yılları arasında yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte yapılan sözlü görüşmelerden edinilen bilgiye göre; yine bu yıllarda Cumhuriyet öncesi yapılmış olan konutların kullanımına son verilerek az da olsa yeni yapılara geçiş başlanmıştır.

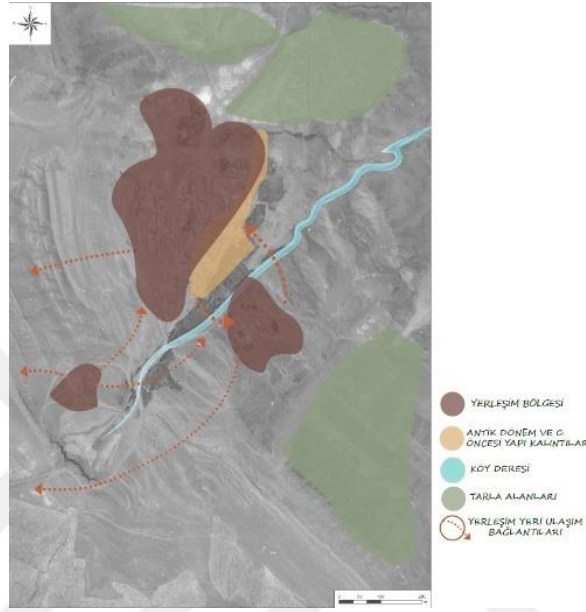

Şekil 4. 67. Kayabaşı Köyü, 1970 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Fotoğraf 4. 24. Kayabaşı Köyü 1978 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

1978 yılında Kayabaşı Köyü'nde konut gelişimi batıda Polatlı yoluna doğru yeni bir kırsal morfolojik biçimlenme şeklini almıştır. Önceki yıllarda farklı dönemlere ait olsa da küme yerleşim özelliği gösteren konutlar bu yıl dahilinde ayrı küme biçimleri oluşturmuştur. Derenin güneyindeki konutların sayısında artış olurken batıda gelişen mekanların çoğu hayvanlar için oluşturulmuş barınaklardır (Fotoğraf 4.24.) (Şekil 4.68.).

Şekil 4. 68. Kayabaşı Köyü, 1978 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi

Bu yıllarda özellikle Cumhuriyet Öncesi yapıların terk edilerek dönem teknolojisi ile kırsal mimariye uygun olarak yapılmış yeni yapılara geçiş yapıldığı okunmaktadır. Yeni yapıların gelişimi ise çoğunlukla ilk yerleşim merkezinin kuzeyine doğru olmuştur.

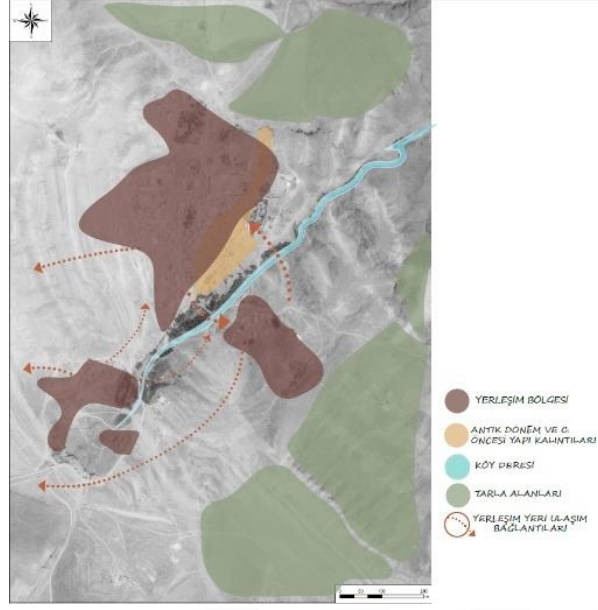
Bölgede gelişen teknoloji ile birlikte tarım alanlarında da artış olmuştur. Daha önceki dönemlerde mera alanı olarak nitelenen yerlerde tarım alanına dönüş gözlenmiştir.

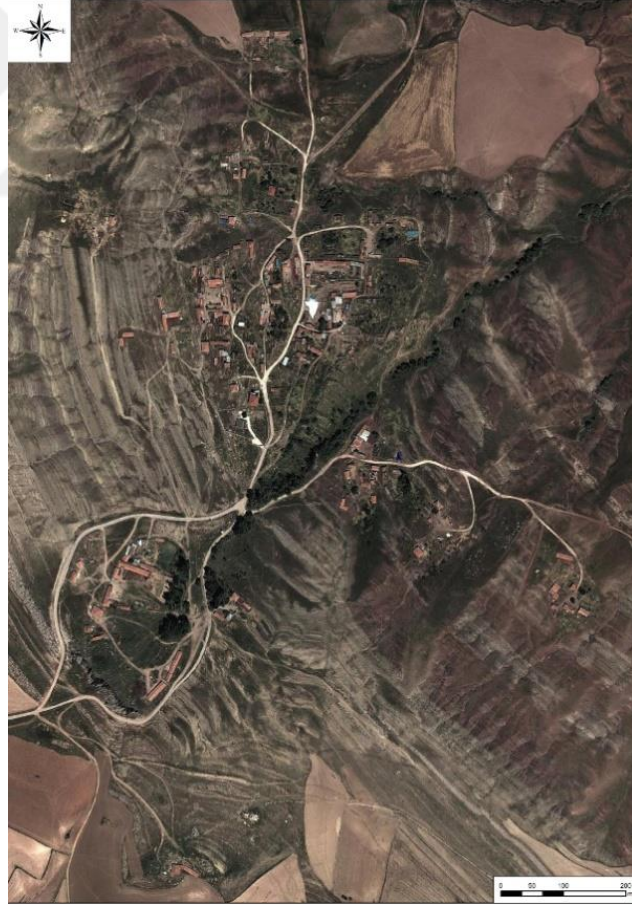
Fotoğraf 4. 25. Kayabaşı Köyü 1991 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

1991 yılında; gelişen teknolojinin engebeli arazilere ulaşma imkan vermesi sonucu tarla alanlarının köy içerisinde de artışı görülmektedir. İlk yerleşim dokusu yanında gelişen diğer yerleşim alanlarının da kendi içerisinde büyümesi sonucu dere izi biçiminde yerleşim oranları artmıştır. Konut gelişimi tüm köy için kurlsız kırsal yerleşim alanı şeklindedir (Fotoğraf 4.25.) (Şekil 4.69.).

Cumhuriyet öncesi yapıların bir kısmının yıkıldığı büyük çoğunluğunun ise artan ihtiyaçları karşılayamaması ve göç sonucu terk edildiği görülmekte ve yeni gelişen yerleşim dokularının aralarında harabe binalar bu dönemde daha çok görülmeye başlamıştır. Bu dönemde de köyde morfoloji dinamiklerinin büyük çaplı değişiminden söz edilemez.

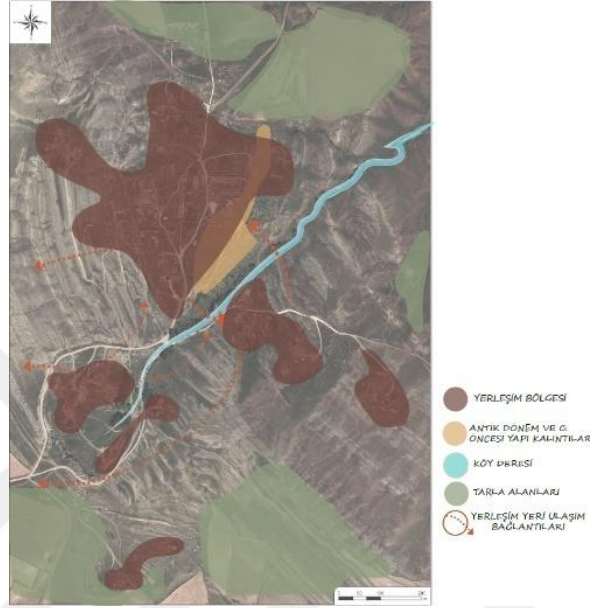

Şekil 4. 69. Kayabaşı Köyü, 1991 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi

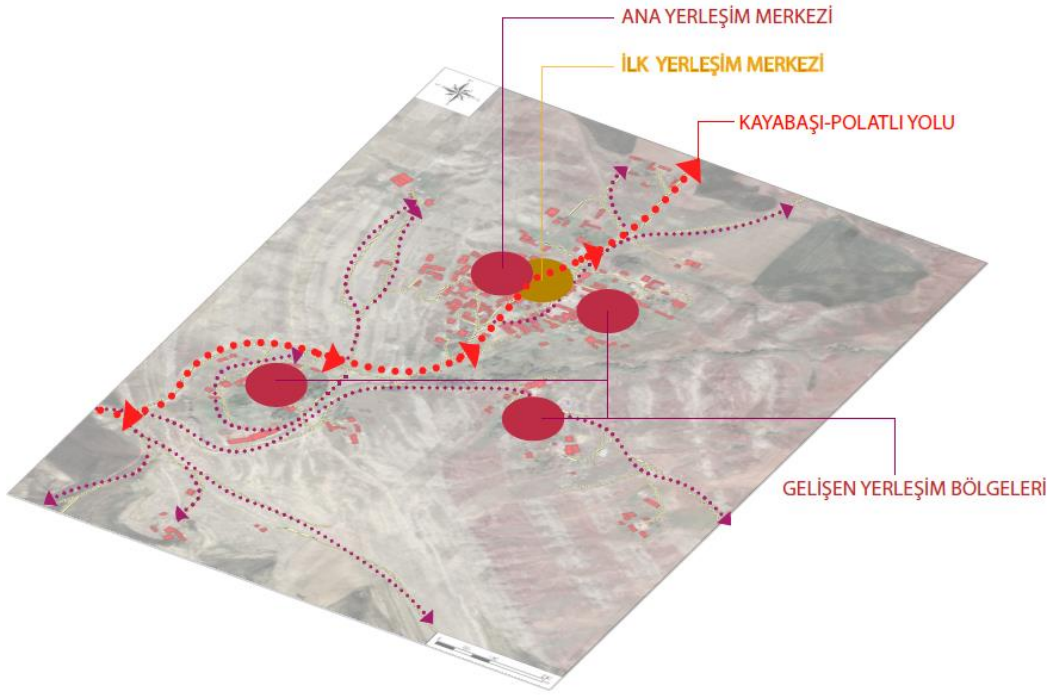
Fotoğraf 4. 26. Kayabaşı Köyü 2011 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

2011 yılındaki veriler okunduğunda; bölgedeki yerleşim biçiminin yol izi biçimine dönmüş olduğu görülmektedir. Kayabaşı deresinin kuzey ve güneyinde konut sayılarındaki artış okunabilmektedir. Terk edilmiş yapıların harabeleri ve betonarme olarak yapılmış olan kırsal konutlar yerleşim bölgelerinin içerisinde bir aradadır (Fotoğraf 4.26.) (Şekil 4.70.).

Şekil 4. 70. Kayabaşı Köyü, 2011 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Köyde ana yerleşim bölgesi ve nirengi noktaları dinamik önemini korurken, Kayabaşı deresi boyunca artan yeni konutlar ve çoğu meranın tarım alanına dönmüşümü köyün bu dönemdeki en dikkat çeken değişimidir (Şekil 4.71.).

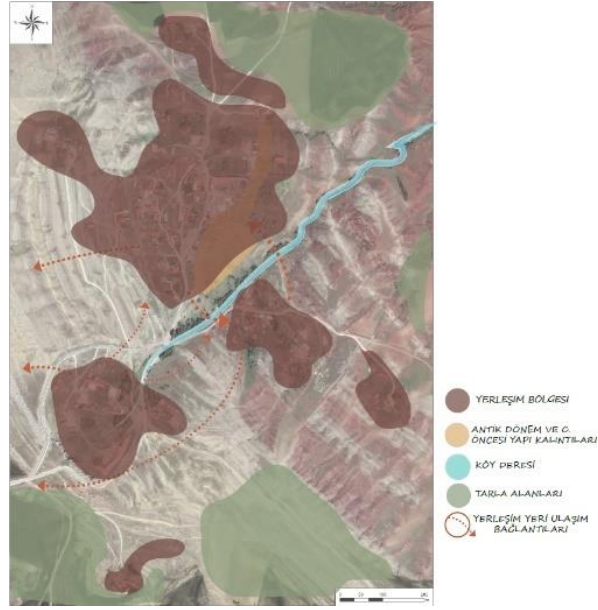

Şekil 4. 71. Kayabaşı Köyü, Çevre-Konum Şematik Gösterim.

Fotoğraf 4. 27. Kayabaşı Köyü 2019 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

2019 yılında köyde bir önceki incelenen yıla göre değişim hemen hemen hiç olmamıştır. Bunda en büyük etken köy halkının ilçe merkezine göç etmesi, genç nüfusun köyde azalması ve ekili alanlar için konutların çoğunun mevsimlik olarak kullanılması sebeptir (Fotoğraf 4.27.) (Şekil 4.72.).

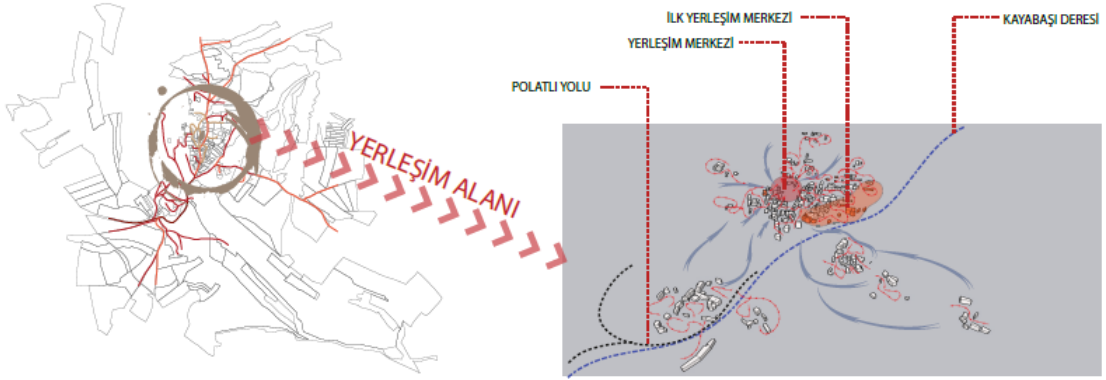
Şekil 4. 72. Kayabaşı Köyü, 2019 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Yine bu dönem için köydeki en büyük değişimin ekili alanların artması olduğu söylenebilmektedir. Köyde kullanıcılarla yapılan sözlü görüşmelerde ise köy halkının yılın çoğunu ilçe merkezinde geçirdiği tarım alanlarının ekimi için mevsimlik olarak köye geldiği bilgisi alınmıştır.

4.3.2. İletişim-Ulaşım Ağları

Kayabaşı köyünün ilçeye bağlantısını sağlayan ana yol bağlantısı köyün batısından geçmektedir. Diğer örneklem köylere göre Kayabaşı köyünde ilçe yolu yerleşim bölgesinin biçimlenişinde temel faktör olmamıştır.

Köyde temel yerleşim doğal morfoloji örüntüsünü takiben doğal kırsal yerleşim yeri şeklinde olup, köy içi yol ağları da belirli bir düzen içerisinde değil doğal morfolojik örüntü ve yapısal gelişime bağlı olarak biçimlenmiştir (Şekil 4.73.).

Şekil 4. 73. Kayabaşı Köyü'ne Yerleşim Yeri Ulaşımlar.

Köyde yerleşimin ilk oluşumundan bugüne kadar en fazla değişiklik olan dinamiklerden biri konut bölgesine yakın tarım alanlarındaki artıştır. Köy halkının yerleşim yerinden uzak düzlük alanlarda tarım yapmaları yanı sıra tarımda makineleşmenin de artması ile konut yakınlarındaki -engebeli-doğal morfolojik örüntünün de tarımsal faaliyetler için kullanılmasına olanak vermiştir. Bu alanlarda oluşan yol izleri de ulaşımı kolaylaştırdığı için konutlarda da artış olmuştur.

4.3.2.1. Yıllara Göre İletişim-Ulaşım Ağları

1953 yılına ait veriler incelendiğinde Kayabaşı köyünü Polatlı ilçe merkezine bağlayan ana yolun köyün batısından geçtiği görülmektedir. Ana arter ise köydeki yerleşim bölgesine doğru uzanıp topoğrafyaya ve konut yerleşime bağlı ışınsal izler oluşturmaktadır (Şekil 4.74.).

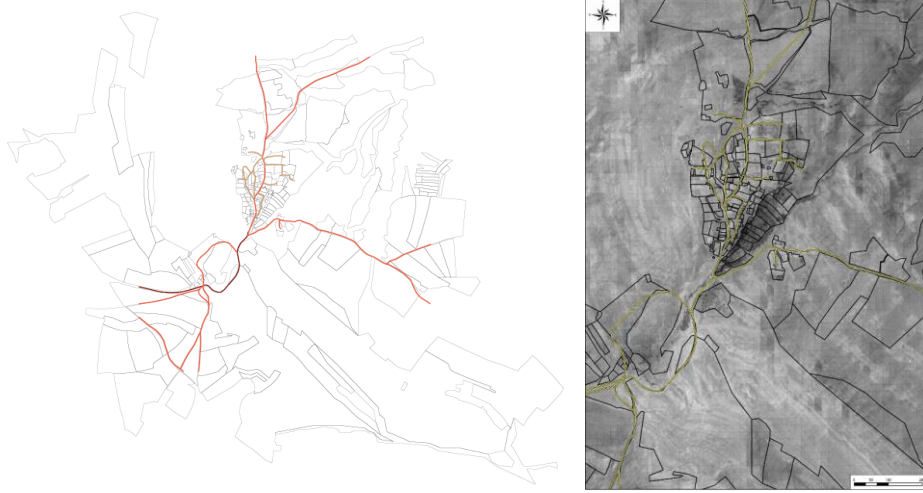

Şekil 4. 74. Kayabaşı Köyü 1953 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM (2019)'den.

Bu yıldaki temel yerleşim Cumhuriyet Öncesi yapıların ve o yıla yakın zamanda inşa edilmiş yapıların olduğu yerleşim bölgesidir. Yerleşim bölgesinde Cumhuriyet Öncesi yapıların olduğu kısımda daha düzenli parsellerin ve yolların olduğu gözlenirken yeni yapıların olduğu bölüm daha düzensiz kırsal yerleşim yeri özelliği sergilemektedir.

Polatlı yolundan gelen aks Kayabaşı deresi izini takip ederken yerleşim yerini kuzey ve güney doğrultusunda iki omurgaya ayırmaktadır. Bu omurga yol izi kuzeyde; nirengi noktalarının olduğu ve güneyde yeni yerleşim dokusunun olduğu bölgeye yönelmektedir.

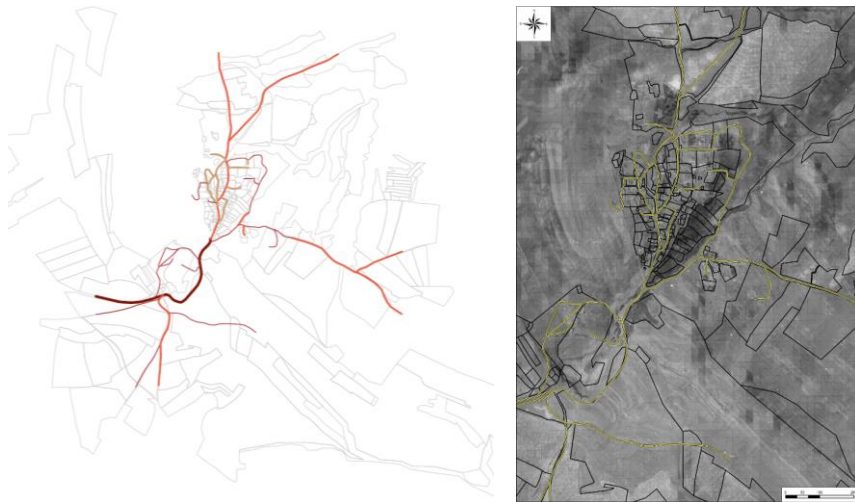
Yol izi kuzeyde konut bahçelerinin etrafından meydan alanına ulaşım sağlayacak şekilde ışımsal şekilde oluşmuştur.

Şekil 4. 75. Kayabaşı Köyü 1970 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM (2019)'den.

1970 yılında bir önceki yıla göre fazla değişim olmamakla birlikte Polatlı yoluna yakın yeni oluşan konutların etrafında doğal morfoloji izini takip eder şekilde yerleşim dokusu etrafında ve içinde yol izleri oluşmuştur. Oluşan bu yeni yol ağları küme biçimli yerleşim yol ağı gibi gözükse de buradaki mekanların ve yolların çoğu hayvan barınakları için yapılmıştır (Şekil 4.75.).

Ana yerleşim bölgelerinde yeni yapılan konutlar çevresinde topoğrafyaya uygun patika yollar oluşmuştur.

Şekil 4. 76. Kayabaşı Köyü 1978 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM (2019)'den.

1978 yılında bölgede yeni oluşan ve genişleyen konut alanları içerisinde merkez odakta kalmak üzere doğal morfolojiyi takip eden patika yolların yaya ve araç yollarına dönüştüğü görülmektedir. Yine bu yıllarda gelişen tarım makinaları ile birlikte bölge mera alanlarının da tarım alanlarına dönüştüğü ve bu bölgelerin ulaşım akslarının oluştuğu görülmektedir (Şekil 4.76.).

Şekil 4. 77. Kayabaşı Köyü 1991 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM (2019)'den.

1991 yılında Kayabaşı köyünde yol ağlarındaki en belirgin değişim daha önceki yıllarda oluşmuş olan yol izlerinin konut bölgelerinin içerisindeki parsellerin çevresinde olan gelişimidir. Kırsal alan politikaları ve kalkınma içerikli çözümler nedeniyle makinalaşmanın artması ve sonucundaki ilçe merkezi ulaşım sıklığı Polatlı ana arterinin önemini korumasını sağlarken yanı sıra yol izi biçime dönüşümü hızlanmış olan köyün yapısal ve ulaşım sınırları az da olsa gelişim göstermiştir (Şekil 4.77.).

Bölgede ulaşım akslarının konut bölgelerinden çok yeni oluşan tarla alanlarına ulaşım için geliştiği haritalardan okunabilmektedir. Hatta konut oluşumunun da ilk olarak yeni tarla sınırlarının belirlenmesi, yeni ulaşım aksının oluşması ve mevsimlik konut inşası olarak gelişme gösterdiğini söylenebilmektedir.

Şekil 4. 78. Kayabaşı Köyü 2011 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM (2019)'den.

2011 yılında; köydeki konut gelişiminin de daha önceki yıllarda oluşmuş yol izlerini takiben gelişmesi bu noktalardaki ulaşım akslarının komşu sınırlarını gözeterek doğal morfoloji izlerini takiben yerleşim bölgesi içi ve çevresi olarak gelişmiş olduğu görülmektedir. Bu yılda köyün güneydoğu bölümünde oluşan yeni tarla parsellerini takiben yol izlerinin oluştuğu ve sonrasında oluşmuş konutların olduğu görülmektedir (Şekil 4.78.).

Şekil 4. 79. Kayabaşı Köyü 2019 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, HGM (2019)'den.

2019 yılında; önceki yıllara göre ulaşım ağlarında büyük değişimler olmazken, yerleşim biçiminin de yol izi biçimine dönüşmüş olduğu görülmektedir. Buna karşın

etkinliği azalmış olsa da ana yerleşim b6lgesindeki nirengi noktaları, merkezli meydan niteliğini s6rd6rmekte ve konut dokuları arasındaki yol izleri bu merkeze ulaşacak şekilde oluştur (şekil 4.79.).

B6lgede Cumhuriyet 6ncesi yapıların-harabelerin olduğu yerleşim yeri terk edilmiş ve yeni konutların da o b6lgeye yapılmaması sebebiyle o b6lgedeki ulaşım aksları etkinliğini yitirmiştir.

Kayabaşı k6y6nde en belirgin değişimlerin yeni tarla parselleri olması 6zellikle engebeli arazilerde araç için oluşan patika yolların oluşumuna neden olmuştur.

4.3.3. Yapısal Sınırlar

Kayabaşı k6y6nde yerleşim Antik D6nem ve Roma'ya dayansa da g6n6m6zde k6y içinde o d6nem yapısal sınırların ne olduğu ve merkezleri ile ilgili net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Buna karşın k6yde bu d6nemlere ait yapısal kalıntılar bulunmakta hatta Roma d6nemine ait bir evin taban mozaiği k6yde bir evin bahçesinde bulunmuş ve Polatlı Gordion M6zesinde sergilenmektedir.

K6y halkının geçimini tarım ve hayvancılık ile sağlaması konut b6lgelerinin yer seçiminde de etken olmuştur. B6lgenin fazlacca engebeli araziye sahip olması tarla için kullanılacak alanların y6zdesini azaltırken bu b6lgelerde hayvancılık daha yaygın geçim kaynağı olarak kullanılmış, hayvan barınakları için yapılan yapılar da yerleşim morfolojisinin gelişiminde 6nemli yer tutmuştur (şekil 4.80.).

yıllarda yerleşim dokusunda kuzeye(tepeye) doğru büyüdüğü haritalardan okunmaktadır (Şekil 4.81.).

Şekil 4. 81. Kayabaşı Köyü 1953 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi. HGM (2019)'den, Polatlı Belediyesi, (2018).

Köyün engebeli arazisi hayvancılık ve tarım ile geçimini sağlayan köy halkının özellikle bahçe alanlarını konutlarından çok uzak bölgelerde yapamamalarına sebep olmuş bunun sonucu olarak ise özellikle bahçe için hemen her konutun içerisinde yer aldığı büyük avluları bulunmaktadır. Tarım arazileri için köyün yapısal sınırlarının bulunduğu bölge incelenen yıl için imkan vermediğinden dolayı bu alanlar için yerleşim yerinden uzak ve daha düzlük olan araziler seçilmiş ve dönemin imkanlarından dolayı bu ulaşım uzunluğu tarım bölgelerinde de mevsimlik konut oluşumuna neden olmuştur.

Şekil 4. 82. Kayabaşı Köyü 1970 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi, HGM (2019)'den, Polatlı Belediyesi, (2018).

1970 yılında; yapısal yerleşimin küme biçimli toplu yerleşim özelliği gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte şekilde belirtilen B yerleşim dokusu, konutların terk edilmesi, yeni yapılara geçilmesi ve eskiyen konutların yıkılması gibi faktörler nedeniyle etkinliği azalmıştır.

Bölgede ilk yerleşimden bugüne konut oluşumu Kayabaşı deresinin kuzeyindeyken 70'li yıllarda yerleşim dokusunun dere güneyinde oluşmaya başladığı görülmektedir (Şekil 4.82.).

Fazlaca engebeli araziye sahip olan köyde yerleşim ulaşılabildiği ölçüde tarla oluşumu, tarlaya giden ulaşım aksları ve ilk olarak mevsimlik kullanılmak üzere yapılmış konutlar sırasında ilerlemektedir. Bu bağlamda bakıldığında 1970 yılında da köydeki yerleşim merkezinin güneyinde yeni oluşmaya başlayan tarım alanları içerisinde ve etrafında konut gelişiminin başladığı görülmektedir.

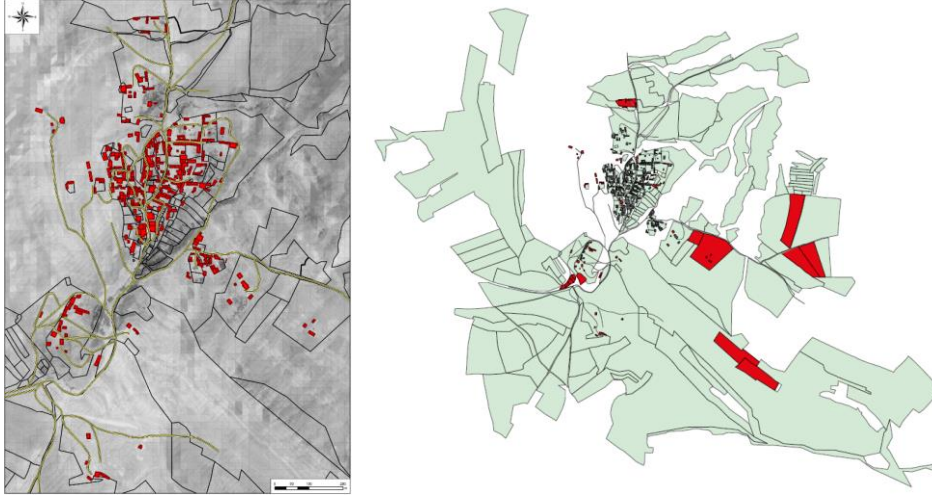
Daha önceleri dere izini takip eden büyümenin güneye doğru da artması yerleşim biçimine etki ettiği haritalar üzerinden gözlemlenir.

Şekil 4. 83. Kayabaşı Köyü 1978 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi, HGM (2019)'den, Polatlı Belediyesi, (2018).

1978 yılında; bir önceki döneme göre fazla bir değişim olmamakla birlikte ana yerleşim merkezindeki yeni konutlarda kuzey ve doğuda çoğalma gözlemlenir. Köyün Polatlı yol arterine doğru olan kısımda ise çoğunlukla hayvan barınması için ve az da olsa mevsimlik kullanılmak üzere konutların yapıldığı görülmektedir. Bu yeni yerleşim dokusu oluşumu ise köyde kümelenmiş toplu yerleşim biçimini lineere çeviren en önemli gelişim olmuştur (Şekil 4.83.).

Özellikle Kayabaşı deresi güneyinde olmak üzere, tarla alanları içerisine yapılan mevsimlik konutlara da ulaşım aksları güçlendikçe konutların yenileri eklenmiş ve yeni yerleşim dokusu oluşumu başlamıştır.

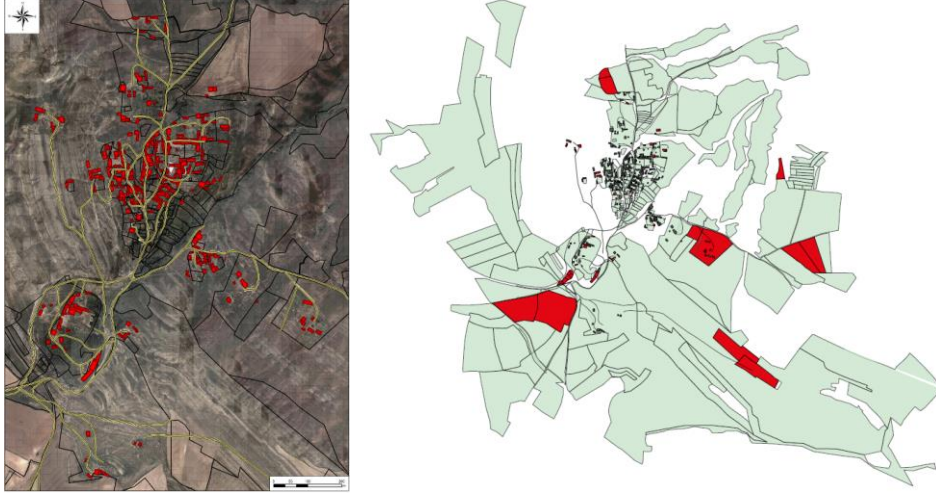

Şekil 4. 84. Kayabaşı Köyü 1991 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi. HGM (2019)'den, Polatlı Belediyesi, (2018).

1991 yılında; teknolojinin gelişimi ve kalkınma planlarının kırsal bölgeler için yenilikleri ile birlikte konut yerleşimi değişimi hızlanmıştır. Bu dönemde bölgede çoğu mera alanının tarım alanına döndüğü ve daha önce de belirtildiği gibi ilk olarak tarım alanları içerisinde mevsimlik kullanım amacıyla yapılan konutların zamanla artarak yeni bir yerleşim dokusu biçimi oluşturduğu gözlemlenir (Şekil 109).

Yeni oluşan konutların parsel alanları ve bahçelerinin rastsal oluşumu ve ilk dönem yapılarına göre daha düzensiz oluşumlar vardır.

Bu dönemde bölgede Polatlı yolu yakınında oluşan yeni yerleşim dokusu alanında konutların çoğaldığı ve kurgusal bir biçimlenişte değil ancak merkez olarak kendi içerisinde toplu yerleşim şekline yakın olduğu gözlenir.

Şekil 4. 85. Kayabaşı Köyü 2011 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi. HGM (2019)'den, Polatlı Belediyesi, (2018).

2011 yılında; yerleşim dokusu özellikle kuzey ve güneyde olmak üzere tüm alanlarda az da olsa büyüme göstermiştir. Cumhuriyet Öncesi yerleşim yerinin büyük çoğunlukla terk edildiği ve yapıların harabe halinde olduğu görülmektedir. Bölgede bulunan su kaynağı izli büyüme, yerini eski mera-yeni tarla alanlarına doğru olan büyüme bırakmış durumdadır (Şekil 4.85.).

Mera alanlarının tarla alanlarına, oradan ise yapı parsellerine bölüntülendiği bir önceki yıl analizinde daha net okunabilmektedir.

Çoğu mevsimlik olarak kullanılan ana yerleşim dokusundan uzaktaki yapıların yakınlarına yeni yapıların eklenmesiyle birlikte yerleşim biçimlenişinde kuralsız bir büyüme gözlenir.

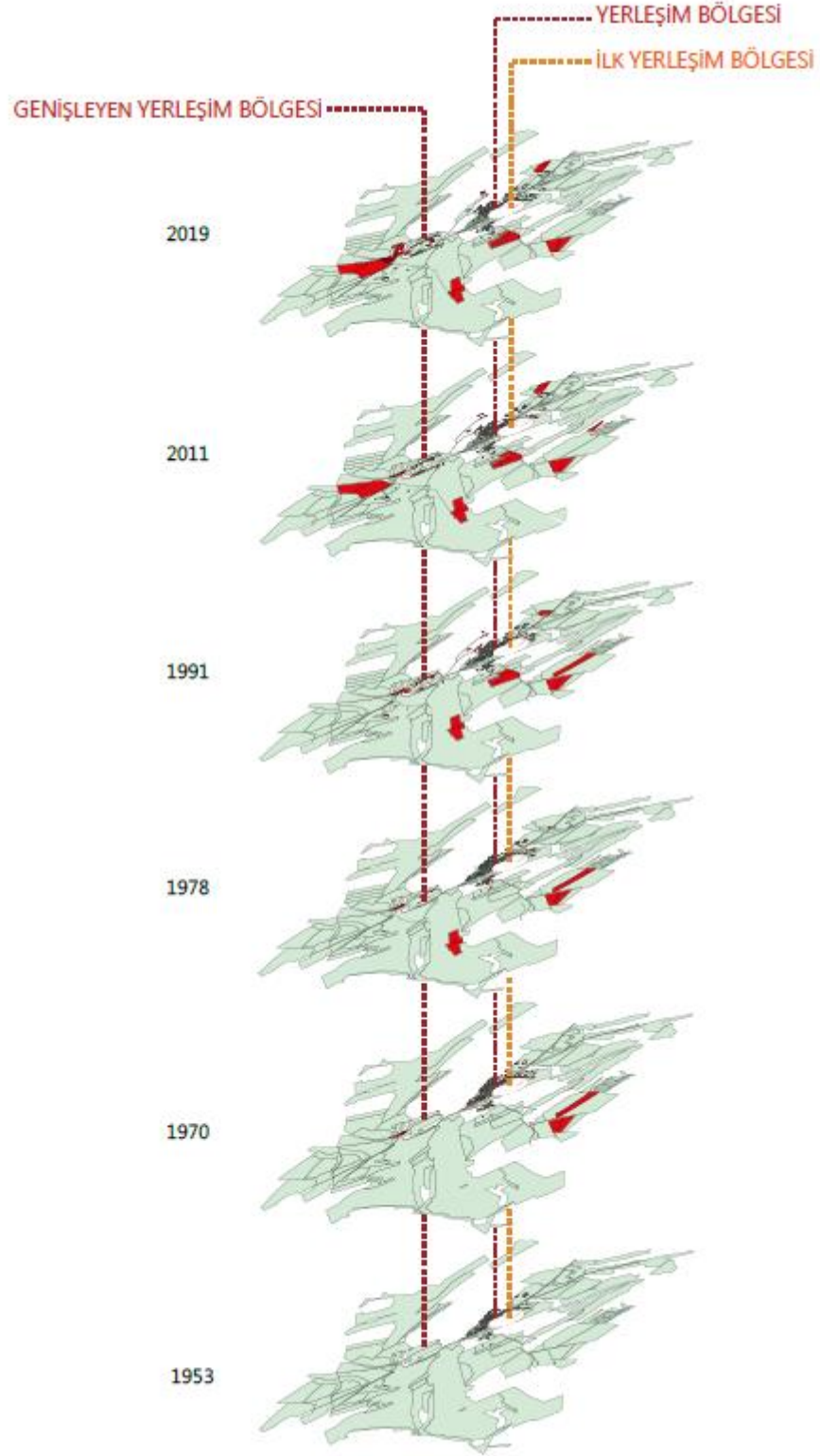
Bölgedeki yerleşim biçimi ise toplu yerleşimden lineer fakat kuralsız ve birkaç kollu yerleşim biçimine döndüğü görülmüştür.

Şekil 4. 86. Kayabaşı Köyü 2019 Yılına Ait Hava Fotoğrafı ve Parsel Değişimi, HGM (2019)'den, Polatlı Belediyesi, (2018).

2019 yılında; bir önceki döneme göre büyük değişimler yoktur. Buna karşın yeni konutlarda artış olduğu ve yeni oluşan yerleşim dokularının kurlsız gelişiminin devam ettiği görülmektedir (Şekil 4.86.).

Özellikle konut yerleşiminde Kayabaşı köyü için nirengi noktalarının sabit olduğu ana yerleşim bölgesi hala merkez olarak görülse de uzak tarla alanlarında yeni oluşmaya başlamış yerleşim dokuları sebebiyle bölge dağınık konut yerleşimi özelliğine dönüşmüştür (Şekil 4.87.).

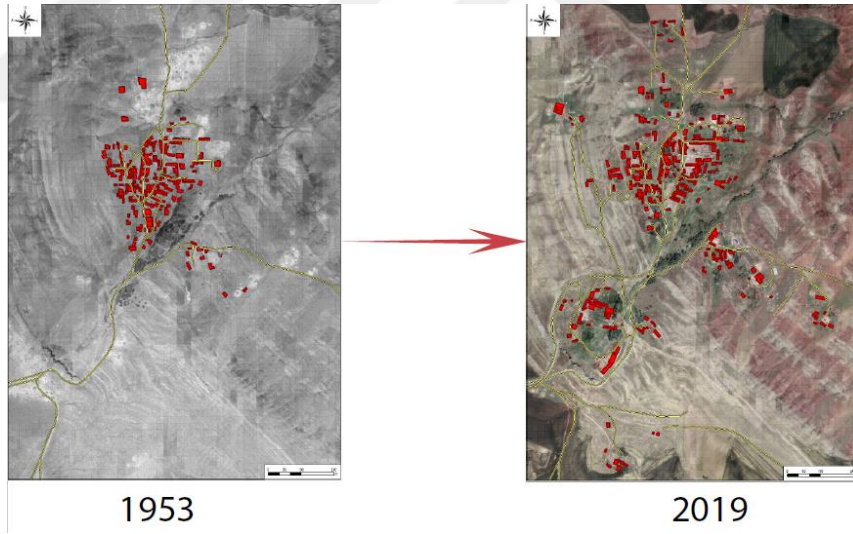
Şekil 4. 87. Kayabaşı Köyü, Yapısal Sınırlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi.

4.3.4. Dolu-Boş Alanlar

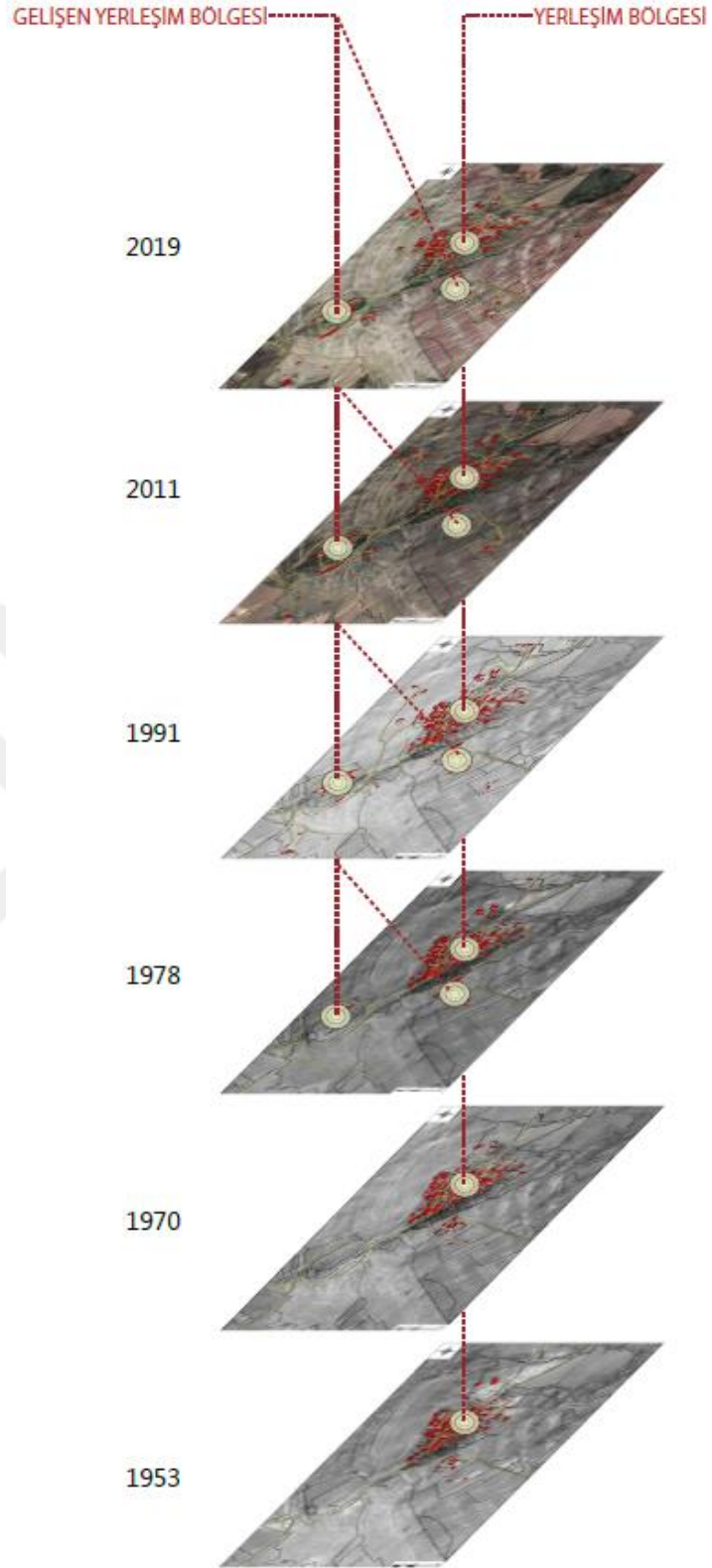
Kayabaşı köyüne ait ulaşılabilen ilk hava fotoğrafı 1958 yılına aittir. Bölgenin antik döneme kadar uzanan iskanı olsa dahi ulaşılabilen Cumhuriyet Öncesi ve sonrası yerleşim yerleri ve yapı adalarından oluşmaktadır. Yapı parselleri konut ve bahçe tarımının da içerisinde bulunduğu avlulardan oluşmaktadır. Özellikle bölgenin engebeli araziye sahip olması tarım alanlarının konut bölgelerinden uzakta oluşmasına ve bahçe tarımının her konutun yakınında olmasına sebep olmuştur.

Kuralsız ve doğal morfoloji izlerini takip eden yapısal yerleşimde sınırlar kendi komşuluk izleri ile belirlenmiş ilk olarak nirengi noktaları merkezli küme toplu yerleşim özelliği gösteren yapılaşmalar, sonraları kuralsız lineer ve dağınık yerleşim biçimlerine dönüşmüştür.

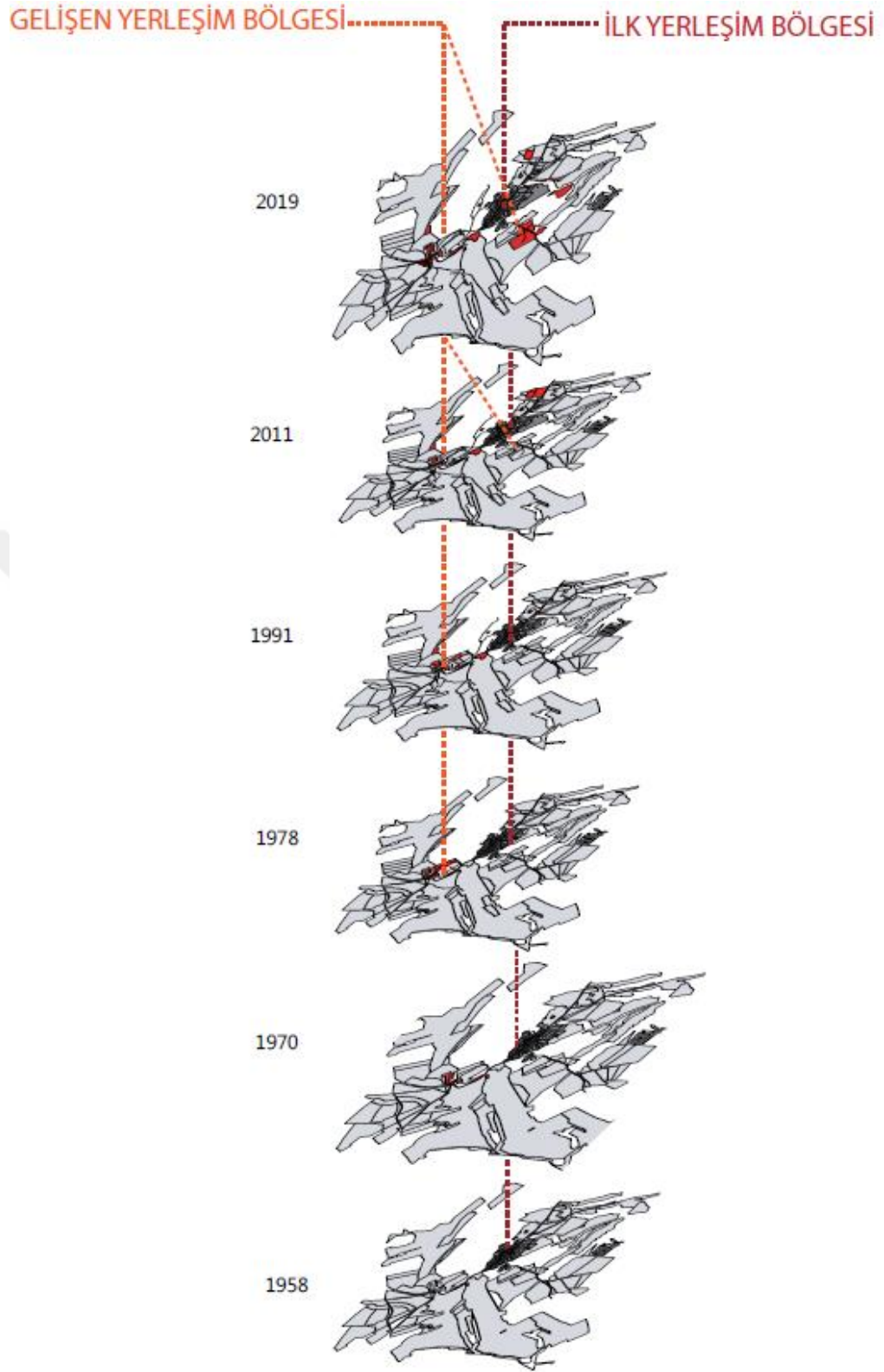
Engelibeli araziler bölgede tarım alanlarının konut alanları uzağında oluşumuna neden olmuş, fakat gelişen teknoloji ve ulaşım akslarının çoğalması ile birlikte mera alanları bölgede çoğunlukla tarım alanlarına dönüşmüştür (Şekil 4.88.) (Şekil 4.89.) (Şekil 4.90.).

Şekil 4. 88. Kayabaşı Köyü, Dolu-Boş Alan Dinamiği Zamansal Değişimi (1944-2019). Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi, HGM (2019)'den, Polatlı Belediyesi, (2018).

Şekil 4. 89. Kayabaşı Köyü, Dolu-Boş Alanlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Hava Fotoğrafları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi.

Şekil 4. 90. Kayabaşı Köyü, Dolu-Boş Alanlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi

4.3.5. Nirengi Noktaları

Kayabaşı köyü yerleşim dokusu cami, çeşme ve köy odası yapılarının olduğu meydan çevresinde oluşmuştur. Bu meydandan ışınal izlerle gelişen konutların her biri nirengi noktalarına ulaşacak şekilde konumlanmıştır. Köyün bölgeye kurulumunda temel faktör olan Kayabaşı deresi bölge için morfolojik bir nirengi noktası sayılır.

İlk olarak dere kuzeyinde, tepe yamacına kurulan yerleşim dokusu günümüzde köyde her bölgede kuralsız ve dağınık şekilde bulunmaktadır. Tarım alanlarına kurulan tekil konutların; ulaşımın da kolaylaşması sonucu komşulukları çoğalmış ve kuralsız yerleşim büyümesi olmuştur.

İlk yerleşim dokusundaki nirengi noktaları günümüzde önemini korusa dahi konutların dağınık ve farklı merkezli biçime dönüşümü ve birbirleri arasındaki mesafe ana yerleşim dokusu merkezinin öneminin azalmasına hatta toplu yerleşim biçimli konutların lineer ve dağınık biçime dönüşümüne sebep olmuştur.

Köyde etkisini koruyan tek nirengi noktasının Kayabaşı deresi olduğu ve yerleşimin hala dere aşağısı-yukarısı gibi tanımlamalarla yapıldığı yapılan sözlü görüşmelerce alınan bilgidir.

4.3.6. Örneklem Köy-C Morfoloji Bulguları

Kayabaşı köyü için kırsal yatay değişim (morfoloji) dinamikleri;

- Köydeki ilk iskan tarihi Antik Dönem ve Roma'ya dayanırken bu döneme ait kalıntıların azlığı ve o dönem yerleşim dokusunun okunamamasından dolayı köyde ilk yerleşim yeri Kayabaşı deresinin kuzeyi olarak belirlenmiştir.
- Ana yerleşim yeri olarak belirtilen konut bölgesi çok sayıda Cumhuriyet Öncesi yapı ve yapı kalıntılarını barındırmaktadır. Bunlar ise yapısal ve yerleşim biçimi gelişmelerinin değişimini harita üzerinden gözlenmesine imkan vermiştir.
- Ana yerleşim yerindeki nirengi noktaları etrafında toplu yerleşim özelliği gösteren yapısal gelişim zamanla düzensiz lineer biçime dönüşmüş ve birbirinden uzak noktalarda oluşan konutlar gösteriyor ki gelecek yıllarda bu düzensizlik artarak köy morfolojik yerleşiminde biçimsel bozulmalara yol açmaktadır.
- Tarım geçim kaynaklarından biri olmasına karşın 1958 yılındaki haritalardan okunduğu üzere tarım alanları konut bölgelerinin çok uzağında konumlanmıştı. Günümüzde ise gelişen tarım aletleri nedeniyle tarım alanlarının konut yakınlarında arttığı gözlenirken bunun yanında uzakta olan tarım alanlarının

içerisine de komşu parselli ve düzensiz yerleşmiş konut dokuları oluşmaya başlamıştır.

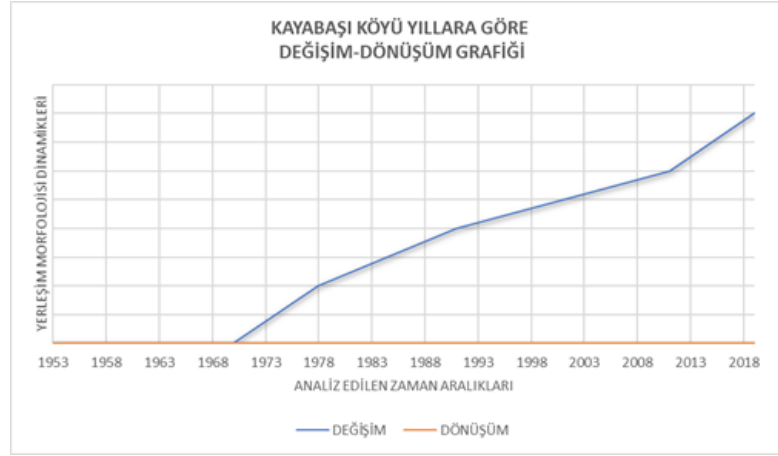
- Bölge dinamiklerinde dönüşüm olmamakla birlikte mevcut morfoloji izlerinin süreklilikle gelişimi görülmektedir.

Kırsal kimliğini korumaya devam eden köyde gelişimin az olması ve çok sayıda göç vermesi bölgenin kırsal kimliğinin henüz dönüşüme uğramasına da terk edilmek üzere olduğu sonucuna varılabilmektedir (EK-8) (Tablo 4.4.).

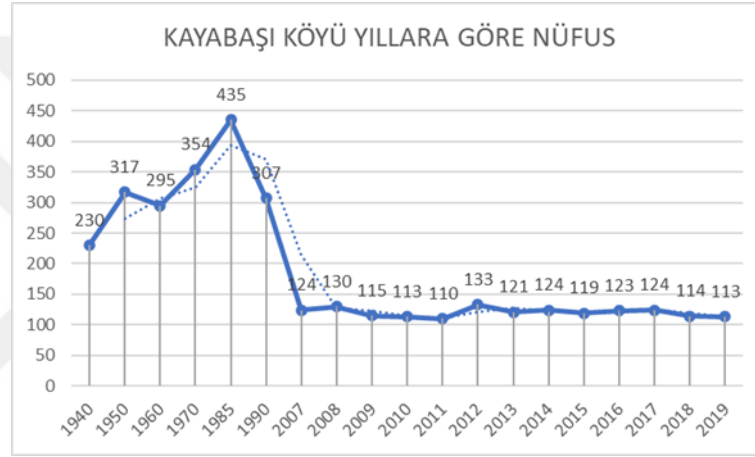
Tablo 4. 4. Kayabaşı Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Morfolojik Dinamik Değişimleri.

KIRILMA NOKTALARINA GÖRE BELİRLENEN ZAMAN ARALIĞINDA ANALİZ EDİLEN DİNAMİK DEĞİŞİMİ						
II	ÖRNEKLEM KÖYLER	YATAY DEĞİŞİM (MORFOLOJİ)				
	ÇALIŞMA ALANI ÖRNEKLEM KÖYLERİN KATMANLAŞMA DİNAMİKLERİ DEĞİŞİMİ	ÇEVRE-KONUM	İLETİŞİM-ULAŞIM	YAPISAL SINIR	DOLU-BOŞ	SOSYO-MEKANSAL
	ÖA: BABAYAKUP KÖYÜ					
	ÖB: KARGALI KÖYÜ					
	ÖC: KAYABAŞI KÖYÜ					
	ÖD: BEYCEĞİZ KÖYÜ					
	ÖE: YAĞMURBABA KÖYÜ					
DEĞİŞİM VAR:						
DEĞİŞİM YOK:						

Kayabaşı köyünün yıllara göre olan değişim/dönüşüm grafiği ve demografi grafiği yukarıda yapılan dinamik analizlerine göre kronolojik olarak oluşturulmuştur (Grafik 4.5.) (Grafik 4.6.).

Grafik 4. 5. Kayabaşı Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Morfolojik Dinamik Değişimler-Dönüşüm Grafığı

Grafik 4. 6. Kayabaşı Köyü, Yıllara Göre Nüfus Değişim Grafığı (URL-10)

4.3.7. Örneklem Köy-C Tipoloji Bulguları

Bu bölümde, Kayabaşı köyünün tipolojik analizi için bölgede bulunan tüm yapılar incelenmiş ve sahiplerinden izin alınabilen bir konutun yapı kimlik kartı oluşturulmuştur.

4.3.7.1. Kayabaşı Köyü Yapı Örneği: Hüseyin Öner Evi

Polatlı Kayabaşı Köyü'nde 159/5 ada parsel üzerinde tek katlı kerpiç ev olarak bulunan Öner evi yaklaşık 6.343,67 m² lik bir arsa içerisinde 108,10 m² lik bir alana inşa edilmiştir. Köyün kuzey girişinde bulunan yapı köy merkezine yaklaşık 200 m uzaklıkta konumlanmıştır.

Çevrili bir bahçesi olmayan yapı günümüzde atıl olarak kalmıştır. Toplamda üç kapalı mekânı olan evin oda tavanlarının büyük kısmı göçmüş vaziyettedir. Sahiplerinin aynı ada parsel üzerinde yeni bir ev inşa etmeleri sonucu kullanımına son verilmiştir.

Yapı köyün kuzey çıkışında ve köy merkezinden uzakta yer aldığından dolayı etrafında yapı yoğunluğu azdır. Yapının bulunduğu arsada ev, ambar, ahır, tezeklik ve harabe yapıları yer almaktadır. Yapının kitabesi yoktur.

Öner Evi'nin güney cephesi boyunca yerden yükseltilmiş taş hayat bulunur. Ahşap kirişlemelerin yapı iç mekanından uzaması ile örtülen hayat tavanı beş adet 150*150 ebatlarında ahşap kolon ile taşınmaktadır. Bu yarı açık mekanın yan duvarları yapının kapalı mekan duvarlarının devamı şeklinde hayatı iki yandan kapamıştır. Batı duvarında bulunan ocak sonradan kapatılarak sıvanmıştır. Hayat zemini toprak olup zemin sağında orijinal yapım amacı buğday depolamak olan iki çukur bulunmaktadır.

Hüseyin Öner ile yapılan görüşmelerden alınan bilgilere göre Kayabaşı Köyü muhtarı Hüseyin Öner'in dedesinin babası Süleyman (soyadı kanunundan önce) tarafından H. 1263 M. 1847 yıllarında inşa edilmiştir. Günümüzde Hüseyin Öner ve kardeşleri ile ortak olan ev âtil durumda ve aktif kullanıcısı bulunmamaktadır.

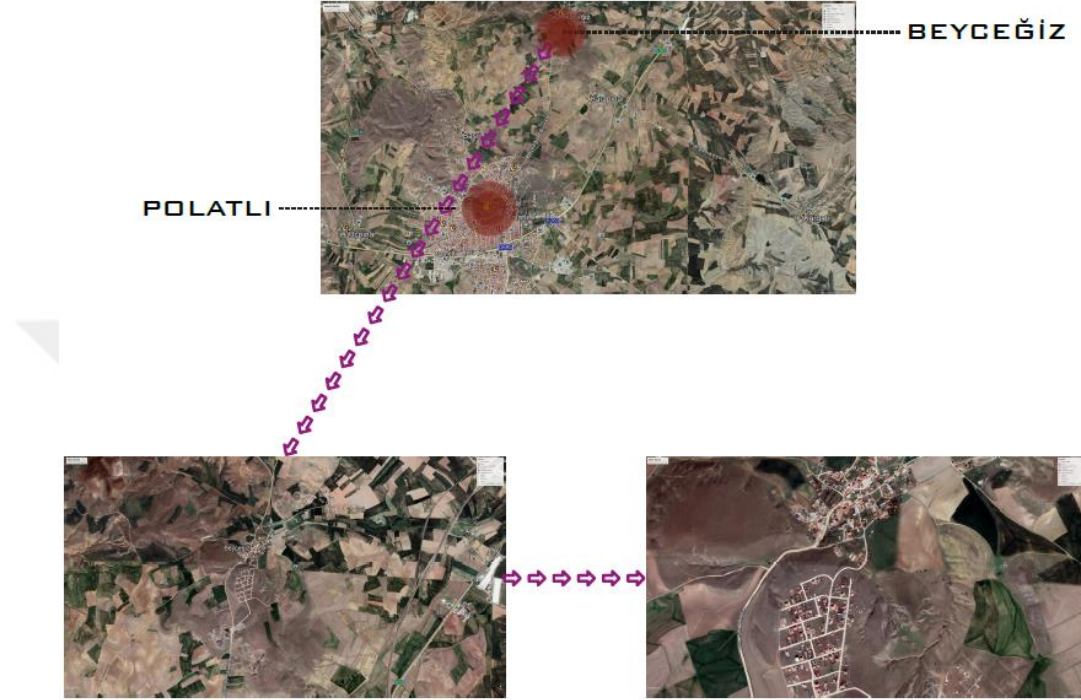
Dikdörtgen ve iç sofalı (bağlayıcı sofa) plan şekline sahip konağın ana girişi yapının güney cephesindedir. Yapı zeminden 1,70 m yükseklikte taş temel üzerine kerpiç duvarlar kullanılarak inşa edilmiştir (EK-9).

Yapının zemin katında:

- Zemin kata avlu kotundan 170 cm taş hayattan ulaşılır,
- 60-65 cm kalınlığında kerpiç örme duvarlıdır,
- İç sofalı plan şemasına sahiptir,
- Zemin kat sofaya sağda ve solda birer oda açılmaktadır,
- Oda tavanları ahşap kirişlemelidir,
- Zemin toprak, duvarlar fazlaca dökülmüş kireç badanalıdır,
- Orijinal olarak duran doğramaların çoğu tahrip olmuştur.
- Yatak odası ve baş odada banyoluk bulunuyor,
- Odalarda ahşap orijinal gömme dolaplar mevcuttur,
- Baş oda ve yatak odasında kapanmış birer pencere bulunmaktadır.

4.4. ÖRNEKLEM KÖY D: BEYCEĞİZ KÖYÜ

Bu bölümde dördüncü örneklem köy olan incelenen Beyceğiz köyü Polatlı'nın kuzeyinde ilçe merkezine 7 km, Ankara -Polatlı karayoluna yaklaşık 3,6 km uzaklıkta yer almaktadır.

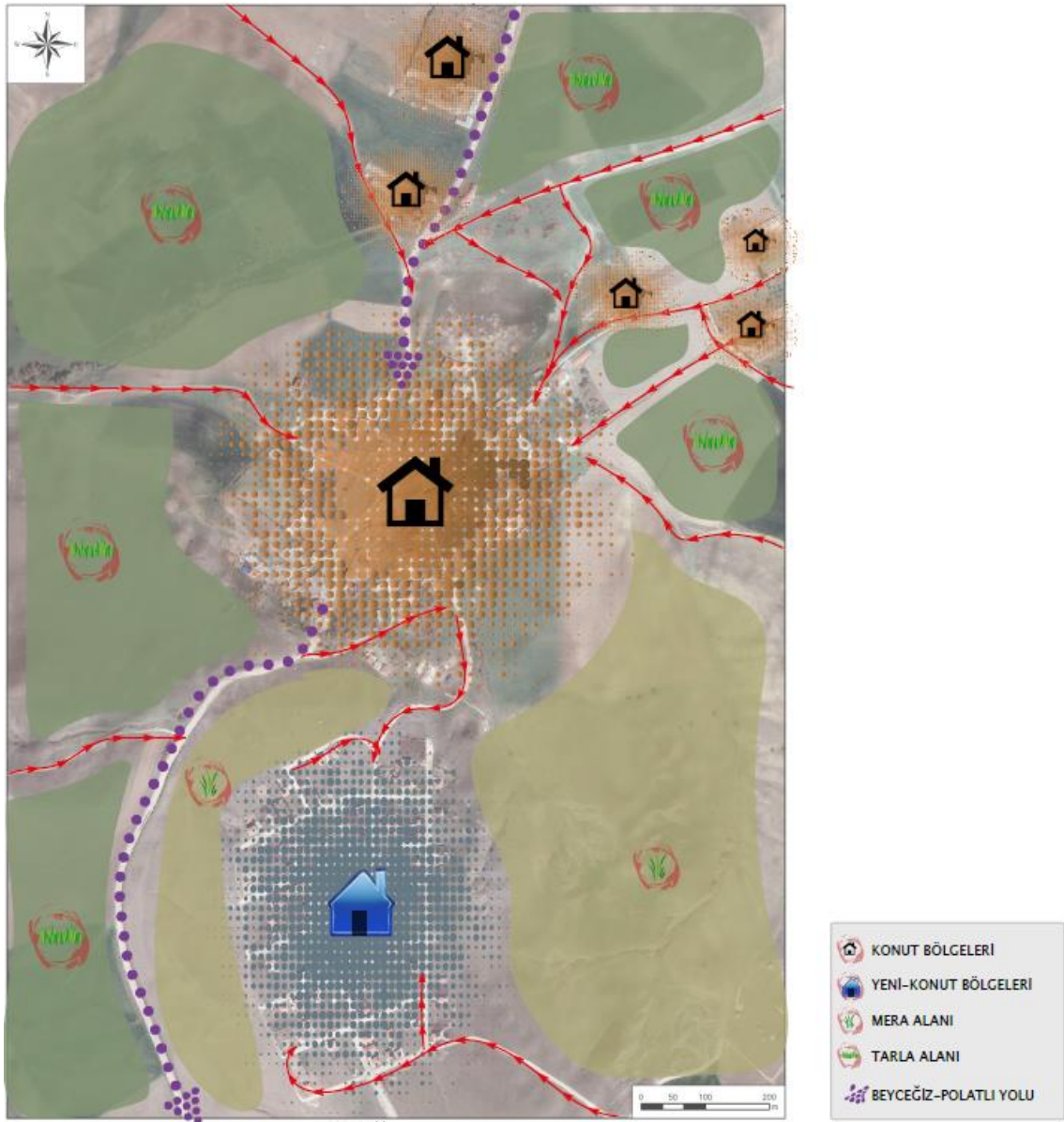
Şekil 4. 91. Beyceğiz Köyü Uydu Görüntüleri, Google Earth, (2020).

- Köy tepelik arazilerin oluşturduğu doğal vadi eğimi üzerinde kuruludur.
- Köyün Ankara yoluna çok yakın konumda olması yol aksı boyunca yerleşim gelişimine imkan vermiştir.
- Geçim kaynağı hayvancılık ve tarım olan köyde yerleşim odağı dışında kalan arazilerin doğal morfolojik örüntüden çok tarım alanı olarak kullanıldığı görülmektedir.
- Antik dönemden bugüne iskan gören köyde 'Karatepe' höyüğü ve 'Belkavak' tümülüsü bulunmaktadır.
- Köyü kuzey güney aksında kesen Ankara-Polatlı yolu ilk yerleşim bölgesinin içinden geçerken, yeni yerleşim bölgesi için yol bir eşik oluşturmuştur (Erdoğan, 2013) (Şekil 4.91.).

4.4.1. Çevre-Konum İlişkileri

Beyceğiz köyü ilk yerleşiminin Antik Çağlara dayandığı bilinse de höyük ve Tümülüs dışında dönem kalıntıları bulunmamaktadır. O döneme ait yerleşim yerinin merkezi tam olarak bilinmemektedir.

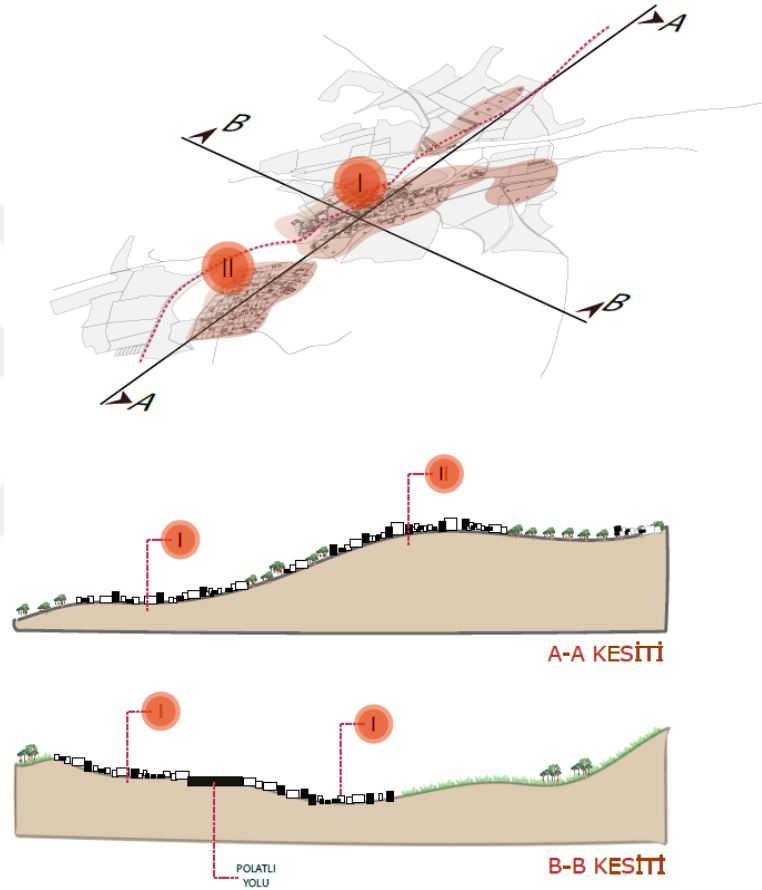
Ulaşılabilen bilgilere göre yerleşim merkezi köy odası, cami ve çeşme merkezli olup yerleşim doğal morfolojik izleri takip eden bahçeli ve komşuluk izleriyle kurlsız ışınsal yolların köy meydanına ulaşması sonucu meydana gelmiştir (Şekil 4.92.).

Şekil 4. 92. Beyceğiz Köyü Yerleşim Eskizi, Google Earth, (2020)'den.

Bölgede meydana bulunan referans noktalarının etrafında toplu yerleşimin olduğu ve zaman içerisinde yerleşimin yeni yapılanmalar, yeni parseller, eski parsellerin birleşimi ile oluşan yeni yer dokusu ile genişlediği görülmektedir.

Yapı bölgelerinin dışında kalan yerlerde doğal bitki örtüsünün yerini yıllar boyunca artan tarım alanları almış, ağaçlık alanların ise yapı bölgeleri içerisinde az yoğunluklu olarak bulunduğu söylenebilmektedir (Şekil 4.93.).

Şekil 4. 93. Beyceğiz Köyü Yerleşim Şematik Kesiti.

Yukarıdaki şekilde de belirtildiği üzere köyde verilerine ulaşılabilen ilk yerleşim I numaralı bölgede ve kırsal referans noktaları merkezli olarak kurulmuştur.

Bu yerleşim dokusunun hem ilçe merkezine yakınlığı ve diğer köyler ile olan bağlantısı nedeniyle Polatlı yolu içerisinde geçecek şekilde oluşum gösterdiği görülmektedir.

Zamanla genişleyen yapı bölgesine yıllar içerisinde özellikle il ve ilçe merkezine yakın konumundan dolayı II numara ile belirtilen yeni yerleşim dokusu eklenmiştir. II

numaralı yerleşim bölgesi 2000’li yıllarda kurulmuş olup ana yerleşim bölgesine göre daha çok mevsimlik kullanılan konutlar ve kurallı dinamiklerden oluşan ızgara biçimli yol ağları olan yeni yerleşimdir.

Engebeli arazi yapısına sahip olan köyde tarım alanları yerleşim yeri dışında hemen her topoğrafya dokusuna yayılmış durumdadır. Büyük oranda olan bu tarım dokularının yerleşim bölgelerinden uzak mesafede olanların içerisinde mevsimlik kullanılan geçici ve tek katlı konutların olduğu görülmektedir. Yine bu tarım alanları için gerek yaya gerekse tarım araçlarının ulaşımı için oluşturulan patika yolların zamanla bölgenin ulaşım dokusu ve yapısal parselleşmede temel şekillendirici rol oynadığı görülmektedir (Şekil 4.94.).

Şekil 4. 94. Beyceğiz Köyü, Çevre-Konum Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi.

Genel olarak bölgede 2000’li yıllara kadar çevre-konumda küçük oranda büyümelerin olduğu, radikal değişimlerin ise bu yıllardan sonra başladığı görülmektedir. Değişimin temel etkeni yapısal dinamiklerce olurken, yeni yerleşim dokusunun oluşması yapı bölgelerindeki referans noktaların ve meydanın geçmiş önemini yitirmesine sebep olmuştur.

4.4.1.1. Yıllara Göre Çevre-Konum İlişkileri

Beyceğiz köyü ile ilgili veri taramalarında hava fotoğraflarından edinilebilen en eski tarih 1953 yılına aittir. HGM'den alınan ortofotolar ve fotoğraflar üzerinden koordinatlı ve ölçekli taramalar yapılarak bilgisayar programları üzerinden sözlü ve yazılı bilgiler grafik ve şematik anlatım ile yıllara göre bölgenin çevre-konum ilişkilerindeki değişim gösterilmiştir.

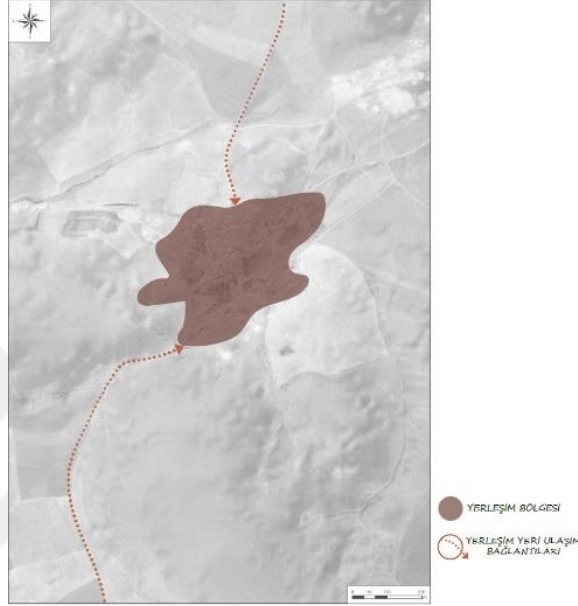

Fotoğraf 4. 28. Beyceğiz Köyü 1953 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

1953 yılında köyde, yapı bölgesinin tek merkez etrafında toplu yerleşim biçimli olduğu, bölge dışında kalan alanların büyük oranda tarla olarak kullanıldığı görülmektedir. Köyde kuzey-güney doğrultusundaki Beyceğiz-Polatlı yolu yerleşim dokusu içinden geçmektedir. Bu yola takılmış olan lineer yanal yolların tarla alanlarına ulaşmak için olduğu görülmektedir (Fotoğraf 4.28.) (Şekil 4.95.).

Kuralsız kırsal yerleşim yeri özelliği gösteren bölgenin morfolojik örüntüsü ilçe merkezine yakınlığından dolayı da yoğun yapılaşma olmasından ziyade daha fazla tarla alanlarına sahiptir.

Ağaçlık bitki örtüsünün yapı bölgesi içerisinde olduğu görülen köyde doğal topoğrafya izini takip eder şekilde, organik bitki örtüsü dokusuna tarla alanı oluşturmak amacıyla müdahale edilmiştir.

Şekil 4. 95. Beyceğiz Köyü, 1953 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Bu dönemde hayvancılık bir diğer geçim kaynağı olan köyün hayvanların barınması inşa edilen yapılar, konut bölgesi yakınlarına inşa edilmiştir.

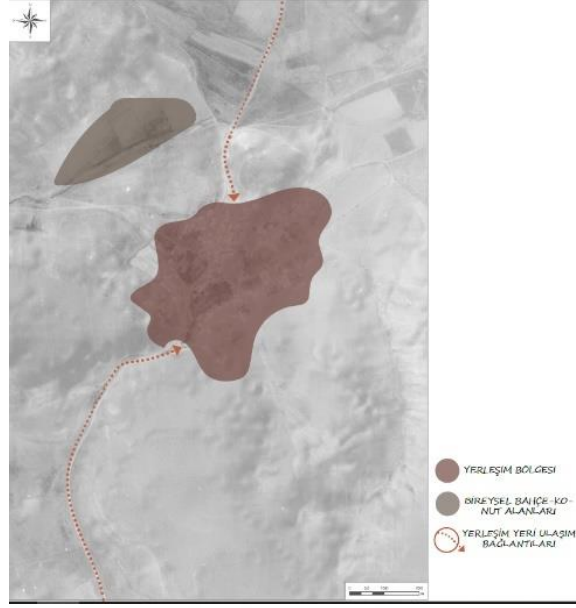
Köyün genel yerleşimi konut bölgesi ve konut bölgesini referans alan kuralsız ışınsal yollar arasında kalan tarım alanlarıdır.

Fotoğraf 4. 29. Beyceğiz Köyü 1970 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

1970 yılında bölgenin çevre-konum ilişkilerinde bir önceki yıla göre büyük oranda değişim olmasa da bu yıllarda köyde ana yerleşim dokusu dışında bağımsız bahçeli yeni yerleşim dokularının oluşmaya başladığı görülmektedir. Bunlar mevcuttaki tarım alanları içerisinde oluşmuş olan yerleşim dokularıdır. Kurallı bir oluşumu olmamakla birlikte çoğunlukla tarım arazisine sahip olan kişilerin ilçe merkezinde çalışmaları ve köyde oluşturdukları bu konutları mevsimlik olarak kullandıkları bilinmektedir (Fotoğraf 4.29.) (Şekil 4.96.).

Yine bu dönemde kırsaldan kente yoğun göç olması da yapısal gelişmenin morfolojik büyümesini sınırlayan faktörlerdendir. Buna karşın az da olsa yanıl ulaşım ağı, yerleşim ve tarla parsellerine yenileri eklenmiştir.

Şekil 4. 96. Beyceğiz Köyü, 1970 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Bölgede mevsimlik kullanılan konutlar nedeniyle modern şehircilik anlayışının da kırsal dokuya taşması gerek yerleşim bölgelerinden gerekse konut tipolojilerinden anlaşılmaktadır. Özellikle kırsal bölge hayatının kolektif yaşam anlayışı ve bir aradalık yerini bireysel yerleşim kurgusuna bırakmaya başlamıştır.

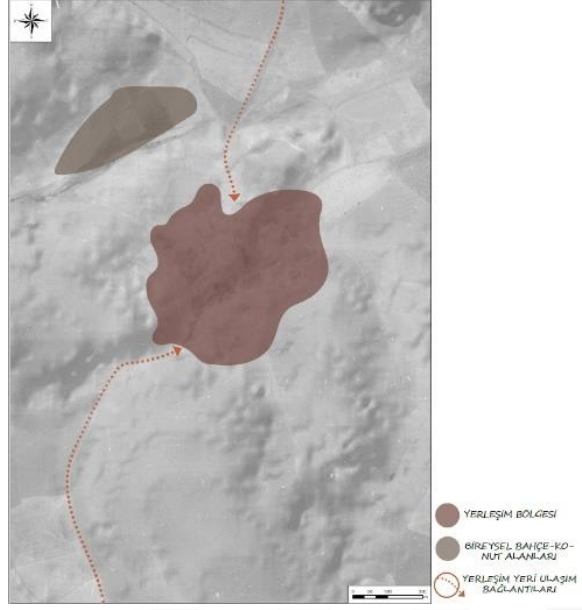

Fotoğraf 4. 30. Beyceğiz Köyü 1978 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

1978 yılında; köyün Polatlı ve Ankara'ya olan yakınlığının da etkisiyle göç hareketlerinin daha fazladır.

Bölgenin mevcut tarım alanları az da olsa artarken yeni yapılar sadece tekil konut olarak mevcut yerleşim merkezinden uzak tarla alanlarında oluşmaktadır (Fotoğraf 4.30.) (Şekil 4.97.).

Köydeki yapısal bölgede konut gelişimi ise Polatlı yol izini takip eden, köyü diğer köyler ile bağlayan kuzey ve Ankara yoluna doğru olan güneydoğu yönünde artmıştır.

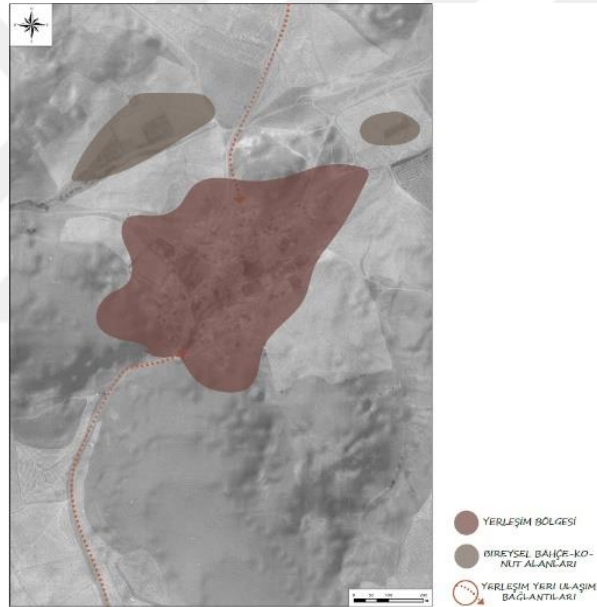
Şekil 4. 97. Beyceğiz Köyü, 1978 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Fotoğraf 4. 31. Beyceğiz Köyü 1991 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

1991 yılında; köyde tarla parsellerinin üzerinde bireysel kullanılan bahçeli hafta sonu evlerinin sayısında artış olduğu görülmektedir. Bu evlerin kullanıcıları batıda Polatlı ilçe merkezinden, doğuda Ankara il merkezinden ya da civar köylerden de olabildiği için komşu yerleşim merkezlerine ulaşımı sağlayan yol ağları artmış, tarla aralarından geçen patika yol aksları kuvvetlenmiştir. Sonucunda ise ulaşım ağırlıklı morfolojik düzenlemeler oluşmuştur (Fotoğraf 4.31.) (Şekil 4.98.).

Konut bölgelerinde ise Polatlı yol izini takiben batıya doğru büyüme gözlenir. Yine Ankara yoluna doğru olan güney yönünde de hem mevcut yerleşim bölgesinin yeni parseller oluşturarak büyümesi, hem de ana yerleşim odağından uzak bireysel hafta sonu konutlarının oluştuğu okunabilmektedir.

Şekil 4. 98. Beyceğiz Köyü, 1991 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Bu yıllarda çıkan kırsal koruma kanunları ve teknolojinin gelişimi ile birlikte göç tersi yönde artmış ve kalıcı ikametgâh olmasa dahi geçici kullanımlar çoğalmıştır.

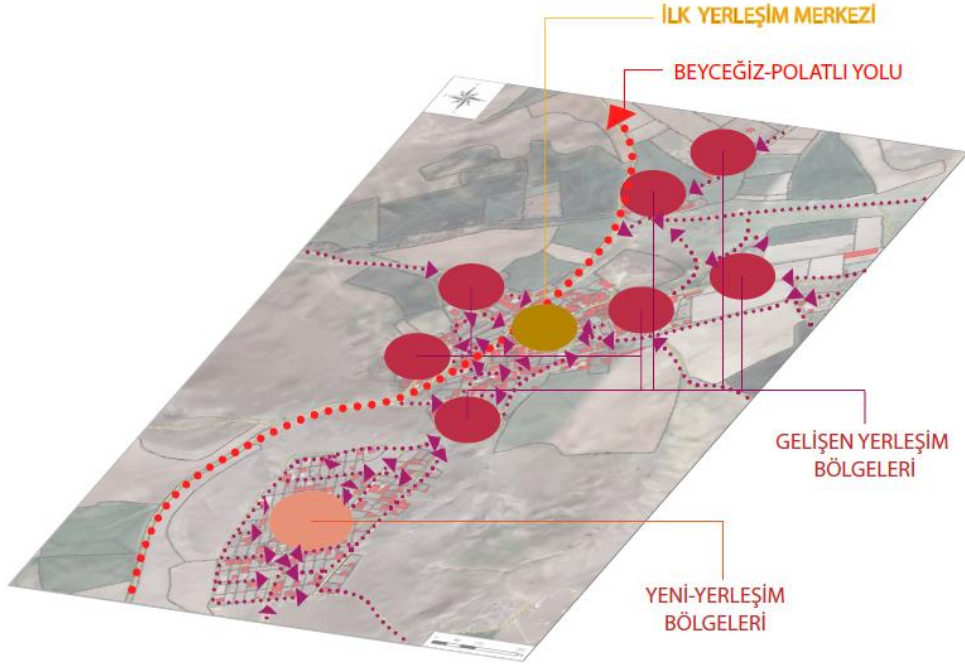
Fotoğraf 4. 32. Beyceğiz Köyü 2013 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

2013 yılında, Beyceğiz köyünün çevre-konum ilişkilerinde önceki yıllardan yavaş hızda başlayan değişimlerin en radikal sonuçlarını çıkmıştır. 2000’li yıllar itibariyle köyün ilk morfolojik yerleşim özelliğinin yerleşim biçimi ve şekli değişmiştir (Fotoğraf 4.32.) (Şekil 4.99.).

Önceki yıllarda tarla olarak kullanılan alanların çok sayıda konut bölgesine dönüştüğü ve bu konutların hem kolektif oluşum hem de bireysel kullanım yapılaşmalarında olduğu gözlenir.

Doğal topoğrafya üzerinde yol dokusunun ve yerleşim dokusunun baskınlığı artarken tarım alanlarının oranı azalmaya başlamıştır.

Bölgedeki ilk yerleşim dokusunun güney yönüne -Ankara yoluna olan yakınlığından dolayı- ızgara yerleşim biçimli bahçeli konutlar hafta sonu evi olarak yapılmıştır. Bu konutlar bölge kullanıcılarından çok genelde mevsimlik gelen kullanıcıya yönelik yapılmış olup mevcut yerleşim bölgesi içerisindeki referans noktalarının

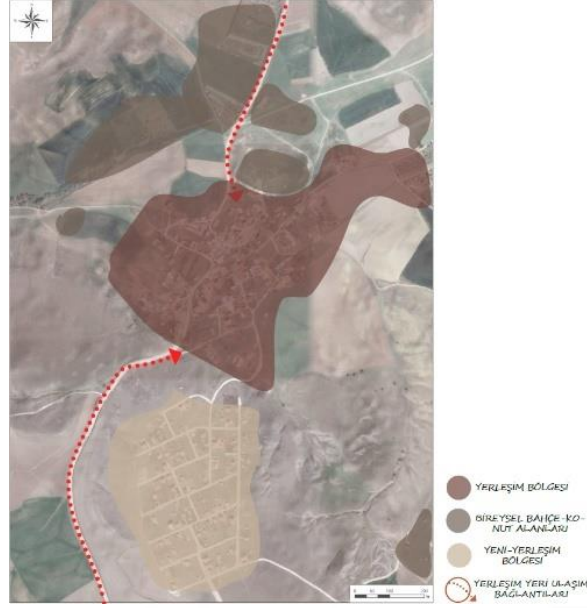

Şekil 4. 100. Beyceğiz Köyü, Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Fotoğraf 4. 33. Beyceğiz Köyü 2019 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, HGM (2019).

2019 yılında; bölgenin mevcut morfolojik yapısının yeni oluşan yapı bölgesi (II) ve hafta sonu evleri önemli değişim yaşamıştır. Bu oluşumlar bir önceki yıla göre büyüme göstermekteyken bölgenin tarım alanları bölgesinde geçmiş yıllara göre azalma, buna karşın konut bahçelerinde yeşil alan oranlarında artış olmuştur (Fotoğraf 4.33.) (Şekil 4.101.).

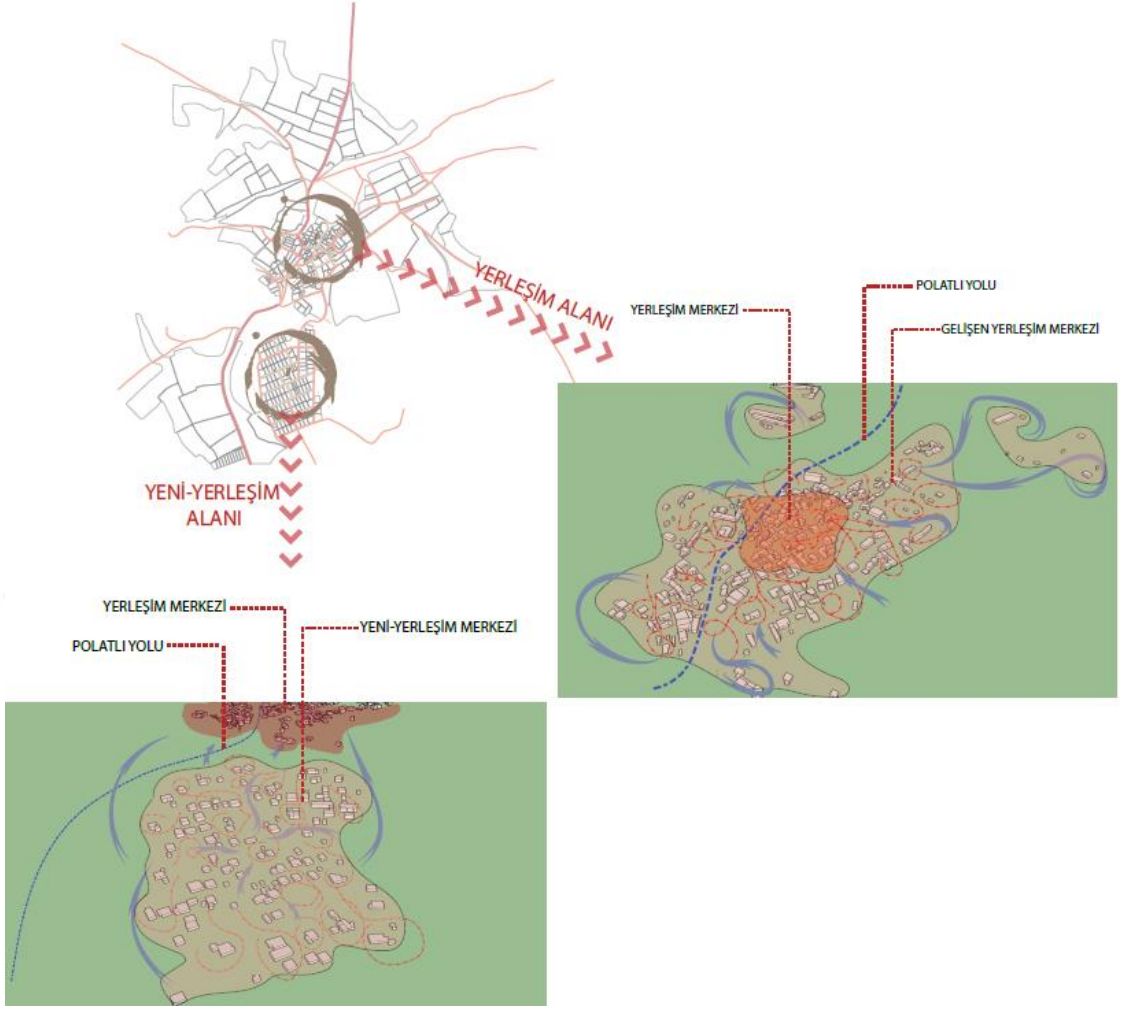
Şekil 4. 101. Beyceğiz Köyü, 2019 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Bu yıllarda bölgenin ekili alanlarından geçen patika yolların Polatlı ana aksına bağlı yanıl araç yolları haline geldiği görülmektedir.

4.4.2. İletişim-Ulaşım Ağları

Beyceğiz köyü konum itibariyle Polatlı ilçe merkezine ve Ankara-Polatlı yoluna çok yakın konumdadır. Bu kuvvetli bağlantı yerleşim dokusunun şekillenişinde de etkili olmuş ve yapısal gelişim yol boyunca ilerlemiştir.

İlk zamanlarda tarlalara ulaşım için oluşan patika yollar daha sonraları doğal topoğrafya izine uygun araç yolları olarak kuvvetlenmiştir.

Şekil 4. 102. Kargalı Köyü'ne Yerleşim Yeri İçi Ulaşımlar.

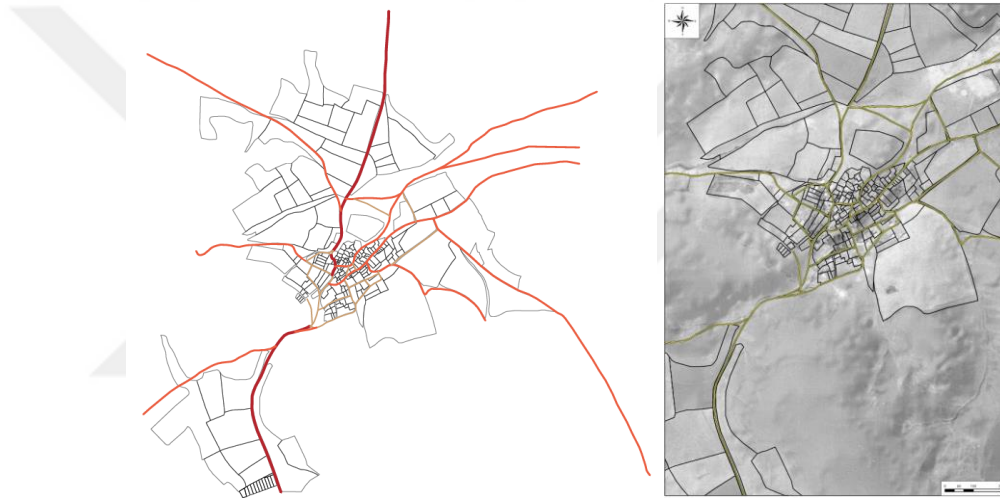
Köyde ilk yerleşim bölgesinin ulaşım aksları; referans noktalarının merkez olduğu ve komşu parsellerin yollarının doğal topoğrafya izine uygun olarak bu merkeze ulaşım sağlaması yönünde oluşmuştur. Bu yerleşim yerinin içinden geçen Polatlı ana yol aksı da ulaşım ağlarının oluşmasında önem oynamakla birlikte toplu-küme yerleşim özelliğine uygun ve kuralsız kırsal ulaşım ağını destekler niteliktedir (Şekil 4.102.).

Yeni yerleşim bölgesinin oluşumuyla birlikte ise köyde iki farklı ulaşım ağı oluşumundan söz edilebilir. Yeni yerleşim ulaşım ağları Polatlı yol aksı eşiğinden köyün güneyine doğru genişlemekte ve kendi içerisinde ızgara biçimli yol izini oluşturmaktadır. Sonradan ve kurallı olarak oluşan bu yerleşim dokusu genişlemesinin yanında biçimini korunduğu gözüküyor.

4.4.2.1. Yıllara Göre İletişim-Ulaşım Ağları

1953 yılında; Beyceğiz köyünü Polatlı ilçe merkezine bağlayan yol aksı bölgenin ana yol aksı konumundadır. Bu aksa bağlı yanıl aksların topoğrafya dolayısıyla köyün güneyinden çok diğler yönlerinde tarla alanlarına giden doğal topoğrafya ile uyumlu olarak ışınsal yanıl yol aksları oluşturduğu görülmektedir.

Ana yol aksı ilk yerleşim bölgesinin içinden geçmektedir ve yerleşim bölgesindeki yol ağlarının oluşumunda meydan kadar önemli rol oynamaktadır. Öyle ki yerleşim dokusu yol ağlarına bakıldığında komşuluk izlerini takip eder nitelikte meydana bağlandığı görülmekteyken, Polatlı yolu bu yol ağları için referans noktası olmuş ve meydan etrafında oluşlan eliptik açık alanın batı izini oluşturmuştur (Şekil 4.103.).

Şekil 4. 103. Beyceğiz Köyü 1953 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

Bu dönem içerisinde bölgede bulunan tarım alanlarına giden ana arter yollar dışında doğal morfoloji izine uygun şekillenmiş çok sayıda patika yolun da olduğu görülmektedir.

Genel yol ağlarının kırsal yerleşim yeri şekline uygun olarak konut, bahçe ve parsel oluşumundan sonra topoğrafyayı takiben oluştuğu görülmektedir.

Şekil 4. 104. Beyceğiz Köyü 1970 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1970 yılında; ana yol arteri önemini korurken yanıl yollar eski parsellerinin birleşmesi sonucunda yeni oluşumlar göstermiştir. Genel olarak konut dokusu içerisindeki ana yollar konut parsellerine göre şekillenmiştir (Şekil 4.104.).

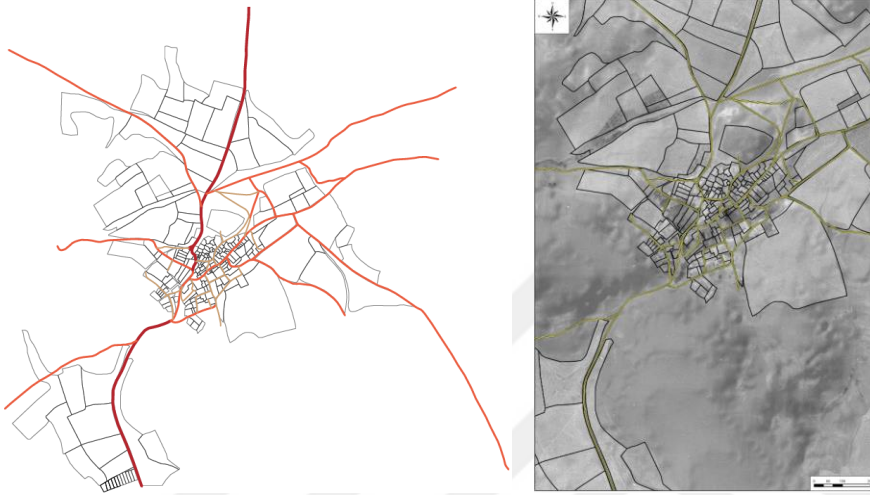
Bu yıllarda bölge morfolojisinde tarla alanları ve konut alanlarında büyük değişimler olmadığı ve şehirlere göçün artması sonucu bölge nüfusunun azalmasından dolayı ulaşım ağlarında da değişim olmamıştır.

Şekil 4. 105. Beyceğiz Köyü 1978 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1978 yılında ana arter ulaşım yollarında değişim olmazken Polatlı yolunun etrafındaki konutların artması ve yeni parsellerin oluşması doğal morfoloji izine uygun olan yerleşim dokusu içi yol ağlarının güncellenmesine sebep olmuştur (Şekil 4.105.).

Bu dönemde de yol izi yerleşim merkezinde meydan ve referans noktaları merkezli şekilde oluşumuna devam etmiş, konut parsellerinin ulaşım ağları komşuluk sınırlarına ve bu meydana bağlanacak biçimde şekillenmiştir.

Şekil 4. 106. Beyceğiz Köyü 1991 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1991 yılında teknolojinin gelişimi ile birlikte tarım araçlarının da gelişimi sağlanmış ve buna bağlı olarak engebeli arazilere ulaşım kolaylaşmış, tarım bölgelerinde artış olmuştur (Şekil 4.106.).

Ulaşımın kolaylaşması ile tarım alanlarında bireysel kullanılan konutların yapılması da o bölgelere yeni ulaşım ağlarının oluşmasını sağlamıştır.

Köyün kuzeydoğu bölümündeki doğal morfolojik alanlarının tarım arazilerine dönüşmesi o bölümde yeni ulaşım ağlarının oluşmasına neden olmuştur. Yeni tarım alanlarının içerisinde bulunan konutların ulaşım aksları Polatlı ana arterini referans olarak geliştirmiştir.

Polatlı yolu referanslı yeni oluşan yol ağları ışımsal biçimli ve doğal morfolojiye uygun eğimde şekillenmiştir.

Şekil 4. 107. Beyceğiz Köyü 2013 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

2013 yılında Beyceğiz köyünde ulaşım ağları dinamiklerinde önemli yapısal değişimlerin olduğu görülmektedir. 2000'li yıllarda köyde kolektif biçimli yerleşimin tarla içerisinde oluşan ve genellikle mevsimlik kullanılan yapılar neticesinde bireysel konut biçimine dönüşmeye başladığı biliniyor. Bununla birlikte öncelikli olarak bu hafta sonu evlerine yeni ulaşım ağları Polatlı yoluna ışınsal olarak bağlanacak biçimde oluşmuştur. Sonra ise köyün güneyine, Polatlı yolu eşiğine kurulan yeni yerleşim merkezi ve ulaşım aksları oluşmuştur (Şekil 4.107.).

Yeni yerleşim dokusu kırsal bölge içerisinde tepelik bir arazide kurallı yol izi yerleşimi olarak kurulmuştur. Köyün lokasyonu nedeniyle köy içinden çok dışından gelen geçici kullanıcılar için yapılan bu yerleşim dokusu gelişimini Polatlı ana yol arteri üzerinde göstermektedir.

Bu yeni yerleşim dokusuyla birlikte göç olayı tersine dönerek bölgede kullanıcı artmıştır. Kalıcı kullanıcıların olduğu ilk yerleşim dokusunda da eski parsellerin birleşimi, bölünmesi ve yeni parsellerin oluşumu, meydan odaklı olmak üzere yeni ışınsal yolların oluşumuna neden olmuştur.

Şekil 4. 108. Beyceğiz Köyü 2019 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

2019 yılında köyde doğal morfoloji örüntüsü üzerine oluşmuş yeni yerleşim dokusunun (II) ve ilk yerleşim dokusunun(I) gelişimi az da olsa devam etmiş ve yol ağları I. Yerleşim dokusunda meydan merkezli ışınsal, II. Yerleşim dokusunda gradyal biçimli gelişimini sürdürmüştür (Şekil 4.108.).

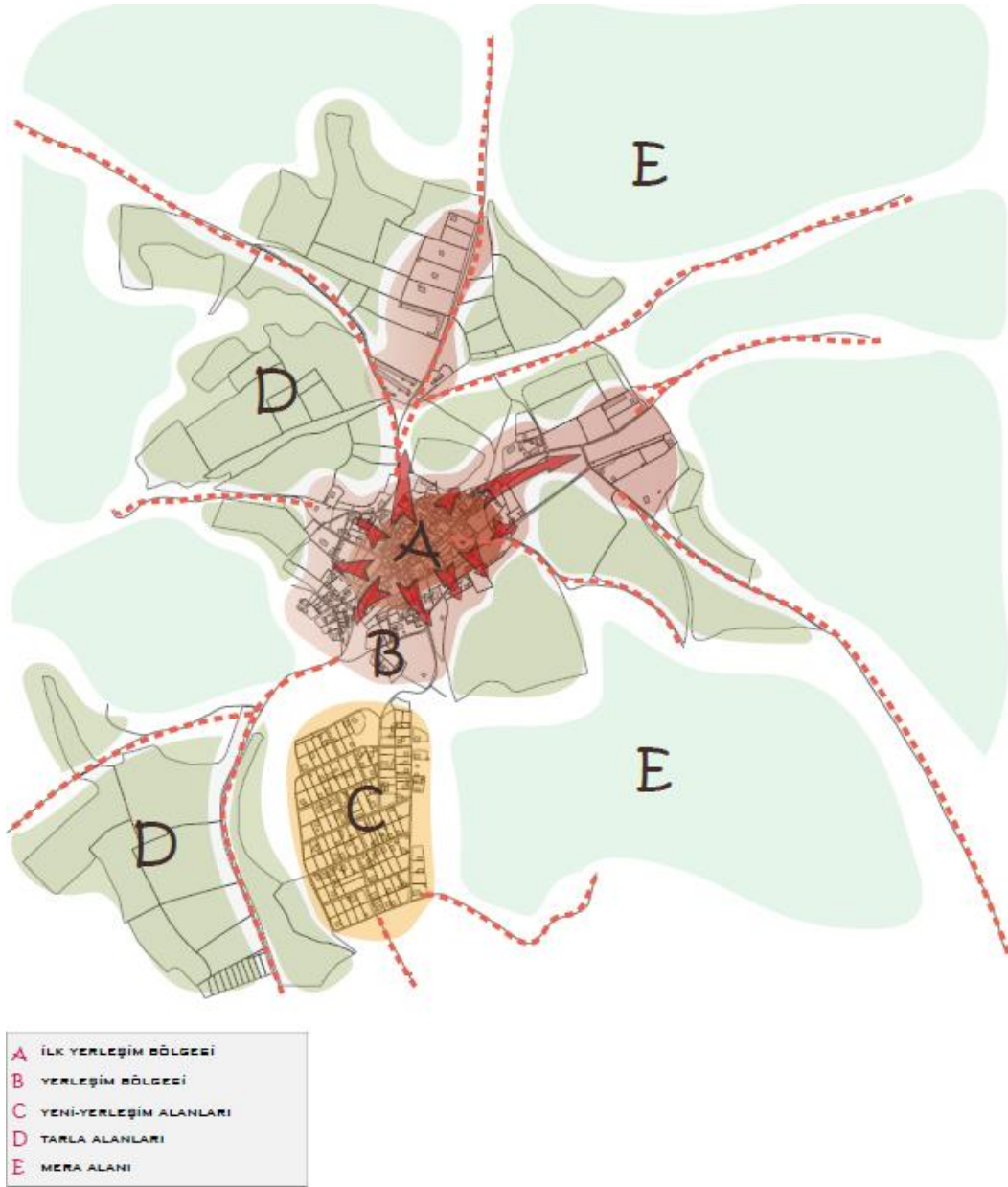
Bölgenin mekansal konumu Polatlı ve Ankara arasındaki geçiş güzergahında bulunması ve Ankara-Polatlı ana yoluna yakınlığı köyün Polatlı ana yol arteri üzerinde yapısal gelişmesindeki en önemli etkidir. Özellikle mevcut tarla parselleri üzerinde grup ve tekil halde mevsimlik ve hafta sonu evi olarak kullanılan yapıların çoğalması o bölgelere yeni ulaşım ağlarının oluşmasını, mevcut ulaşım ağlarının kuvvetlenmesini ve ulaşım sisteminde önemli arterler olmasını sağlamıştır.

Günümüzde bölgede yeni oluşan ulaşım ağları da doğal morfolojiye uygun eğimde gelişmektedir.

4.4.3. Yapısal Sınırlar

Beyceğiz köyünde yerleşim Antik Dönem'lere kadar dayanmakla birlikte o döneme ait yapısal yerleşim izleri net olarak bilinmemektedir. Bölgede bulunan Tümülüs ve höyükler dönem yerleşimlerinin izi olarak bilirse dahi mülkiyet izleri yoktur.

Bölge halkı geçimini tarım ve hayvancılık ile sağlamakta tarım alanlarının doğal morfolojik bitki örtüsünden çok daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Tarım alanları teknolojinin gelişimi ile birlikte engebeli arazilerde de çoğalmıştır (Şekil 4.109.).

Şekil 4. 109. Beyceğiz Köyü, Morfolojik Yapısal Sınırlarının Yıllara Göre Gelişimi.

Bölgenin yapısal gelişiminin izlenmesi için elde edilen kaynaklar sınırlı olup HGM'den ulaşılan en eski hava fotoğrafı 1953 yılına aittir. Bunun yanında köyde yapılan sözlü görüşmeler, yerinde incelemeler ve kaynak taramaları yapısal gelişimin analizinde kullanılan diğer yöntemler olmuştur.

Yukarıdaki şekilde belirtildiği üzere bölge A noktasında ilk mekansal yerleşimini oluşturmuş ve yıllar içerisinde bu yerleşim ağı B noktalarına doğru yeni parsellerin oluşması ve bu parsellerin eski doku ile birleşimi ya da bağımsız konut parsellerinin oluşumu ile yeni mülkiyet izlerini morfolojiye ekleyerek gelişim göstermiştir.

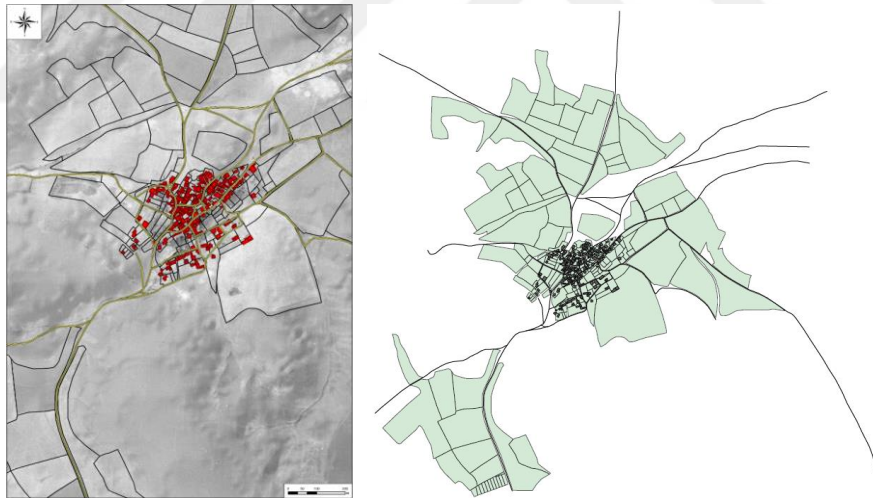
C noktasında belirtilen yeni yerleşim bölgesi ise köyün yapısal morfolojisinin dönüşüm noktası olarak söylenebilmektedir. Kurallı parsel oluşumu ile kurulan bu yeni yerleşim bölgesinde konutlar mevcut mülkiyet izinden tamamen farklı olarak planlı geometrik yapı adası gelişimi sergilemektedir.

D noktalarında belirtilen tarım alanları ise başta sadece tarla için kullanılırken sonraları üzerinde dağınık formda konut oluşumları başlamıştır (Şekil 134).

4.4.3.1. Yıllara Göre Yapısal Sınırlar

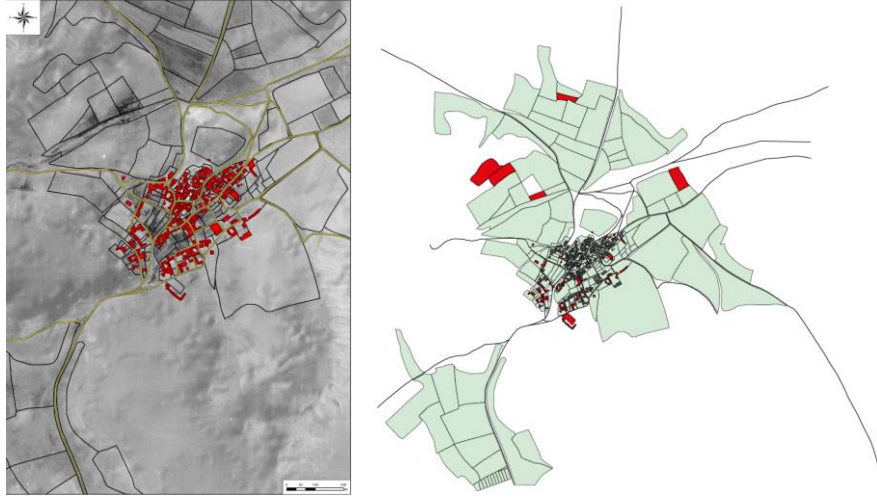
Köyde edinilebilen bilgiler doğrultusunda ilk konut yerleşiminin yukarıdaki şekilde belirtilen; A noktasında olduğu görülmektedir. Bu yerleşim cami, çeşme, köy odası ve meydan referanslı merkez etrafında toplu yerleşim biçimine uygun olarak oluşmuştur. Parsellerin komşuluk sınırlarıyla ayrıldığı mülkiyet izlerine sahip köyde her konut bahçesinin de içerisinde bulunduğu parselleri oluşturmuştur (Şekil 4.110.).

Kırsal yerleşim yeri mimarisine uygun yapıların bulunduğu bölgede genellikle tek katlı yapılar kolektif biçimde yer almaktadır (Şekil 4.110.).

Şekil 4. 110. Beyceğiz Köyü 1953 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

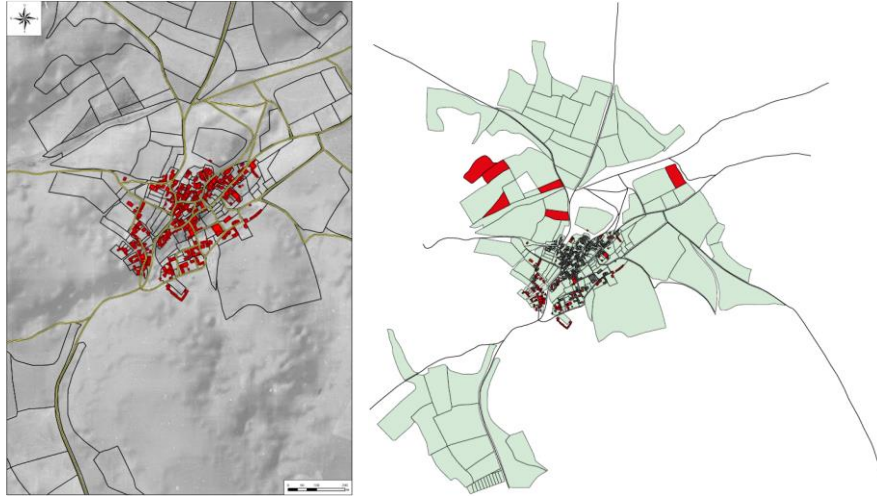
Hayvancılık bir diğer geçim kaynağı olan bölgede hayvan barınması için yapılan yapılar konut dokularından uzağa değil yerleşim bölgesi içinde yer almaktadır. Toplu küme yerleşim biçimi özelliğini sürdüren bölgenin bu yıllardaki kırsal bölge için revize edilebilen kamusal alan tanımı; referans yapılarının olduğu merkez alanıdır.

Şekil 4. 111. Beyceğiz Köyü 1970 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1970 yılında, yapısal gelişim küme biçimli toplu yerleşim özelliğini devam ettirmiştir. Yerleşim bölgesinden geçen Polatlı ana yol arteri izinde güneybatı yönüne doğru yapıların çoğaldığı az da olsa görülmektedir. Mevcut yapılardan terk edilenler ya da yapılara aynı parsel üzerinde kolektif eklentilerin olduğu da okunmaktadır.

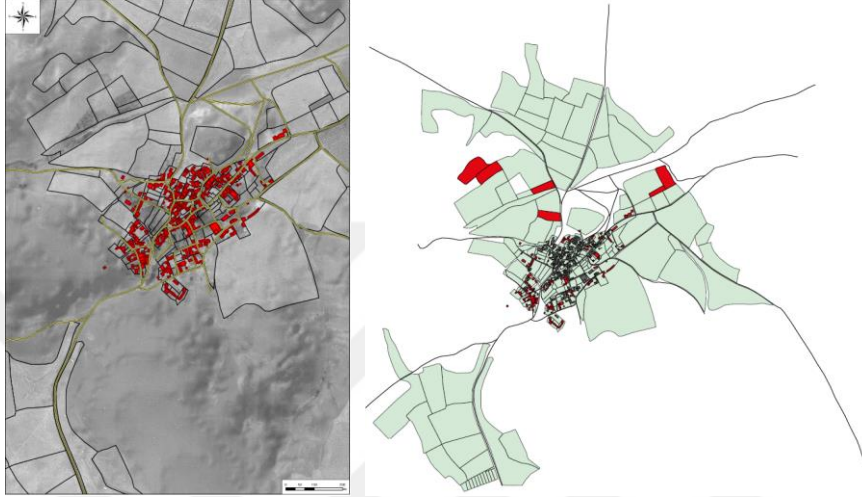
Doğal morfolojik mera alanlarının tarla alanlarına dönüşümünde de az da olsa artış yine hava fotoğrafları üzerinden görülmektedir (Şekil 4.111.).

Şekil 4. 112. Beyceğiz Köyü 1978 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1978 yılında köyde bir önceki yıllara göre değişim fazla olmamakla birlikte özellikle yerleşim bölgesinde kurlsız kırsal ışınsal yerleşim biçimlenişini korumuş, yeni eklenen mülkiyetlerin buna uygun olarak çoğaldığı görülmüştür (Şekil 4.112.).

Büyümenin Polatlı yol izini takip ettiği ve mera alanlarının da tarım arazilerine dönüştüğü, bölge morfolojisindeki bir diğer gelişimdir. Buna karşın bu yıllarda kırsaldan kente göçün yoğun oluşu konut gelişimini de etkilemiştir.

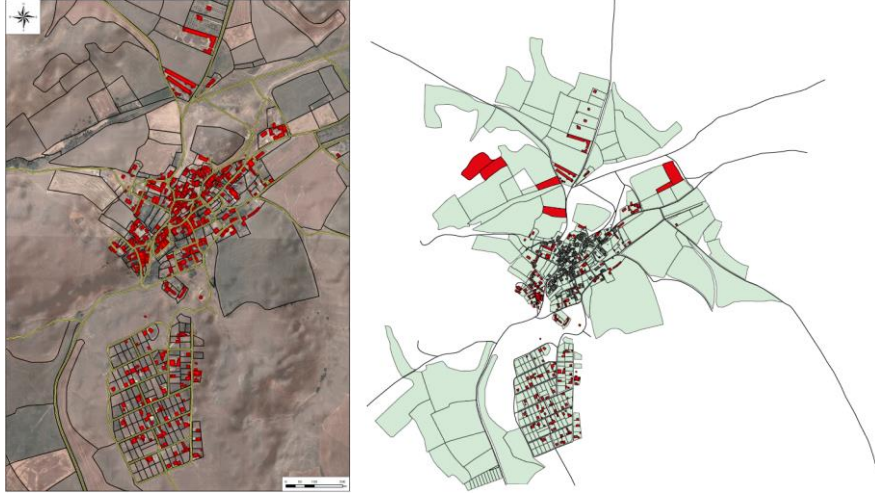

Şekil 4. 113. Beyceğiz Köyü 1991 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1991 yılında teknolojinin gelişimi ve kırsal politikalar nedeniyle yapısal bölge gelişimi artmıştır. Bu gelişim bölge lokasyonu nedeniyle de Polatlı yol izini takiben köyün güneybatı yönüne doğru olmuştur. Eski yerleşim dokusu içerisinde parsellerin düzgün olmayan mülkiyet izlerinin birleşimi ve yeni mülkiyet izlerinin oluşumu görülmektedir (Şekil 4.113.).

Bu yıllarda özellikle engebeli alanlara ulaşımın da kolaylaşması tarım alanlarının daha uzak yerlerde oluşumuna imkan vermiştir. Tarım alanları içerisinde mevsimlik kullanılan konut inşaatının arttığı ve bunların çok azının grup yerleşim daha çoğunun ise bireysel parsel oluşum özelliğinde olduğu görülmüştür.

İlk yerleşim bölgesi toplu yerleşim özelliğini korurken tarla alanları içerisinde oluşan mülkiyet izleri bölgenin tek olan kırsal yerleşim biçimini değiştirmiştir.

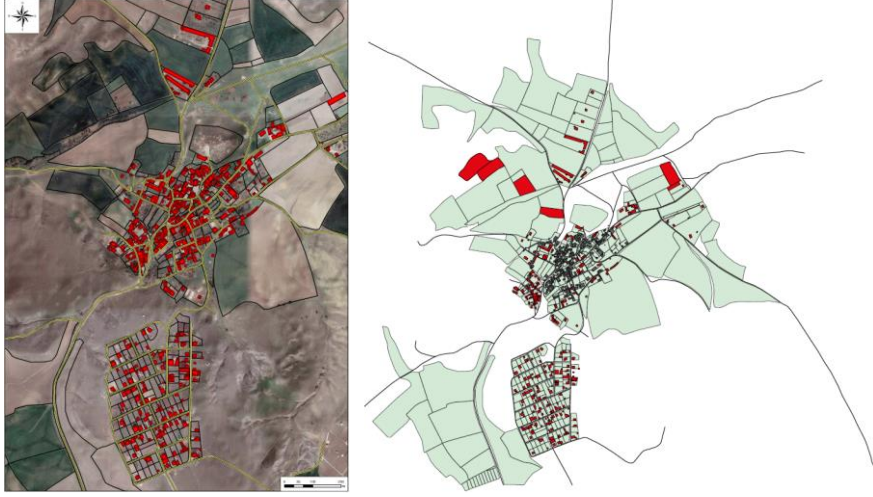

Şekil 4. 114. Beyceğiz Köyü 2013 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

2013 yılındaki yapısal gelişim Beyceğiz köyü için yapı morfolojisinde önemli değişime sebep olmuştur. Yukarıdaki şematik gösterimde C noktası ile ifade ettiğim yeni yerleşim bölgesinin en önemli oluşum sebebi bölgenin lokasyonudur (Şekil 4.114.).

Çoğunlukla hafta sonu evi olarak gridal ve planlı oluşturulan bu yeni yerleşim bölgesi Polatlı ana yol arterini takiben bahçesi ve konutu içinde olan mülkiyet izlerinin komşuluk sınırı ile parselleşmesi ile oluşmuştur. İlk yerleşim dokusunun aksine başka biçime sahip bu doku bölgenin yerleşim biçiminin birden fazla forma sahip olması tanımını getirmiştir.

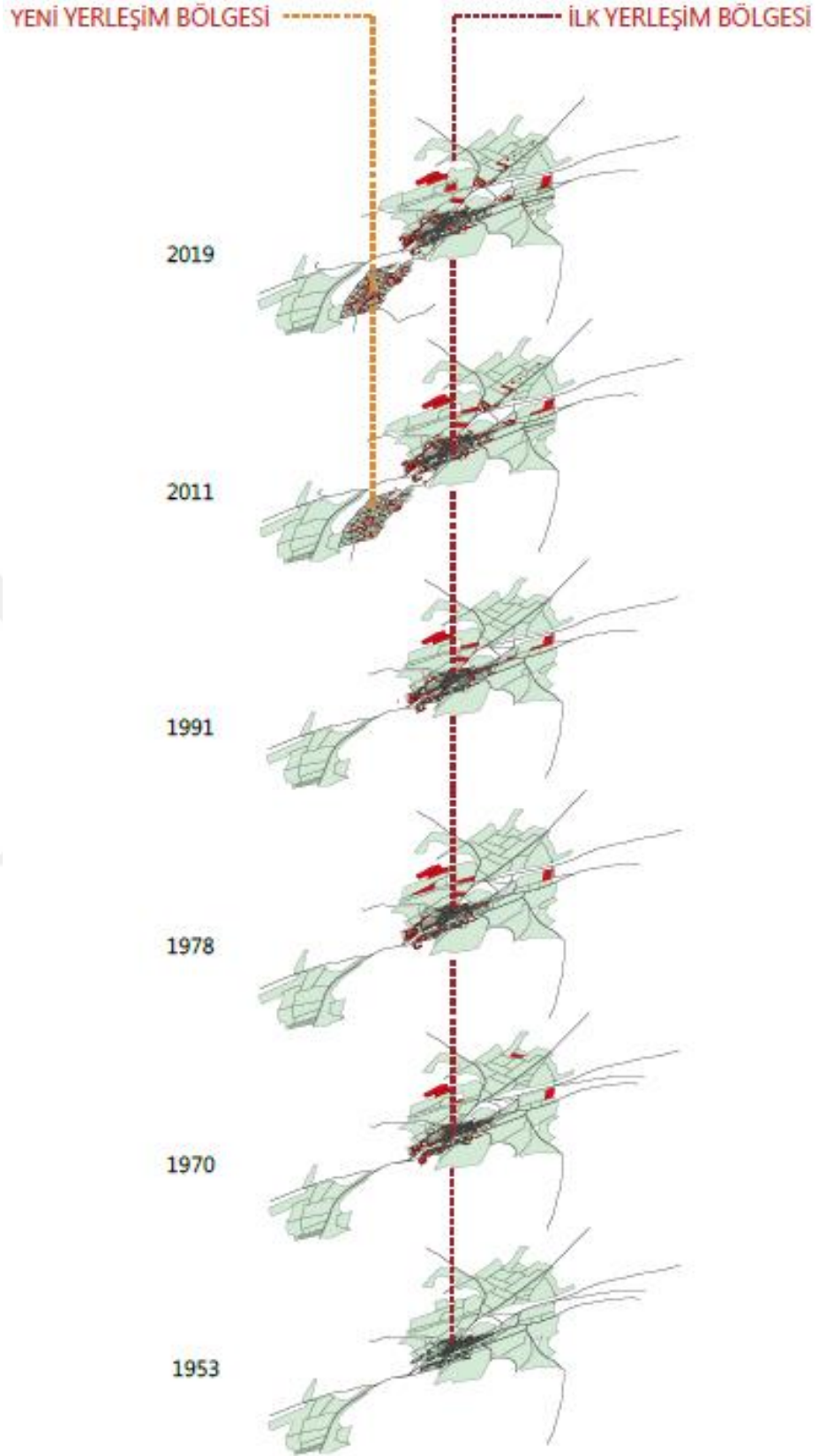
İlk yerleşim dokusu meydan merkezli işinsal gelişimini sürdürmekte, eski doku içerisinde, eski mülkiyet izlerinin birleştiği ve yeni mülkiyet izlerinin olduğu okunmaktadır. Yine bu yerleşim bölgesi içerisinde de kırsal mimariye uygun konutların çoğunun bu yılda yıkılarak yerini güncel yapım malzemelerinin kullanıldığı betonarme ve çok katlı yapıların aldığı görülmektedir.

Şekil 4. 115. Beyceğiz Köyü 2019 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

2019 yılında; morfolojik yerleşim dinamiklerinde önem arz eden dönüşümlerin olduğu görülmektedir. Yeni oluşan planlı geometrik yapı adaların büyüdüğü görülmekteyken, ilk yerleşim bölgesinin kırsal yapılarının yıkılıp aynı parsel üzerinde bir ya da birden fazla betonarme ve çok katlı yapıya dönüşmüştür (Şekil 4.115.).

Doğal morfolojik bitki örtüsüne sahip mera alanlarının tarım arazisine dönüşümü bu yılda da devam etmiştir. Tarla içerisinde bireysel mülkiyet oluşumu da devam ederken buralardaki bazı konutların yerleşim bölgelerinden uzakta küçük yol izi biçimli kolektif yerleşim özellikleri göstermektedir (Şekil 4.116.).

Şekil 4. 116. Beyceğiz Köyü, Yapısal Sınırlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi.

4.4.4. Dolu-Boş Alanlar

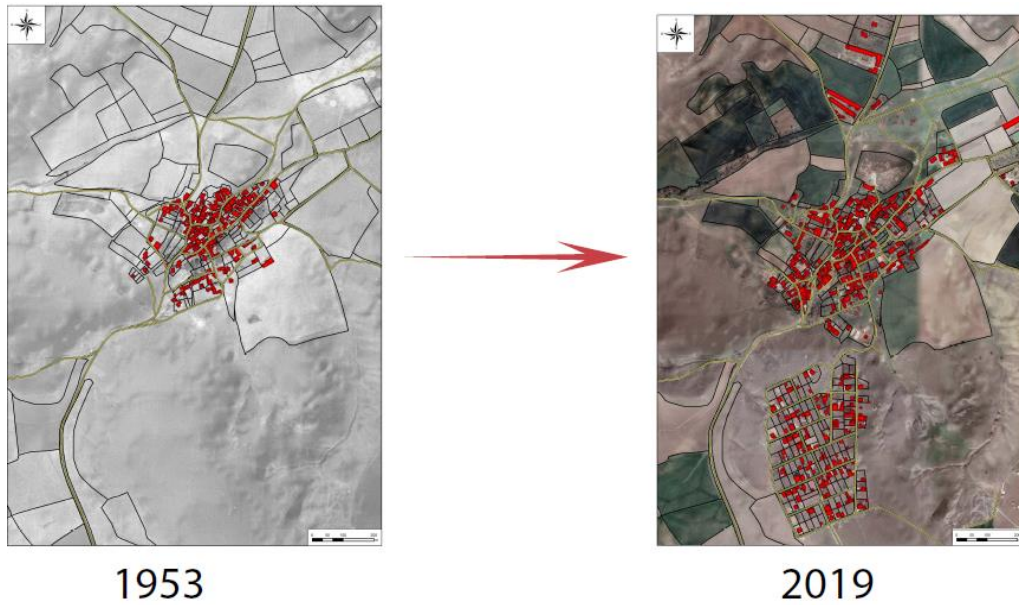
Beyceğiz köyüne ait ulaşılabilen en eski hava fotoğrafı 1953 yılına aittir. O dönemden günümüze incelenen bölgenin morfolojik katmanlaşmasında yapısal olarak en önemli değişimin 2000'li yıllarda oluşan yeni yerleşim bölgeleridir. Bölgenin ilk yerleşim dokusu meydan merkezli toplu yerleşim biçimli olup günümüze kadar biçimsel özelliğini koruyarak gelişmesini sürdürmüştür.

Geçim kaynağı olarak tarıma büyük yer veren köyde doğal morfolojik bitki örtüsüne sahip mera alanlarının az olduğu buna karşın tarım alanlarının çok daha fazla olduğu görülmektedir.

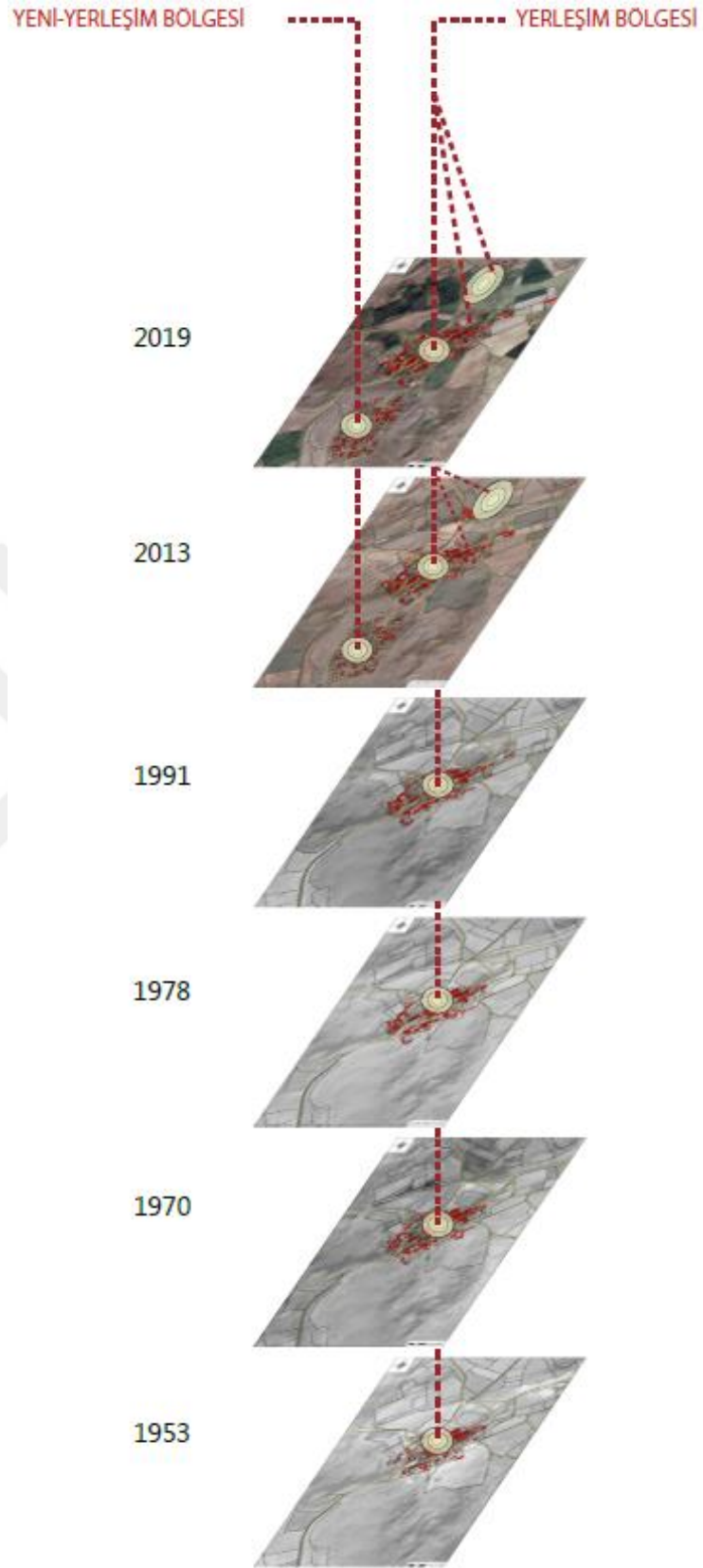
Mera alanı olarak tanımlanan bölgenin tarım alanına dönüşümü, sonrasında ise; tarım alanında oluşan mevsimlik kullanıma sahip konut oluşumu ve hatta bu konutların da zamanla kendi küme yerleşim biçimini oluşturduğu görülmektedir.

İlk yerleşim bölgesi için; kuralsız ve doğal morfoloji izlerini takip eden mülkiyet izleri birleşimi ile yeni parseller oluşmuş ve bölgede eski-yeni yapıların bir arada bulunduğu ışınsal şekilde büyüyen yapılaşma devam etmiştir.

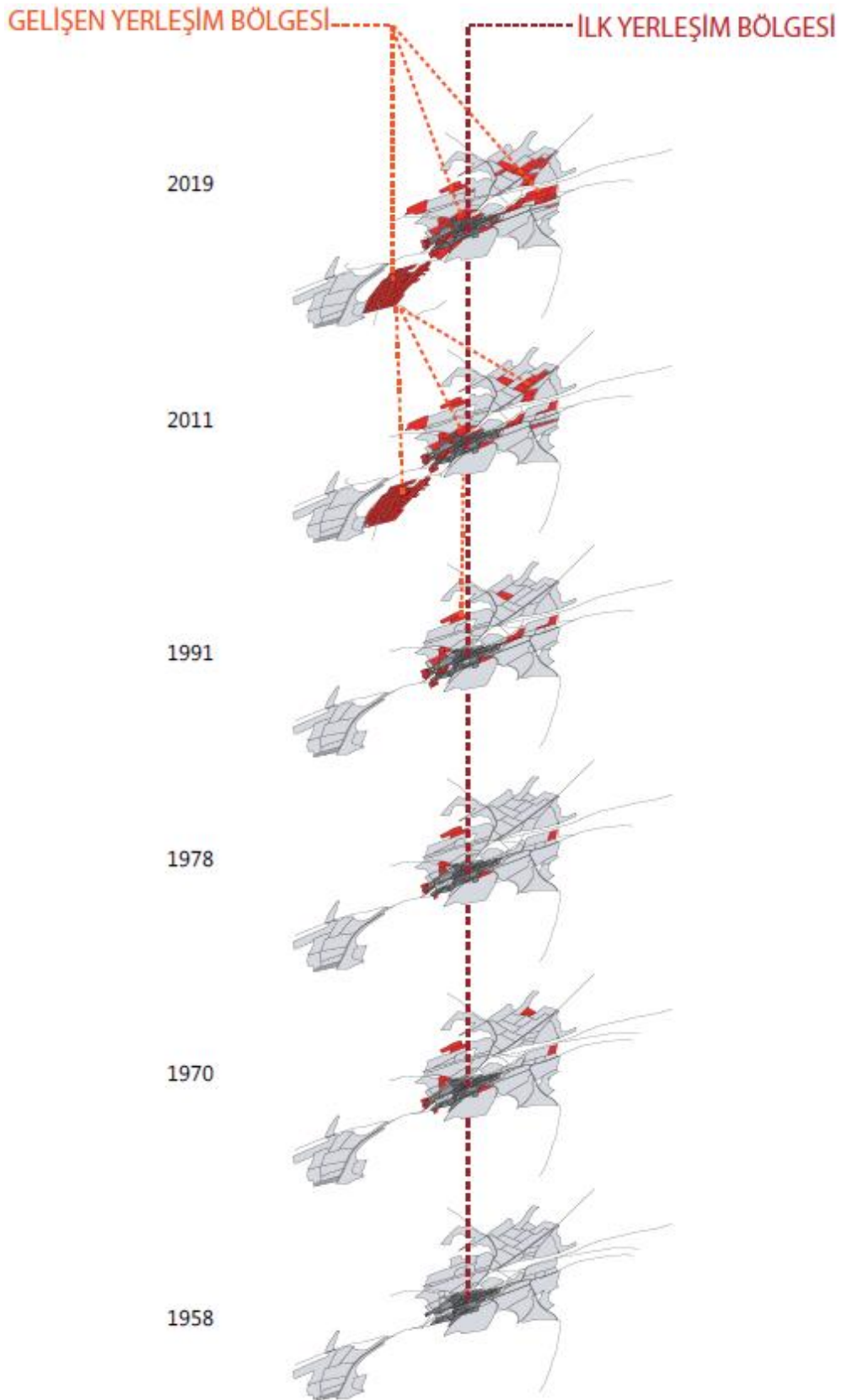
Mera alanı olarak tanımlanan tepelik alanda yeni yerleşim dokusunun kurallı ve geometrik şekilli parsellerle tanımlanan yapısal gelişimi bölgenin hem morfolojik yerleşiminde hem de yapısal gelişiminde dönüşüme sebep olmuştur (Şekil 4.117.) (Şekil 4.118.) (Şekil 4.119.).

Şekil 4. 117. Beyceğiz Köyü, Dolu-Boş Alan Dinamiği Zamansal Değişimi (1944-2019). Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi, (HGM (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

Şekil 4. 118. Beyceğiz Köyü, Dolu-Boş Alanlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Hava Fotoğrafları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi.

Şekil 4. 119. Beyceğiz Köyü, Dolu-Boş Alanlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi.

4.4.5. Nirengi Noktaları

Beyceğiz köyünde ilk yerleşim bölgesi; toplu-küme yerleşim biçiminde olup merkezinde; köy odası, cami ve çeşme referans yapılarının bulunduğu meydan etrafında mülkiyet izlerinin komşuluk sınırlarıyla, kuralsız organik yerleşimlerinden oluşmaktadır. Bu yerleşim dokusunun merkezde oluşturduğu meydan eliptik bir boşluk tanımlamakla birlikte, meydanının batı çeperini yerleşim dokusu içinden geçen Polatlı -Beyceğiz yolu oluşturmaktadır. Yol aksı yerleşim dokusu için bir eşik değil referans noktası özelliğindedir.

Köyde 2000’li yıllardan sonra oluşan yeni yerleşim bölgesi ilk yerleşimden bağımsız kurallı geometrik parsellerin birleşimiyle oluşmuş; gridal bir yerleşim yapısındadır. Bu yerleşim bölgesi kullanıcılarının bir kısmının geçici kullanıcılar olduğu ve çoğunlukla köy merkezine gitmeden mevcut hafta sonu evlerini kullandıklarından dolayı tek nirengi noktalarının Polatlı-Beyceğiz ana aksı olduğu söylenebilmektedir. Yeni yerleşim bölgesinde ortak sosyal alanların oluşturulduğu, köydeki diğer yerleşim bölgelerinden bağımsız yerleşim düzeni olduğu görülmektedir.

İlk yerleşim dokusundaki referans noktalar o yerleşim bölgesi için önemini korurken, değişen yerleşim morfolojileri nedeniyle kolektif yerleşim biçimlenişinde dönüşüm olmuştur.

4.4.6. Örneklem Köy-D Morfoloji Bulguları

Beyceğiz köyü için kırsal yatay değişim (morfoloji) dinamikleri;

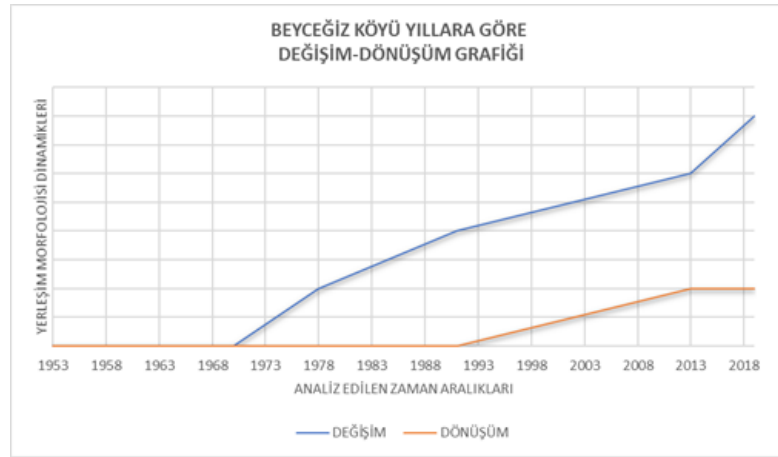
- Köyde ilk yerleşim bölgesi oluşumu küme biçimli toplu yerleşim özelliği göstermekteyken köyün konumu ve gelişen teknoloji ilçe sınırına yakın parsellerde özellikle geçici kullanıcılar için yeni yerleşim dokuları oluşumuna sebep olmuştur. Geleneksel kırsal morfolojiye kent müdahalesi görülmektedir.
- Bölgenin lokasyonu zaman içerisinde göç olayını ters tetiklemiş ve özellikle ilçe merkezinde çalışan kişilerin köyde bulunan tarlalarına yaptıkları bireysel bahçeli konutlarında ikamet etmelerine neden olmuştur. Bu ise köydeki çevre konum ve yapısal morfolojik unsurların değişimine sebebiyet vermiştir.
- Genel olarak bölgede tarım alanları, mera alanları ve küme yerleşim bölgesi bulunurken zaman içerisinde tarım alanları konut parsellerine, mera alanları ise yeni yerleşim dokularının oluşumuna dönüşmüştür.

- Polatlı-Beyceğiz ulaşım aksı ana arter özelliğini ilk yerleşimden bugüne korumuş hatta güçlendirmiştir. Öyle ki yeni kurulan yerleşim bölgeleri için nirengi olmuştur.
- Artan teknoloji ile ulaşımın kolaylaşması bölgenin yerleşim dokusuna uzak ve engebeli yerlerde de tarım yapılmasına imkan vermiş, bununla birlikte mülkiyetin de mevcut yerleşim dokusundan uzak parsellerde çoğalmasına neden olmuştur.
- Bölgede mevcut tek ailelik konut parselleri üzerindeki yapıların yıkılıp yerine birkaç ailenin kullanımında olan beton, çok katlı yeni konut oluşumu, kırsal kimliğin kentsel mekan oluşumundan etkilenen dönüşüm başlangıcı olarak kabul edilebilir.
- Yeni yapı adaları ise; mevcut morfolojik dinamiklerin hemen hepsinde değişime yol açmış, bölgenin kırsal kimliğini ikinci planda bırakmaya başlamıştır (Tablo 4.5.) (EK-10).

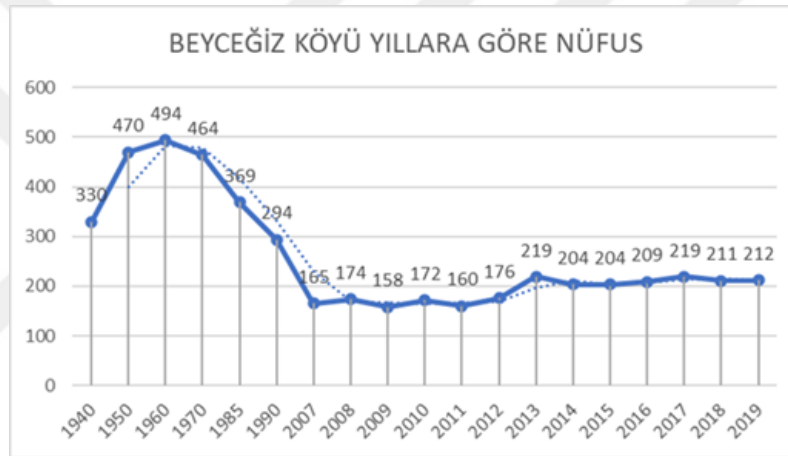
Tablo 4. 5. Beyceğiz Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Morfolojik Dinamik Değişimleri.

KIRILMA NOKTALARINA GÖRE BELİRLENEN ZAMAN ARALIĞINDA ANALİZ EDİLEN DİNAMİK DEĞİŞİMİ						
II	ÖRNEKLEM KÖYLER	YATAY DEĞİŞİM (MORFOLOJİ)				
	ÇALIŞMA ALANI ÖRNEKLEM KÖYLERİN KATMANLAŞMA DİNAMİKLERİ DEĞİŞİMİ	ÇEVRE-KONUM	İLETİŞİM-ULAŞIM	YAPISAL SINIR	DOLU-BOŞ	SOSYO-MEKANSAL
	ÖA: BABAYAKUP KÖYÜ					
	ÖB: KARGALI KÖYÜ					
	ÖC: KAYABAŞI KÖYÜ					
	ÖD: BEYCEĞİZ KÖYÜ					
	ÖE: YAĞMURBABA KÖYÜ					
DEĞİŞİM VAR:						
DEĞİŞİM YOK:						

Beyceğiz köyünün yıllara göre olan değişim/dönüşüm grafiği ve demografi grafiği yukarıda yapılan dinamik analizlerine göre kronolojik olarak oluşturulmuştur (Grafik 4. 7.) (Grafik 4. 8.).

Grafik 4. 7. Beyceğiz Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Morfolojik Dinamik Değişimler-Dönüşüm Grafiği.

Grafik 4. 8. Beyceğiz Köyü, Yıllara Göre Nüfus Değişim Grafiği (URL-10)

4.4.7. Örneklem Köy-D Tipoloji Bulguları

Bu bölümde, Beyceğiz köyünün tipolojik analizi için bölgede bulunan tüm yapılar incelenmiş ve sahiplerinden izin alınabilen bir konutun yapı kimlik kartı oluşturulmuştur.

4.4.7.1. Beyceğiz Köyü Yapı Örneği: Asım Uzcan Evi

Polatlı Beyceğiz Köyü'nde 178-3 ada parsel üzerinde iki katlı kerpiç ev yaklaşık 647,6 m² tapu alanlı parselde inşa edilmiştir. Köy yerleşiminin doğusuna inşa edilen yapı köy camisine 67 m uzaklıkta konumlanmıştır.

Toprak zeminden 3-4 taş basamak yardımıyla zemin katına ulaşılır. İki kattan oluşan yapının zemin katında bir sofası, sağ ve solunda ise birer odası bulunmaktadır. Üst katında da bir sofaya açılan merdivenler ve yine sağ ve solda birer oda bulunmaktadır.

Yapı günümüzde terk edilmiş durumdadır. Köyün ilk yapılarından olan konutun sahipleri halen köyde başka bir konutta yaşamaktadırlar.

Yapıya batı cephesinden yaklaşık 1m yükseklikteki giriş holünden ulaşılmaktadır. Taş holün üstü harç ile kaplı olup bu malzeme zaman içerisinde aşınmıştır.

Konut bir avlu içerisinde olmasına rağmen belirli bir ayırt edici sınıra sahip değildir. Komşuluk izleri ile ayrılmış sınırlayıcısız avluya sahiptir.

H. 1372-M. 1953 yılları arasında Asım UZCAN'ın babası (H.1330-M.1912) tarafından oğlu Asım UZCAN için yaptırılan yapının kitabesi bulunmamaktadır. Bilgiler Asım UZCAN'dan alınan sözlü ve video kayıtlı görüşmeler ile elde edilmiştir (EK-11).

Zemin kat planı:

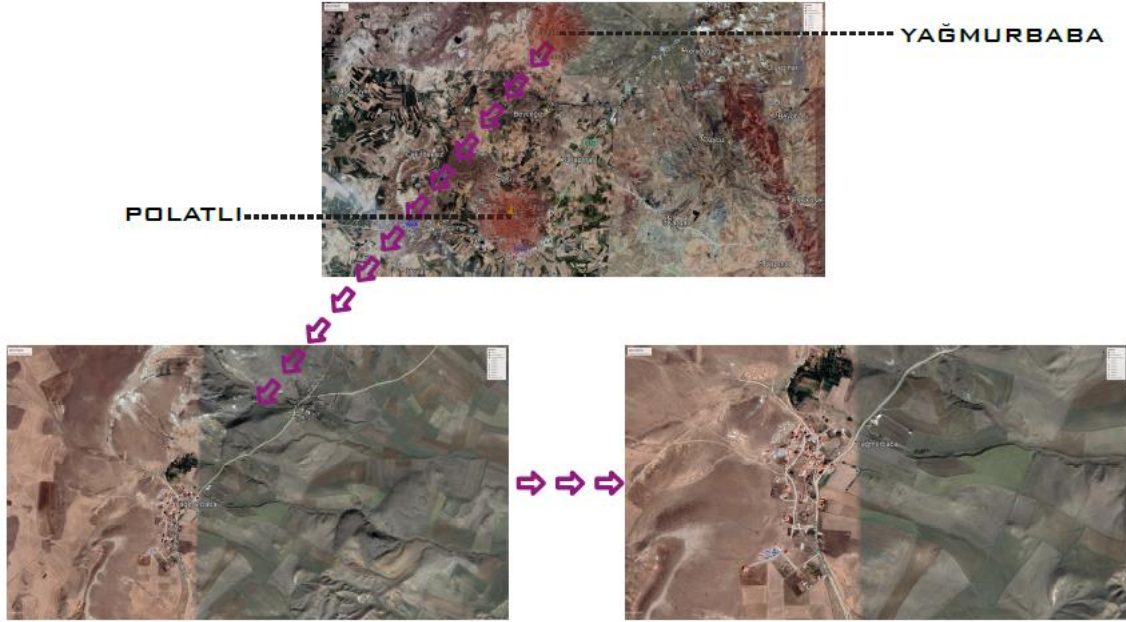
- Zemin kata batıdan yaklaşık 1m yüksekliğinde taş sahanlık hayattan ulaşılır,
- İç sofalı plan şekline sahiptir ,
- Zemin kat sofaya sağda, solda birer oda açılmaktadır
- Dört yatak odası ve iki sofa mekanından oluşur,
- Zemin kat ikinci odanın sofadan giriş kapısının yeri değiştirilerek merdiven altına alınmıştır,
- Tavanlar ahşap kirişlemeli zemin ahşap üzerine betodur,
- Kerpiç duvarlı, kireç badanalıdır,
- Odalarda bulunan yüklük-banyoluk günümüzde yerinde yoktur,

Birinci kat planı:

- Birinci kata 12 adet ahşap basamak yardımı ile ulaşılmaktadır,
- İç sofalı plan sistemine sahip birinci katta sağ ve solda birer oda açılmaktadır,
- Sofa iki adet ahşap pencere ile aydınlatılmıştır,
- Sofadan ulaşılan ahşap balkon çatı kirişlemeleri uzantısıyla örtülmüştür,
- Tavanlar ahşap kirişlemeli zemin ahşap üzerine betondur,
- Kerpiç duvar üzerine kireç badanalıdır,
- Odalar zeminden 70-75 cm yüksekliğinde ahşap pencereler ile aydınlatılmıştır,
- Odaların zemin ve tavanları çoğunlukla harabe haldedir (EK-11).

4.5. ÖRNEKLEM KÖY E: YAĞMURBABA KÖYÜ

Bu bölümde beşinci örneklem köy olan incelenen Yağmurbaba Köyü Polatlı'nın kuzeyinde ilçe merkezine 18 km, Ankara-Polatlı yoluna yaklaşık 6,5 km uzaklıkta yer almaktadır.

Şekil 4. 120. Yağmurbaba Köyü Uydu Görüntüleri, Google Earth, (2020).

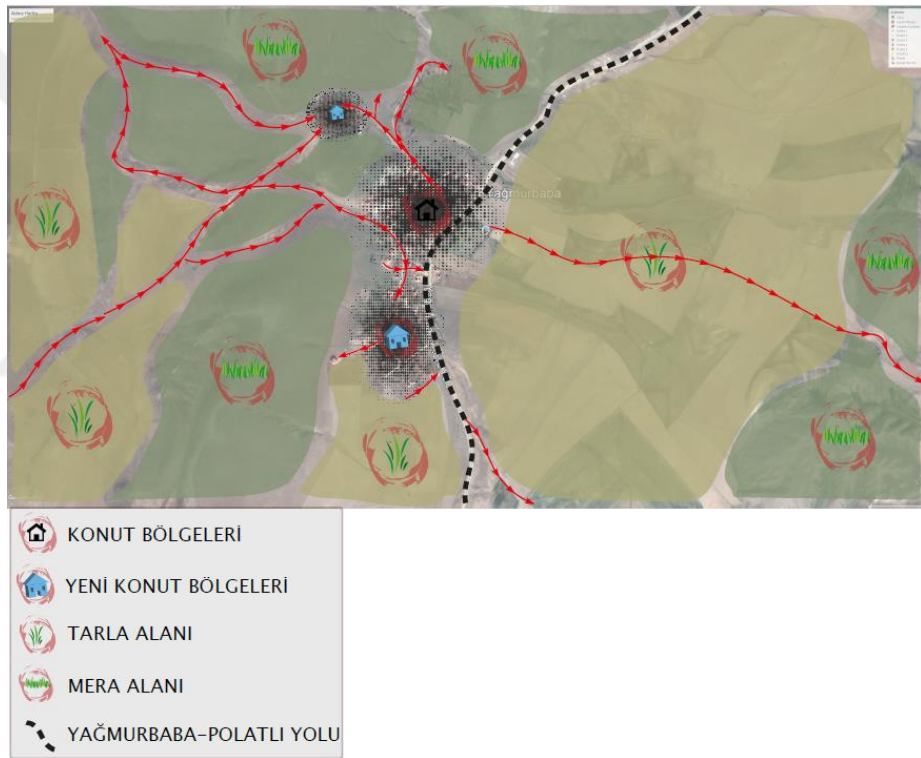
- Tepelik arazi yamacına kurulan köy diğer örneklem köylere göre daha küçük bir kurulum alanına sahiptir.
- Köy ilçe merkezinden çok Ankara yoluna olan yakınlığı kalıcı ikamet edenleri haricinde il ve ilçe merkezinden gelen, mevsimlik kullanıma hizmet eden hafta sonu evlerinin oluşumuna da etken olmuştur.
- Geçim kaynağı hayvancılık ve tarım olan köye de özellikle hayvan barınması için çok sayıda ahır ve ağıl yapıları bulunmaktadır.
- Kuruluşu Osmanlı Dönemine dayanan köyde, 'Yağmur Baba' tarafından kurulan cami merkezli toplu-küme yerleşim özelliği gösteren kırsal yerleşimdir.
- Bölgede günümüzde sadece kalıntıları kalmış olan 'Yağmurbaba Türbesi' nin yapı kalıntıları bulunmaktadır.
- Bölgeden geçen kuvvetli su ögesinin olmaması da tarımdan çok hayvancılığa yönelmelerine etken olmuştur.

- Bölge Ankara-Polatlı arasında yeni yapılaşma ve kentsel büyüme için de bir eşik niteliği taşımaktadır (Erdoğan, 2013) (Şekil 4.120.).

4.5.1. Çevre-Konum İlişkileri

Yağmurbaba köyü ilk kuruluşu Osmanlı zamanına dayanmaktadır. Köy sakinlerinin o dönemde başka illerden göçü sayesinde oluşmuş olan köy ilk zamanda birkaç ailenin ikametgahı ile kurulmuştur. Köyün yerleşim alanı diğer köylere göre daha küçüktür.

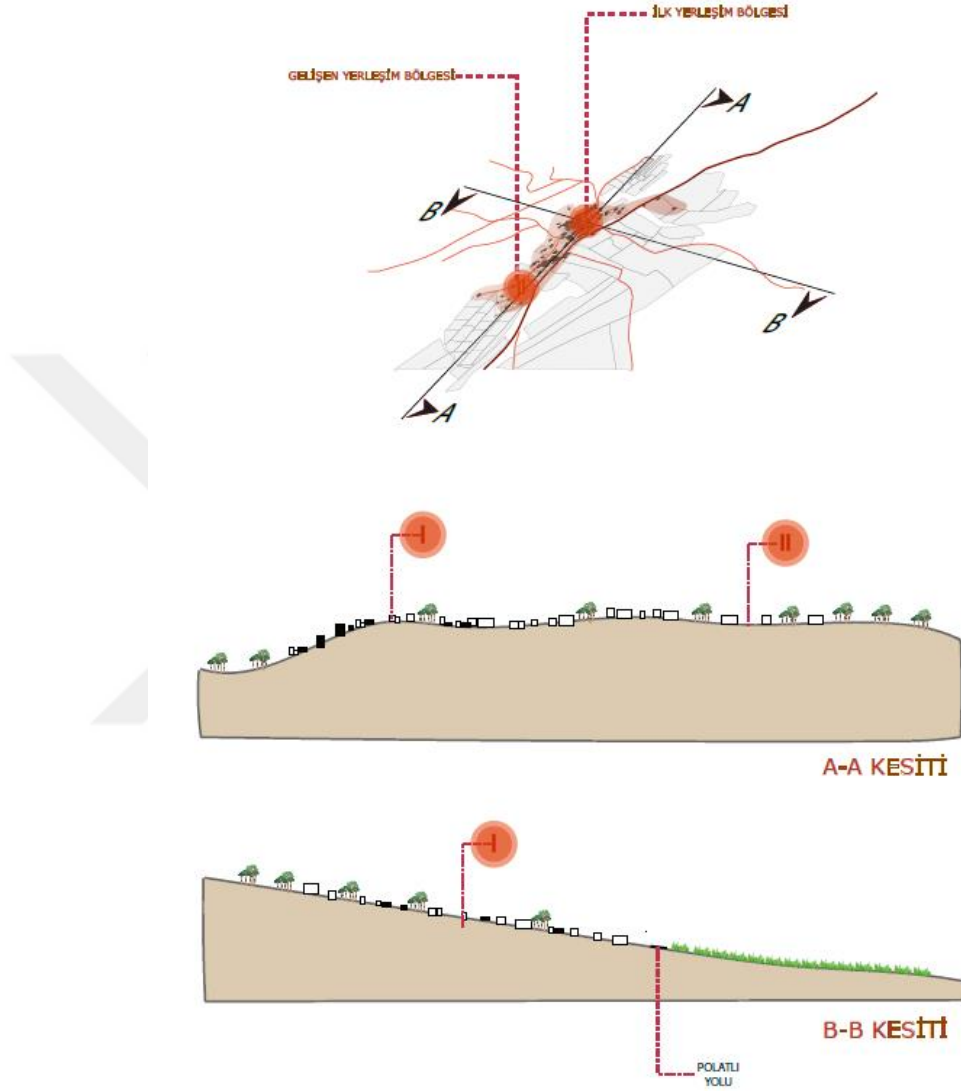
İlk yerleşimi köyün ileri gelenlerinin evleri, cami ve meydan merkezinde kurulan ve küme-toplu yerleşim biçimi özelliği gösteren bu kırsal yerleşim yeri, sonraları yol izi biçimli yerleşim formuna evrilmiştir.

Şekil 4. 121. Yağmurbaba Köyü Yerleşim Eskizi, Google Earth, (2020)'den

Bölgenin en eski hava fotoğrafı 1953 yılına aittir. O dönemde yaklaşık 70 konut; cami, çeşme ve köyün ileri gelen kişilerinin konutlarının çeper oluşturduğu meydan referans noktalı kurulmuştur. Zaman içerisinde yerleşim yeri Polatlı-Yağmurbaba ana yol arterini takiben Polatlı'ya doğru yol izi biçimli büyüme göstermiştir (Şekil 4.121.).

Bölgenin engebeli arazisi dolayısıyla tarım parselleri, daha düz olan yerleşim yerinin doğusunda yoğunlaşmıştır. Ağıl ve ahır yapıları hem yerleşim yeri içerisinde hem de köyün uzak tepelik alanlarındadır.

Şekil 4. 122. Yağmurbaba Köyü Şematik Yerleşim Kesiti.

Yukarıdaki şekilde de belirtildiği gibi köyün ilk yerleşimi I numaralı bölgede tepe yamacında kırsal referans noktaları etrafında olmuştur.

Bölgenin Polatlı ilçe merkezi ve Ankara yoluna olan yakınlığı gelişimini yol izi biçimine dönüştürmüş ve gridal parsel bölüntülü, düzenli yerleşim dokusu eklentileri ile (II) yeni yerleşim biçimi oluşturmuştur.

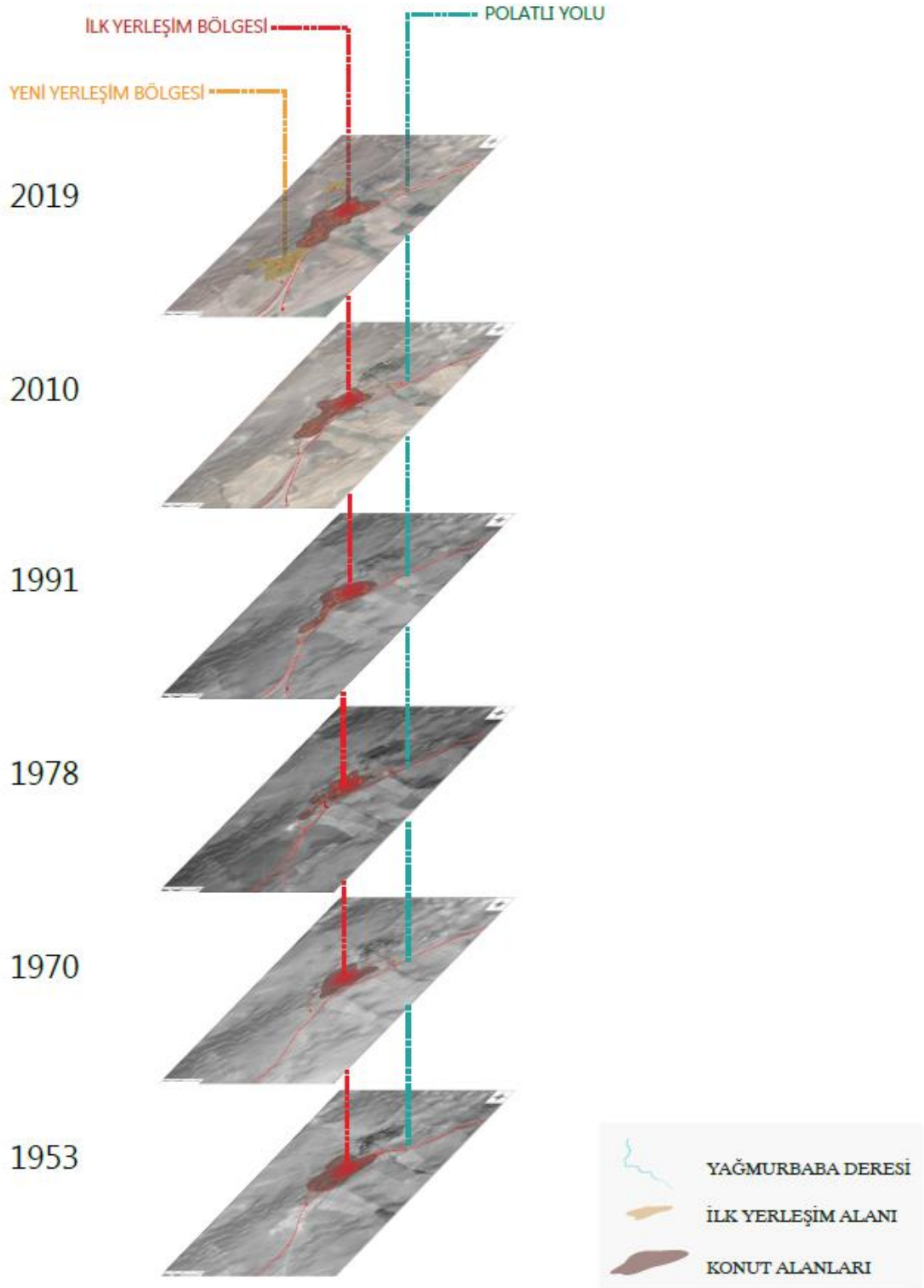
II numaralı yerleşim dokusu 2013 yılından sonra, mevcut tarla parsellerinin ızgara biçimli daha küçük parsellere ayrılmasıyla ve her bir parselde oluşturulan, hafta sonu evlerinin inşa edilmesi sonucu daha çok geçici ikametgâh odaklı yerleşim oluşumlarıdır.

I numaralı ilk yerleşim dokusunun yol izleri de daha organik oluşumlarken II numaralı yerleşim dokusu kurallı yol ağları ve komşuluk izleri ile sınırlandırılmıştır.

Bölgede su ögesinin kuvvetli olmamasından ve engebeli arazi faktörlerinden dolayı tarım alanlarının azlığı söz konusudur. Buna karşın köyde yerleşim dokusuna yakın ya da uzak lokasyonlarda çok sayıda toplu ve dağınık ağıl yapılarının bulunduğu görülmektedir (Şekil 4.122.).

Konutlar ve tarım alanları dışında köy doğal morfolojik mera alanlarına sahiptir. Bu alanlar ve tarım alanları doğal patika yolların oluşturduğu ulaşım ağları ile çevridir (Şekil 4.123.).

Şekil 4. 123. Yağmurbaba Köyü, Çevre-Konum Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi.

Bölgede en belirgin değişimin 2010 yılından sonra olduğu gözlenirken bu değişim yeni yerleşim dokusunun oluşumu ile olmuştur. Böylelikle hem yerleşim biçiminde hem de yapısal dinamiklerde köy için değişim başlamıştır.

4.5.1.1. Yıllara Göre Çevre-Konum İlişkileri

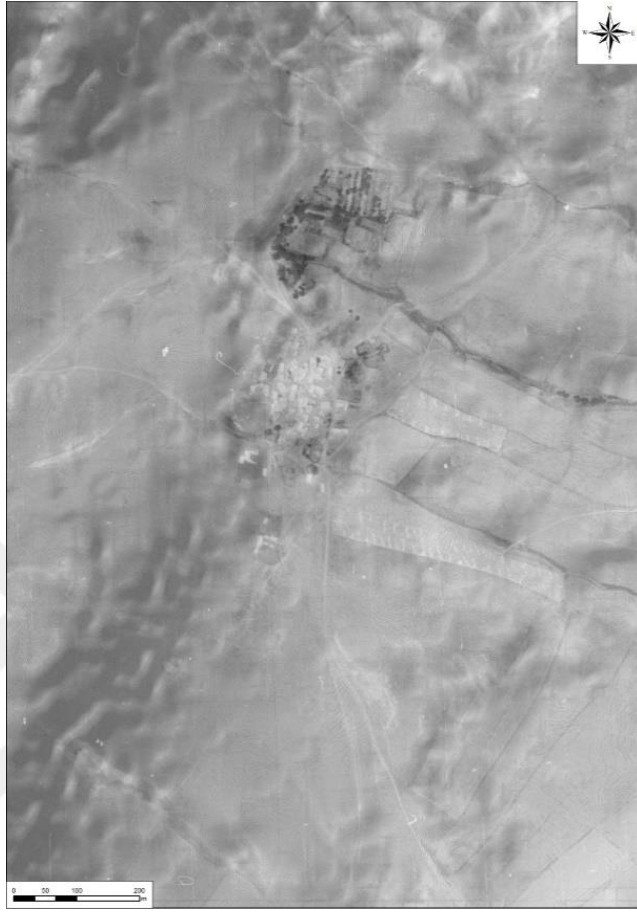
Yağmurbaba köyüne ait veriler tarandığında elde edilebilen en eski hava fotoğrafı(1953) HGM'den temin edilen ortofoto ve fotoğraflar olmuştur. Bunlar üzerinden koordinatlı ve ölçekli taramalar yapılmış, bilgisayar programları aracılığı ile Polatlı Belediyesi'nden alınan parseller, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü sitesinden bölge ile ilgili ulaşılan bilgiler ve yanı sıra köyde yapılan sözlü ve yazılı bilgiler birleştirilip grafik ve şekil bazlı anlatımlar ile yıllara göre bölgenin çevre konum ilişkilerindeki değişim/dönüşümler gösterilmiştir.

Fotoğraf 4. 34. Yağmurbaba Köyü 1953 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)).

1953 yılında köyde, yapı bölgesinin köyün ileri gelenlerinin konutları ile sınırları belirlenmiş, merkezinde cami ve açık meydanın bulunduğu kırsal referans noktalarından

Köyde yerleşim dokusunun kuzeyinde haritalarda görülen ağaç yoğunluklu alan da köyün tarım alanları içerisinde olup parsellerinde konut yapılaşması bulunmamaktadır.

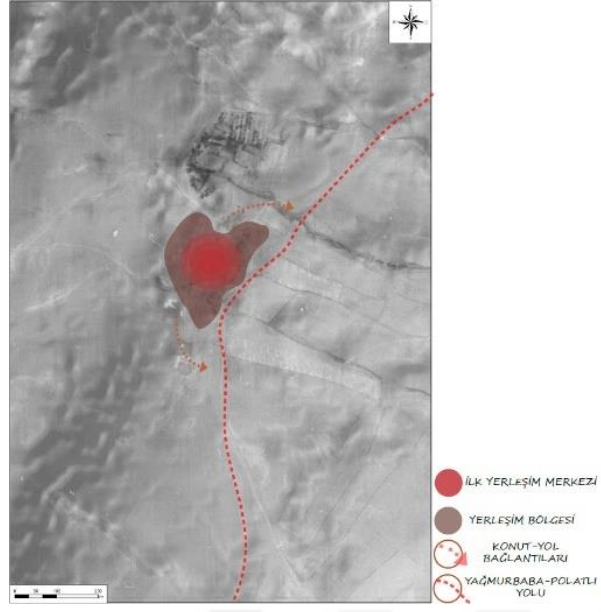

Fotoğraf 4. 35. Yağmurbaba Köyü 1970 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)).

1970 yılında; Yağmurbaba köyünde bir önceki yıla göre büyük değişimler olmamıştır. Doğal morfolojik mera alanlarının bir kısmının tarım alanlarına dönüştüğü görülmekteyken yeni tarım alanları için oluşmuş patika yollar haritalardan okunmaktadır.

Konut dokusu içerisinde bazı konutların kullanımına son verildiği ve bu konutların yapı kalıntıları kalacak şekilde yıprandığı görülmektedir. Bunun yanında konut bölgesinde mevcut komşuluk sınırları içerisinde bulunan bazı konutların ise yapı sahiplerince yıkılarak yeni konutların yapıldığı görülmektedir (Fotoğraf 4.35.) (Şekil 4.125.).

Bu yılda da Polatlı-Yağmurbaba ana yol arterinin, köyün konut yerleşiminde sınırlayıcı rolü devam etmektedir. Bu yılda bölge konut yerleşiminin Polatlı yol izinin doğu yönüne doğru da büyümeye başladığı görülmektedir.

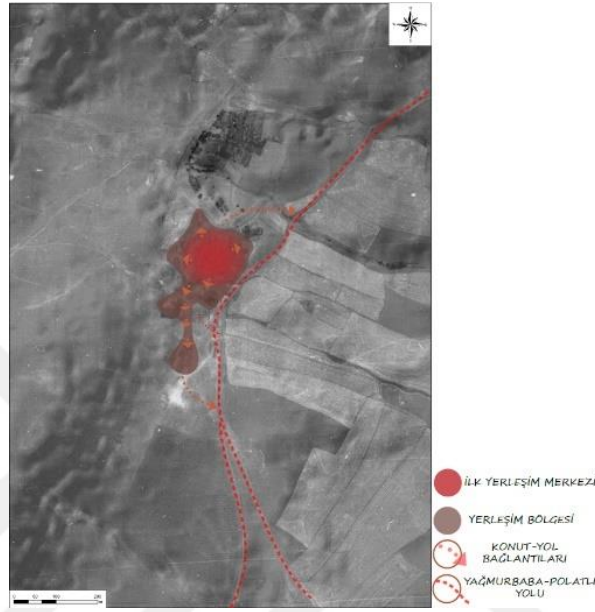
Şekil 4. 125. Yağmurbaba Köyü, 1970 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Fotoğraf 4. 36. Yağmurbaba Köyü 1978 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)).

1978 yılında; köyün konut yapılarının yerleşim dokusunun kuzey ve güneyine doğru kuzeyde tarla parsellerine, güneyde ise Polatlı yolunu takiben morfolojik sınırlar doğrultusunda büyüme gösterdiği görülmektedir.

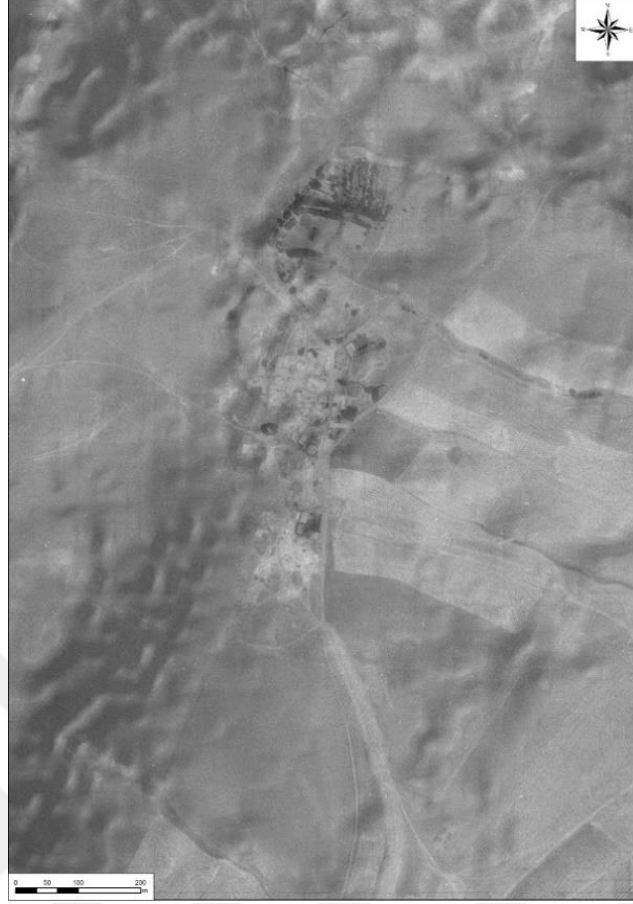
Bölge tarım alanlarının geçmiş yıllara göre engebeli olan alanlara doğru az da olsa artışı haritalardan okunmaktadır (Fotoğraf 4.36.) (Şekil 4.126.).

Şekil 4. 126. Yağmurbaba Köyü, 1978 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Bölgenin günümüz yapılaşmasında II numara ile belirtilen yeni yerleşim dokusunun oluşumu bu yıllarda başlamış olup, Polatlı yolunu takip eden kurlsız yerleşimli ve tarla parseli üzerinde dağınık konut oluşumu yine 1978 yılı hava fotoğraflarından görülebilmektedir.

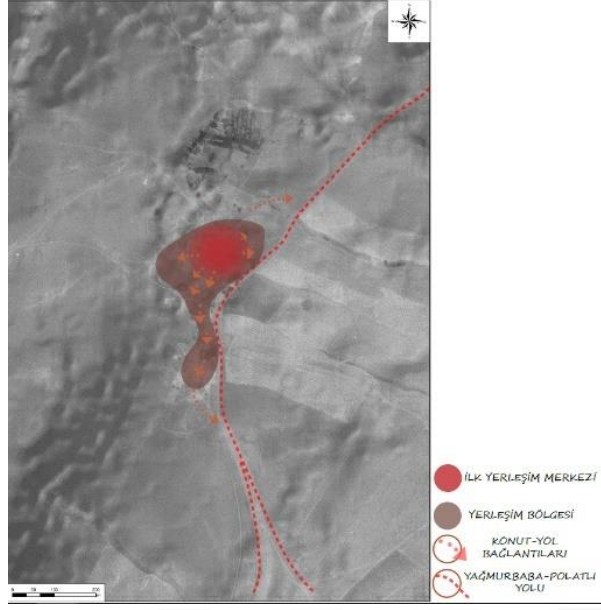
Köyün hayvan barınması için oluşturulmuş mekanları mera alanlarında çoğalmış ve yine yerleşim dokusunun kuzeydoğu bölümünde bu mekanlar toplu olarak köy halkının 'yaylalık' adını verdiği bölümde yoğunlaşmıştır.

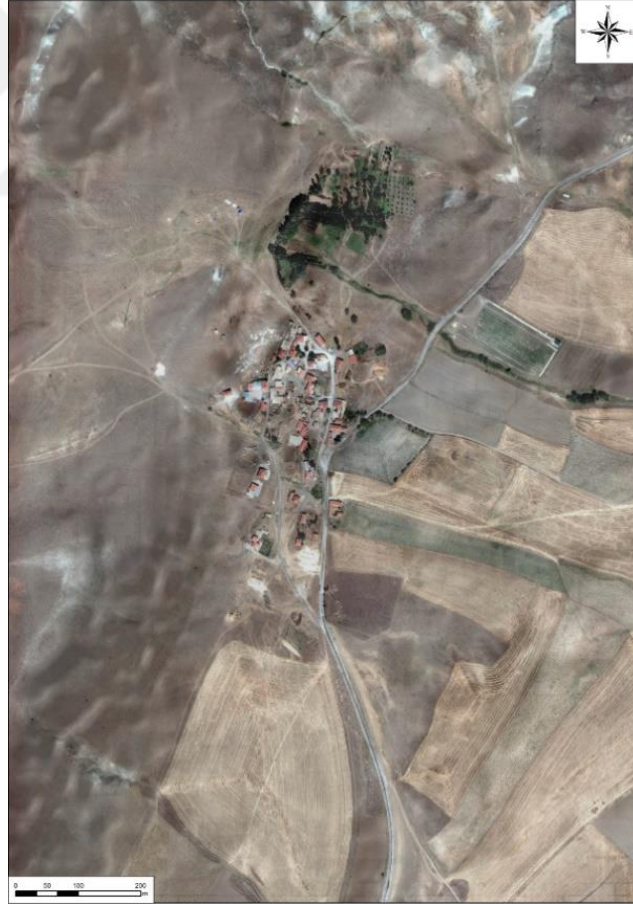
Fotoğraf 4. 37. Yağmurbaba Köyü 1991 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)).

1991 yılında önceki yıla göre çok fazla bir değişimin olmamasıyla birlikte genişleyen konut yerleşim dokularının güneybatı yönünde, Polatlı yol izli büyümesi birkaç konut eklenerek devam etmiştir. Bu büyümeye etken olarak yerleşim dokusu yakınındaki tarla parsellerinin daha küçük parsellere bölünerek konut yereleşimine el verecek morfolojik sınırlılıklarda şekillenmeye başladığı görülmektedir (Fotoğraf 4.37.) (Şekil 4.127.).

Yine aynı yıllarda çıkan kırsal koruma kanunları ve teknolojinin gelişimi bölgenin doğal morfolojik yapısında, engebeli araziler üzerinde de yerleşim ve tarıma imkan vermiştir. Yağmurbaba köyünde az da olsa tarla alanlarında geçmiş yıllara göre artış olmuştur.

Şekil 4. 127. Yağmurbaba Köyü, 1991 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

Fotoğraf 4. 38. Yağmurbaba Köyü 2010 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)).

2010 yılında Yağmurbaba köyünde çevre-konum ilişkilerinde önceki yıllarda başlayan gelişmelerin hızlandığı görülmektedir. Bu gelişim ilk olarak konut dokularından okunmakta ve Polatlı yol izini takiben konut yerleşiminin kuralsız kırsal morfolojiye uygun olarak, güneye doğru büyüdüğü görülmektedir.

Konut yerleşim dokusu kuzeyinde bulunan ağaç yoğunluklu tarla parselleri varlığını sürdürken bu parsellerin içine sahiplerince geçici kullanımlı konutlar inşa edilmiştir. Yine konut dokusunun kuzey doğu yönünde de tarla parsel sınırları ve mera alanları içerisinde kuralsız konut oluşumları ve bu bölgelerde yeni patika ulaşım ağlarının oluşumu görülmektedir (Fotoğraf 4.38.) (Şekil 4.128.). Bölgede su ögesinin az olması nedeniyle kuru tarımın yapılması diğer köylere göre tarım parsellerinin artışının daha az olmasına etkindir.

Şekil 4. 128. Yağmurbaba Köyü, 2010 Yılına Ait Çevre-Konum Şematik Gösterimi.

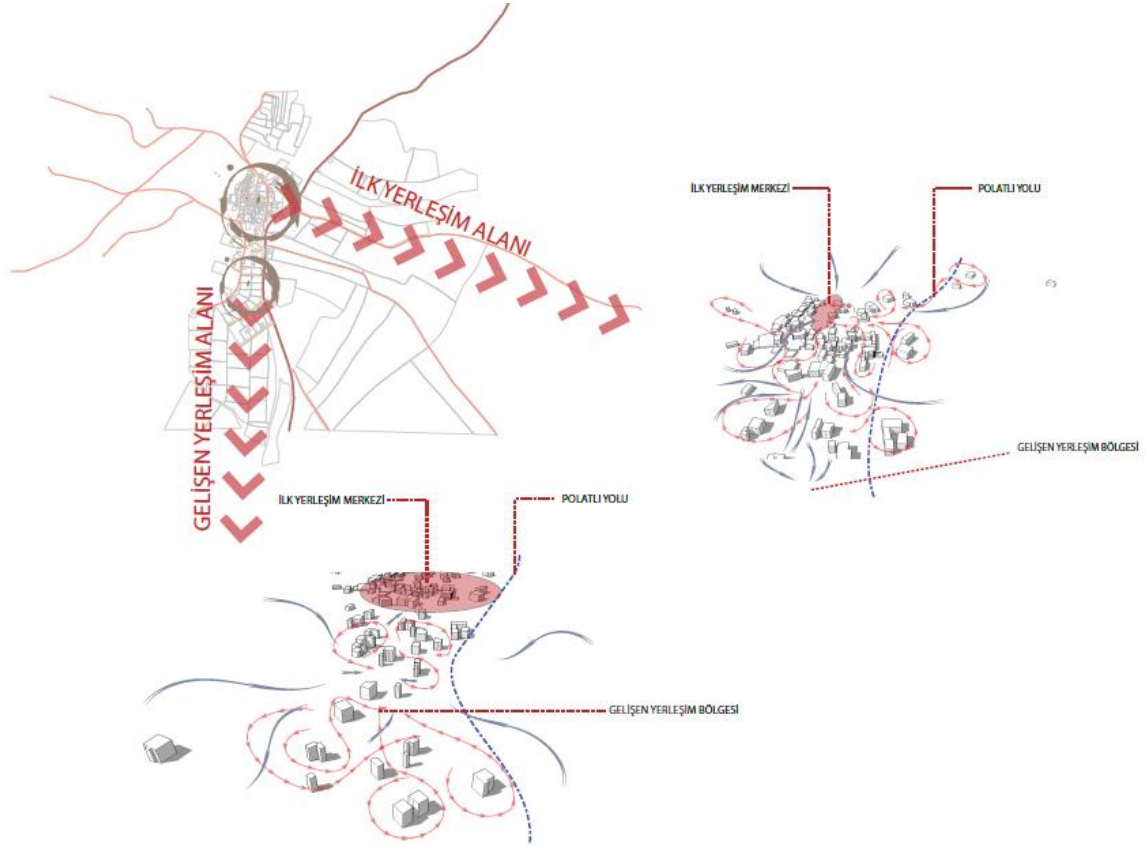
Fotoğraf 4. 39. Yağmurbaba Köyü 2019 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)).

2019 yılında; bölge mevcut morfolojik yapısına yeni oluşan II numaralı yerleşim dokusun eklendiği ve yol izi biçimli konut yerleşimine dönüştüğü görülmektedir. Yeni yerleşim dokusunun bir önceki yıllarda oluşmaya başlayan patika yolları ve kuralsız parsel bölüntülerinin, bu yıl itibariyle gridal biçimli ve daha küçük bölüntülerden oluşan konut yerleşimlerine dönüşmektedir. Oluşan yeni yerleşim dokusu mevcut tarım parsellerinin yerine kurulmuştur (Fotoğraf 4.39.) (Şekil 4.129.).

Bölgenin kuzeyinde de kuralsız ve dağınık kırsal mimaride konut yapılaşmalarının olduğu ve patika yollarının ana yol ağı ile birleşen lineer yollara dönüşümü gözlenmektedir.

Yağmurbaba köyü konum olarak Ankara yoluna ve Polatlı ilçe merkezine yakındır. Bu nedenle yerleşim dokusu oluşumunda dahi ulaşım akslarının referans önemi fazla olmuştur.

Bölgede ana ulaşım arteri Polatlı-Yağmurbaba yoludur. Bu ana artere bağlı konut yerleşim bölgesine ve etrafındaki tarla alanlarına ulaşımı sağlayacak çok sayıda yanıl yol ağı eklenmiştir (Şekil 4.131.).

Şekil 4. 131. Yağmurbaba Köyü'ne Yerleşim Yeri İçi Ulaşım Şematik Gösterimi.

Köyde ilk yerleşim dokusu Polatlı ana yol arteri eşik olacak şekilde konumlanmış ve böylelikle ilçe merkezine ulaşım kolaylığı sağlanmıştır. Konut yerleşim bölgesi içerisinde de komşuluk bahçe sınırı ile belirlenmiş ulaşım aksları, kırsal referans noktaları merkezine ulaşacak şekilde kurlsız ışınsal izleri oluşmuştur.

Bölgenin tarım alanları ise hem konut bölgesi merkezinden hem de ana yol arterinin çeşitli noktalarından ışınsal ulaşım izleri şeklinde oluşmuş ve değişen morfolojik yapı sonucunda doğal eğimleri takiben yol ağları da çoğalmıştır.

Bölgede 2010 yılından sonra oluşan yeni yerleşim dokusu hem kendi parselleri içerisinde hem de diğer konut bölgesine ulaşımında daha kurallı ve ızgara biçimli yol ağları oluşturmuştur. Bu bölge oluşumunda da Polatlı ana yol arteri referans nokta olarak seçilmiş ve bölge gelişimi yol izi biçimli olarak gelişmiştir.

4.5.2.1. Yıllara Göre İletişim-Ulaşım Ağları

1953 yılında Yağmurbaba köyünün ana yol arterinin Polatlı yolu olduğu görülmektedir. Bölge topoğrafyasına uygun olarak köy içi yolları konut bölgelerine giden yollar ve tarım arazilerine giden yollar olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Konut bölgeleri içindeki yollar ana yol arteri izini takiben toplu-küme biçimli olmuş yerleşim dokusunda bahçe komşuluk sınırları izinde ve referans noktaları merkezinden ışınsal olarak dağılmaktadır. Her konut parselinin yanından geçen yollar merkeze bağlanmaktadır. Merkezden ise Polatlı ana yol arterine bağlanan yol örüntüsü görülmektedir (Şekil 4.132.).

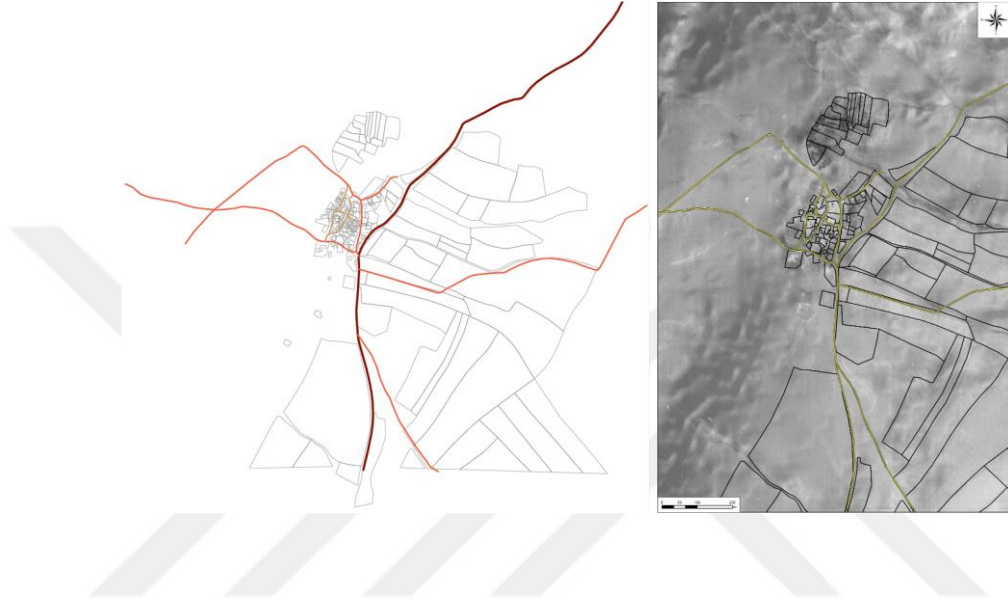
Tarım alanlarına giden yollar konut yerleşiminden ve ana yol arterinden referans olarak oluşmuş ışınsal izler taşımaktadır. Bu ışınsal izlerin ise birden fazla yanal patika yollara ayrılıp tarım bölgelerine ulaşımı olmaktadır.

Şekil 4. 132. Yağmurbaba Köyü 1953 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1970 yılında; Polatlı ana yol arteri köy yerleşimi için önemini korumaktadır. Genel morfolojide gelişen tarım bölgelerine ulaşım için yeni yanıl yol ağlarının oluştuğu ve geçmiş patika yolların geliştiği görölmektedir.

Geçmiş yıllara göre morfolojik olarak fazla bir değişim geçirmeyen köyde; konut alanları içerisinde bölünen parseller ve yeni konutlar için oluşlan merkez odaklı ışınsal yerleşim dokusu içinde yolların oluştuğu görölmektedir (Şekil 4.133.).

Şekil 4. 133. Yağmurbaba Köyü 1970 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1978 yılında; Polatlı ana yol arterinde değişim olmamış fakat tarım alanlarının parsellerinde doğal morfolojik izleri takiben yeni eklemeler ve mevcut parsellerde bölünmeler olduğundan yeni parseller etrafında patika yolların oluşumu görölmektedir.

Yine aynı yılda hayvanların barınması için yerleşim dokusundan uzakta (konut merkezinden 1,2 km) kuzeydoğu yönünde inşa edilen yapılar köy halkı tarafından yaylalık olarak adlandırılmış ve mevsimlik olarak kullanılmıştır. Bu yapılara da hem konut bölgeleri hem de ana yol arteri referanslı olacak yeni ışınsal yol ağları eklenmiştir (Şekil 4.134.).

Şekil 4. 134. Yağmurbaba Köyü 1978 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1991 yılında; kırsal kalkınma projeleri ve teknolojinin gelişimi ile birlikte bölge ulaşımı ve tarım arazilerinin daha engebeli arazilere kurulması sıklaşmıştır. Bununla birlikte yeni tarım arazilerine giden yanıl yollar doğal morfolojik izleri takiben artmıştır.

Polatlı ana yol arteri güçlenerek yol izi boyunca küme yerleşim biçimi dışında tarım parsellerinde kuralsız kırsal konutlar çoğalmıştır. Tarım arazilerinin parsel bölüntüleri artmış bununla birlikte ulaşım aksları Polatlı yol izi referanslı çoğalmıştır.

Yine aynı yıllarda göçün artması köy halkının çoğunlukla il ve ilçe merkezlerine taşınmasına sebep olmuştur. Ekonomide kısmi olarak da olsa tarıma bağlı olan ve göç eden kişiler ise köye mevsimlik olarak gelmekte ve tarım arazileri ile ilgilenmektedirler. Bunun sonucu olarak ise ulaşım bazlı Polatlı ana yol arteri izindeki tarım arazilerinde artış ve mevcut arazilerde yeni parsellerin oluştuğu görülmektedir (Şekil 4.135.).

Şekil 4. 135. Yağmurbaba Köyü 1991 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

2010 yılında; bölgenin konut yerleşiminin toplu-küme biçimden uzaklaştığını ve kurlsız kırsal yapıların yerleşim dokusundan uzak tarım alanlarının içerisinde çoğaldığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak ise merkezden çıkan akslarla oluşan ışınsal yol ağları yerini yeni konutların bahçe izlerini takiben ilk konut bölgesine ve Polatlı ana yol arterine ulaşacak yeni ışınsal yolları oluşturduğu görülmektedir.

Bölgenin ana yol aksı olan Polatlı-Yağmurbaba yolu yeni oluşan konut dokuları için en belirleyici eşik noktası olmuş ve yine bu yıllarda ana yol arterine paralel uzanan yanıl yollar oluşmuştur (Şekil 4.136.).

Teknolojinin de gelişimi ile yeni tarım araçlarının artması bölgenin doğal morfolojik mera alanlarının tarlaya dönüşmesine olanak tanımıştır. Bu nedenle tarım araçlarının ulaşımı için yeni patika yolları oluşmuştur.

Şekil 4. 136. Yağmurbaba Köyü 2010 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

2019 yılında; Yağmurbaba köyünde yerleşim dokusunun ilk yerleşim dokusu ve yeni yerleşim dokusu olarak ayrıldığı görülmektedir. Yeni (II) yerleşim bölgesi eskiden tarım için kullanılan parselin daha küçük parsellere bölünmesi ve kurallı, gridal sistemde oluşmuş komşuluk izleriyle topoğrafyaya uyumlu yol ağları olan yerleşim dokusunu oluşturmuştur. Öyle ki bu yeni doku referans olarak Polatlı ana yol arterini almış ve gridal yolların her bir aralığı bu ana artere ulaşacak şekilde oluşturulmuştur.

İlk yerleşim dokusunda da mevcut konut yerleşiminin genişlediği ve bölgeden uzak, tarım alanları içerisinde kuralsız ve kırsal tipolojide yeni konutların yapıldığı görülmektedir. Günümüzde halen kuralsız büyüyen ilk yerleşim dokusunun kuzeyinde bulunan bireysel konutlar ise yerleşim yeri merkezinden çıkan yol ağının her bir konut bahçesinin komşuluk izlerini takip eden yanıl yol ağlarını oluşturmuştur (Şekil 4.137.).

Şekil 4.137. Yağmurbaba Köyü 2019 Yılına Ait Yol İzleri ve Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

4.5.3. Yapısal Sınırlar

Yağmurbaba Köyü Osmanlı Döneminde kurulmuş olup ilk yerleşimi kırsal yerleşim yeri özelliklerine sahip kırsal referanslarla oluşan meydan merkezli küme-toplu özelliktedir.

Bölgede Yağmurbaba türbesi bulunmaktadır. Fakat günümüzde harabe halinde, sadece yapı kalıntıları mevcuttur. Bölgede Osmanlı Dönemi'nde yapılmış yapıların çoğu yıkık durumda kalanları ise kullanılmamaktadır.

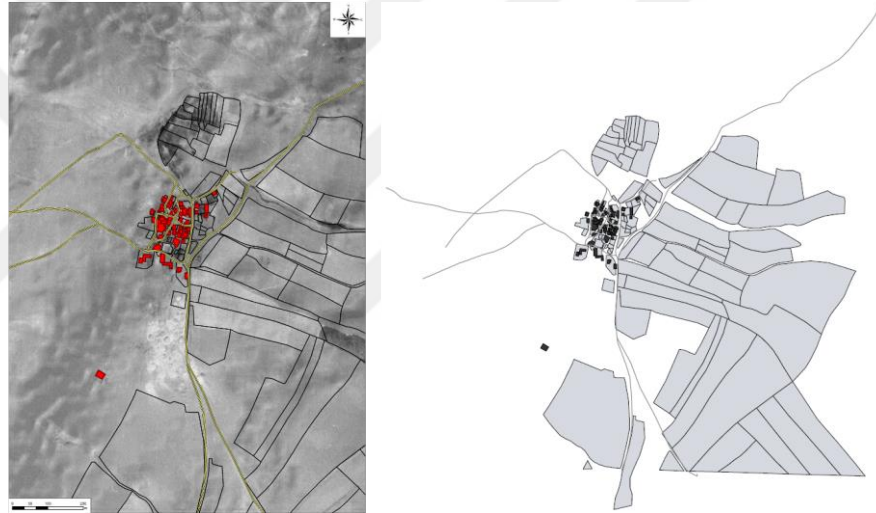
Geçimini tarım ve hayvancılık ile sağlayan bölge halkı su ögesinin azlığından dolayı daha çok hayvancılığa yönelmiştir. Hayvanların barınması için yapılan yapıları mevcut konut yerleşimlerinin uzağına inşa etmişler ve oralarda konaklamak amacıyla yaptıkları kulübe benzeri tek katlı yapıları mevsimlik olarak kullanmışlardır. Genel olarak dağınık biçimli ve birbirinden uzakta yapılan bu barınak yapıları, köyün konut bölümünün kuzeydoğusunda toplu halde de bulunmakta ve köy halkı tarafından yaylalık olarak nitelendirilmektedir.

Bölgenin yapısal gelişimine erişilecek kaynaklar sınırlı olup HGM'den alınan eski hava fotoğrafı 1953 yılına aittir. Bunun yanında köyde yapılan sözlü görüşmeler, yerinde incelemeler ve kaynak taramaları yapısal gelişimin analizinde kullanılan diğer yöntemler olmuştur (Şekil 4.138.).

4.5.3.1. Yıllara Göre Yapısal Sınırlar

Yağmurbaba köyünde bilinen ilk yerleşim bölgesi Osmanlı Döneminde olmuştur. Cami, çeşme ve oval meydan açıklığı kırsal referanslı merkez köyün maddi anlamda ileri gelen kişilerin konutlarınca sınırlandırılmıştır. Bölgedeki konutlar bahçeli komşuluk izleri ile birbirinden ayrılmış olup her mülkiyet izi arasında bulunan yollar merkeze uzanan ışımsal konut bölgesi ulaşım aksları ile çevrilidir. Mülkiyet izlerinin etrafından geçen ulaşım aksları ise o dönem konut parsellerinin oluşmasında etkindir.

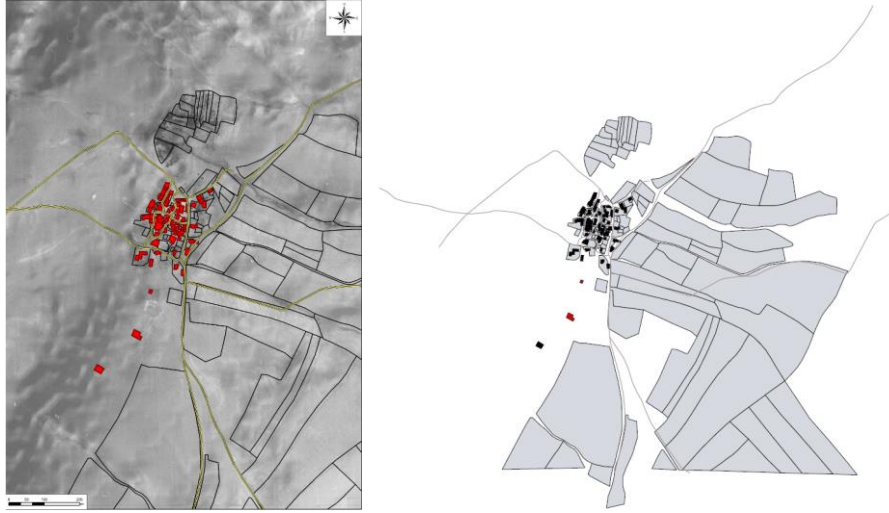
Bölge halkı geçimini hayvancılık ve tarım ile kazanırken havanların barınması için konut bölgeleri içerisine ve dışına ağıl ve ahır mekanları oluşturmuştur. Fakat bölgenin eğimli yapısından dolayı hayvan barınakları daha fazla konut yerleşimi dışında tutulmuştur (Şekil 4.139.).

Şekil 4. 139. Yağmurbaba Köyü 1953 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1970 yılında, yapısal gelişim ilk konut bölgesinde küme-toplu iz biçimini sürdürmüştür. Yeni yapılaşmanın çok fazla olmadığı bu dönemde eski yapıların bir kısmının terk edildiği bir kısmının ise yıkılarak yerine yeni kırsal konutların inşa edildiği görülmektedir. Mevcut parsel üzerinde bulunan konutların yerini birden fazla konutun aldığı ve komşuluk sınırlarının yeni mülkiyet izlerini takiben yeniden düzenlenmektedir.

Bu dönemde bölgenin konut yerleşiminin kuzeydoğusunda kalan ağıl ve ahır mekanları yanlarına mevsimlik kullanılmak üzere kulübe biçimli konut dokularının olduğu görülmektedir. Düzensiz kırsal yapılaşma özelliğindeki bu bölgeyi köy halkı yaylalık olarak tanımlamaktadır (Şekil 4.140.).

Şekil 4. 140. Yağmurbaba Köyü 1970 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1978 yılında, köyde yapısal değişimin çok fazla olmadığı görülmektedir. Yeni yapılaşmanın köydeki yerleşim dokusunun güney batı yönünde Polatlı ana yol arterini takiben doğal morfoloji izinde olduğu ve küme yerleşim formuna uymayan bir büyüme özelliği göstermektedir.

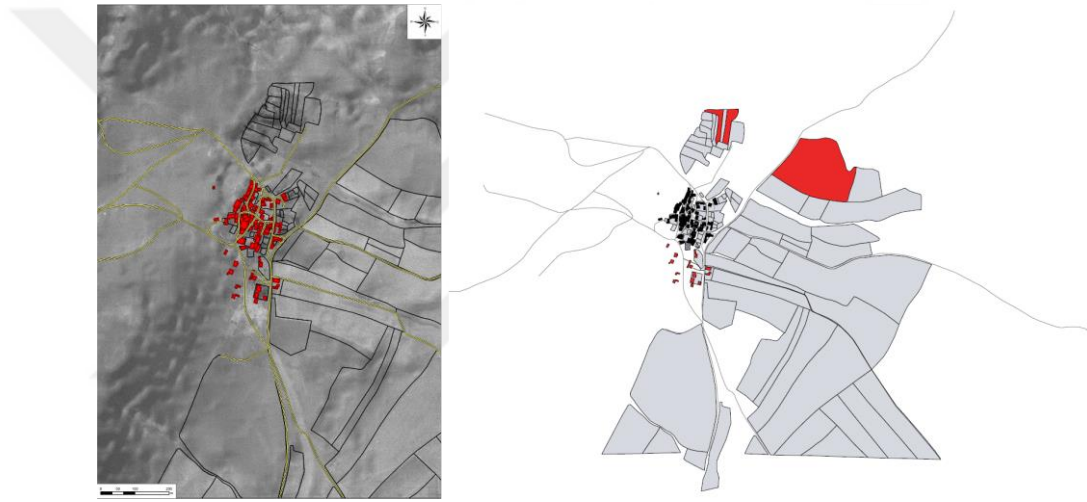
Konut bölgeleri içerisine yapılan yeni yapılarınsa mevcut mülkiyet izlerine uygun olarak çoğaldığı gözlenmiştir. Yine aynı dönem aralığında bölgede terk edilmiş-harabe yapıların olduğu parsellerin varlığı da görülmektedir (Şekil 4.141.).

Şekil 4. 141. Yağmurbaba Köyü 1978 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

1991 yılında; gelişen teknoloji ve kırsal politikalar sonucunda bölgenin doğal mera alanlarının bir bölümünün topoğrafyaya uygun tarım alanlarına dönüştüğü görülmektedir. Göçün fazla olduğu bu yıllarda bölgenin lokasyonu nedeniyle de mevsimlik olarak kullanılan mevcut konutların sayısında artış olmuştur. Yine aynı nedenle mevcut tarım arazilerine mevsimlik kullanılmak amacıyla yeni konutların düzensiz olarak yapıldığı görülmektedir.

Bu yıllarda köydeki Polatlı ana yol arterini takiben bölgenin güney bölümünde yeni yapılaşmaların olduğu ve bunların II. yerleşim dokusuna temel hazırladığı anlaşılmaktadır. Yerleşim dokusundan uzak tarım alanlarında da çoğunlukla hafta sonu evi olarak kullanılan tekil konutlarda artış olduğu görülmektedir (Şekil 4.142.).

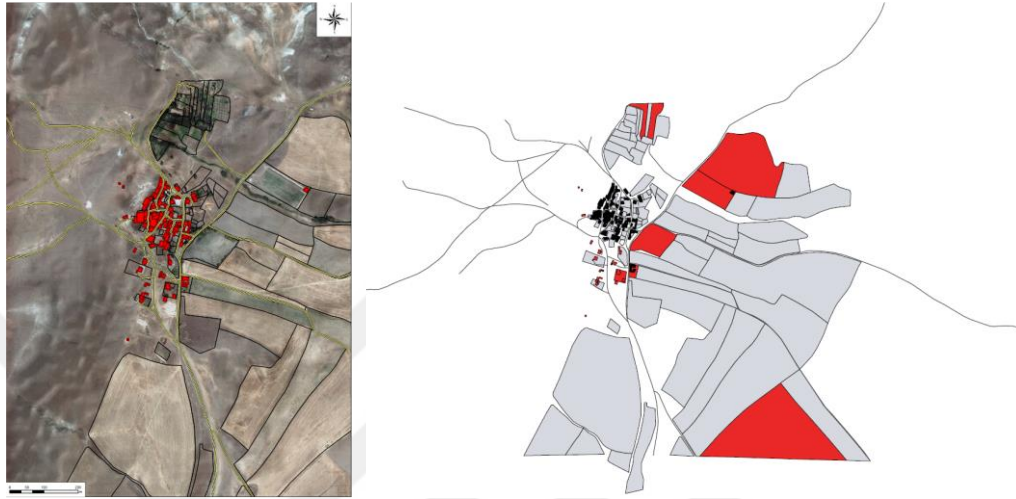
Şekil 4. 142. Yağmurbaba Köyü 1991 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

2010 yılında; ilk yerleşim dokusunun da konutların artması küme-toplu yerleşim özelliğini büyük oranda terk ederek Polatlı yol izi takibinde Polatlı merkezine doğru bir gelişim göstermiştir. Mevcut yerleşim dokusu içerisinde yeni konutlar oluşup, yeni parsel bölüntüleri mülkiyet izlerini takiben toplu yerleşim biçimli büyüye de çoğunluklu yeni yerleşim dokusu II numaralı yerleşim bölgesinde olmuştur.

Bu yıllarda bölgenin kuzey bölümündeki engebeli mera alanlarının doğal morfoloji izini takiben tarla alanlarına dönüştüğü ve bu tarla alanlarının içerisinde kolektif olmayan yapıda konutların kuralsız oluşumu görülmektedir.

II numaralı yeni yerleşim dokusu bu yıllarda organik konut bölgesi özelliği göstermiş ve kuralsız büyümüştür. Yine de bu oluşum günümüz yapısal dokunun temelidir.

Bu yıllarda kümülatif kırsal yerleşim dokusu anlayışının bireysel konut yerleşimine dönüşmüştür (Şekil 4.143.).

Şekil 4. 143. Yağmurbaba Köyü 2010 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

2019 yılında; bir önceki yıllarda temeli atılmış olan yeni konut bölgesinin kurallı yerleşime dönüşümü görülmektedir. Bu bölge bir ve iki katlı güncel yapı malzemeleriyle oluşmuş konutların bahçe sınırlarının birleşimiyle oluşan komşuluklu mülkiyet izlerinin aralarından geçen ulaşım akslarıyla sınırlanmış konut adaları halini almıştır. Mevsimlik ve hafta sonu evi olarak kullanılan bu yapıların kullanıcıları çoğunlukla Polatlı ve Ankara ikametlidir.

İlk yerleşim dokusunun gelişimi az da olsa küme biçimini takip etmiştir. Referans noktaları sadece köyde kalıcı olarak ikamet eden kişiler için önemini korurken bir diğer referans olan Polatlı ana yol arteri önemini artırmıştır.

Köy yerleşim bölgesinin kuzey bölümünde de tarım alanları içerisinde oluşmuş bireysel konutlar çoğalmış, bunlardan komşuluk sınırlı artan konutlar gelecek yıllar için II numaralı yerleşim dokusunda olduğu gibi kolektif konut toplulukları oluşturmaya başlamıştır (Şekil 4.144.).

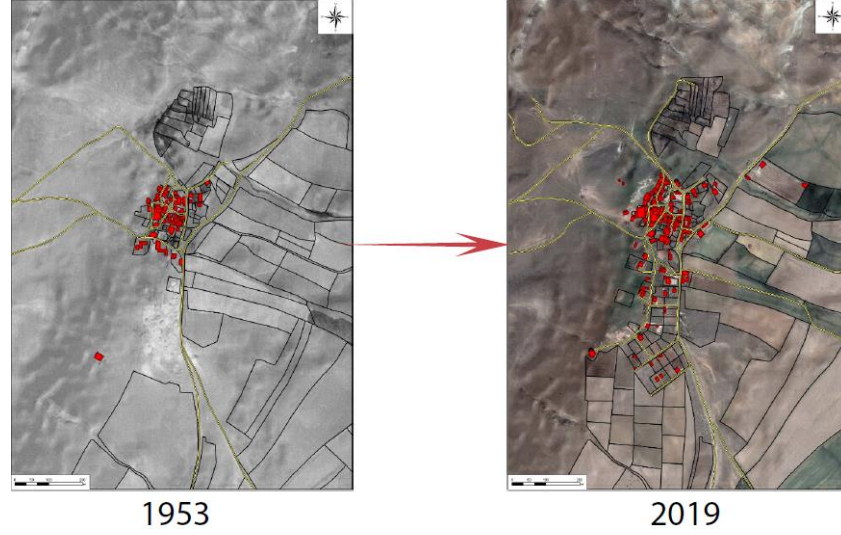

Şekil 4. 144. Yağmurbaba Köyü 2019 Yılına Ait Hava Fotoğrafı, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

4.5.4. Dolu-Boş Alanlar

Yağmurbaba köyünde 1953-2019 yılları arasında bölgede yapısal katmanlaşmada en önemli değişim 2010 yılından sonra yeni yerleşim dokusunun oluşmasıyla başlamıştır. Bölge ilk yerleşimi konut bölgesi kırsal referans merkezli toplu-küme yerleşim biçimindedir. Yeni oluşan yerleşim dokusu ise yol izi biçimli ızgara yol ağı sistemine sahiptir.

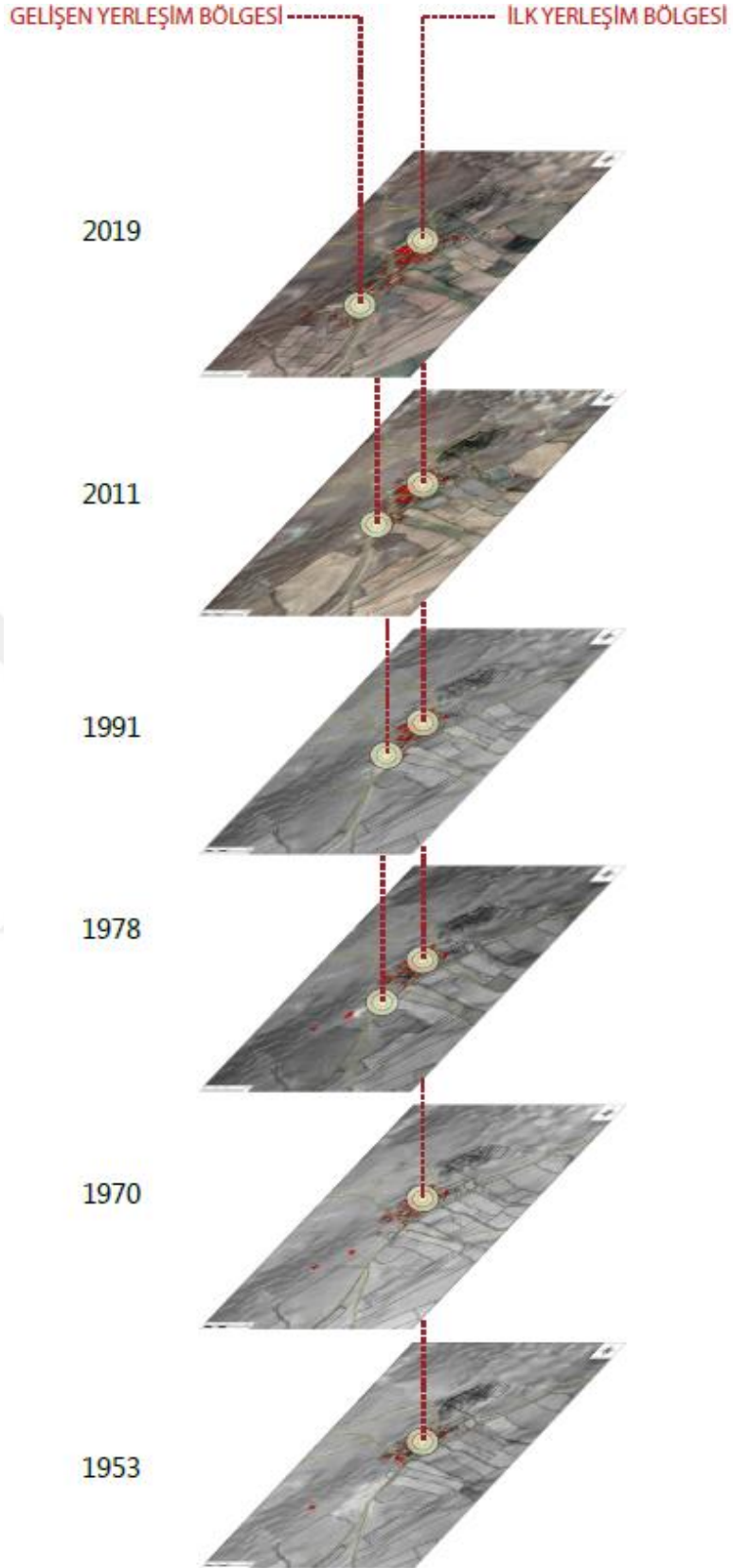
Bölgede morfolojik izler zamanla nitelik değiştirerek özellikle 2010 yılından sonra çok sayıda mera alanı tarla parsellerine, tarla parselleri de yeni konut bölgelerine dönüşmüştür. Kurallı kırsal yerleşime sahip kolektif özellikli yapı bölgelerinin olduğu gibi çok sayıda da tarla parseli üzerinde bireysel konut oluşumu mevcuttur. Yansıra yeni oluşan bireysel kırsal konutların komşuluklarının çoğalması ve yol ağlarının biçimlenişi izlendiğinde bu bölgelerin de zamanla yeni kolektif konut yapı adalarına dönüşeceğini söylemek mümkündür (Şekil 4.145.).

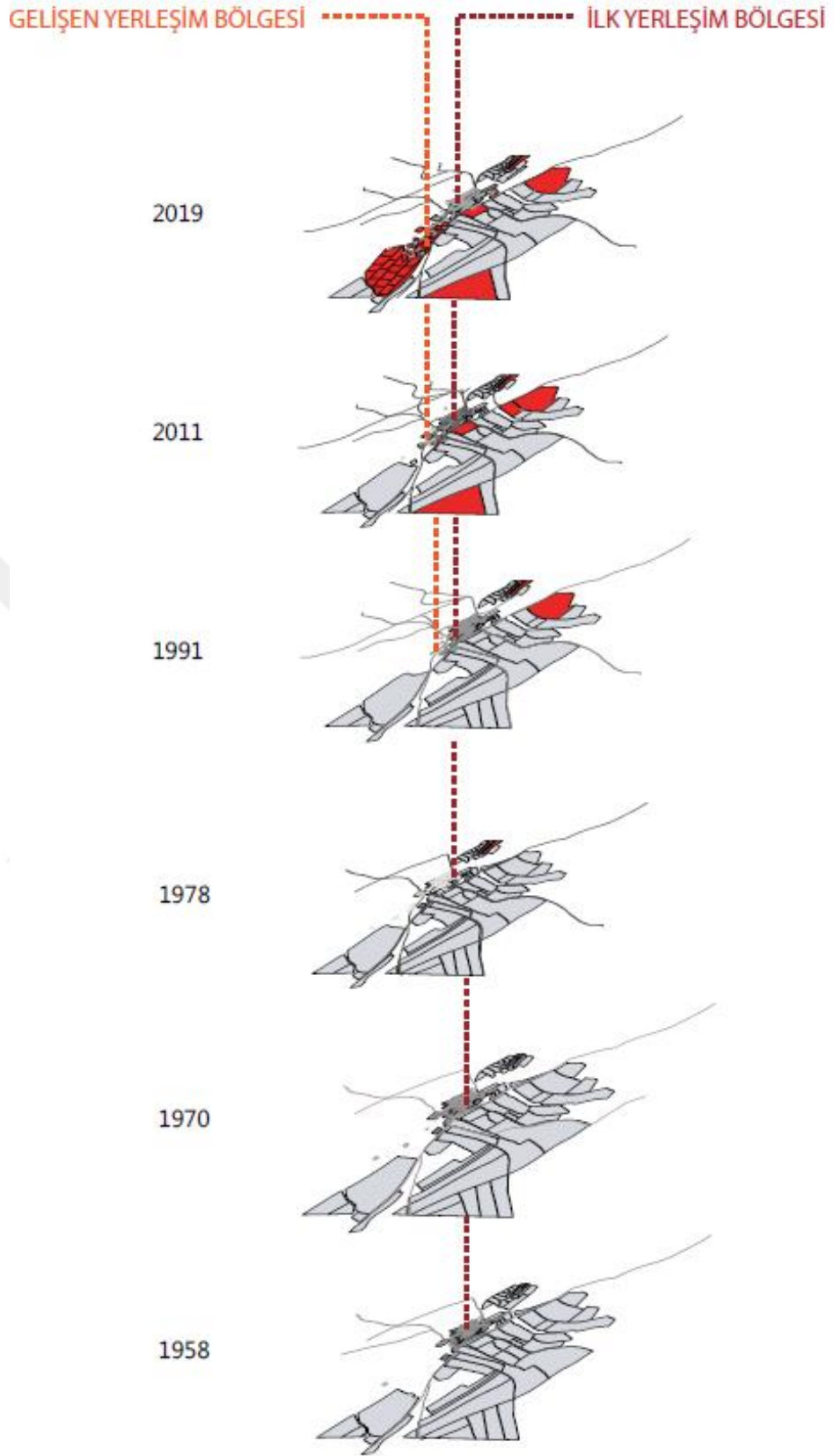
Şekil 4. 145. Yağmurbaba Köyü, Dolu-Boş Alan Dinamiği Zamansal Değişimi (1944-2019). Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi, (HGM, (2019)'dan, Polatlı Belediyesi, (2018)).

İlk yerleşim bölgesi için; kurlsız ve doğal morfoloji izlerini takip eden mülkiyet izleri birleşimi ile yeni parseller oluşmuş ve bölgede eski-yeni yapıların bir arada bulunduğu ışınsal şekilde büyüyen yapılaşma devam etmiştir.

Bölgenin doğal morfolojik mera alanlarında zaman içerisinde azalma olduğu bu alanların mevcut topoloji eğimine uygun olarak tarım parselleri ve konut parsellerine dönüştüğü görülmektedir (Şekil 4.146.) (Şekil 4.147.).

Şekil 4. 146. Yağmurbaba Köyü, Dolu-Boş Alanlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Hava Fotoğrafları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi.

Şekil 4. 147. Yağmurbaba Köyü, Dolu-Boş Alanlar Dinamiği Zamansal Katmanlaşması. Mevcut Parsel Dokuları Üzerinden Kronik Sıra ile Şematik Gösterimi.

4.5.5. Nirengi Noktaları

Bölgenin ilk yerleşimi (I numara); cami, çeşme odaklı ve köyün maddi olarak ileri gelenlerinin çeperlediği boşluk meydan merkezli toplu-küme yerleşim biçimlidir. Cami, çeşme ve köy odası köy halkının toplanıp bir araya geldiği ve köye yabancı kişilere yol tarifinin yapılabildiği kırsal referans noktalarıdır. Bu bölgelerin merkez olduğu Yağmurbaba köyünde yapısız boş meydan ise hem referans noktalarının görünürlüğü hem de tüm konutların komşuluk parsellerinden geçen ulaşım akslarının ışınsal olarak ulaştığı merkezi noktadır. Öyle ki burada 2010 yılına kadar olan yapısal gelişime bakıldığında konutların meydan merkezli genişlediği görülmektedir.

Köyün bir diğer referans noktası yerleşim bölgelerine eşik görevinde olan Polatlı-Yağmurbaba ana yol arteridir. Köyün Polatlı ve Ankara'ya olan yakınlık, ulaşımındaki kolaylık nedeniyle konut bölgelerinin bu izde yoğunlaşmasını sağlamış hatta öyle ki 2010 yılından sonra küme-toplu yerleşim biçimi yerini yol izi biçimine dönüştürmüştür.

Köye yeni yapılan kurallı yerleşimli II numaralı konut yerleşiminin nirengi noktaları yapısal olarak tanımlı olmamakla birlikte sadece Polatlı-Yağmurbaba yolu olduğu söylenebilmektedir. Bu yapı bölgesinin genişlemesi yine bu yol izini takiben olmaktadır.

4.5.6. Örneklem Köy-E Morfoloji Bulguları

Yağmurbaba köyü için kırsal yatay değişim (morfoloji) dinamikleri;

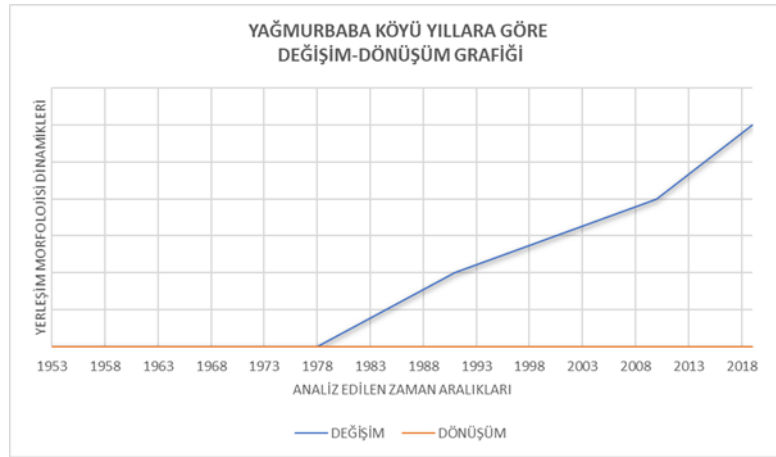
- Köyün ilk yerleşim yapısal formu küme-toplu yerleşim özelliği göstermekteyken, yeni yerleşim dokusunun oluşması ile birlikte küme ve yol izi biçimli iki yapısal form oluşmuştur. Yeni yerleşim dokusunun kullanıcılarının çoğunlukla il ve ilçe merkezi ikametli ve geçici kullanıcı olması ve konutların hafta sonu evi olarak kullanılacak olması kırsal kimliğe kentsel müdahaledir.
- Özellikle 1991 yılı ve öncesindeki yoğun göç nedeniyle demografik olarak eksilen köy lokasyonu nedeniyle tercih edilen bir bölgede olması ve kent kullanıcılarının geçici kullanımına olanak sağlayan yapılarının artması gibi etmenler nedeniyle konut bazlı kullanıcı sayısı artarken bölgede su ögesinin azlığı nedeniyle tarım alanlarının azlığı kırsal kullanıcı göçünü tersine çevirememiştir.

- Genel olarak bölgede tarım alanları, mera alanları ve küme yerleşim bölgesi bulunurken zaman içerisinde tarım alanları konut parsellerine, mera alanları ise yeni tarım arazilerine ve yapı bölgelerine dönüşmüştür.
- Polatlı-Yağmurbaba ulaşım aksı köyün ilk kurulumundan bugüne ana arter olma özelliğini güçlenerek sürdürmüş hatta yeni yerleşim dokuları için nirengi noktası görevi görmüştür.
- Bölgede I ve II numaralı yerleşim bölgeleri dışında çok sayıda tarla içi bireysel konut yapılaşmalarının olması ve o noktalara çok sayıda ışınal yol ağının ulaşması, zaman içerisinde bölgenin yerleşim biçiminde büyük dönüşümler olacağını göstermektedir.
- Yerleşim bölgelerinde biçimsel değişim köyde dinamiklerin değişimine neden olmuş, çoğu mera-tarım alanlarının gelişim sürekliliği dönüşerek yapısal dinamiklere evirilmiştir.
- Bölgenin zaman içindeki değişimi analiz edildiğinde özellikle kırsal mekan kimliğinin kentsel mekan kurgusuna geçiş sürecinde olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir (EK-12) (Tablo 4. 6.).

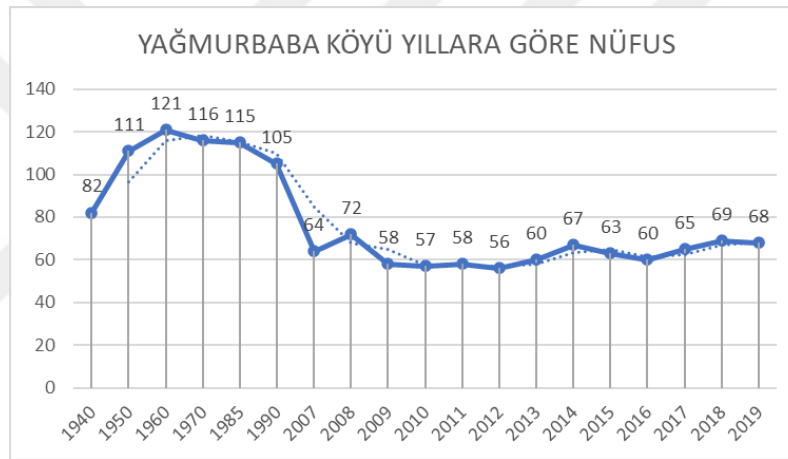
Tablo 4. 6. Yağmurbaba Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Morfolojik Dinamik Değişimleri.

KIRILMA NOKTALARINA GÖRE BELİRLENEN ZAMAN ARALIĞINDA ANALİZ EDİLEN DİNAMİK DEĞİŞİMİ						
II	ÖRNEKLEM KÖYLER	YATAY DEĞİŞİM (MORFOLOJİ)				
	ÇALIŞMA ALANI ÖRNEKLEM KÖYLERİN KATMANLAŞMA DİNAMİKLERİ DEĞİŞİMİ	ÇEVRE-KONUM	İLETİŞİM-ULAŞIM	YAPISAL SINIR	DOLU-BOŞ	SOSYO-MEKANSAL
	ÖA: BABAYAKUP KÖYÜ					
	ÖB: KARGALI KÖYÜ					
	ÖC: KAYABAŞI KÖYÜ					
	ÖD: BEYCEĞİZ KÖYÜ					
	ÖE: YAĞMURBABA KÖYÜ					
DEĞİŞİM VAR:						
DEĞİŞİM YOK:						

Yağmurbaba köyünün yıllara göre olan değişim/dönüşüm grafiği ve demografi grafiği yukarıda yapılan dinamik analizlerine göre kronolojik olarak oluşturulmuştur (Grafik 4. 9.) (Grafik 4.10.)

Grafik 4. 9. Yağmurbaba Köyü, Yıllara Göre (1953-2019) Morfolojik Dinamik Değişimler-Dönüşüm Grafiği.

Grafik 4. 10. Yağmurbaba Köyü, Yıllara Göre Nüfus Değişim Grafiği (URL-10).

4.5.7. Örneklem Köy-E Tipoloji Bulguları

Bu bölümde, Yağmurbaba köyünün tipolojik analizi için bölgede bulunan tüm yapılar incelenmiş ve sahiplerinden izin alınabilen bir konutun yapı kimlik kartı oluşturulmuştur.

4.5.7.1. Yağmurbaba Köyü Yapı Örneği: Halil Irak Evi

Polatlı Yağmurbaba Köyü'nde 153-1 ada parsel üzerinde tek katlı kerpiç ev yaklaşık 182 m² tapu alanlı parsele inşa edilmiştir. Köy yerleşiminin kuzeyine inşa edilen yapı köy camisine 57 m uzaklıkta konumlanmıştır.

Toprak zeminden 5 taş basamak yardımıyla zemin katına ulaşılır. Tek kattan oluşan yapının bir sofası ve dört yatak odası bulunmaktadır. Yapının sadece bir odasında banyo bölümü muhtes olarak eklenmiştir.

Yapı günümüzde terk edilmiş durumdadır. Köyün ilk yapılarından olan konutun sahipleri halen köyde başka bir konutta yaşamaktadırlar. Yapı muhtes banyo dışında plansal değişikliğe uğramamış olup parsel sınırlarında yan parsele taşan bölümleri bulunmaktadır.

Yapıya doğu cephesinden beş taş basamak yardımıyla girilmektedir. Taş plakaların üstü toprak harç ile kaplı olup bu malzeme zaman içerisinde aşınmıştır. Avlusu olmayan konuta sonradan eklenmiş olan bitişik yapı sınırları harabe olarak kalmıştır.

H. 1348-M. 1930 yılları arasında Halil IRAK tarafından oğlu Hidayet IRAK için yaptırılan yapının kitabesi bulunmamaktadır. Bilgiler köy sakinlerinden ve Hidayet IRAK'tan alınan sözlü ve video kayıtlı görüşmeler ile elde edilmiştir.

Avlusu olmayan yapının girişi taş basamaklar ile olmaktadır. Yapının sofa bölümü zemini toprak tavanı ahşap kirişlemelidir. Ahşap kirişlemeler ve zeminde toprak örtü tüm odalarda devam etmektedir. Yapının kullanılır olduğu zamanlarda toprak zeminleri beton ile kaplı olup tavanları ise hıms ve sıva ile örtülüdür. Yapı duvarları kerpiç malzemeli, kireç sıvalıdır. Günümüzde yapının büyük bölümü harabe halindedir (EK-13).

Zemin kat planında;

- Zemin kata doğudan 5 taş basamakla taş hayattan ulaşılır,
- İç sofalı plan şekline sahiptir,
- Sofaya sağda ve solda iki oda, giriş kapısı karşısında da bitişik iki oda açılır,
- Dört yatak odası, bir sofa ve bir oda içerisindeki banyo mekanından oluşur,
- Tavanlar ahşap kirişlemeli zemin toprak üzerine betondur (EK-13).

5. GENEL DEĞERLENDİRME ve BULGULAR

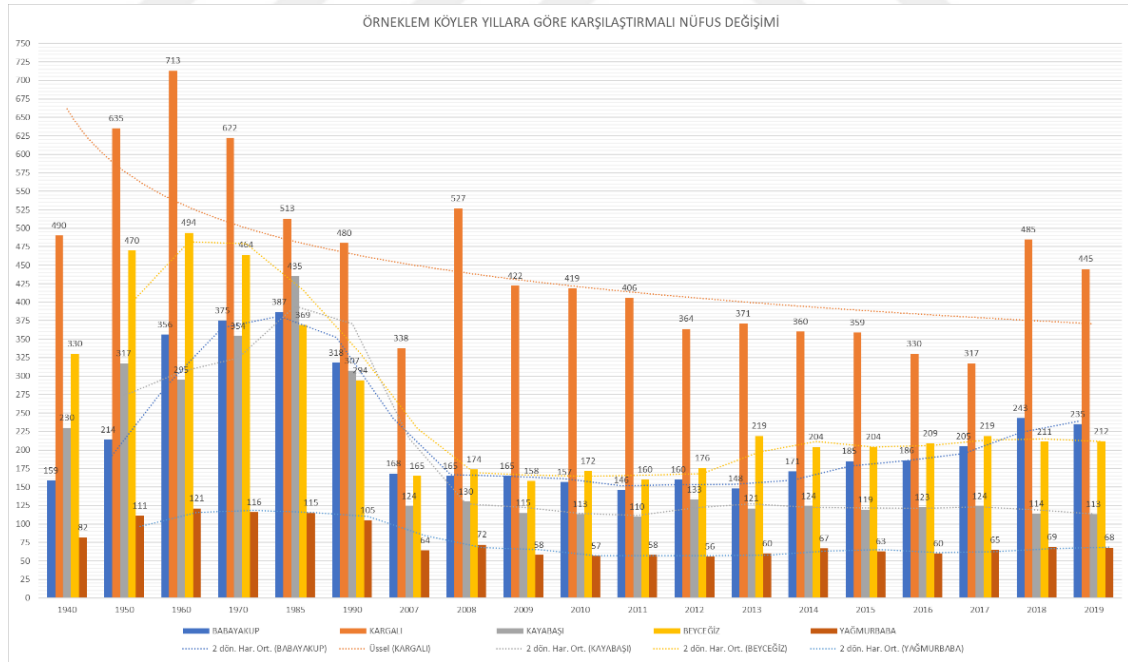
Kent için geçerli dinamiklerin kırsal bölgeler içinde kullanılabilirliğinin incelendiği bu çalışmada kent için kullanılan her dinamik etmenin kırsal yerleşim yerlerinde bir karşılığı bulunduğu görülmüştür. Yerleşim bölgelerinin morfolojik oluşumuna etkisi olan iletişim, mekan oluşumu, bağlantı noktaları, nirengi, sosyo-kültür, ekonomi ve diğer tüm dinamikler zamana bağlı olarak az ya da çok sürekli değişim içerisindedir. Bu değişim ayrı hız ve ivme ile seyretmektedir. Çünkü Kırsal yerleşimler kentlere göre kültür alışverişinin, ekonomik çeşitliliğin daha az olduğu alanlardır. Bir kent dokusunun morfolojisi incelenirken referans alınan toplanma bölgeleri, nirengi noktaları vb. yerleşim dinamiklerinin değişimi çok daha hızlı olurken, bir dinamikteki değişimin diğer dinamiklere etkisi uzun sürede gözlenmektedir. Bunun aksine çok daha küçük nüfusa ve az çeşitli kültüre sahip olan kırsal bölgelerde herhangi bir dinamikte yaşanacak ufak bir değişimin diğer dinamiklere etkisini daha kısa zamanda görmek mümkündür. Örneğin sosyo-mekansal referansın yerleşim dokusunda diğer dinamiklere etkisi ve hızı kırsal yerleşimde kentsel yerleşime göre değişim/dönüşüm özelinde daha fazla rol oynamaktadır. Kırsal bölge morfolojisi için yerleşim biçimindeki değişim, il ve ilçe ulaşımını sağlayan yol eşiklerindeki değişim, yeni yerleşim dokularının oluşumu, tarımsal mekan kimliğinin büyük orandaki değişimi; incelenen kırsal yerleşimler için dönüşüm faktörü olarak kabul edilmiştir.

Çalışmada yerleşim dinamiklerinin kırsal bölge üzerinden katmanlaşmasının okunabilmesi için kullanılan yöntem sonucunda beş örneklem köy seçilmiştir. Seçilen çalışma alanlarının HGM'den alınan hava fotoğrafları ve Polatlı Belediyesinden temin edilen parsel çizimleri analiz edilip bilgisayar programları yardımıyla üst üste bindirilerek belirli zamanlar için mekansal morfoloji dinamiklerindeki değişim/dönüşüm analizi mümkün hale getirilmiştir.

Kırsal morfoloji dinamiklerindeki değişimin kente göre gerek demografik gerekse kültürel faktörlerden dolayı daha yavaş olduğu kabulüyle, zaman aralığı her bir köy için yaklaşık on yılda bir kronolojik sırada olacak şekilde incelenmiştir. Belirlenen her yıl için olan değişimler fotoğraf, şekil ve grafikler yardımıyla analiz edilip her dinamik için ayrı sonuçlara ulaşılmıştır. Tüm analizler sonucunda her köy Melih BİRİK'in tezinde oluşturmuş olduğu morfoloji matrisinin kırsal bölgeye uyarlanan biçimine belirli zaman aralıklarında belirlenen dinamikler başlığı altında yerleştirilmiştir. İncelenen köylerin hem kendi içlerinde hem de diğer köyler ile karşılaştırmalı zamansal değişim/dönüşüm analizleri yapılarak grafiksel sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çalışmada örneklem bölgelerin morfolojik analizlerinin yanı sıra her bir örneklem köyden en az bir tane olacak şekilde konut incelemeleri de yapılmıştır. Seçilen köylere gidilip, tipoloji ve morfoloji analizinde kullanılmak üzere fotoğraflama, yerinde inceleme, ölçüm, gözlem, sözlü ve video kaydı yapılarak; sonucunda ulaşılabilen ve izin alınabilen en eski yapım yılına sahip olan yapıların röleveleri alınmıştır. Autocad ortamında ölçülü ve ölçekli çizimleri tamamlanıp, yapım yılı, banisi, kullanılan malzemeleri, plan şekilleri, yapıların geçirmiş olduğu değişim, erişim grafikleri, mekan m² leri dinamikleri altında ayrı ayrı incelenerek analiz edilmiştir. Tüm yapıların hem kendi içlerinde hem de kendi aralarında karşılaştırmalı tablo oluşturulmuştur. Analiz bölgesinin kırsal yerleşim dokusu olması çok fazla yazılı kaynağa ulaşılamamasına etken olmuş, çoğu kaynak köylerde ikamet eden kişilerle yapılan sözlü görüşmelerce tamamlanmaya çalışılmıştır.

Kırsalda yerleşim morfoloji dinamiklerinin değişiminin diğer dinamiklere olan etki hızının kente göre orantısız fazlalığından yukarıda bahsedilmiştir. Bunu incelenen örneklem köylerin tipolojik analizlerinin karşılaştırmalı sonuçlarından okumak da mümkündür (Grafik 11).

Grafik 5. 1. Tüm Örneklem Köylerin Kronolojik Nüfus Değişim Grafiği

5.1. Örneklem Köyler Karşılaştırmalı Morfoloji Bulguları

İlk örneklem olan Babayakup Köyünde 2011 yılına kadar ilk yerleşim mevcut morfoloji dinamiklerinin sürekliliği gözlenirken Limak Çimento Fabrikası'nın kurulumu ve yeni oluşan yerleşim biçimlerinin mevcut yerleşim biçiminden ayrı gelişimi bölgenin yapısal ve çevre konum dinamiklerinde dönüşüme neden olmuştur. Bölgenin kırsal kimliğinin fabrika nedeniyle göç vermesi ve batı yönündeki gelişiminin durması ilk yerleşim dokusu üzerinde olumsuz etkilere neden olmuştur. Yeni yerleşim dokusunun mevcut kırsal referanslardan bağımsız oluşumu ve gelişimi ise bölgenin kırsal kimliğinin azalmasına, kent odaklı yeni yerleşim morfolojisinin oluşmasına neden olmuştur.

İkinci örneklem olan Kargalı Köyünde; değişimin her yıl aralığında gerçekleşmiş olduğu, dönüşümünse 90'lı yıllarda köye yapay gölet kurulması ve tüm yerleşim morfolojisi dinamiklerinin etkilenmesi sonucunda gerçekleştiği görülmektedir. Bölgede kurulan yapay gölet mevcut kırsal kimliğini ikinci plana atarak kent morfolojisinden etkilenmiş yeni yapı malzemeleriyle oluşmuş, Polatlı yolu yakınında hafta sonu evi olarak kullanılan yeni kolektif yerleşim bölgesi oluşumuna neden olmuştur. Toplu yerleşim biçimi özelliğinde olan ilk yerleşim dokusu da zamanla yol izi biçimli yerleşim dokusuna dönüşmüştür. Yeni yol ağlarının eklenmesi ve yeni referans noktaları da köydeki morfolojik dönüşümlerdendir.

Üçüncü örneklem olan Kayabaşı Köyünde; değişim ve dönüşüm 1953, 1970 yıllarında olmazken, değişimin az da olsa konut yerleşim bölgesindeki genişleme, tarım alanlarına yapılan yeni konutlar, gelişen teknoloji sonucu engebeli arazilere tarım araçlarının ulaşımıyla mera alanlarının tarım parsellere dönüşümü bölgenin morfolojik dokusu için 1978, 1991, 2011 ve 2019 yıllarında değişime neden olduğu görülmektedir. Köyde yoğun göç ve engebeli arazi değişimin istikrarlı olmasını engelleyen ana faktörlerdendir. Daha çok göç sebebiyle kırsal kimliği yok olmaya başlamıştır.

Dördüncü örneklem olan Beyceğiz Köyünde; 1953 ve 1970 yıllarında mevcut kırsal yerleşim yeri özelliklerini korumuş ve değişime uğramamıştır. Köyün Ankara ve Polatlı'ya olan yakınlığı köydeki mevcut göçü ters tetiklemiş ve köy daha çok il ve ilçe merkezi ikametli kullanıcıların hafta sonu evi yapılaşmaları için tercih edilmeye başlamıştır. Bu yeni yerleşim dokusu ise mevcut kırsal yapılaşma biçiminden ayrı yeni yapı bölgesinin oluşumuna etken olarak kırsal kimliği ikinci plana atmıştır. Tarımsal alan kimliğinin yapısal dinamiklere dönüşümü köyün birçok dinamiklerinde farklılaşmalara neden olmuştur. Bunların sonucunda köyün 2013 ve 2019 yılları arasında morfolojik dönüşüme uğradığı gözlenmektedir.

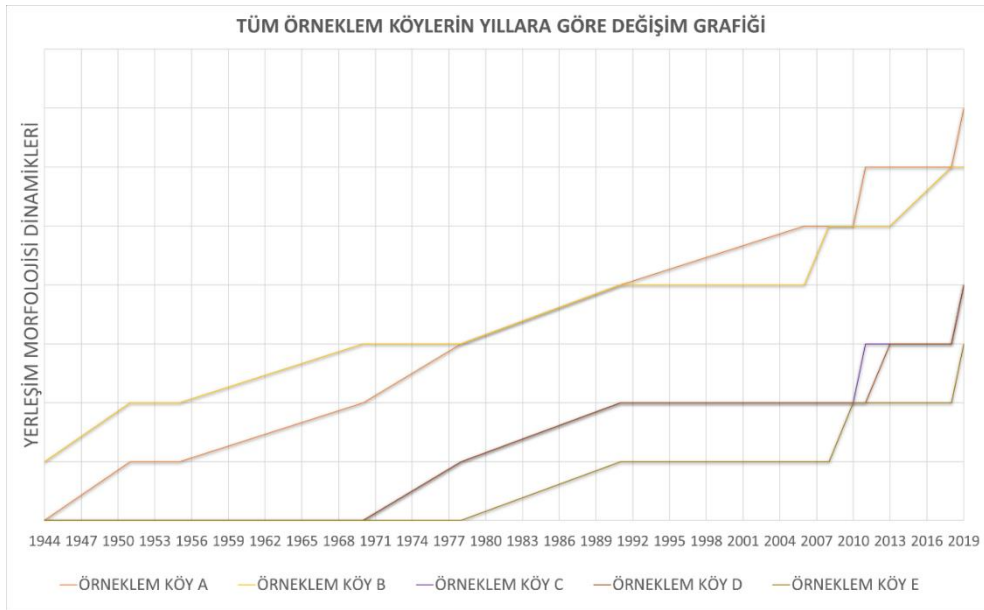
Beşinci örneklem olan Yağmurbaba Köyünde; 1953, 1970, 1978 yıllarında mevcut kırsal morfolojik dinamiklerinde herhangi değişim ve dönüşümün olmadığı görülmektedir. Diğer örneklem köyler arasında yerleşim alanı olarak en küçüklerden olan köydeki gelişimin az olmasının en büyük etmeni göç olmuştur. Buna karşın Polatlı ve Ankara'ya olan yakınlığı 2019 yılında köyün kent ikametli kullanıcılarının hafta sonu evi yapılaşmaları için tercih edilmesine sebep olmuştur. Bu yeni yapılaşma bölgenin mevcut yapısal morfolojisindeki hem referans noktasında hem de yerleşim biçimlenişinde dönüşüme sebep olmuştur. Kırsal kimliği ikinci planda kalan köy için ulaşım ve yerleşim biçimlenişi tek dil olmaktan çıkmıştır. Kent öğelerinin mevcut kırsal kimliğe yoğun müdahalesi köydeki en belirgin dönüşüm sebebidir.

İncelenen tüm örneklem köyler benzer dinamik başlıkları altında ve benzer zaman aralıklarında farklı değişim/dönüşüm sonuçları vermektedirler. Yerleşim alanında kurulan sunni göl neticesinde demografik özelliğinde değişim geçiren Kargalı köyü diğer dinamik başlıklarının da etkilenmesi ile birlikte en fazla dönüşüme uğrayan örneklem alan olmuştur. Kayabaşı Köyü ise Yağmurbaba Köyü ile yaklaşık aynı yerleşim alanına sahip olmasına karşın bölgenin topoğrafik yapısı ve iktisadi yerleşim yeri oluşum planlarından uzak olması sebebiyle morfoloji dinamiklerinde Yağmurbaba Köyü kadar farklılaşma geçirmediği görülmektedir (Grafik 12).

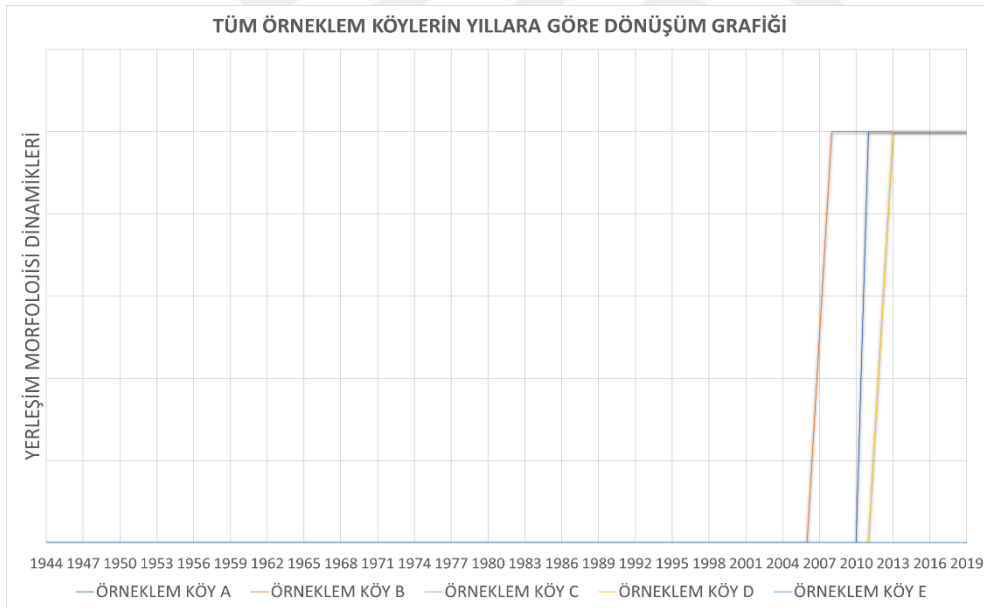
Örneklem köylerin hepsinin belirlenen yerleşim dinamiklerinde zaman içinde değişime uğradığı görülmektedir. Yağmurbaba ve Beyceğiz Köylerinde oluşturulan hafta sonu konut parselleri yerleşim dokularında dönüşümün temel nedeni olurken, Kargalı Köyünde değişen yapısal dinamiğinin temelinde sunni müdahaleler olduğu görülmektedir.

Örneklem köylerin yapısal dinamiklerinde ve yerleşim biçimlerindeki değişim farklı zamanlarda olsa da kolektif yapı biçiminden çıkmaya başladığı görülmektedir. Kırsal yerleşim yapısal biçiminin temel özelliğinden olan kolektif yerini tarım arazileri üzerinde dağınık bireysel yerleşime bırakmaktadır. Devlet ve tüzel kişi kaynaklı müdahaleleri (gölet, havuz, hafta sonu evi vb.) çok olan Kargalı, Yağmurbaba ve Beyceğiz Köylerinde bu etkinin daha erken ve daha fazla olduğu görülmektedir.

Köylerin hemen hepsinde ilk kurulum özelliği olan tek merkez etrafında oluşan yerleşim dokusu biçiminin birkaç parçaya görüntülediği görülmektedir. Bu bölünme sonucunda ise örneklem alanların büyük çoğunluğunda nirengi noktalarının değiştiği ve hatta ilk fonksiyonu yitirdiği gözlenmektedir (Grafik 13).

Grafik 5. 2. Tüm Örneklem Köylerin Kronolojik Değişim Grafiği

Grafik 5. 3. Tüm Örneklem Köylerin Kronolojik Dönüşüm Grafiği

5.2. Örneklem Köyler Karşılaştırmalı Tipoloji Bulguları

İncelenen köylerde tipolojik analizin yapılabilmesi için ulaşılabilen en eski tarihli yapım yılı olan konutlar araştırılmıştır. Bunun sonucunda konut sahiplerinin de izin verdiği ölçüde her köy için en az bir konut olacak şekilde yapıların rölöveleri alınarak, bilgisayar programları aracılığıyla çizimleri tamamlanmıştır. Konutların her biri için

yapım yılı, kullanım durumu, yapım malzemesi, geçirmiş olduğu tadilatları tespit edilerek tablo haline getirilmiştir.

Köy ve konular için çok fazla yazılı kaynağın olmaması dolayısıyla bölgede ikamet eden ve yaşça geçmiş dönemlere hakim olan kişilerle sözlü ve video kayıtlı görüşmeler yapılarak; incelenen konutlar hakkında kaynaklar toplanmıştır. Sonucunda ise köylerde incelen konutları yapı tipolojileri dinamiklerince tek bir tabloda karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi ve dinamiklerin yüzde dağılımlarının diyagramları oluşturulmuştur. Bu bilgiler doğrultusunda örneklem köylerin sadece üst ölçek morfoloji dinamikleri değil yapı dinamiği özelindeki tipolojileri hakkında da analizleri yapılmıştır.

Babayakup Köyünde üç konut belirlenen yapı tipolojileri başlıklarınca incelenmiştir. Konutlardan ilki bölgenin en eski yapılarından biri olan köy odası; günümüzde kullanım dışı olup yerine köy merkezine yeni tarihli inşa edilen köy odası kullanılmaktadır. İkinci konut olan Derviş Sarı Evi iki katlı ve avlulu, plan şemasında değişikliklerin olduğu kerpiç yapıdır. Köyde büyük çoğunlukla iç sofa plan sistemi hakimken, bu konut sofasız özelliği ile farklı tipolojik özellik göstermektedir. Üçüncü incelenen yapı Halil Sarı evi yine köyün ulaşılabilen en eski tarihli yapılarından biridir. Tek katlı, kerpiç yapı malzemeli ve iç sofa plan sistemine sahiptir.

Köyde kullanıcı izinleriyle üç ev ölçüsü alınabilmiştir. Fakat köyün diğer konutları da incelenerek genel konut tipolojileri hakkında bilgiler toplanmıştır. 1970'li yıllara kadar çoğunlukla tek ve iki katlı, kerpiç yapıların avlu içerisinde bahçeli yerleşimleri olduğu görülmektedir. Avlu izleri komşuluk parsellerini oluşturan köyde, tüm yapılar komşuluk izlerinin meydan merkezine ulaşan biçimdeki yol ağları ile ayrılmıştır.

Küçük baş hayvanların barınması için genellikle yerleşim yerleri uzağında yapılaşmalar olmuştur. Tarım ile uğraşan konut sahipleri bahçe içlerine çoğunlukla betonarme ambar yapılarını eklemiştir.

2006 yılından sonra konut parsellerinin birleşmesi ve eski yapıların yıkılması çoğalmıştır. Yıkılan eski yapıların yerine betonarme ve çok katlı yapıların yapıldığı görülmüştür. Mevcut avlu sınırları kalsa dahi tek konutluk parsellerin komşuluk izlerinin çoğaldığı görülmektedir.

2011 yılında bölgede kurulan yeni yerleşim yeri mevcut kırsal konut tipolojisinden farklı yerleşim izleri ve tiplerinin oluşmasına neden olmuştur. Yeni yerleşim bölgesinde; düzenli yerleşim biçiminde, tek ve iki katlı betonarme yapılar bahçe sınırları ile komşuluk izleri oluşturmuştur.

Kargalı Köyünde; iki konut belirlenen yapı tipolojileri başlıklarınca incelenmiştir. Konutlardan ilki bölgenin mevcuttaki en eski (1939) yapılarından olan Hayri Hatipoğlu Evidir. Günümüzde kullanılan konut iki katlı, iç sofalı, kerpiç yapıdır. Konutun köyün ilk yerleşiminde etkisi olan maddi yönde ileri gelen kişilerine ait olduğu yapılan görüşmelerce saptanmıştır. Aynı avlu içerisinde Hayri Hatipoğlu evine bitişik nizam olan konut sahiplerinden alınan bilgiye göre yapım yılı Cumhuriyet Öncesi Döneme dayanan tek katlı kerpiç bir konut da bulunmaktadır.

Köyde incelenen bir diğer konut ise; Kemal Kaya Evidir. 1950-58 yılları arasında iki katlı ve kerpiç yapı malzemesi ile inşa edilen konutun plan şeması iç sofalıdır. Günümüzde kullanılmayan konutun plan şeklinde değişim vardır. Avlusuz konut sınırlarının komşuluk izlerini oluşturduğu konutun sözlü bilgilere göre mevcut etrafında bulunan yapılar konutun eski avlu sınırları içerisinde yer almaktadır.

Kargalı Köyünde kullanıcı izinleriyle iki konutun tipolojik incelemeleri yapılmıştır. Fakat köyün diğer konutları da incelenerek genel konut tipolojileri hakkında bilgiler toplanmıştır. 1991 yılına kadar ilk yerleşim yapı tipolojisi özelliğini korumuştur. Bahçe sınırları içerisinde kalan konutların komşuluk izleriyle ayrıldığı köyde toplu yerleşim biçimince köy içi yol ağlarının meydan merkezine ışınal olarak ulaştığı görülmektedir.

Kargalı köyünde iki merkezli bir yerleşimin vardır. Fakat köyün kuzeyinde olan ikinci yerleşim merkezi 1991 yılına kadar sadece hayvan barınması için yapılan konutlarından oluşmaktadır. İlerleyen yıllarda bu ikincil yerleşim ilk olarak mevsimlik kullanılan konutların oluşmasına daha sonra ise devamlı konutların oluşumuna dönüşmüştür. Öyle ki gelişimine bakılarak yakın gelecekte iki merkez arası yerleşim odağının birleşeceği öngörülebilmektedir.

Bölgede yapay göletin oluşumu sonrası yeni yerleşim dokusunun olduğu görülmektedir. Bu yeni yerleşim bölgesi düzenli parsellerden oluşan ve bahçe içerisindeki konutların bahçe sınırlarının komşuluk izlerini belirlediği, mevcut kırsal mimariden farklı betonarme bir ve iki katlı yapılardan oluşmaktadır. Mevsimlik olarak kullanılan konutlar, gelişim izlerine bakılarak yapay göl etrafında genişlemeye devam edeceği öngörülmektedir.

Kayabaşı Köyünde; bir konut belirlenen yapı tipolojileri başlıklarınca incelenmiştir. İncelenen konut günümüzde kullanılmamaktadır. Köyün en eski yapılarından (1847) olan yapı tek katlı, iç sofalı kerpiçtir. Çevrili bir avlusu olmayan

konutun ilk komşuluk izleri okunamamaktadır. Çoğunluğu harabe olan konutun yapım malzemeleri ve plan şemaları okunabilmektedir.

Kayabaşı köyünde kullanıcı izinleriyle bir konutun tipolojik incelemeleri yapılmıştır. Fakat köyün diğer konutları da incelenerek genel konut tipolojileri hakkında bilgiler toplanmıştır. Bölgenin topoğrafyasının çok engebeli oluşu köyün yapısal sınırlarının genişlemesine engel olmuştur.

Köyde çoğunlukla tek ve iki kattan oluşan kerpiç yapılar bulunmaktadır. 1991 yılından sonra ilk yapı tipolojisi değişerek buna karşın bazı yapı parselleri üzerindeki konutların yıkılarak yerine yeni parsellerden oluşan betonarme ve çok katlı yapıların inşa edildiği görülmektedir.

2011 yılından sonra köyde gelişen teknoloji yardımı ile de mevcut mera alanları üzerine betonarme yapıların çoğaldığı ve kolektif yapı adalarının bireyselle dönüştüğü görülmektedir.

Beyceğiz Köyünde; bir konut belirlenen yapı tipolojileri başlıklarınca incelenmiştir. İncelenen konut günümüzde kullanılmamaktadır. Köyün mevcuttaki en eski yapılarından (1953) olan konut, iki katlı, iç sofalı plan sisteminde kerpiçtir. Çevrili belirli avlusu olmayan konağın günümüzde içinde bulunduğu arazi üzerindeki yapılar, konutun ilk avlusu içerisindedir. Konut kullanım dışı olduğundan dolayı hasar görmüştür.

Köyde çoğunlukla tek ve iki kattan oluşan kerpiç yapılar bulunmaktadır. 1991 yılından sonra köyde konutların bulunduğu mülkiyet izlerinin birleşerek yeni mülkiyet izlerini oluşturduğu görülmektedir. Aynı dönemlerde kerpiç yapı malzemeli yapıların yıkılarak yerine çok katlı betonarme yapılarının almaktadır. Tarım alanları içerisine hafta sonu evi olarak yapılan tek kullanıcı kolektif yapı parselleri olmayan ve güncel yapı malzemesi kullanılarak oluşan yapıların çoğaldığı görülmektedir.

2013 yılından sonra Beyceğiz köyünde yeni yapı bölgesinin oluşması konut tipolojisinin tamamen farklılaşmasına yol açmıştır. Yeni yapı bölgesi biçimsel olarak da görece daha düzenli yapı adalarının bahçe sınırlı komşuluk izlerinden ve bir- iki katlı betonarme hafta sonu evlerinden oluşmaktadır.

Yağmurbaba Köyünde; bir konut belirlenen yapı tipolojileri başlıklarınca incelenmiştir. İncelenen konut günümüzde kullanılmamaktadır. Köyün en eski yapılarından (1930) olan konut tek katlı, iç sofalı ve kerpiçtir. Çevrili avlusu olmayan konutun bitişik ve ayırık birçok komşuluk izleri vardır. Terk edilmiş ve büyük kısmı harabe olan yapının yapım malzemeleri ve plan şeması okunabilir durumdadır.

Köyde kullanıcı izinleriyle bir konutun tipolojik incelemeleri yapılmıştır. Fakat köyün diğer konutları da incelenerek genel konut tipolojileri hakkında bilgiler toplanmıştır.

Bölgenin yapısal gelişiminin diğer örneklem köylere göre yavaş olmaktadır. Köyde çok sayıda kerpiç tek ve iki katlı yapılar bulunmaktadır. Çoğunluğu sofalı plan şemasına sahip olan kerpiç konutların yine büyük çoğunluğu terk edilmiştir. Birçok konutun yıkılarak mevcut mülkiyet izi üzerine yeni ve betonarme yapıların yapılmış olduğu görülmektedir. Az da olsa üç kat ve üzeri apartman yapıları da yapılmıştır.

1991 yılından sonra yerleşim yeri güneyinde tarla parselleri içerisinde bireysel ve mevsimlik kullanılan yeni konutlar yapılmıştır. Zamanla çoğu tarla parseli içerisinde bu izlerin çoğaldığı görülmektedir. Yerleşim yeri güneyindeki bu oluşum köyün yeni yerleşim bölgesine temel hazırlamıştır.

2019 yılından sonra köyde düzenli yerleşim izi olan ve bahçeli benzer tek ve iki katlı betonarme yapıların düzenli komşuluk izli yeni yerleşimleri oluşmuştur. Bunlar yeni kolektif yapı tipolojilerini oluştururken kırsal tipoloji özelliklerinin yoğunluğunu yitirmesine neden olmaktadır. Öyle ki zamansal gelişime bakılarak yeni yerleşim dokusunun izlerinin genişleyeceği ve köyün yeni yerleşim yeri tipolojisi olacağı söylenebilmektedir (EK-14).

Gelişen teknoloji ile birlikte tipolojik form özelliklerinde değişimin yaşandığı görülmektedir. Özellikle Kargalı Köyünde yeni yapı malzemesi kullanılarak oluşmuş konutlar ve geleneksel yapımlı eski konutların daha fazla bir arada olduğu görülmektedir. Diğer köylere göre yeni yapı malzemesi kullanılan konutların en az olduğu köyün Kayabaşı olduğu görülmektedir.

Mevcut haliyle kullanılan konutların sayısı azalmaktadır. Eski konut yerlerine yeni yapıların gelmiş ve bu yapılar güncel teknolojiden faydalanarak inşa edilmiştir. Özellikle eski yapı parsellerinin tek konut özelliğinin çoklu kullanıcı parseline dönüştüğü görülmektedir.

İncelenen köylerde yapıların ilk incelenen yıllarda geleneksel Anadolu evleri özellikleri göstermektedir. İç sofalı, bir veya iki katlı konutların çoğu taş ve kerpiç malzemenin bir arada kullanılması ile inşa edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda görülüyor ki zamanla iç sofa plan şeklinin çoğunlukla konut sahipleri tarafından yapılan müdahaleler sonucu değiştirilmiştir (EK-15, 16).

İncelenen köylerde ilk kurulumdan günümüze gelen yapıların az da olsa mevcutta olduğu görülmektedir. Bu yapıların çoğu kullanılmaz durumda ya da yıkılmış haldedir.

Mevcutta kullanılan eski konutların ise en fazla Kargalı Köyünde bulunduğu görülmektedir. Kargalı Köyünde bulunan eski yapım tarihli yapıların dönemin maddi olarak ileri gelen kişilerin konakları olduğu bilinmektedir. Yanı sıra her köyde mevcudiyetini devam ettiren eski yapıların günümüz şartlarına da cevap verebilmek için bir takım muhtes alanlar eklenmektedir. Revizyon geçiren yapıların çoğu kullanımı devam etmesine karşın plan ve cephe özellikleri orijinalliklerini yitirmiştir (EK-16, 17).

Babayakup Köyünde incelenen Derviş Sarı Evi dış sofalı plan sistemine sahiptir. Ancak kullanıcılarının bağımsız alanlar oluşturma isteği sonucu birbirleri ile geçişi olan yapıdaki sıralı odaların aynı mülkiyet izi üzerinde iki ayrı kullanıcıyı biçime çevrilmiştir. Bütünde plan sisteminde dönüşüm yaratan bu müdahale yine de yapının kullanımına devam edilmesi açısından önemli olmaktadır.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Kentsel yerleşim dokularının morfolojik analizi özellikle 20. Yy'dan sonra önem kazanmış olsa da büyük çoğunlukla kırsal yerleşimlerin organik kurulumlar olduğu gerçeği üzerinde durulmaktadır. Çoğu araştırmanın kent ölçeğinde kaldığı ve devlet politikalarının dahi detaylı analizleri kent ölçeğinde yapmış olduğundan önceki bölümlerde bahsedilmiştir.

Yerleşim bölgeleri bulunduğu konuma ve büyüklüğüne bakılmaksızın hızlı veya yavaş biçimde olsun tipomorfoloji dinamikleri kapsamında devamlı değişim halindedirler. Bu değişim kimi kırsal yerleşim bölgelerinde ilk yerleşim kimliğini etkileyecek ölçüde olarak dinamiklerini dönüşüme uğratabilmektedir.

Kentsel yerleşim dokularının morfolojik ya da tipolojik analizinde kullanılan yöntemler kırsal yerleşim yerleri için de uygulandığında bu bölgelerin de tipomorfolojik analizinin olabileceği ve katmanlaşma sonuçlarının çıkacağı görülmektedir. Kentlere göre daha küçük ölçekte olan kırsal yerleşimlerinin de kendi içlerinde kurallı yerleşimler olduğu ve bununla yerel kimlikleri oluşmaktadır. Öyle ki iç ve dış müdahaleler sonucu kırsal yerleşim dokuları tıpkı kentlerde olduğu gibi değişim ve dönüşüme uğramakta ve sonucunda mevcut kimliklerinin bozulmasına yol açmaktadır.

Kent ölçeğinde bir yerleşim dokusunun analizinde kullanılan dinamikler elbette ki daha detaylı sonuçlar vermektedir. Kırsal bölgelerde ise benzer dinamiklere karşılık gelen yerel tanımlamalar mevcuttur. İncelenen herhangi örneklem alan içerisinde dinamik ve zaman tespitleri iyi yapılmalıdır. Karşılığı tespit edilmiş yeterli dinamik başlığında ve müdahalelerin tespit edildiği zaman aralıklarında bir kırsal yerleşim dokusunun zaman içindeki katmanlaşma tipomorfolojik analizi detaylı sonuçlar vermektedir.

Kırsal yerleşim bölgeleri için en büyük sorun ilk kurulum yıllarına ait yeterli kaynaklara ulaşılamaması olmaktadır. Bu sorun ise bölge halkı ile yapılan görüşmeler, hava fotoğrafları ve yerinde incelemeler sonucu çalışma için yeterli altlık oluşturmaktadır. Zaman kırılmalarında ise parsel, yapı ve yakın çevre ilişkilerindeki müdahalelerin kronolojik tespiti ile de hem matris üzerinden hem de literatür bazında değişim/dönüşüm sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Kırsal yerleşim dokularının özneliği yan yana olan köylerin aynı zaman içinde çok farklı sonuçlar vermesiyle de anlaşılmaktadır. Tıpkı kentlerde olduğu gibi zaman içerisinde çeşitli müdahaleler geçiren kırsal yerleşim yerlerinin kimi sadece değişimler ile kimliğini korurken, kimi de değişimler sonucunda kimliksel dönüşüme uğrayarak

başkalaşım geçirmektedir. Dolayısı ile aynı bölge kırsal yerleşimlerinin kurulum ve gelişim katmanlaşması aynı olmamaktadır.

Bir yerleşim dokusunun morfolojik değişim/dönüşüm tespiti coğrafi ölçekte yapılırken düşey ölçekte (mimari) yapılan tipoloji analizleri de eş değer öneme sahiptir. Özellikle kırsal yerleşim yerlerinde yerel mimarinin özelliği ve parsel dağılımları tipolojide ve dolayısıyla morfolojideki değişimle paraleldir. Konut dokularının zaman içerisinde değişimi, konutlardaki yenilenme ve başkalaşım, yeni teknoloji ile yapılan konutlar ve kullanıcı grupları tipolojiyi birincil etkileyen faktörlerdir. Kırsal yerleşim bölgelerindeki konutların kent etkisi altında kalarak yerel kimliklerini kısmen ya da tamamen yitirmeleri bölgenin kimliğine olan direkt dönüşüm müdahalelerindedir. Bu durum ise ilk olarak yapı parsellerini ve yerleşim yerinin tamamını etkilemektedir. Bu nedenle özellikle bir kırsal yerleşim dokusunun analizinde tipoloji ve morfolojinin bir arada incelenmesi, eşdeğer sonuca ulaşılabilmesi için önemlidir.

Kırsal bölge yerleşimleri için özne dil ve kimlik yapıların dış cephelerinde ve sokak-yapı kompozisyonunun bütününde de görülmektedir. Gelişen teknoloji ve değişen yapısal biçimleniş ilk olarak yapıların plan, cephe ve yüksekliklerinde değişme neden olmaktadır. Tekil konutlarda ve mülkiyet izlerinde mecburi müdahaleler gibi görünse de yapıların mevcut yapı kimlikleri malzeme, yükseklik ve yerleşim dokusu ile orantısal farklılıklara yol açtıkça kırsal yerleşim dokusunun bütününde dönüşüme sebep olduğu açıkça görünmektedir.

Aynı bölge hatta aynı ilçe içerisinde dahi olsa her bir kırsal yerleşim dokusu kullanıcıları ve geçmişten gelen kurulum özellikleriyle özne topluluklardır. Ekonomi, demografi, kültür, yapısal özellikleri vb. başlıkları her kırsal için ayrı ayrı incelemek gereklidir. Özellikle kırsal bölgelerin kalkınması için yapılan devlet müdahaleleri daha çok demografik yapının çoğalması üzerinde olmaktadır. Bu müdahaleler çoğunlukla yeni konut bölgeleri için hafta sonu evleri yapılmaktadır. Sonucunda kırsal bölgelerde artan dış kullanıcılarla yapay demografik artış olurken, kırsal yerleşimlerin kimlikleri değişime ve hatta dönüşüme uğramaktadır.

Göç özellikle kırsal yerleşim bölgelerinin gelişimini olumsuz yönde etkileyen ve diğer yerleşim yeri dinamiklerinin de gelişimini durduran en önemli faktörlerdendir. Bu nedenle çoğu kırsal bölge kent ile olan etkileşimi sonucunda göç sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Göç faktörünün bu olumsuz etkisi zamanla kırsal yerleşim bölgesinde genç nüfusun yani işgücünün azalmasına ve ekonominin kırsal bölgede devam edemeyecek hale gelmesine yol açmaktadır. Bunun önüne geçilmesi için devlet ya da özel işletmelerce

üretileen çözümler kırsal bölge yerleşim kimliği özelliklerine mevcut şartlarda ve zaman içerisinde zarar vermeyecek nitelikte kurgulanmalıdır.

Kırsal yerleşim yerleri için ulusal ve uluslararası birçok çözüm önerisi getirilip uygulanmaya çalışılmayadır. Ancak bu çalışmalar genelde kırsal bölge yerleşimlerinde göç sorunun tersine çevirmek için yapılan müdahaleler bölgede istihdam ve ikamet sorununa bir çözüm olması açısından kamusal ve tüzel kişilerce yapılmaktadır. Bölge için yapılan bu müdahaleler yerleşim tipomorfolojisi dinamiklerini doğrudan etkilemektedir. Kırsal bölgelerin kent iletişimini artırmak ve demografik yapısında artışın sağlanmasına yönelik bölgeye yapılan müdahaleler (suni oluşumlar, fabrika, yeni yerleşim dokusu vb.) zaman içerisinde kırsal yerleşim dokusunun özgün kimliğini dönüştürüp akışında yok etmektedir. Tek bir soruna yönelik yapılmış çözüm adımlarının ise yerleşim kimliğini bütünüyle dönüşüme uğratabilmektedir.

Kırsal bölge yerleşimleri için iç ya da dış müdahalelerin etkileri küçük dahi olsa sonuçlarının kentlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Temelde göçü önlemek için yapılan olumlu müdahaleler sonucunda kırsal bölgelerde demografik artışın olduğu görülmektedir. Ancak mevcut kırsal yerleşimin özgün dinamikleri her bir kırsal alan için ayrı ayrı tanımlanıp kimlik faktörünün o köy özelinde anlaşılması ve öznel müdahalelerin yapılması daha doğru olmaktadır. Aksi taktirde yapılan müdahale kırsal yerleşim kimliğinin kent yerleşimine düzenli evirilmesine yol açmaktadır.

Kentsel yerleşim dokularının katmanlaşma analizinde kullanılan tipomorfolojik analiz yöntemlerinin kırsal yerleşim dokularında da kullanılabilir olduğu görülmektedir. Bu analiz yöntemi her kırsal bölge için uygulanabilir özelliktedir. Analizin sonucunda müdahale edilmek istenen kırsal alanların ilk olarak yerleşim kurulum özellikleri ve öznel kimliği tanımlanıp ve gereksinimleri lokal ölçütlerde belirlenebilmektedir. Sonucunda bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda her bir yerleşim dokusu özelinde devlet destekli dahi olsa çözümler daha doğru olarak sunulabilmektedir. Bu ise özellikle kırsal yerleşimlerin katmanlaşma süreçlerinde değişimler olsa dahi öznel kimliğini yitirmemesine etken olmaktadır.

Belirlenen bu lokal ölçütler kırsal yerleşim yerlerinin sorunlarının devlet ya da özel destekli çözümlerinde altlık olarak kullanılarak bu yerleşim yerlerinin de kimliklerini kaybetmeden gelişimlerine olanak sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- AKGÜN A. A., KÜRKÇÜOĞLU, E., AKAY, M., Türkiye’de Kırsal Morfoloji ve Değişen Doku Tipolojilerinin Çözümlemesi, “Değişkent” Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı I. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Isbn: 978-605-80820-1-4, Sf. 624-634
- AKPAMUK, F., 1989, Polatlı’nın Kuruluşu ve Gelişmesi, Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- ALTAŞ, N. 1997, “Tipoloji”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt 3, Yem Yayınevi, İstanbul; 1779.
- AYAN, B., 2010, Kent Morfolojisini Etkileyen Nedenler ve Eminönü Tarihi Yarımada Bölgesinin İstanbul Ulaşımına Etkileri, Yüksek lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi
- AYAZLI, İ. E., 2019, An Empirical Study Investigating The Relationship Between Land Prices And Urban Geometry, *Isprs Int. J. Geo-Inf.* 2019, 8, 457; Doi:10.3390/ijgi8100457.
- AYDENİZ, N., E., 2009, Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’deki Yansımaları, *Journal Of Yasar University*, 4(16), 2501-2524
- AYYILDIZ S., ERTÜRK F., DURAK Ş., DÜLGER A., 2017, Importance Of Typological Analysis In Architecture For Cultural Continuity: An Example From Kocaeli (Turkey), *Iop Conf. Series: Materials Science And Engineering*
- AYYILDIZ, T., 1992. Tarım Politikası, Genel Politikalar ve Türkiye’deki Durum. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 286. Erzurum.
- BİRİK, M., 2011, Kentsel Mekanın Değişim Sürecinde Transformasyon Ve Deformasyon, Doktora Tezi, Şehir Ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Programı, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimar Sina Güzel Sanatlar Üniversitesi
- BİRİK, M., 2015, Kentsel Morfolojiye Bütüncül Yaklaşım, Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu, Temel Yaklaşımlar ve Teknikler, Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı, Mersin Üniversitesi Yayınları No: 44, Akdeniz Kent, Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 5, Isbn: 978-975-6900-52-9, Bildiriler Kitabı 2015, Mersin, Sf, 534-546. Sf, 539.
- CHRISTALLER W.,1933, “Die Zentralen Orte in Süddeutschland, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt”, English Edition, “The Central Places in Southern Germany”, Prentice-Hall, Englewood, Cliffs, NJ, 1966
- CONZEN, M. R. G., 2004, Thinking About Urban Form: Papers On Urban Morphology, 1932-1998, Peter Lang, 2004, Volume 304,
- CONZEN, M., 1960. Alnwick, Northumberland: A Study In Town-Plan Analysis. London: The Institute Of British Geographers Publication No.27.

- CONZEN, M., 1966. Historical Townscapes In Britain, A Problem In Applied Geography. Northern Geographical Essays In Honour Of G. H. J. Daysh, sf, 50-57, Dept Of Geography, University Of Newcastle
- CONZEN, M., 1975. Geography And Townscape Conservation. Giessener Geographische Schriften SpeC.Vol. 'Anglo-German Symposium In Applied Geography',
- CONZEN, M.P., 2001. The Study Of Urban Form In The United States. Urban Morphology, 5(1), 3-14.
- CONZEN, M.R., 1966. Historical Townscapes In Britain: A Problem In Applied Geography. Northern Geographical Essays In Honour Of Ghj Daysh, 56-78.
- COWAN, R., 2005, The dictionary of urbanism (Streetwise Press, Tisbury).
- DEMİROĞLU, B., 2017, Polatlı Kırsal Konut Mimarisi: Şeyhahmetli ve Sarıoba Köyü Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi
- ERDOĞAN, A., 2013, Polatlı Tarih ve Kültür Atlası, Ankara: Polatlı Belediye Başkanlığı Eğitim ve Kültür Müdürlüğü Kültür Yayınları.
- ERSOY, M., 2015, Kentsel Planlamada Standartlar, Ninova Yayınları
- GALLENT, N. , JUNTTİ, M., KİDD, S., SHAW, D., 2008, Introduction to Rural Planning, Routledge, 2008, Sf,384,
- GEORGİA, B.,1986, Research Issues into the Evolution of Urban Form, O.\foı d Polytechnic, JCUD, Oxford.
- GERAY, C.,2011, Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları, PHOENİX, 256
- GİRİTLİOĞLU C., GÜRLEYEN T., 2018, Kentsel Morfoloji Dinamikleri ve Yönetimsel Çerçevesi, "DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim, Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, Sf. 213-224.
- GREKO, S., MATARAZZO, B., SLOWİNSKİ, R., 2001, Rough Sets Theory for Multicriteria Decision Analysis, European Journal of Operational Research 129(1):1-47 · February 2001
- GÜNDÜZ, A., 2010 "Ankara-Polatlı İlçesi Hakkında Bilgiler" Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı:187, sf, 81-90.
- GÜRER, T. K., 2016, Tipomorfoloji: Kentsel Mekânın Yapısını Anlamak, İdeal Kent, Issue 18, Volume 7, Ocak Jan 2016, 8-21
- HAMİDİ S., MOAZZENİ S., 2019, Examining The Relationship Between Urban Design Qualities And Walking Behavior: Empirical Evidence From Dallas, Tx, Sustainability 2019, 11, 2720; Doi:10.3390/Su11102720.

- HARİTA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Arşivi, 2019, Babayakup, Kargalı, Kayabaşı, Beyceğiz ve Yağmurbaba Köyleri Hava Fotoğrafları ve Ortofotolar.
- HİLLIER, B, 2001, “A Theory Of The City as Object or How Spatial Laws Mediate the Social Constructions of Urban Space”, 3rd International Symposium on Space Syntax, Brazil, 02:1
- HUMPERT, K., 1997, Einführung in den Städtebau. Kohlhammer Architektur. Stuttgart.
- IBAÑEZ, D., KATSİKİS, N., 2014, New Geographies, 6: Grounding Metabolism, Harvard Graduate School Of Design, Sf, 192.
- KAUFMAN, L.; ROUSSEEUW, P.J., 2009, Finding Groups İn Data: An Introduction To Cluster Analysis; John Wiley & Sons: Hoboken, Nj, Usa, 2009; Volume 344.
- KAYA, H. S.,2010, “Kentsel Dokunun Dinamik Yapısının Analizine Yönelik Sayısal Yöntem Önerisi”, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Bölge Planlama Anabilim Dalı, sf, 280.
- KELEŞ, R. 1990, Kentleşme Politikası, 16. Baskı (2017), İmge Kitabevi Yayınları
- KISA OVALI, P., DELİBAŞ, N., 2016, Yerel Mimarinin Sürdürülebilirliği Kapsamında Karaköy’ün Çözümlemesi, Megaron, 2016; 11(4): 515-529
- KROPF, K., 1996, Urban Tissue And The Character Of Towns. Urban Design International Volume 1.3, S. 247-263.
- KROPF, K., MALFROY, S., 2013, What is urban morphology supposed to be about Specialization and the growth of a discipline, Published in Urban Morphology 17(2) 128-131
- LARKHAM, P. J., 2006, The Study Of Urban Form İn Great Britain. Urban Morphology, 117.
- LARKHAM, P. J., JONES, A. N., 1991, A Glossary Of Urban Form. The University Of Birmingham
- LARKHAM, P. J., JONES, A. N.,1993, The Character Of Conservation Areas İn Great Britain. Liverpool University Press Volume 64.4, S. 360-413.
- LARKHAM, P.J.,1996, *Conservation and the city* Routledge, London, ISBN 0-203-03523-2 Master e-book ISBN
- LEUPEN, B., 1997, Design And Analysis, 010 Publishers,
- LUKEZ, P., 2007, Suburban Transformations, Princeton Architectural Press, New York, sf. 26-28, 651.
- LYNCH, K.,1960. The Image Of The City. Massachusetts: The M.I.T. Press

- LYNCH, K.,2010, Kent İmgesi, (Çev. İrem Başaran) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,
- MARTÍNEZ, A. C., 2003,” The Architectural Project”, Edited By Malcolm Quantrill, Copyright By Casa, First Edition, Manufactured In The Usa.
- MOLES, A., 1990, “Lessciences De l'impresis”, “Belirsizin Bilimleri: İnsan Bilimleri İçin Yeni Bir Epistemoloji”, Çev: Bilgin, N. (2001), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- MOORE, J. H. WEATHERFORD, L. R., 2001, Decision Modeling with Microsoft Excel, 6thedition. Prentice-Hall, InC.: Upper Saddle River, NJ.
- MORRİS, A. E. J.,1994, History Of Urban Form Before The İndustrial Revoluton, Routledge.
- MOSELEY, J.M., (2003), Rural Development: Principle and Practice Sage Publications, London.
- MOUDON, A. V., 1997, Urban Morphology As An Emerging Interdisciplinary Field, Urban Morphology, 3-10.
- MOUDON, A.V.,1994, Getting To Know The Built Landscape: Typomorphology. In K.A. Franck, L.H. Schneekloth (Eds.), (1994). Ordering Space: Types In Architecture And Design. New York: Wiley, John & Sons.
- NECCAR Ali H.,2009, “Kentsel Dönüşüm Üzerine (1): Kavramsal Giriş”, <https://sendika63.org/2006/11/kentsel-donusum-uzerine1-kavramsal-giris-ali-h-neccar-10036/>
- NELSON, L. ve NELSON, P. B., 2010, The global rural: Gentrifcaton and linked migraton in the rural USA. Progress in Human Geography 35(4) 441–459.
- OESTREİCHER, C.,2007, “A History of Chaos Theory”, Dialogues in Clinical Neuroscience, Vol:9, No:3, sf. 279-289.
- OKTAY, D., 1991, Kentsel Biçimlenmeye Kuramsal ve Analitik Yaklaşımlar, Mimarlık Dergisi, 29/1, 24-27.
- OKUMUŞ, G., ALTINÖZ G.B., 2018, “Sürdürülebilir Koruma için Değişimi Anlamak ve Yönetmek: Karmaşık Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Olarak Gölyazı (Apolyont) / Bursa Örneği”, Conference: Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu: “DeğişKent” Değişen Kent, Mekân ve Biçim, 2019, 517-537
- ÖNDER, G., ÖNDER E., (Ed.) 2015, Analitik Hiyerarşi Süreci. Editörler: Bahadır Fatih Yıldırım ve Emrah Önder, Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, 2. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık.

- ÖZYÖRÜK B., ÖZCAN C. E.,2008, “Analitik Hiyerarşi Sürecinin Tedarikçi Seçiminde Uygulanması: Otomotiv Sektöründe Bir Örnek”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 13 (1), 133-144.
- PANERAI, P., CASTEX, J.,1970-71., Notes Sur La Structure De L' Espace Urbain, L'architecture D'aujourd'hui, 153, DeC. 1970-Jan. 1971, 30-33.(A. Köksal, A. Arel, E. Gürsel, S. Özkan, Çev.), 2005, Selçuk Batur İçin Mimarlık Yazıları. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- PETRUCCIOLI, A.,2008, Bellek Yitiminin Ardından, Akdeniz İslam Kent Dokusunun Öğrettikleri. İstanbul: Yem Yayınları
- PİCCİNATO, G., 2016, Urban Conservation Should Be Considered In The Framework Of The Post-Modern Metropolis, İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi (Journal Of Urban Studies), Issue 19, Volume 7, May 2016, 337-340
- POLATLI BELEDİYESİ, 2018, Babayakup, Kargalı, Kayabaşı, Beyceğiz ve Yağmurbaba Köyleri Parselleri.
- ROSSI, A. 2006, Şehrin Mimarisi, (Çev.) Nurdan Gürbilek, Kanat Kitap, İstanbul, sf,21
- ROSSI, A., 1984, Aldo Rossi Three Cities (Tre Citta) Perugia, Milano, Mantova, Rizzoli
- ROSSI, A., 1984, The Architecture Of The City. Massachusetts, Cambridge: The Mit Press.
- SAATY, T. L. VARGAS, 2001, L. G. Models, Methods, Concepts & Applications of the Analytic Hierarchy Process.Kluwer Academic Publishers: Norwell, Mass.
- SAATY, T.L.,1980, The Analytic Hierarchy Process, McGraw-Hill International Book Company, New York.
- SCHEER, B. C., 2016, The Epistemology Of Urban Morphology, Urban Morphology, 20(1):5-17 · April 2016
- SCHEER, B. C.,2010, The Evolution Of Urban Form: Typology For Planners And Architects (American Planning Association, Chicago, IL).
- SEMERCİ, F., 2014, Meydanların İşlevsellik Analizi: İstanbul Tarihi Yarımada Örneği, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi
- SHARP, T., 1946, The Anatomy Of The Village, Penguin Books, İngiltere.
- ŞİK M., BIDEAU A., 2000 Old-New: Miroslav Sik With Daniel Studer, Quart Publishers, 2000, Orijinal Kaynak: Michigan Üniversitesi, 12.11.2007 Dijital Ortama Aktarılmış, Sf, 66
- SMAİLES, A., 1957, The geography of towns. London: Hutchinson & Co (Publishers) Ltd.

- STEDMAN, R. C., 2003, Is It Really Just a Social Construction?: The Contribution of the Physical Environment to Sense of Place, *Society & Natural Resources*, 16:8, 671-685, DOI: [10.1080/08941920309189](https://doi.org/10.1080/08941920309189)
- TAŞ, B., 2016, Türkiye'nin Kırsal Yerleşmeleri, Yeditepe Yayınevi.
- TANOĞLU, A., 1954, İskan Coğrafyası, Esas Fikirler, Problemler Ve Metod, *Türkiyat Mecmuası*, C: XI, 1-34
- TOMBUŞ, F. E., OZULU, İ. M., 2007, Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanılarak Erozyon Risk Belirlemesine Yeni Bir Yaklaşım, Çorum İli Örneği, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi 30 Ekim –02 Kasım 2007, KTÜ, Trabzon
- TOPÇU, M., KUBAT, A. S., 2009, The Analysis of Urban Features that Affect Land Values in Residential Areas, *Proceedings of the 7th International Space Syntax Symposium* Edited by Daniel Koch, Lars Marcus and Jesper Steen, Stockholm: KTH, 026:1-9.
- ÜNLÜ, T., 2019, Managing The Urban Change: A Morphological Perspective For Planning, *Iconarp International Journal Of Architecture & Planning*, Volume 7, Special Issue, Pp: 55-72/Published 26 December 2019
- ÜNLÜ, T., BAŞ, Y., 2017, Morphological Processes And The Making Of Residential Forms: Morphogenetic Types İn Turkish Cities, *Urban Morphology* (2017) 21(2), 105–22 © International Seminar On Urban Form, 2017 Issn 1027–4278
- ÜNLÜ, T., 2009, “Mekânsal Planlamanın Kentin Biçimlenmesine Etkisi: Mersin Örneği, *Planlama Dergisi*, 2009/3-4, sf. 27-42.
- VARGAS, L. G., SAATY, T. L., 2012, *Models, Methods, Concepts & Applications of the Analytic Hierarchy Process*, Springer Science & Business Media, Sf, 346.
- VENTURİ, R., SCOTT BROWN, D., IZENOUR, S., 1977, *Learning from Las Vegas: the forgotten symbolism of architectural form*. Cambridge (MA): MIT Press.
- WHITEHAND, J., 2001, “British urban morphology: the Conzenian tradition,” *Urban Morphology*, 5(2), 103-109.
- WHITEHAND, J., 2009, *The Structure Of Urban Landscapes: Strengthening Research And Practice*. *Urban Morphology* Volume 13.1, S. 5-27.
- WHITEHAND, J.W.R., 2007, *Conzenian Urban Morphology And The Urban Landscapes*. *Sixth Space Syntax Symposium Proceedings*, İtü, İstanbul.
- YASAK, Ü., ÖZDEMİR, H. M., 2017, Polatlı Şehri'nin Mekansal Gelişimi ve Şehir İçi Arazi Kullanımı, *Studies Of The Ottoman Domain*, Cilt 7, Sayı 12, Ağustos.
- YAVUZ, F., 2000, Türkiye'de Tarım Politikası, *Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Derg.* 31, Özel Sayı, sf, 9-22.

YILDIRIM, B.F., ÖNDER, E., 2018, Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, DORA Yayınevi.

YÜCEL, A.,1979, Mekan Okuma Aracı Olarak Tipolojik Çözümleme, M. Pultar (Der.), Çevre, Yapı Ve Tasarım İçinde, Ankara, ÇEMBİL

LİNKLER:

URL1:<https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Lists/Haber/Attachments/76/UKKS-1ve%20UKKS%20-2.ppt>, [https://kcp.tarim.gov.tr/UKKS%20\(2014-2020\).pdf](https://kcp.tarim.gov.tr/UKKS%20(2014-2020).pdf)

URL2: TDK, 2018, (03.09.2020), Güncel Türkçe Sözlük, 2018. T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu. <https://Sozluk.Gov.Tr/> Erişim Tarihi: 03.09.2020

URL3: <https://www.mgm.gov.tr/iklim/iklim-siniflandirmalari.aspx?m=POLATLI>

URL4:<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>

URL5: <http://www.ankara.gov.tr/ilcelerimiz>

URL6: <http://www.ankara.gov.tr/polatli>

URL7:<https://mpgm.csb.gov.tr/kirsal-alanda-yoresel-doku-ve-mimari-ozelliklerin-belirlenmesi-projesi-i-89064>

URL8:https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/doc/yenilenmis_diri_fay_haritalari/ankara.pdf

URL9:https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=166#:~:text=166.,Madde&text=Ekonomik%20sosyal%20ve%20k%C3%BCl%C3%BCrel%20kalk%C4%B1nmay%C4%B1,gerekli%20te%C5%9Fkilat%C4%B1%20kurmak%20Devletin%20g%C3%B6revidir.

URL10: TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), www.tuik.gov.tr

GÖRÜŞMELER:

BABAYAKUP KÖYÜ: DERViŞ SARI, HALİL SARI, ÖMER SARI.

KARGALI KÖYÜ: HAYRİ HATİPOĞLU, HÜSEYİN KAYA.

KAYABAŞI KÖYÜ: HÜSEYİN ÖNER.

BEYCEĞİZ KÖYÜ: ASIM UZCAN.

YAĞMURBABA KÖYÜ: HİDAYET IRAK.

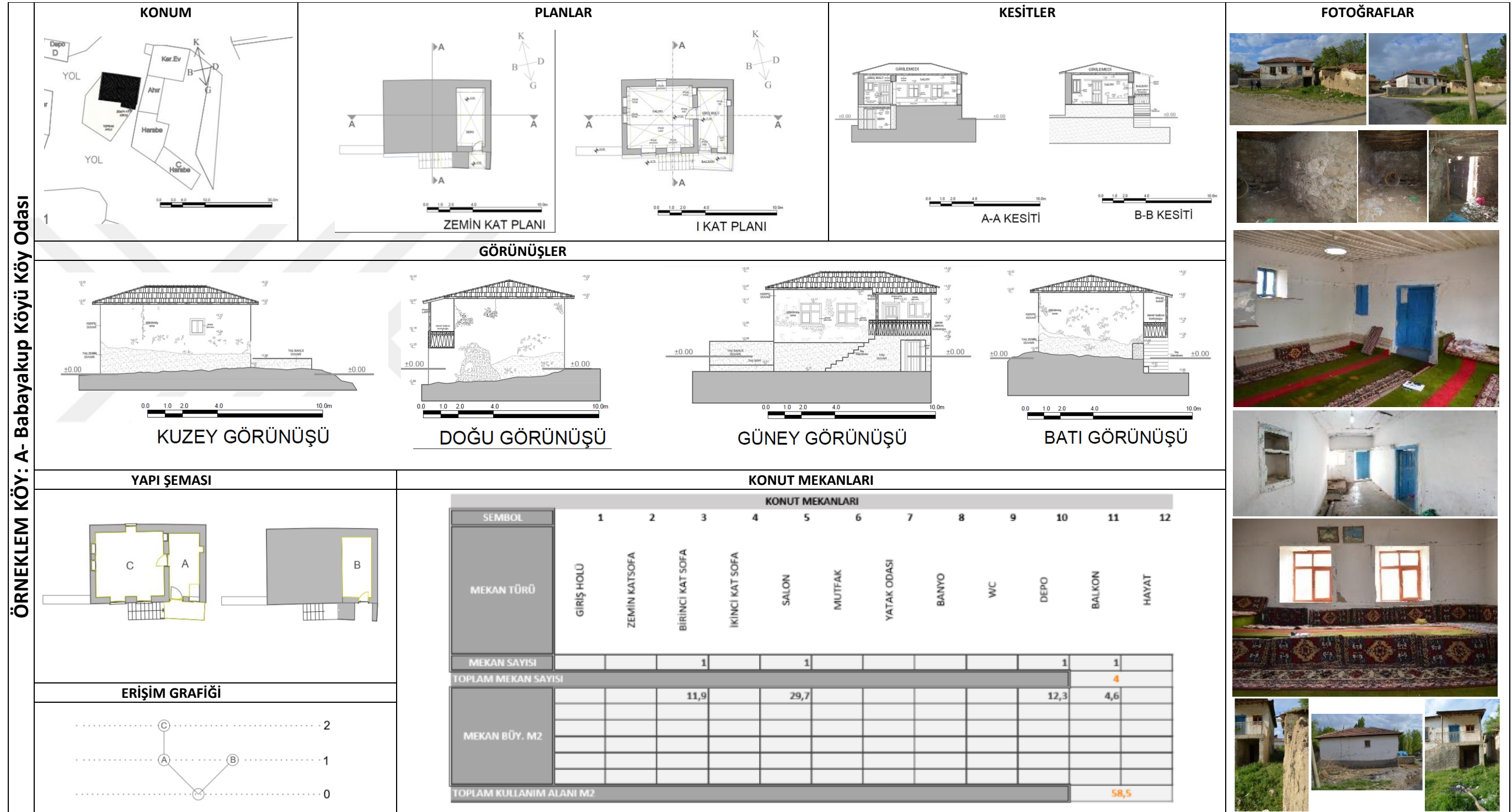
POLATLI TARİHİ ALANLAR TANITIM MERKEZİ (POTA): KADİM KOÇ.

EKLER

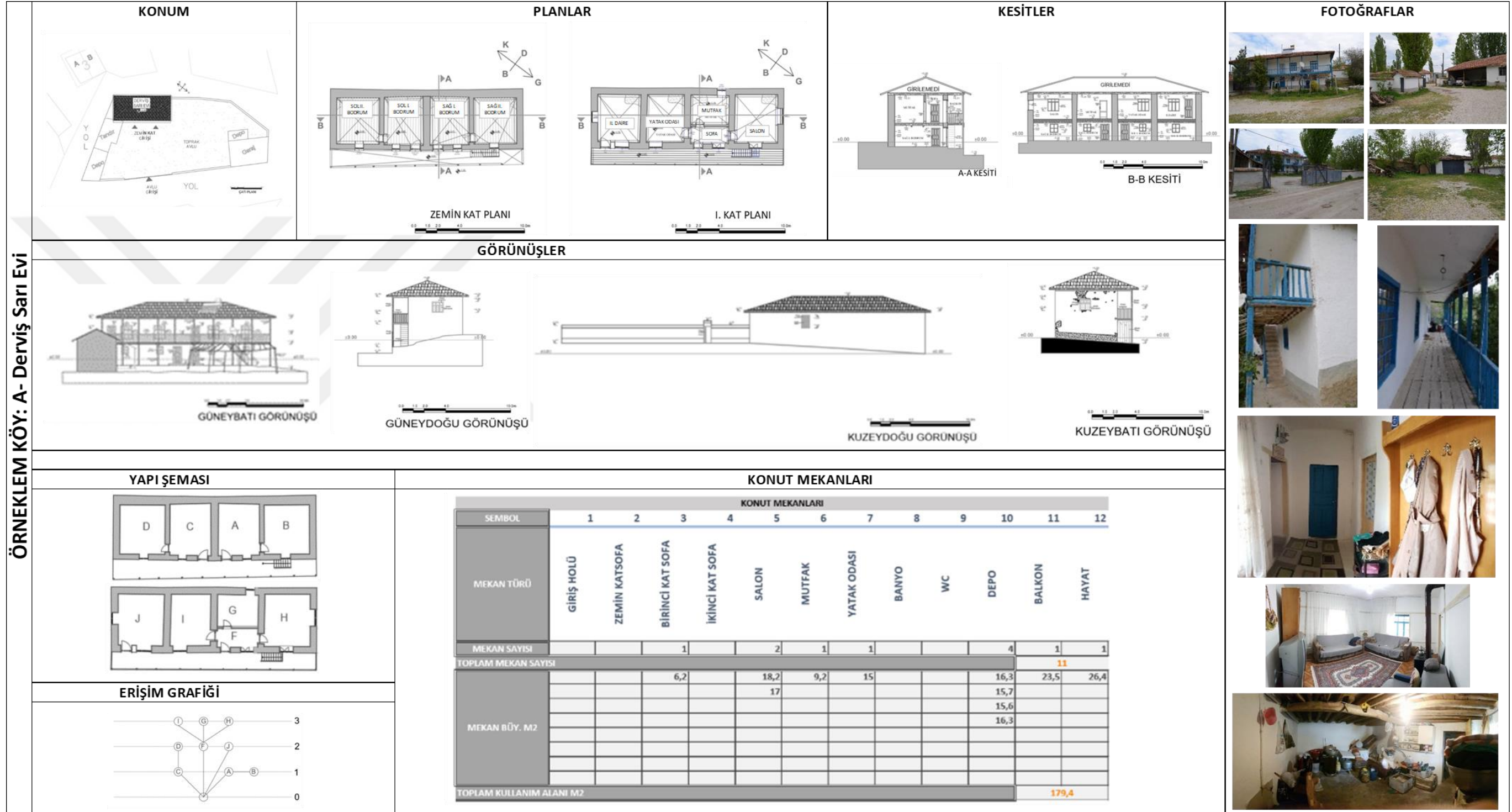
EK-1 Babayakup Köyü, Tipomorfoloji Dinamikleri Matrisi. Kronolojik Sıraya Göre Düzenlenmiştir

		KIRSAL MEKAN OLUŞUM DİNAMİKLERİNİN ZAMANSAL DEĞİŞİMİ-KATMANLAŞMASI						
I.	ÇALIŞMA ALANI YERLEŞİM BÖLGELERİNİN BELİRLENEN KIRILMA NOKTALARINDAKİ DEĞİŞİMİ							
	1951	1970	1978	1991	2006	2011	2019	
BABAYAKUP KÖYÜ	ÇEVRE KONUM İLİŞKİLERİ							
	İLETİŞİM VE ULAŞIM AĞLARI							
	YAPISAL SINIRLAR							
	DOLU- BOŞ ALANLAR							
	SOSYO-MEKANSAL REFERANSLAR							

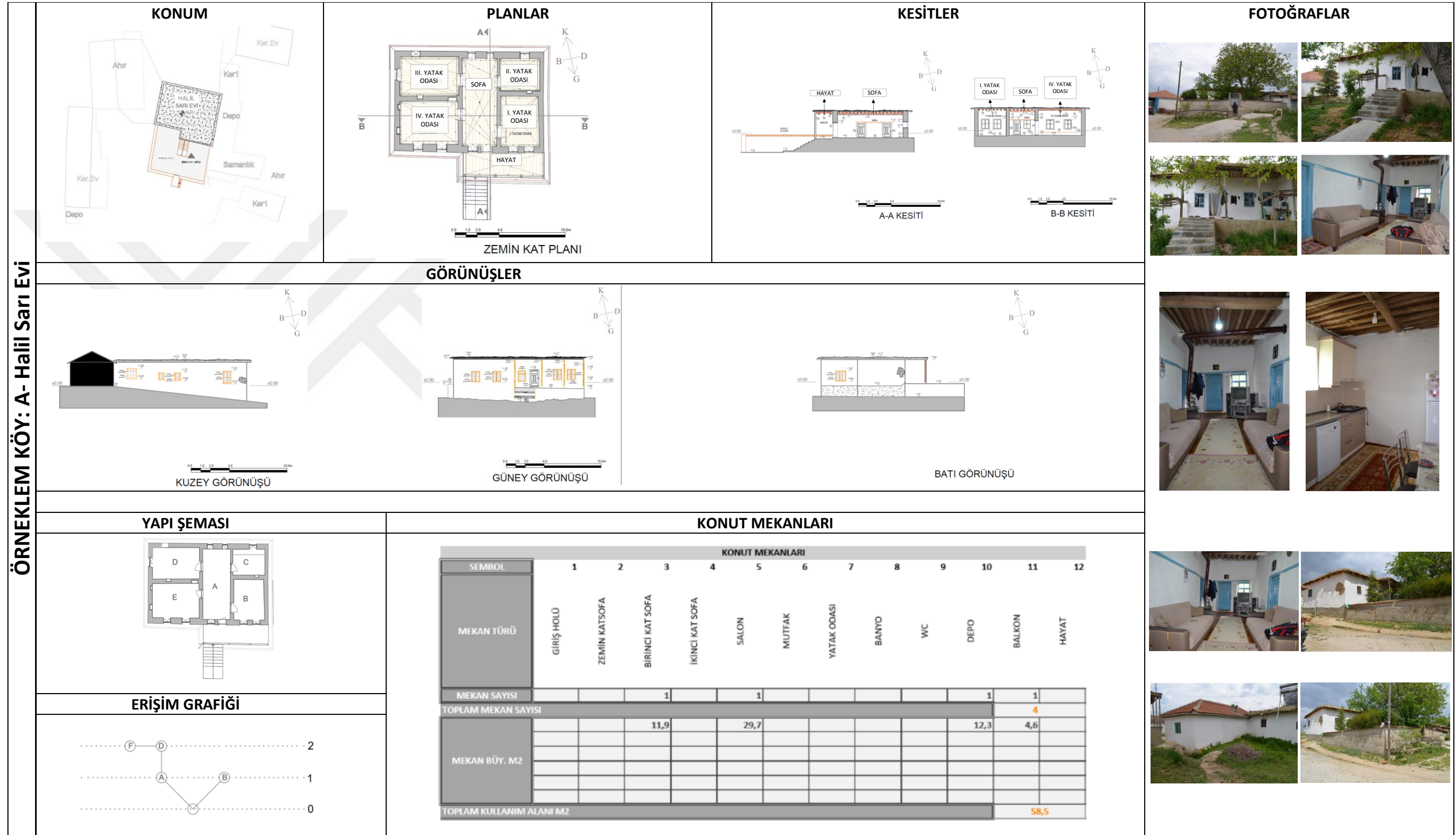
EK-2 Babayakup Köyü Örnek Konut Tipolojisi Yapı Kimlik Kartı: Babayakup Köyü Köy Odası.

EK-3 Babayakup Köyü Örnek Konut Tipolojisi Yapı Kimlik Kartı: Babayakup Derviş Sarı Evi.

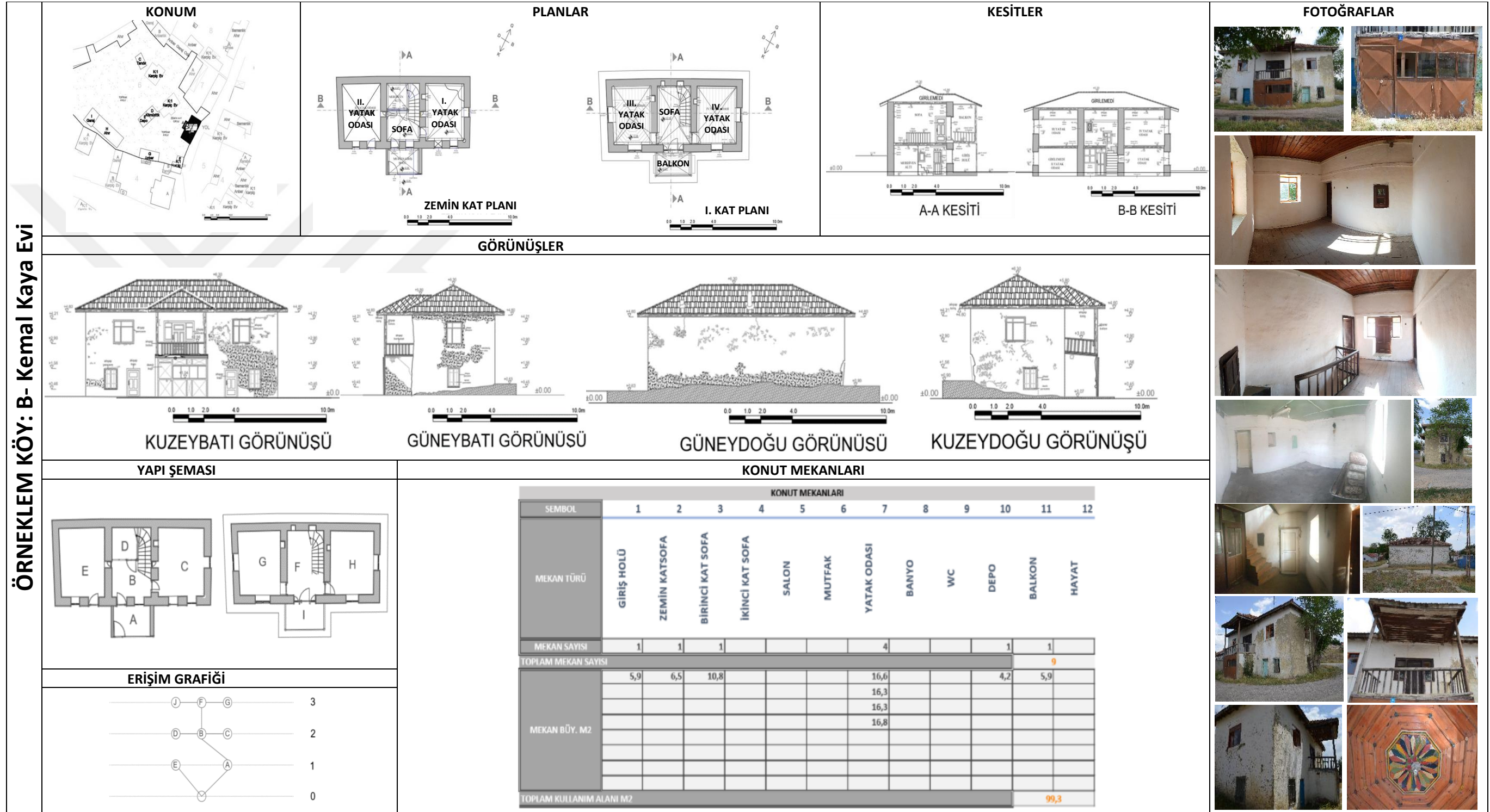
EK-4 Babayakup Köyü Örnek Konut Tipolojisi Yapı Kimlik Kartı: Babayakup Halil Sarı Evi.

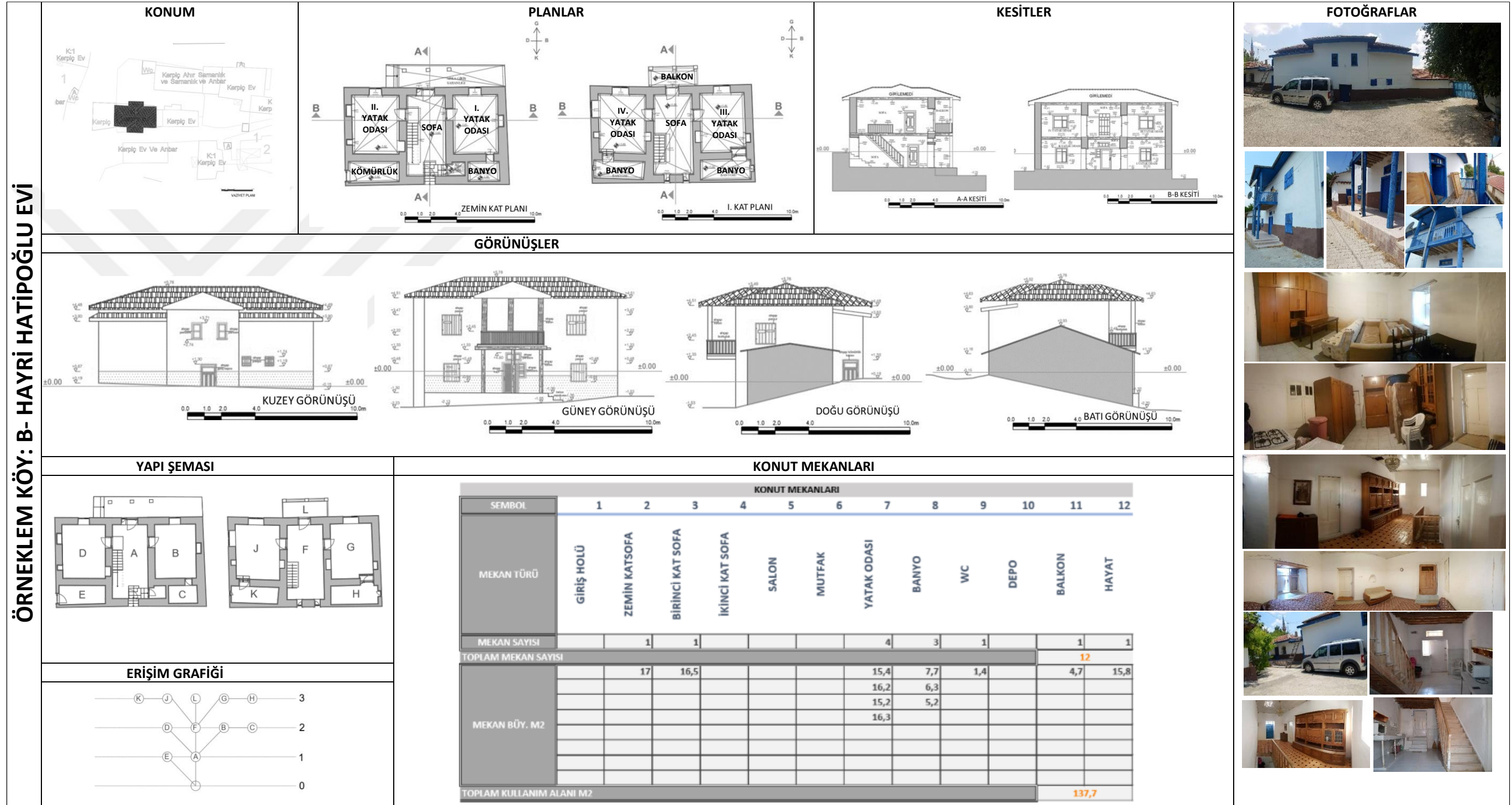
EK-5 Kargalı Köyü, Tipomorfoloji Dinamikleri Matrisi. Kronolojik Sıraya Göre Düzenlenmiştir

		KIRSAL MEKAN OLUŞUM DİNAMİKLERİNİN ZAMANSAL DEĞİŞİMİ-KATMANLAŞMASI					
I.		ÇALIŞMA ALANI YERLEŞİM BÖLGELERİNİN BELİRLENEN KIRILMA NOKTALARINDAKİ DEĞİŞİMİ					
		1944	1955	1970	1991	2008	2018
KARGALI KÖYÜ	ÇEVRE KONUM İLİŞKİLERİ						
	İLETİŞİM VE ULAŞIM AĞLARI						
	YAPISAL SINIRLAR						
	DOLU- BOŞ ALANLAR						
	SOSYO-MEKANSAL REFERANSLAR						

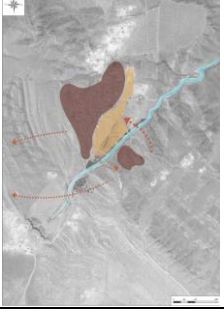

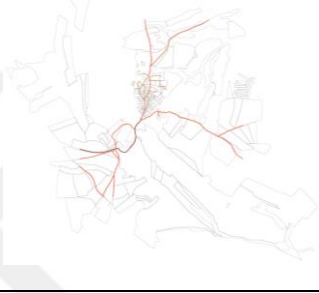

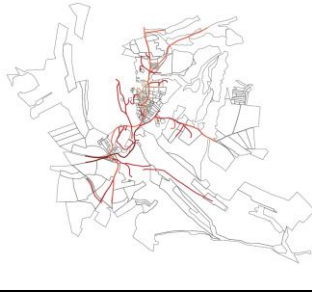

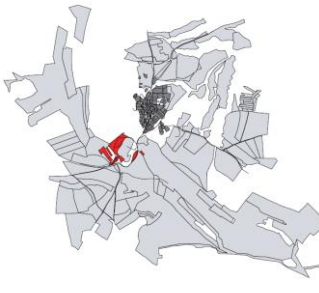

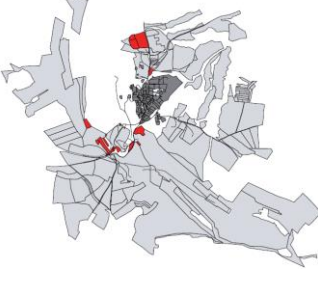
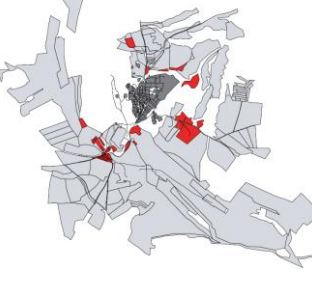

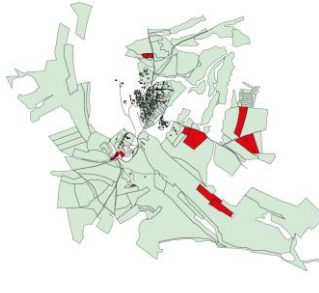

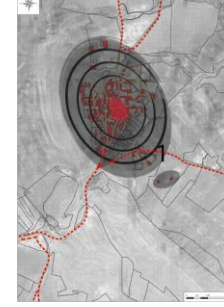
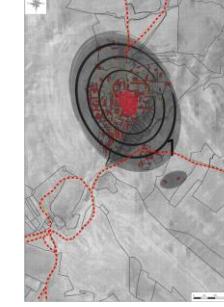
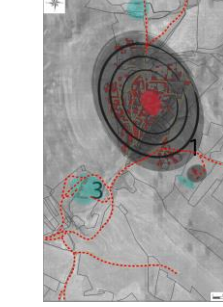
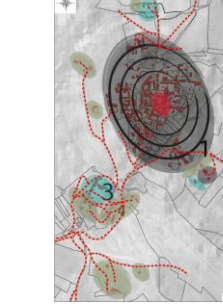
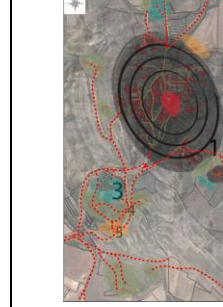
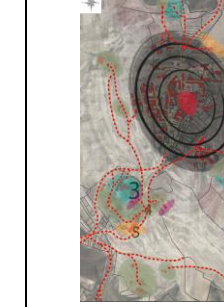
EK-6 Kargalı Köyü Örnek Konut Tipolojisi Yapı Kimlik Kartı: Kemal Kaya Evi.

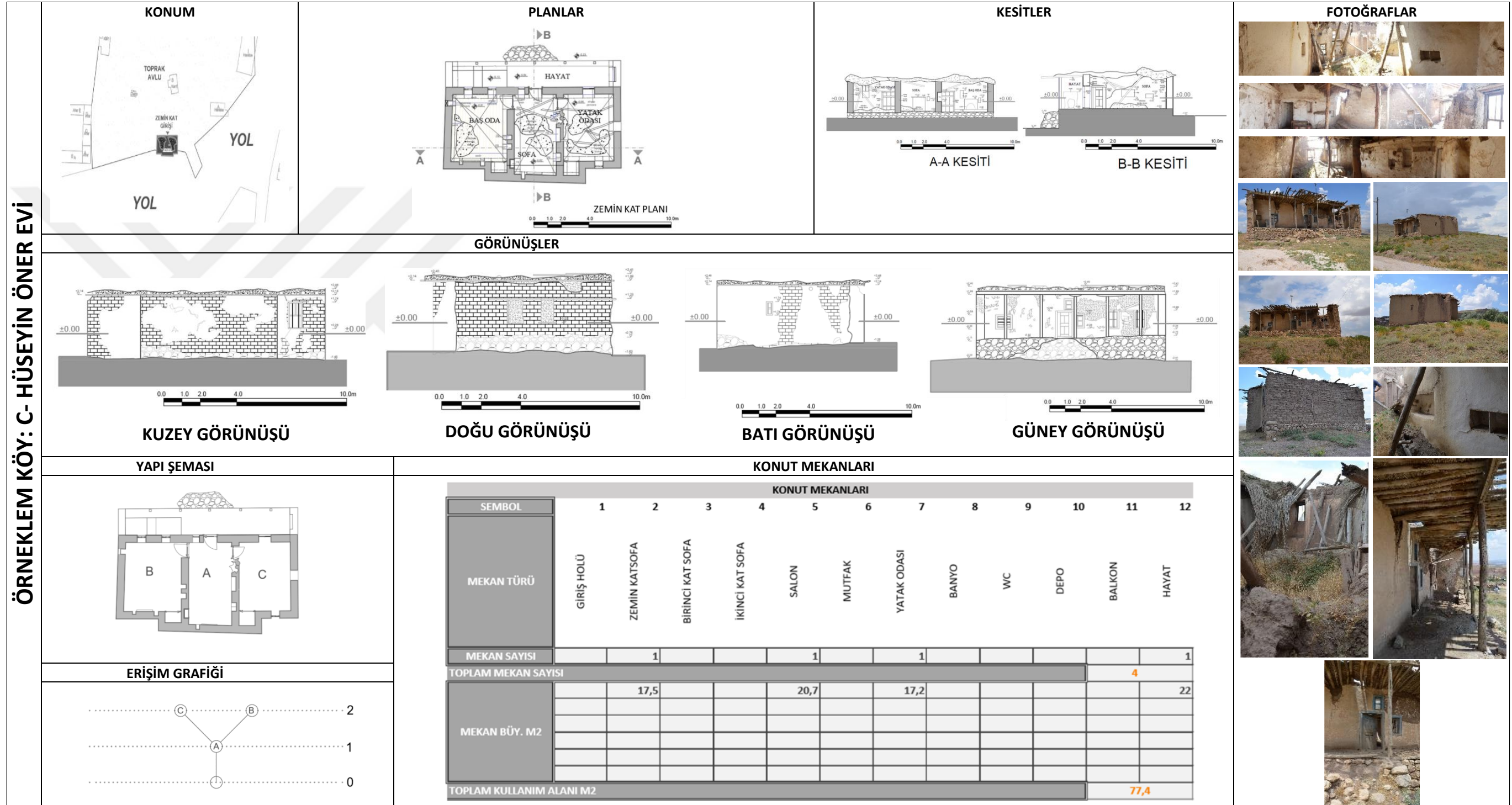
EK-7 Kargalı Köyü Örnek Konut Tipolojisi Yapı Kimlik Kartı: Hayri Hatipoğlu Evi.

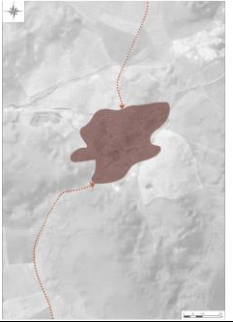
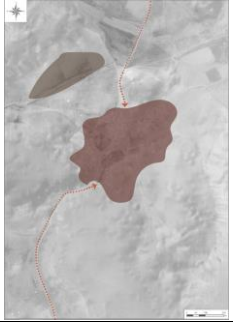
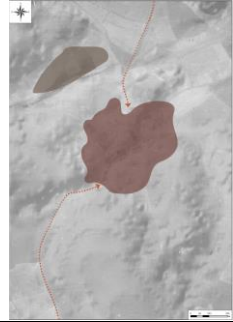
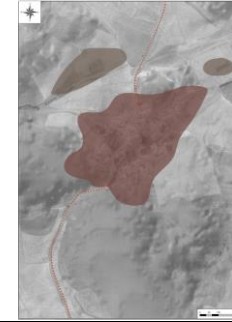

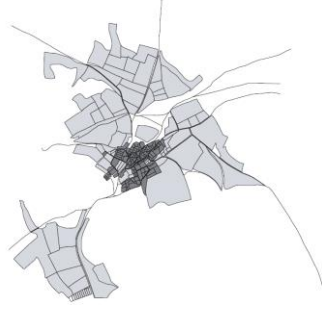
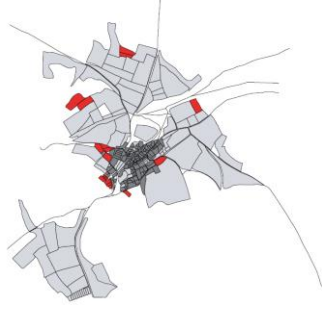
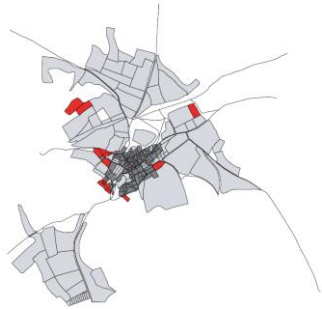
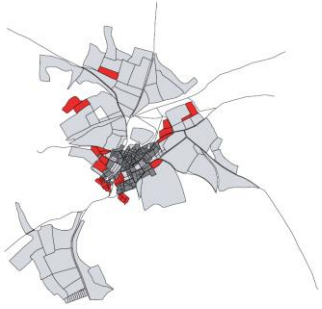

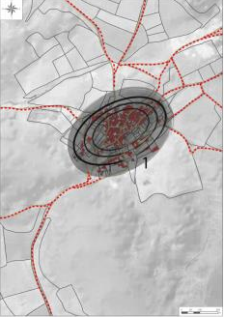
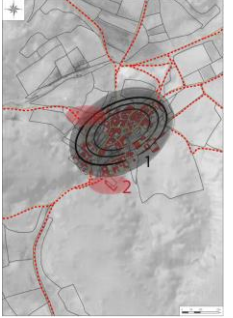
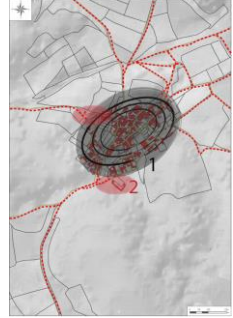
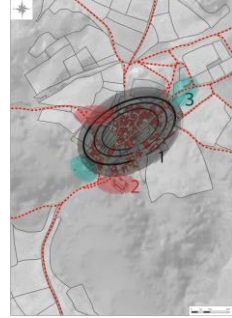

EK-8 Kayabaşı Köyü, Tipomorfoloji Dinamikleri Matrisi. Kronolojik Sıraya Göre Düzenlenmiştir.

		KIRSAL MEKAN OLUŞUM DİNAMİKLERİNİN ZAMANSAL DEĞİŞİMİ-KATMANLAŞMASI					
		ÇALIŞMA ALANI YERLEŞİM BÖLGELERİNİN BELİRLENEN KIRILMA NOKTALARINDAKİ DEĞİŞİMİ					
		1953	1970	1978	1991	2011	2019
KAYABAŞI KÖYÜ	I.						
	ÇEVRE KONUM İLİŞKİLERİ						
	İLETİŞİM VE ULAŞIM AĞLARI						
	YAPISAL SINIRLAR						
	DOLU- BOŞ ALANLAR						
	SOSYO-MEKANSAL REFERANSLAR						

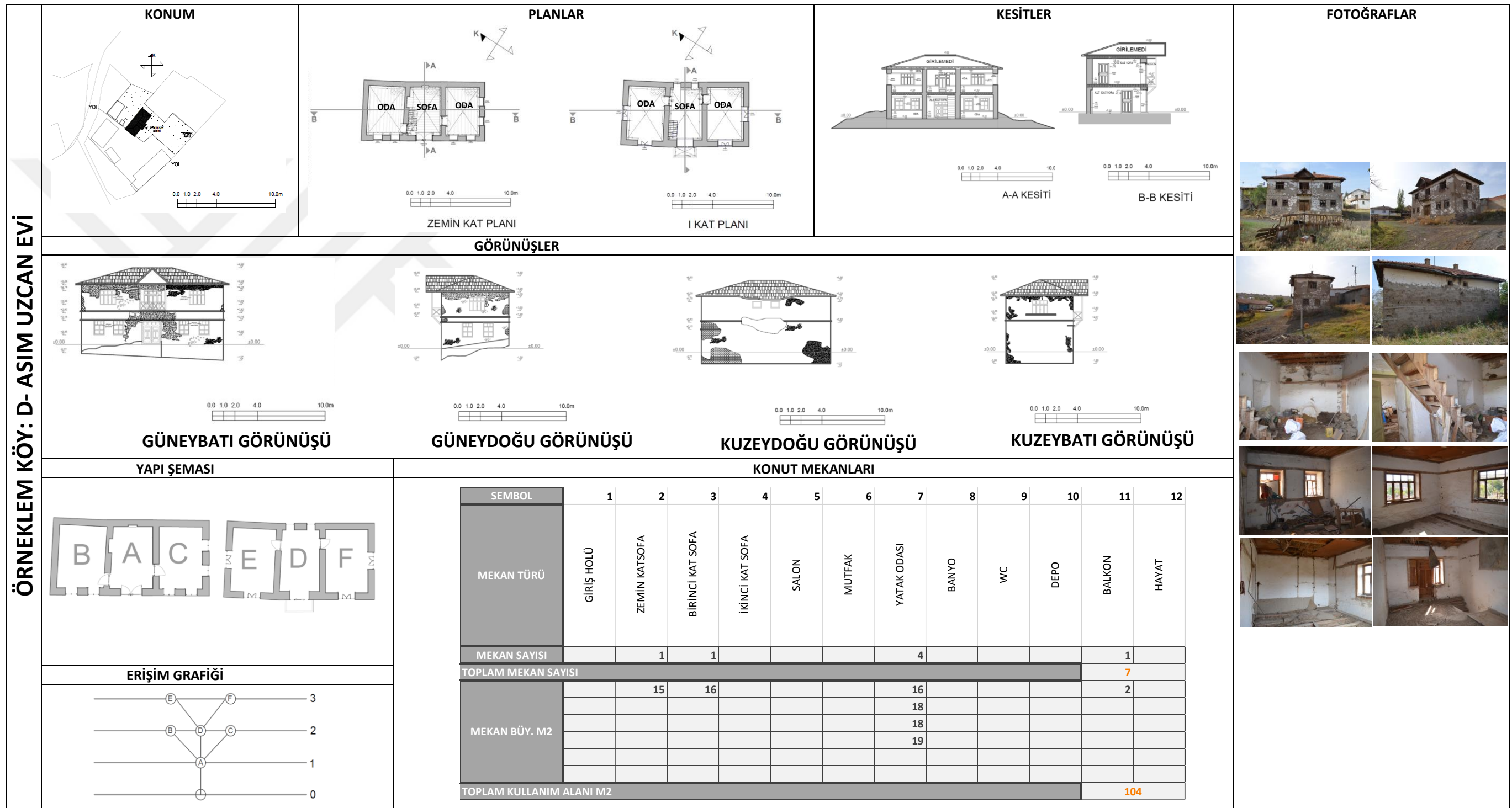
EK-9 Kayabaşı Köyü Örnek Konut Tipolojisi Yapı Kimlik Kartı: Hüseyin Öner Evi.

EK-10 Beyceğiz Köyü, Tipomorfoloji Dinamikleri Matrisi. Kronolojik Sıraya Göre Düzenlenmiştir.

		KIRSAL MEKAN OLUŞUM DİNAMİKLERİNİN ZAMANSAL DEĞİŞİMİ-KATMANLAŞMASI					
		I. ÇALIŞMA ALANI YERLEŞİM BÖLGELERİNİN BELİRLENEN KIRILMA NOKTALARINDAKİ DEĞİŞİMİ					
		1953	1970	1978	1991	2013	2019
BEYCEĞİZ KÖYÜ	ÇEVRE KONUM İLİŞKİLERİ						
	İLETİŞİM VE ULAŞIM AĞLARI						
	YAPISAL SINIRLAR						
	DOLU- BOŞ ALANLAR						
	SOSYO-MEKANSAL REFERANSLAR						

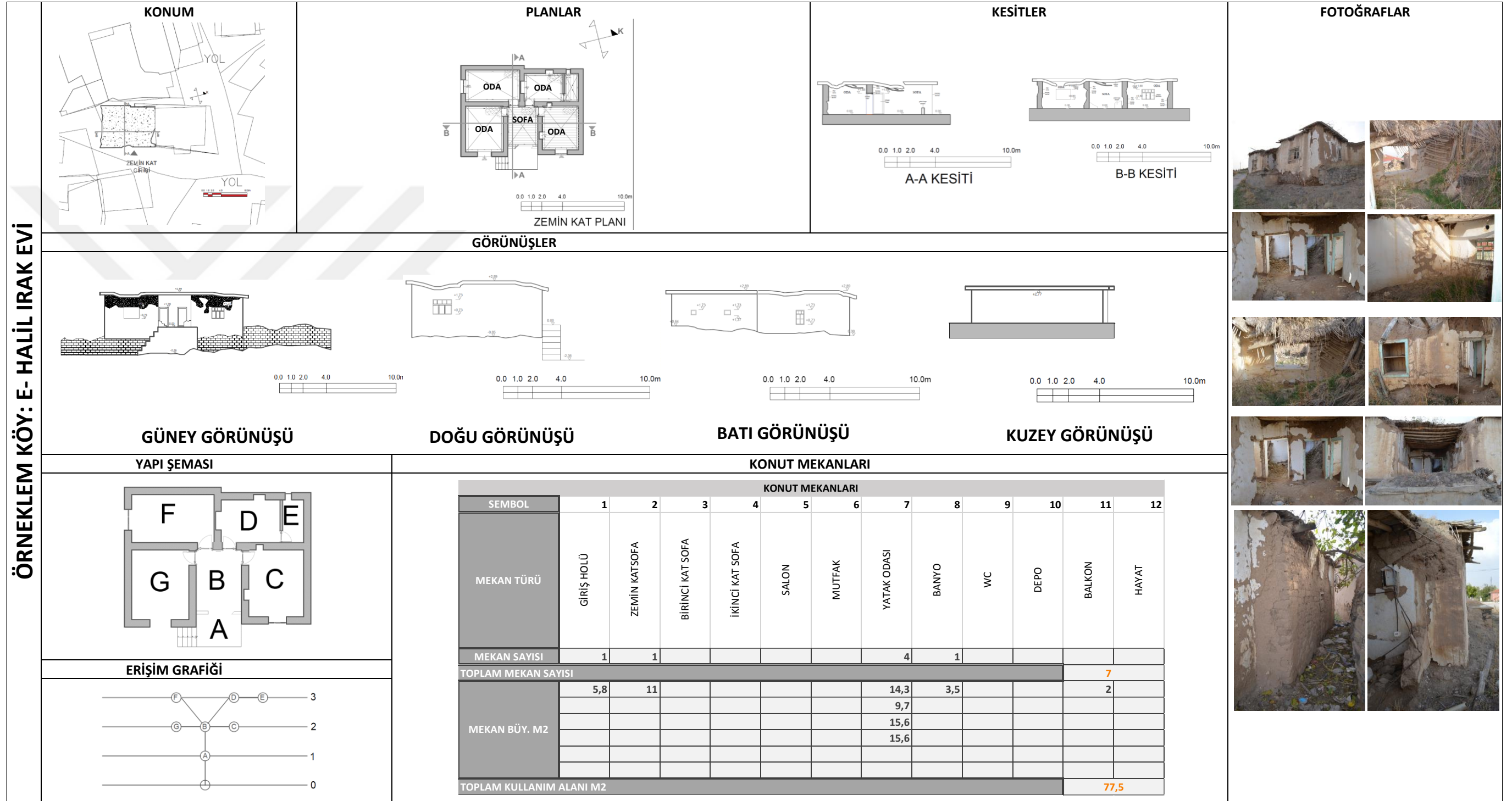
EK-11 Beyceğiz Köyü Örnek Konut Tipolojisi Yapı Kimlik Kartı: Asım Uzcan Evi.

EK-12 Yağmurbaba Köyü, Tipomorfoloji Dinamikleri Matrisi. Kronolojik Sıraya Göre Düzenlenmiştir.

KIRSAL MEKAN OLUŞUM DİNAMİKLERİNİN ZAMANSAL DEĞİŞİMİ-KATMANLAŞMASI							
I.	ÇALIŞMA ALANI YERLEŞİM BÖLGELERİNİN BELİRLENEN KIRILMA NOKTALARINDAKİ DEĞİŞİMİ						
	1953	1970	1978	1991	2011	2019	
YAĞMURBABA KÖYÜ	ÇEVRE KONUM İLİŞKİLERİ						
	İLETİŞİM VE ULAŞIM AĞLARI						
	YAPISAL SINIRLAR						
	DOLU- BOŞ ALANLAR						
	SOSYO-MEKANSAL REFERANSLAR						

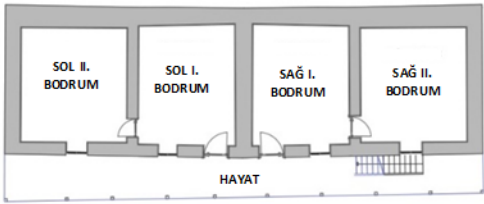

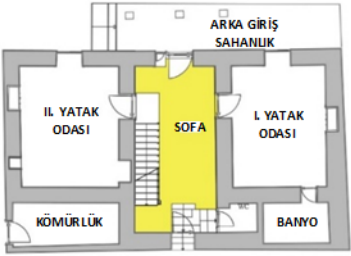
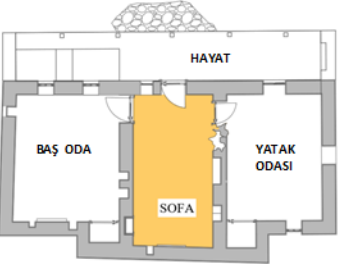

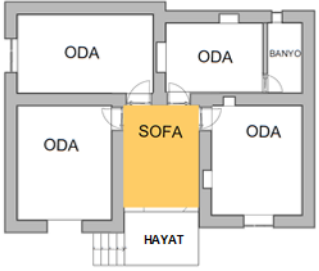
EK-13 Yağmurbaba Köyü Örnek Konut Tipolojisi Yapı Kimlik Kartı: Halil Irak Evi.

EK-14 Örnekleme Köy Yapı Örneklerinin Karşılaştırmalı Tipoloji Dinamikleri

KÖYLER	İNCELENEN YAPILAR	GÜNCEL KULLANIM DURUMU		YAPIM YILI		PLAN TİPİ		KAT SAYISI			PLAN ŞEMASI DEĞİŞİKLİĞİ		TAŞIYICI MALZEME			ÜST ÖRTÜ		VAZİYET		PENCERE-KAPI			ZEMİN MALZEMESİ			DUVAR SIVASI					
		KULLANILIYOR	KULLANILMIYOR	CUMHURİYET ÖNCESİ	CUMHURİYET SONRASI	SOFALI	SOFASIZ	TEK KATLI	İKİ KATLI	ÜÇ KATLI	VAR	YOK	AHŞAP	TAŞ	KERPIÇ	DÜZ DAM	KİREMİT	AVLULU	AVLUSUZ	AHŞAP	DEMİR	PVC	TOPRAK	BETON	AHŞAP	ALÇI	KİREÇ	TOPRAK	YOK		
BABAYAKUP KÖYÜ	DERVİŞ SARI EVİ	●			●		●			●	●			●	●		●	●		●			●	●	●	●	●	●	●		
	BABAYAKUP KÖYÜ KÖY ODASI	●			●	●				●		●	●	●	●				●	●			●	●			●	●			
	HALİL SARI EVİ	●			●	●				●		●	●	●		●	●			●	●			●	●		●	●			
KARGALI KÖYÜ	KEMAL KAYA EVİ		●		●	●				●		●	●	●		●	●		●	●	●			●	●		●	●			
	HAYRİ HATİPOĞLU KONAĞI	●			●	●				●		●	●	●		●	●			●	●	●			●	●	●	●			
KAYABAŞI KÖYÜ	HÜSEYİN ÖNER EVİ		●	●		●					●	●	●	●	●			●	●				●				●	●			
BEYCEĞİZ KÖYÜ	ASIM UZCAN EVİ		●		●	●				●		●	●	●		●		●	●		●	●			●	●		●	●		
YAĞMURBABA KÖYÜ	HALİL İRAK EVİ		●		●	●				●		●	●	●	●			●	●		●	●			●		●	●			
		GÜNCEL KULLANIM DURUMU		YAPIM YILI		PLAN TİPİ		KAT SAYISI			PLAN ŞEMASI DEĞİŞİKLİĞİ		TAŞIYICI MALZEME			ÜST ÖRTÜ		VAZİYET		PENCERE-KAPI			ZEMİN MALZEMESİ			DUVAR SIVASI					
		● KULLANILIYOR ● KULLANILMIYOR		● CUMHURİYET ÖNCESİ ● CUMHURİYET SONRASI		● SOFALI ● SOFASIZ		● TEK KATLI ● İKİ KATLI ● ÜÇ KATLI			● VAR ● YOK		● AHŞAP ● TAŞ ● KERPIÇ			● DÜZ DAM ● KİREMİT		● AVLULU ● AVLUSUZ		● AHŞAP ● DEMİR ● PVC			● TOPRAK ● BETON ● AHŞAP			● ALÇI ● KİREÇ ● TOPRAK ● YOK					

EK-15 Örnekleme Köy Yapı Örneklerinin Karşılaştırmalı Sofa Planları

SOFA ÖZELLİKLERİ			
			
DERVİŞ SARI EVİ	BABAYAKUP KÖY ODASI	HALİL SARI EVİ	KEMAL KAYA EVİ
			
HAYRİ HATİPOĞLU KONAĞI	HÜSEYİN ÖNER EVİ	ASİM UZCAN EVİ	HALİL İRAK EVİ

EK-16 Örnekleme Köy Yapı Örneklerinin Karşılaştırmalı Giriş Cepheleri

GİRİŞ CEPHELERİ

DERVİŞ SARI EVİ	BABAYAKUP KÖY ODASI	HALİL SARI EVİ	KEMAL KAYA EVİ
HAYRİ HATİPOĞLU KONAĞI	HÜSEYİN ÖNER EVİ	ASIM UZCAN EVİ	HALİL İRAK EVİ

EK-17 Örnekleme Köy Yapı Örneklerinin Karşılaştırmalı Çatı Planları

ÇATI PLANLARI

DERVİŞ SARI EVİ	BABAYAKUP KÖY ODASI	HALİL SARI EVİ	KEMAL KAYA EVİ
HAYRİ HATİPOĞLU KONAĞI	HÜSEYİN ÖNER EVİ	ASİM UZCAN EVİ	HALİL İRAK EVİ

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Begüm DEMİROĞLU
Uyruğu : TC
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara 1989
Telefon : 05437396223
Faks :
E-Posta : begarchi@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Adı	İlçe	İl	Bitirme Yılı
Lise	: Rauf Denктаş Lisesi- Keçiören		Ankara	2006
Üniversite	: Selçuk Üniversitesi- Selçuklu		Konya	2013
Yüksek Lisans	: Selçuk Üniversitesi -Selçuklu		Konya	2016
Doktora	: Konya Teknik Üniversitesi Selçuklu		Konya	2020

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2018-halen	Yozgat Bozok Üniversitesi	Öğretim Görevlisi

UZMANLIK ALANI

Mimarlık Tarihi

YABANCI DİLLER

İngilizce

BELİRTMEK İSTEĞİNİZ DİĞER ÖZELLİKLER

YAYINLAR

DEMİROĞLU, B., 2020, Kırsal Yerleşimin Morfolojik Gelişim Sürecindeki Değişim Ve dönüşümü; Yağmurbaba Köyü Örneği, Ankara III. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi [Özet], Kongre Özet Kitabı sf.126-127.

DEMİROĞLU, B , EROĞLU, B , SEMERCİ, F . (2020). Kırsal Alan Yerel Kimliklerinin Oluşum ve Gelişimine İç ve Dış Dinamiklerin Etkisi: Babayakup Köyü Örneği . Humanities Sciences , 15 (4) , 113-128 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsahuman/issue/57554/791468>